turgheniev

prima iubire

Iubiri de altădată

prima iubire

ПЕРВАЯ ЛЮБОВЬ
Иван Сергеевич Тургенев

PRIMA IUBIRE
Ivan Sergheevici Turgheniev
Copyright © 2012 Editura **ALLFA**

Prima iubire / Ivan Sergheevici Turgheniev ; trad.:
Antoaneta Olteanu. – București: ALLFA, 2012
ISBN 978-973-724-528-1

Toate drepturile rezervate Editurii **ALLFA**.
Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată
fără permisiunea scrisă a Editurii **ALLFA**.
Drepturile de distribuție în străinătate aparțin în exclusivitate editurii.
All rights reserved. The distribution of this book outside
Romania, without the written permission of **ALLFA**,
is strictly prohibited.
Copyright © 2012 by **ALLFA**.

Editura **ALLFA**: Bd. Constructorilor nr. 20A, et. 3,
sector 6, cod 060512 – București
Tel.: 021 402 26 00
Fax: 021 402 26 10
Distribuție: Tel.: 021 402 26 30; 021 402 26 33
Comenzi: comenzi@all.ro
www.all.ro

Redactare: Ioana Opaiț
Tehnoredactare: Liviu Stoica
Corectură: Anca Tach
Design copertă: Alexandru Novac

ivan sergheevici turgheniev

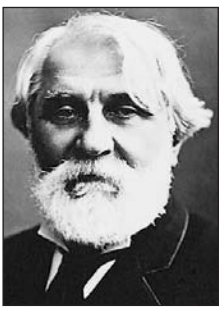

Ivan Sergheevici Turgheniev (1818-1883) a fost un ilustru prozator și dramaturg rus, descendent al unei vechi familii ruseşti. A studiat timp de un an la Universitatea din Moscova, apoi la Sankt Petersburg, iar în 1843 a fost trimis la Universitatea din Berlin, unde a studiat filosofia și istoria. În anul 1858 Turgheniev a scris romanul *Un cuib de nobili* (*Дворянское гнездо*). În 1859 apare volumul *În ajun* (*Накануне*), iar în 1862 este publicat cel mai cunoscut roman al său, *Părinți și copii* (*Отцы и дети*), în care autorul descrie admirabil doctrina nihilistă care începea să se răspândească în Rusia. Dar Turgheniev nu rămâne cunoscut doar pentru romanele sale, ci și pentru o varietate de nuvele și povestiri scurte, unele adunate în volume: *Povestirile unui vânător* (*Записки охотника*, 1852), *Prima iubire* (*Первая любовь*, 1860), *Apele primăverii* (*Вешние воды*, 1872), *Asia* (*Ася*, 1858). În opera lui, Turgheniev face o analiză profundă a naturii umane. Un sentiment de melancolie, aproape pesimist, se desprinde din scrierile sale. Spre deosebire de Tolstoi și Dostoievski, motivele religioase nu apar în operele autorului, care a fost implicat mai mult în mișcările de reformă socială din Rusia.

ivan sergheevici turgheniev

prima iubire

Traducere din limba rusă și note de
Antoaneta Olteanu

EDITURA ALLFA

prima iubire

Lui P.V. Annenkov

Musafirii plecaseră de mult. Ceasul bătea douăsprezece și jumătate. În cameră rămăseseră numai gazda, Serghei Nikolaevici și Vladimir Petrovici. Cel dintâi sună și porunci să se ia resturile cinei.

— Așa deci, treaba asta e stabilită, începu el așezându-se mai comod în fotoliu și aprinzând un trabuc. Fiecare dintre noi este obligat să povestească istoria primei sale iubiri. E rândul dumneavoastră, Serghei Nikolaevici.

Serghei Nikolaevici, un om rotofei cu o față albă, dolofană, își privi mai întâi gazda, apoi ridică ochii spre tavan.

— Eu n-am avut o primă iubire, spuse el în cele din urmă. Pur și simplu am început cu a doua.

— Cum așa?

— Foarte simplu. Aveam optsprezece ani când am fost atras pentru prima dată de o domnișoară foarte drăguță; dar îi făceam curte ca și cum treaba asta nu era nouă pentru mine: exact cum am făcut mai apoi curte și celorlalte. La drept vorbind, m-am îndrăgostit pentru prima și ultima dată pe la vreo șase ani, de dădaca mea; însă asta a fost tare demult. Detaliile relațiilor noastre mi s-au șters din minte, dar chiar dacă le-aș fi reținut, pe cine ar fi interesat?

— Și atunci, cum facem? întrebă gazda. Nici prima mea iubire nu are multe detalii interesante; nu m-am

îndrăgostit de nimeni înainte de-a face cunoștință cu Anna Ivanovna, soția mea de-acum, și totul a mers ca pe roate între noi: tații noștri ne-au pețit, noi ne-am îndrăgostit foarte repede unul de celălalt și ne-am căsătorit fără întârziere. Povestea mea poate fi spusă în două cuvinte. Eu, domnilor, recunosc: când am ridicat problema primei iubiri, m-am bazat pe dumneavoastră, niște holtei – nu vreau să spun bătrâni, dar nici tineri. Oare dumneavoastră nu ne încântați cu nimic, Vladimir Petrovici?

— Prima mea iubire face într-adevăr parte dintre cele deloc obișnuite, răspunse după o mică pauză Vladimir Petrovici, un om de vreo patruzeci de ani, cu părul negru, ușor grizonat.

— A! exclamară într-un glas Serghei Nikolaevici și gazda. Cu atât mai bine... Povestiți.

— Dați-mi voie... sau nu: n-o să povestesc. Nu mă pricep la povestit: totul îmi iese fie sec și scurt, fie prea întins și fals; dar, dacă îmi permiteți, o să notez tot ce-mi aduc aminte într-un caiet și o să vă citesc.

La început prietenii nu căzură la învoială, dar Vladimir Petrovici o ținu pe-a lui. Peste două săptămâni se întâlniră din nou și Vladimir Petrovici se ținu de cuvânt.

Iată ce scria în carnețelul lui:

I

Aveam pe atunci șaisprezece ani. Se întâmpla în vara anului 1833. Locuiam la Moscova, la părinții mei, care închiriaseră o casă de vacanță lângă bariera dinspre Kaluga, vizavi de grădina Neskucinîi. Mă pregăteam să dau admitere la Universitate, dar studiam foarte puțin, fără nicio grabă.

Nimic nu-mi stânjenea libertatea. Făceam ce voiam, mai ales de când mă despărțisem de ultimul meu guvernant francez, care nu se putuse împăca deloc cu ideea de a fi căzut „ca o bombă“ (*comme un bombe*) în Rusia și, cu o expresie înverșunată pe chip, toată ziulica stătea numai în pat. Tata se purta cu mine destul de indiferent și blând; mămica aproape că nu-mi acorda atenție, deși în afară de mine nu avea alți copii; alte griji îi ocupau timpul. Tatăl meu, un om încă tânăr și foarte frumos, se căsătorise cu ea din interes; ea era mai mare cu zece ani decât el. Mămica ducea o viață tristă: se tulbura mereu, era geloasă, se supăra, dar nu în prezența tatălui; se temea foarte tare de el, iar el se purta sever, rece, distant... N-am mai văzut un om atât de rafinat, liniștit, stăpân pe sine și autoritar.

N-o să uit niciodată primele săptămâni petrecute la casa de vacanță. Era o vreme minunată. Sosisem din oraș în 9 mai, chiar de sărbătoarea Aducerii moaștelor Sfântului Ierarh Nicolae. Mă plimbam ba în livada casei noastre, ba în Neskucinîi, ba dincolo de barieră. Luam cu

mine o carte – cursul lui Kaidanov, de exemplu –, dar o deschideam rar, mai mult recitam cu voce tare versuri dintre care pe multe le știam pe de rost; sângele clocotea în mine și inima tânjea – era așa de plăcut și de amuzant: tot așteptam, mă sfiam de ceva, mă minunam de toate și eram mereu gata de orice. Fantezia se juca și se învârtea repede în jurul acelorași reprezentări, cum fac în zare lăstunii în jurul unei clopotnițe; cădeam pe gânduri, eram trist și chiar plângeam. Dar și printre lacrimi, și dincolo de tristețea indusă de vreun vers cântător răzbătea, ca iarba primăvara, sentimentul plin de bucurie al vieții tinere, clocotitoare.

Aveam un cal de călărie, chiar eu îl înșeuam și mă duceam singur undeva mai departe, o luam la goană și îmi închipuiam că sunt un cavaler la un turnir – ce vesel îmi șuiera vântul în urechi! – sau, cu fața întoarsă spre cer, îi sorbeam lumina strălucitoare și azurul în sufletul deschis.

Țin minte: pe atunci imaginea femeii, spectrul iubirii feminine nu căpătau aproape niciodată trăsături definite în mintea mea. Dar în tot ce gândeam, în tot ce simțeam se ascundea presimțirea aproape inconștientă, rușinoasă, a unui lucru nou, nespus de dulce, de feminin...

Presimțirea, ceea ce așteptam, mă pătrunsese cu totul: respiram prin ea, se rostogolea prin venele mele și zburda în fiecare picătură de sânge... Îi era sortit să se împlinească.

Casa noastră de vacanță era alcătuită dintr-o casă boierească de lemn, având coloane și două anexe scunde; în cea din stânga era amplasată o mică făbricuță de tapet ieftin... Nu o dată mă dusesem acolo să mă uit

cum zece copilași slăbuți și ciufuliți, în halate murdare și cu fețe supte săreau la tot pasul pe niște manete de lemn care apăsau trunchiurile paralelipipedice ale presei și, în felul acesta, prin greutatea trupurilor slăbuțe, imprimau decorurile pestrițe ale tapetelor. Mica anexă din dreapta era goală și se închiria. Într-o zi – la vreo trei săptămâni după 9 mai –, obloanele ferestrelor acelei anexe se deschiseră, apărură chipuri de femei și acolo se mută o familie. Țin minte că în acea zi, la masa de prânz, mămica se interesă pe lângă majordom cine sunt noii noștri vecini și, după ce auzi numele prințesei Zasekina, mai întâi spuse, nu fără un oarecare respect:

— A! Prințesă... Dar mai apoi adăugă: Probabil e vreuna săracă.

— Au venit cu trei birje, doamnă, remarcă majordomul care servea respectuos masa. Nu au echipaj propriu, iar mobila e din cea mai simplă.

— Da, spuse mămica, dar e mai bine.

Tata o privi cu răceală și ea tăcu.

Într-adevăr, prințesa Zasekina nu avea cum să fie o femeie bogată: mica anexă pe care o închiriase era așa de veche, mică și scundă, încât niște oameni cât de cât avuți n-ar fi acceptat să se instaleze acolo. De fapt, atunci nici nu băgasem în seamă acest lucru. Titlul princiar acționase prea puțin asupra mea: citisem recent *Tâlharii* lui Schiller.

II

Aveam obiceiul de a hoinări în fiecare seară cu pușca în mână prin livada noastră, pândind ciorile. De multă vreme încercam un sentiment de ură față de aceste păsări precaute, răpitoare și viclene. În ziua cu pricina pornisem de asemenea prin livadă și, după ce tot umblasem zadarnic pe toate aleile (ciorile mă recunoșteau și se mulțumeau să cârâie de la distanță), mă apropiai din întâmplare de gardul scund care despărțea posesiunile noastre de fâșia îngustă de livadă care se întindea de-a lungul anexei din dreapta și care ținea de aceasta. Mergeam cu capul plecat. Deodată, auzii voci; privind peste gard, încremenii. În fața ochilor mi se înfățișa o priveliște stranie.

La câțiva pași de mine, în poiană, între tufele de zmeură, stătea în picioare o fată înaltă, zveltă, îmbrăcată într-o rochie roz și cu un șal alb pe cap. În jurul ei se înghesuiau patru tineri și ea le tot lovea frunțile, pe rând, cu niște floricele cenușii, al căror nume nu-l știu, dar care le sunt așa de cunoscute copiilor; floricelele acestea alcătuiesc niște mici săculeți și se deschid pocnind când le lovești de ceva tare. Tinerii își ofereau cu mare plăcere frunțile, iar în gesturile fetei (o vedeam dintr-o parte) era ceva fermecător, poruncitor, alintător, ironic și drăguț, așa încât era cât pe ce să strig de uimire și plăcere și aș fi dat imediat tot ce aveam pe lume numai ca acele degețele minunate să-mi fi plesnit fruntea. Arma îmi alunecă în iarbă, uitai de toate. Devoram din priviri acel

trup zvelt, mâinile frumoase, părul deschis la culoare și ușor ciufulit care ieșea de sub șalul alb, ochii aceia inteligenți, întredeschiși, genele, obrajii delicați de sub ele...

— Tinere! Hei, tinere! se auzi deodată lângă mine o voce. Oare e permis să te uiți așa la domnișoare pe care nu le cunoști?

Tresării, mă înmuiai cu totul... Lângă mine, în spatele gardului, se afla un om cu părul negru tuns scurt, care mă privea ironic. În aceeași clipă, fata se întoarse spre mine... Văzui niște ochi uriași, cenușii, pe chipul mobil, animat – și deodată toată fața începu să tremure, să râdă, dinții albi licăriră, sprâncenele se ridicară, cumva amuzant... Mă înroșii, ridicai pușca de jos și, urmărit de hohotele sonore, dar nu răutăcioase, fugii în camera mea, mă aruncai pe pat, și-mi acoperii fața cu mâinile. Inima îmi bătea așa de tare; îmi era foarte rușine, dar eram vesel: simțeam o emoție nemaiîntâlnită.

După ce mă odihnii, coborâi la ceai pieptănat și spălat. Imaginea tinerei fete îmi apărea în fața ochilor, inima nu mi se mai zbuciuma, dar se strângea destul de plăcut.

— Ce-i cu tine? mă întrebă deodată tata. Ai omorât o cioară?

Voiam să-i povestesc tot, dar m-am abținut și am zâmbit numai în sinea mea. Când să mă duc la culcare, fără să știu de ce, m-am răsucit de vreo trei ori pe un picior, m-am pomădat din belșug, m-am băgat în pat și toată noaptea am dormit neîntors. În zori, trezindu-mă pentru o clipă, am ridicat puțin capul, am privit entuziasmat în jur și am adormit la loc.

III

„Cum ar trebui să fac cunoștință cu ei?“ fu primul meu gând imediat după trezire. Înainte de ceai pornii în livadă, însă nu mă apropiai prea mult de gard și nu văzui pe nimeni. După ceai, trecui de câteva ori pe strada din fața casei și mă uitai de la distanță spre ferestre... Mi se năzărise în spatele perdelei chipul ei și mă îndepărtai speriat, cât mai repede. „Totuși, trebuie să fac cunoștință,“ îmi spuneam tot mergând haotic pe câmpia nisipoasă care se întindea în fața parcului Neskucinîi, „dar cum? Iată problema.“ Îmi aduceam aminte în cele mai mici detalii întâlnirea din ziua anterioară; nu știu de ce îmi imaginam foarte clar că ea râsese de mine... Dar în timp ce eu mă chinuiam și-mi făceam tot felul de planuri, soarta deja avea grijă de mine.

În lipsa mea, mămica primise de la noua vecină o scrisoare pe hârtie cenușie, sigilată cu ceară de aceeași culoare, așa cum se folosește numai la expedițiile poștale și pe dopurile de vin ieftin. În acea scrisoare, scrisă într-o limbă agramată și cu ortografie neîngrijită, prințesa o ruga pe mămica să-i acorde protecție: mămica mea, după spusele prințesei, cunoștea foarte bine oameni importanți de care depindea soarta ei și cea a copiilor ei, deoarece ea avea niște procese foarte importante. „Mă adresez dumneavoastră“, scria ea, „ca o doamnă nobilă unei alte doamne nobile și în felul acesta m-e plăcut să mă folosesc de aciastă ocaziune.“ În încheiere, îi cerui

mămicii permisiunea de a o vizita. O găsii pe mămica într-o dispoziție neplăcută: tata nu era acasă și nu avea cu cine se sfătui. Era imposibil să nu răspundă „doamnei nobile", care mai era și prințesă, dar cum să o facă, asta nu știa. I se părea nepotrivit să scrie un bilețel în franceză, iar în ceea ce privește ortografia rusă, nici mămica nu era prea grozavă – știa asta și nu voia să se compromită. Se bucură că venisem și îmi porunci imediat să mă duc la prințesă și să-i explic verbal că mămica, chipurile, e mereu gata să-i facă Luminăției Sale un serviciu în măsura posibilităților, și că o roagă să binevoiască a trece pe la ea pe la ora unu. Îndeplinirea neașteptată a dorințelor mele tainice mă bucură, dar mă și sperie; totuși, nu-mi dădui de gol tulburarea care mă stăpânea după ce mersei mai întâi în camera mea pentru a-mi pune o cravată nou-nouță și un surtuc. Acasă umblam îmbrăcat tot cu scurta și purtând gulere răsfrânte, deși tare mă chinuiam cu ele.

IV

În antreul aglomerat și murdar al anexei în care intrasem cu un fior involuntar în tot trupul, mă întâmpină un servitor bătrân și cărunt, cu o față întunecată, arămie, cu ochișori posaci, ca de porc, și cu niște riduri așa de adânci pe frunte și pe tâmple, cum n-am mai văzut niciodată în viața mea. Ducea pe o farfurie un schelet dezgolit de scrumbie și, închizînd cu piciorul ușa care dădea într-o altă cameră, spuse răstit:

— Ce doriți?

— Prințesa Zasekina e acasă? întrebai.

— Vonifati! începu să strige din spatele ușii o voce feminină răsunătoare.

Servitorul se întoarse în tăcere, lăsând la vedere spatele foarte ros al livrelei sale cu un singur nasture cam ruginit, cu blazon, și plecă, punând tava pe jos.

— Ai fost prin zonă? repetă aceeași voce de femeie. Servitorul mormăi ceva. A?... A venit cineva?... se auzi din nou. Tânărul boier de alături. Ei, poftește-l să intre.

— Binevoiți să intrați în salon, domnule, spuse servitorul după ce apăru iar în fața mea și luă farfuria de jos.

Pornii și intrai în „salon".

Mă trezii într-o cameră mică și nu prea curată, cu mobilier sărăcăcios, ca și cum ar fi fost aranjată pe fugă. Lângă fereastră, pe un fotoliu cu un braț rupt, stătea o femeie de vreo cincizeci de ani, cu părul desfăcut și urâtă, într-o rochie verde veche și cu un batic pestriț de

lână fină în jurul gâtului. Își înfipse în mine ochișorii ei negri.

Mă apropiai și făcui o plecăciune adâncă.

— Am onoarea de a vorbi cu prințesa Zasekina?

— Eu sunt prințesa Zasekina. Dar dumneavoastră sunteți fiul domnului V.?

— Chiar așa, doamnă. Am venit la dumneavoastră cu o însărcinare din partea măicuței.

— Luați loc, vă rog. Vonifati! Unde sunt cheile mele, nu le-ai văzut?

Îi transmisei doamnei Zasekina răspunsul măicuței la bilețelul ei. Ea mă ascultă lovind pervazul ferestrei cu degetele ei groase, roșii, iar când terminai, începu să mă fixeze din nou cu privirea.

— Foarte bine; o să vin neapărat, spuse ea în cele din urmă. Dar ce tânăr sunteți! Câți ani aveți, dacă-mi dați voie să vă întreb?

— Șaisprezece ani, răspunsei eu cu o poticnire ușoară.

Prințesa scoase din buzunar niște hârtii murdare, scrise pe toate părțile și, ridicându-le în dreptul ochilor, se apucă să le răsfoiască.

— E o vârstă bună, zise ea deodată, întorcându-se și foindu-se pe scaun. Dar pe dumneavoastră vă rog să nu umblați cu ceremonii. La mine e simplu.

„Mult prea simplu“, îmi zisei examinând involuntar, cu oroare, silueta ei dizgrațioasă. În clipa următoare, cealaltă ușă a salonului se deschise repede și în prag apăru fata pe care o văzusem în ajun, în grădină. Ridică o mână și pe fața ei licări un zâmbet.

— Dar uite-o și pe fata mea, spuse prințesa, arătând cu cotul spre ea. Zinocika. Fiul vecinului nostru, domnul V. Cum vă cheamă, dacă-mi permiteți să întreb?

— Vladimir, răspunsei ridicându-mă și bâlbâindu-mă de emoție.

— Dar după tată?

— Petrovici.

— Da! Am avut o cunoștință polițist, tot Vladimir Petrovici îi zicea. Vonifati! Nu mai căuta cheile, sunt în buzunarul meu.

Tânăra fată continua să mă privească zâmbind la fel, mijind ușor ochii și aplecând capul puțin într-o parte.

— L-am văzut deja pe *Monsieur* Voldemar, începu ea. (Sunetul argintiu al vocii ei trecu asupra mea ca un frison plăcut). Îmi dați voie să vă spun așa?

— Vă rog, domnișoară, îngăimai eu.

— Și unde anume? întrebă prințesa.

Fiica ei nu răspunse.

— Acum sunteți ocupat? zise ea neluându-și privirea de la mine.

— Deloc, domnișoară.

— Vreți să mă ajutați să descâlcesc lâna? Veniți aici, la mine.

Îmi făcu un semn din cap și ieși din salon. Pornii după ea.

În camera în care intrarăm, mobila era puțin mai bună și aranjată cu mare gust. De fapt, în acea clipă nu puteam observa aproape nimic: mă mișcam ca în vis și simțeam în tot trupul o stare de bine încordată până la absurd.

Tânăra se așeză, scoase un scul de lână roșie și, după ce-mi arătă un scaun vizavi de ea, desfăcu atent sculul și mi-l puse pe mâini. Făcea toate acestea în tăcere, cu un fel de încetineală amuzantă și cu același zâmbet luminos și viclean pe buzele întredeschise. Începu să

înfășoare lâna pe o carte de joc îndoită și deodată îmi aruncă o privire așa de senină și rapidă, încât, fără să vreau, coborâi privirea. Când ochii ei, în cea mai mare parte a timpului mijiți, se deschideau complet, fața i se schimba cu totul, ca și cum ar fi fost inundată de lumină.

— Ce-ați gândit despre mine ieri, *Monsieur* Voldemar? întrebă ea după o vreme. Probabil m-ați judecat?

— Eu, prințesă... nu am gândit nimic... cum pot eu... răspunsei tulburat.

— Ascultați, mă întrerupse ea. Încă nu mă cunoașteți; sunt extrem de ciudată; vreau să-mi spuneți mereu adevărul. Am auzit că aveți șaisprezece ani, iar eu am douăzeci și unu. Vedeți, sunt mult mai mare ca dumneavoastră și de aceea trebuie să-mi spuneți adevărul... și să ascultați de mine, mai adăugă ea. Priviți-mă – de ce nu mă priviți?

Mă tulburai și mai tare, dar ridicai ochii spre ea. Ea zâmbea – nu ca mai înainte, ci cu un zâmbet de încurajare.

— Priviți-mă, spuse ea coborând tonul cu blândețe, nu îmi este neplăcut... Îmi place fața dumneavoastră; presimt că vom fi prieteni. Dar eu vă plac? mai adăugă ea cu viclenie.

— Prințesă... vrusei eu să încep.

— În primul rând, Zinaida Aleksandrovna să-mi spuneți, iar în al doilea rând, ce obicei mai au și copiii ăștia, tinerii ăștia, să nu spună direct ceea ce simt? Asta e bine pentru adulți. Doar vă plac, nu?

Deși pentru mine era plăcut că vorbea așa de sincer, mă necăjisem puțin pe ea. Voiam să-i arăt că nu are de-a face cu un băiețel și, după ce luai o înfățișare cât mai relaxată și serioasă, spusei:

— Sigur, îmi plăceți, Zinaida Aleksandrovna; nu vreau să vă ascund asta.

Ea dădu din cap de câteva ori.

— Aveți guvernant? întrebă deodată.

— Nu, de mult nu mai am guvernant.

Mințeam; nu trecuse nici o lună de când mă despărțisem de francezul meu.

— O! Dar văd că sunteți mare, ce mai! Mă lovi ușurel peste degete. Țineți mâinile drepte! Și începu să se apuce sârguincios de ghemul ei.

M-am folosit de faptul că ea nu ridica privirea și m-am apucat s-o studiez, mai întâi pe furiș, apoi din ce în ce mai curajos. Fața mi se părea și mai minunată decât în ajun: totul la ea era așa de fin, de inteligent și drăguț. Stătea cu spatele la fereastra acoperită de storuri albe; o rază de soare care se strecurase prin ele revărsa o lumină moale pe părul ei pufos, auriu, pe gâtul ei inocent, pe umerii lăsați și pe pieptul delicat, liniștit. O priveam și îmi devenea așa de dragă și de apropiată! Mi se părea că o știu de mult și că înainte de ea nu știusem și nu trăisem... Purta o rochie de culoare închisă, deja uzată, cu șorțuleț; tare i-aș mai fi mângâiat cu plăcere fiecare cută a acelei rochii și a șorțulețului. Vârfurile botinelor îi ieșeau de sub rochie: m-aș fi plecat cu venerație în fața acelor botine... „Și uite, stau lângă ea", îmi spuneam, „am făcut cunoștință cu ea... Ce fericire, Doamne Dumnezeule!" Era cât pe ce să sar de pe scaun de entuziasm, dar n-am făcut decât să-mi leagăn puțin picioarele, ca un copil încântat de ceva.

Mă simțeam bine, ca peștele în apă, și un secol n-aș fi ieșit din camera aceea, n-aș fi părăsit locul acela. Pleoapele ei se ridicară încet, iar ochii ei luminoși începură să strălucească din nou în fața mea, și iarăși zâmbi.

— Cum mă priviți! spuse ea alene și mă amenință cu degetul.

Mă înroșii... „Înțelege tot, vede tot", îmi trecu prin minte. „Și cum să nu înțeleagă și să nu vadă tot!"

Deodată, ceva începu să răsune în camera de alături. O sabie zornăi.

— Zina! strigă prințesa, din salon. Belovzorov ți-a adus un pisicuț.

— Un pisicuț! exclamă Zinaida și, ridicându-se repede de pe scaun, îmi aruncă ghemul pe genunchi și ieși în fugă.

Mă ridicai și eu, iar după ce așezai sculul și ghemul de lână pe pervaz, ieșii în salon, oprindu-mă nedumerit. În mijlocul camerei stătea întins, cu ghearele desfăcute, un pisicuț tărcat; Zinaida se așezase pe vine în fața lui și-i ridica grijuliu boticul. Lângă prințesă, acoperind aproape tot spațiul dintre ferestre, se vedea un voinic cu păr blond și ondulat, un husar rumen la față și cu ochii holbați.

— Ce amuzant e! repetă Zinaida. Ochii nu sunt cenușii, ci verzi, și ce urechi mari are! Vă mulțumesc, Viktor Egorîci! Sunteți foarte drăguț.

Husarul, în care îl recunoscusem pe unul dintre tinerii văzuți în ajun, zâmbi și făcu o plecăciune, zornăind din pinteni și din inelele sabiei.

— Ieri ați binevoit să spuneți că doriți să aveți un pisicuț tărcat, cu urechi mari... Uite, am făcut rost de el. Cuvântul dat e lege.

Și făcu din nou o plecăciune.

Pisicuțul miorlăi ușor și începu să adulmece podeaua.

— E flămând! exclamă Zinaida! Vonifati! Sonia! Aduceți niște lapte.

Camerista, într-o rochie veche, galbenă, cu un batic decolorat la gât, veni aducând o farfuriuță cu lapte și o așeză în fața pisicului. Acesta tresări, își miji ochii și începu să linchească.

— Ce limbuță roz are! remarcă Zinaida, aplecându-și capul aproape de podea și privindu-l dintr-o parte, chiar în nasul lui.

Pisicul se sătură și începu să toarcă, tot strângându-și fandosit lăbuțele. Zinaida se ridică și, după ce se întoarse către cameristă, ordonă indiferent:

— Ia-l de aici.

— Dați-mi o mânuță pentru pisicuț, ceru husarul zâmbind larg și întinzându-și trupul puternic, înghesuit în uniforma nouă, strâmtă.

— Pe amândouă, se oferi Zinaida și-i întinse mâinile.

Pe când el i le săruta, ea mă privea peste umăr. Stăteam nemișcat în același loc și nu știam dacă trebuie să râd, să spun ceva sau să tac în continuare. Deodată, prin ușa întredeschisă a antreului, îmi sări în ochi figura valetului nostru Fiodor. Îmi făcea semne. Pornii mașinal spre el.

— Ce-i cu tine? întrebai.

— Mămica m-a trimis după dumneavoastră, spuse el în șoaptă. Dumneaei se supără că nu ați venit cu răspunsul.

— Păi sunt de așa mult timp aici?

— De peste o oră.

— De peste o oră! repetai nemulțumit și, revenind în salon, începui să fac plecăciuni și să-mi târșâi picioarele.

— Ce faceți? mă întrebă prințesa, privindu-mă din spatele husarului.

— Trebuie să mă duc acasă. Și o să spun, mai adăugai eu, adresându-mă bătrânei, că veți binevoi să veniți la noi la ora două.

— Așa să spuneți, tăicuță. Prințesa scoase grăbită tabachera și trase tutun așa de zgomotos, că era cât pe ce să tresar. Așa să spuneți, repetă ea, clipind cu ochii în lacrimi și scrâșnind din dinți.

Mai făcui o plecăciune, mă întorsei și ieșii din cameră cu un sentiment de stânjeneală, așa cum simte un tânăr când știe că este privit.

— Aveți grijă să mai treceți pe la noi, *Monsieur* Valdemar, strigă Zinaida și începu din nou să râdă.

„Ce tot râde întruna?“ mă întrebam pe când mă întorceam acasă însoțit de Fiodor, care nu-mi zicea nimic, dar mă urma dezaprobator. Măicuța începu să mă ocărască și se minună: ce puteam face atât de mult acasă la prințesa aceea? Nu răspunsei nimic și mă dusei în camera mea. Deodată, mă simțeam foarte trist... Făceam eforturi să nu plâng... Eram gelos pe husar.

V

Așa cum promisese, prințesa o vizită pe măicuța și mamei nu-i plăcuse. Nu fusesem prezent la întrevederea lor, dar la masă măicuța îi povesti tatei că această prințesă Zasekina i se pare *une femme très vulgaire*[1], că o agasase cu rugămințile ei de a interveni pentru ea la prințul Serghi, că are tot felul de probleme și procese – *de vilaines affaires d'argent*[2] – și că probabil e o mare bârfitoare. Totuși, măicuța adăugă că o invitase la masă a doua zi, împreună cu fiica (auzind cuvintele „cu fiica", îmi băgai nasul în farfurie), pentru că, totuși, e o vecină, și încă una cu rang. La care tata îi răspunse măicuței că își amintește ce doamnă mai era și asta, că în tinerețe îl cunoscuse pe răposatul prinț Zasekin, un om extrem de educat, dar găunos și de nimic; că în societate era numit *le Parisien*[3] din cauză că trăise mult timp la Paris, că era foarte bogat, dar își pierduse întreaga avere și nu se știa de ce, dacă nu cumva din cauza banilor – de fapt, el ar fi putut alege mai bine, după cum adăugă tata zâmbind rece – se căsătorise cu fiica unui conțopist, iar după însurătoare se băgase în tot felul de speculații și se ruinase de tot.

— Numai de n-ar cere bani cu împrumut, remarcă măicuța.

---

[1] „O femeie foarte vulgară" (fr. în original).

[2] „Chestiuni financiare dubioase" (fr. în original).

[3] „Parizianul" (fr. în original).

— Este foarte posibil, zise tata liniștit. Vorbește franțuzește?

— Foarte prost.

— Hm. De fapt, tot aia e. Mi se pare că ai spus că ai chemat-o pe ea și pe fiica ei; mi-a zis cineva că e o fată foarte drăguță și educată.

— A! Prin urmare, nu seamănă cu mama.

— Nici cu tatăl, adăugă tata. Și el era educat, dar prost.

Măicuța oftă și căzu pe gânduri. Tata tăcu. Mă simțisem foarte prost pe toată durata acelei discuții.

După masă mersei în livadă, dar fără pușcă. Îmi dădusem cuvântul să nu mă apropii de „livada Zasekinilor", însă o forță de neoprit mă atrăgea acolo, și nu degeaba. Nici nu apucasem să mă apropii de gard, că o văzui pe Zinaida. De data asta era singură. Avea o carte în mâini și mergea încet pe alee. Nu mă observă. Fu cât pe ce să o scap, însă deodată îmi dădui seama și începui să tușesc. Ea se întoarse, dar nu se opri, dădu cu mâna la o parte panglica lată, bleu, a pălăriei sale rotunde, din pai, mă privi zâmbind încetișor și își îndreptă din nou privirea în carte. Îmi dădui jos șapca și, zăbovind puțin pe loc, pornii de acolo cu inima grea. *Que suis-je pour elle?*[1] îmi spuneam (Dumnezeu știe de ce) în franceză..

Niște pași cunoscuți răsunară în spatele meu: mă întorsei – tata venea spre mine cu mersul lui rapid și ușor.

— Este prințesa? mă întrebă.

— Ea e.

— O știi cumva?

— Am văzut-o azi-dimineață, la mama ei.

---

[1] „Ce însemn eu pentru ea" (fr. în original).

Tata se opri și, după ce se răsuci repede pe tocuri, porni înapoi. Ajungând în dreptul Zinaidei, făcu spre ea o plecăciune politicoasă. Și ea îi făcu o plecăciune, nu fără o oarecare expresie de uimire, și lăsă cartea din mână. Vedeam cum îl petrece din priviri. Tatăl meu se îmbrăca mereu foarte elegant, original și simplu, dar niciodată silueta lui nu mi se păruse mai zveltă, niciodată pălăria gri nu-i stătuse mai frumos pe buclele ușor rărite.

Voiam să mă îndrept spre Zinaida, da ea nici nu mă privi – luă din nou cartea și se îndepărtă.

VI

Toată seara și dimineața următoare le-am petrecut într-un fel de amuțire posacă. Țin minte că încercam să lucrez și mă apucasem de Kaidanov, dar degeaba licăreau în fața ochilor mei rândurile rare și paginile celebrului manual. Am citit de zece ori la rând: „Iulius Caesar se distingea printr-un mare curaj militar.“ N-am înțeles nimic și am aruncat cartea. Înainte de prânz m-am pomădat din nou și mi-am pus iar vestonul și cravata.

— Pentru ce? întrebă mămica. Încă nu ești student, și Dumnezeu știe dacă o să iei examenul. Și de mult ți s-a cusut scurta? Doar n-o s-o arunci acum!

— O să avem musafiri, șoptii eu disperat.

— Ce prostie! Ce musafiri mai sunt și ăștia?

Trebuia să mă supun. Înlocuii vestonul cu scurta, dar nu-mi scosei cravata. Prințesa și fiica ei apărură cu o jumătate de oră înainte de masă; bătrâna își pusese un șal galben peste rochia verde pe care o cunoșteam deja, și purta o bonetă de modă veche, cu panglici de culoarea focului. Imediat începu să vorbească despre polițele ei, ofta, se plângea de sărăcia sa, „se văicărea“, dar nu se sfia deloc: trăgea tutun pe nas la fel de zgomotos, se foia și se întorcea pe scaun fără nicio reținere. Parcă nu-i intra deloc în cap că e prințesă. Însă Zinaida se comporta foarte sever, aproape prefăcut, ca o prințesă adevărată. Pe față i se citea o expresie de răceală și importanță, și nu o recunoșteam, nu îi recunoșteam privirea, zâmbetele,

deși mi se părea frumoasă și în acea înfățișare. Purta o rochie ușoară de *barège*, cu desene de un albastru-palid; părul îi cădea în bucle lungi de-a lungul gâtului, după moda englezească. Coafura se potrivea cu expresia rece a feței sale. Tata stătea lângă ea în timpul mesei și, cu politețea lui înnăscută, elegantă și liniștită, își întreținea vecina. O privea din când în când, și ea îl privea uneori, dar foarte ciudat, aproape ostil. Conversau în franceză; țin minte că mă mirase pronunția curată a Zinaidei. Ca de obicei, prințesa nu se jena de nimic: în timpul mesei mânca mult și lăuda mâncarea. Măicuța era vizibil agasată de ea și-i răspundea cu un fel de dispreț trist; tata își încrunta din când în când sprâncenele. Nici Zinaida nu-i plăcuse măicuței.

— Este așa de mândră, spuse ea a doua zi. Și ca să vezi, parcă ar avea de ce să fie mândră, *avec sa mine de grisette*![1]

— Se vede că nu ai văzut grizete, remarcă tata.

— Slavă Domnului!

— Se înțelege, slavă Domnului... Dar cum poți să le judeci așa?

În mod clar, Zinainda nu îmi acordă nici cea mai mică atenție. Curând după masă, prințesa începu să-și ia rămas-bun.

— O să mă bazez pe protecția dumneavoastră, Maria Nikolaevna și Piotr Vasilici, le spuse ea mamei și tatei pe un ton cântător. Ce să facem? Au fost alte vremuri, dar s-au dus. Așa am fost și eu odată, sclipitoare, mai adăugă ea cu un râset neplăcut. Dar ce mare onoare, dacă nu e de mâncare!

---

[1] „Cu aerul ei de grizetă“ (fr. în original).

Tata îi făcu o plecăciune respectuoasă și o conduse până la ușa antreului. Eu stăteam pe loc, în scurta mea bearcă, și priveam în podea, de parcă aș fi fost condamnat la moarte. Atitudinea Zinaidei față de mine mă distrusese definitiv. Mare îmi fu uimirea când, trecând pe lângă mine, fata îmi șopti repede și având în ochi expresia blândă, cunoscută:

— Să treceți pe la noi la ora opt, auziți? Neapărat!

Apucasem doar să-mi desprind mâinile dintr-ale ei, dar ea deja se îndepărta, după ce-și puse pe cap o eșarfă albă.

VII

Fix la ora opt, îmbrăcat în veston și cu un ciuf ridicat pe cap, intrai în antreul anexei în care locuia prințesa. Bătrânul servitor mă privi și se ridică fără plăcere de pe bancă. În salon se auzeau voci vesele. Deschisei ușa și mă dădui înapoi, uimit. În mijlocul camerei, pe un scaun, stătea prințesa, ținând în fața ei o pălărie bărbătească; în jurul scaunului se îngrămădeau cinci bărbați. Ei încercau să bage mâinile în pălărie, dar ea o ridica și o scutura cu putere. Văzându-mă, strigă:

— Stați puțin, stați puțin! Un musafir nou, trebuie să-i dăm și lui un bilet. Și, după ce se ridică iute de pe scaun, mă apucă de manșeta vestonului. Haideți odată, spuse ea, ce stați așa? *Messieurs*, dați-mi voie să vi-l prezint: dumnealui este *Monsieur* Voldemar, fiul vecinului nostru. Iar aceștia, adăugă ea adresându-mi-se și indicând musafirii pe rând , sunt contele Malevski, doctorul Lușin, poetul Maidanov, căpitanul în retragere Nirmațki și Belovzorov, husarul pe care l-ați văzut deja. Vă rog să vă înțelegeți cât mai bine.

Mă rușinasem așa de tare, că nu mă înclinai în fața nimănui; în doctorul Lușin îl recunoscui pe domnul cel negricios care mă făcuse așa de tare de rușine în livadă; pe ceilalți nu-i cunoșteam.

— Conte! continuă Zinaida, scrieți un bilet pentru *Monsieur* Valdemar.

— Nu e drept, protestă cu accent polonez contele, un brunet foarte frumos și îmbrăcat ca un fante, cu niște ochi căprui expresivi, cu un născior alb, îngust și mustăcioare subțiri deasupra unei guri minuscule. Dumnealui n-a jucat gajuri cu noi.

— Nu e drept, repetară Belovzorov și domnul numit „căpitan în retragere", un om de vreo patruzeci de ani, îngrozitor de pistruiat, creț ca un arap, adus de spate, crăcănat și îmbrăcat într-un veston militar descheiat, fără epoleți.

— Scrieți un bilet, vă spun, repetă prințesa. Ce înseamnă răzvrătirea asta? *Monsieur* Voldemar este pentru prima oară cu noi și astăzi legea nu se aplică pentru el. Nu mai protestați, scrieți. Așa vreau eu.

Contele ridică din umeri, dar plecă supus capul, luă tocul cu mâna albă, împodobită de inele, rupse o bucată de hârtie și începu să scrie pe ea.

— Măcar dați-mi voie să-i explic domnului Voldemar despre ce este vorba, începu Lușin cu voce ironică, altfel o să se piardă de tot. Vedeți dumneavoastră, tinere, am jucat gajuri; prințesa a primit o amendă și cel care va scoate biletul norocos o să aibă dreptul să-i sărute mânuța. Ați înțeles ce v-am spus?

Mă mulțumeam să-l privesc, continuând să stau în picioare ca năuc, iar prințesa sări din nou pe scaun și se apucă să agite iarăși pălăria. Toți se întinseră spre ea, și eu în urma lor.

— Maidanov, spuse prințesa unui tânăr înalt, cu față slăbuță, cu niște ochi mici, miopi, și părul extrem de lung. Dumneavoastră, ca poet, trebuie să fiți mărinimos și să vă cedați biletul lui *Monsieur* Voldemar, ca să aibă două șanse în loc de una.

Dar Maidanov dădu din cap în semn că nu și își legănă părul. Băgai mâna în pălărie după toți ceilalți, luai biletul și îl desfăcui... Doamne! Ce se întâmplă cu mine când văzui pe el cuvântul „sărut“!

— Sărut! exclamai involuntar.

— Bravo! A câștigat, mă susținu prințesa. Ce bucuroasă sunt! Coborî de pe scaun și mă privi în ochi așa de dulce și de limpede, că inima îmi sări din piept. Dar dumneavoastră sunteți bucuros? mă întrebă.

— Eu? bîiguii.

— Dați-mi mie biletul, îmi răsună deodată chiar lângă ureche vocea lui Belovzorov. O să vă dau o sută de ruble.

Îi răspunsei husarului cu o privire așa de nemulțumită, încât Zinaida începu să bată din palme, iar Lușin exclamă: „Bravo!“

— Dar, continuă el, eu, ca maestru de ceremonii, sunt obligat să supraveghez respectarea tuturor regulilor. *Monsieur* Valdemar, îndoiți un genunchi. Așa e stabilit la noi.

Zinaida veni în fața mea, își aplecă puțin capul într-o parte, ca și cum ar fi vrut să mă observe mai bine și îmi întinse mâna cu importanță. Ochii mi se tulburaseră; voiam să îndoi genunchiul, mă lăsai în genunchi de tot, și atinsei cu buzele degetele Zinaidei așa de stângaci, că-mi zgâriai puțin vârful nasului de o unghie de-a ei.

— Bine! începu să strige Lușin și mă ajută să mă ridic.

Gajurile continuau. Zinaida mă așeză lângă ea. Ce amenzi mai inventa! De fapt, fu nevoită să întruchipeze o „statuie“, și-l luă drept piedestal pe urâtul de Nirmațki, îi porunci să se așeze pe burtă și să-și mai și bage capul în piept. Hohotele nu încetau nicio clipă. Pentru mine,

un băiat singuratic și educat cu severitate, crescut într-o casă boierească serioasă, toate acele zgomote și larma, acea veselie neceremonioasă, aproape nebunească, acele relații nemaiauzite cu niște oameni necunoscuți mi se urcară la cap. Pur și simplu mă îmbătasem, ca și cum aș fi băut vin. Începui să hohotesc și să trăncănesc mai tare decât toți, astfel încât până și bătrâna prințesă, care stătea în camera vecină, cu un diac de la Iverskie vorota, chemat la sfat, ieși să se uite la mine. Dar eu mă simțeam așa de fericit, încât, precum se spune, puțin îmi păsa și nu puneam la inimă ironiile nimănui și nici privirile piezișe. Zinaida continua să mă favorizeze și mă ținea pe lângă ea. La una dintre pedepse trebui să stau alături de ea, acoperiți cu același batic de mătase: eram nevoit să-i spun un secret de-al meu. Țin minte cum capetele noastre se treziră deodată în negura sufocantă, semitransparentă, mirositoare, cum ochii ei licăreau aproape și blând în negura aceea și cât de fierbinte era răsuflarea buzelor ei deschise. I se vedeau și dinții, iar vârful părului ei mă gâdila și mă ardea. Eu tăceam. Ea zâmbea tainic și viclean, și, în cele din urmă, îmi șopti: „Ei, cum e?“ Iar eu doar roșii râzând, mă răsucii și abia mai puteam să-mi trag sufletul. Ne săturasem de gajuri, începurăm să ne jucăm de-a sfoara. Doamne Dumnezeule! Ce extaziat mai eram când, neatent, primeam de la ea o lovitură puternică și bruscă peste degete, și cum apoi încercam intenționat să las impresia că nu sunt atent, iar ea mă tachina și nu-mi atingea mâinile întinse!

Dar ce n-am făcut noi în acea seară! Am cântat și la pian, am cântat și cântece, am dansat, am imitat o șatră țigănească. Pe Nirmațki l-am îmbrăcat în urs și i-am dat să bea apă cu sare. Contele Malevski ne-a arătat tot felul de scamatorii cu cărțile de joc și, în încheiere, după ce a

amestecat cărțile, și-a dat la whist numai atuuri, drept care Lușin „a avut onoarea să-l felicite". Maidanov ne-a recitat fragmente din poemul lui, *Criminalul* (povestea avea loc chiar în toiul romantismului), pe care intenționa să-l publice cu o copertă neagră, cu titlul de culoarea sângelui; diacului de la Iverskie vorota i-au furat căciula de pe genunchi și l-au silit, drept răscumpărare, să danseze cazacioc; bătrânului Vonifati i-au pus bonetă, iar prințesa și-a pus o pălărie bărbătească... Nu pot să enumăr tot. Numai Belovzorov se tot ținea la o parte, încruntat și supărat... Uneori avea ochii injectați, era roșu tot și părea că îndată o să se năpustească asupra noastră și o să ne facă bucăți, o să ne împrăștie prin toate colțurile; dar prințesa se uita la el, îl amenința cu degetul, și el se vâra din nou în colțul lui.

În cele din urmă ne–au lăsat puterile. Prințesa putea să înghită orice, cum se exprimase chiar ea, n-o deranjau niciun fel de țipete, totuși și ea simțea puțină oboseală și dorea să se odihnească. La douăsprezece noaptea a fost servită cina – o bucată de brînză veche, uscată, și niște plăcinte reci cu carne tocată, care mi-au părut mai gustoase decât orice pateuri; era o singură sticlă de vin, și aceea cam ciudată: închisă la culoare, cu gâtul umflat, iar vinul avea o culoare rozalie; de fapt, nimeni nu a băut. Obosit și fericit cum nu se poate, am ieșit din casă; la despărțire, Zinaida mi-a strâns mâna cu putere și a zâmbit din nou, enigmatic.

Noaptea mi-a suflat apăsător și umed în fața înfierbântată; se părea că se pregătea o furtună; nori negri se adunau și se târau pe cer, schimbându-și probabil contururile fumegoase. Un vânt ușor se lovea de copacii întunecoși și undeva, departe, dincolo de orizont, un tunet a mârâit încetișor, supărat și surd.

M-am strecurat în camera mea pe ușa din spate. Bătrânelul meu dormea pe jos și a trebuit să trec peste el; s-a trezit, m-a văzut și mi-a raportat că măicuța iar se supărase pe mine și dorise să trimită din nou după mine, dar tata o reținuse. (Niciodată nu mă dusesem la culcare fără să-i spun noapte bună și să-i cer binecuvântarea.) Nu mai aveam ce face!

I-am spus bătrânelului că o să mă dezbrac și o să mă culc singur și am stins lumânarea. Dar nu m-am dezbrăcat, nici nu m-am culcat.

M-am așezat pe un scaun și am stat multă vreme așa, ca vrăjit. Ceea ce simțeam era atât de nou și de dulce... Stăteam, privind din când în când în jur și, fără să mă mișc, respiram alene, numai din când în când; ba râdeam încetișor, aducându-mi aminte, ba mă treceau frisoane în sinea mea la gândul că sunt îndrăgostit, că uite-o, uite, aceasta este iubirea. Fața Zinaidei plutea încetișor dinaintea mea, în întuneric, plutea și nu se îndepărta; buzele zâmbeau la fel de enigmatic, ochii mă priveau oarecum pieziș, întrebător, gânditor și tandru... ca în clipa în care îmi luasem rămas-bun de la ea. În cele din urmă m-am ridicat, m-am apropiat pe vârfuri de pat și, cu precauție, fără să mă dezbrac, mi-am așezat capul pe pernă, de parcă mi-ar fi fost frică să nu tulbur, printr-o mișcare bruscă, ceea ce mă făcea să fiu așa de plin...

M-am întins pe pat, dar nici ochii nu i-am închis. În curând am observat că în camera mea ajungeau din când în când niște reflexe slabe. M-am ridicat puțin și am privit pe fereastră. Cerceveaua se reliefa clar față de geamul alburiu, tainic și tulbure. „E furtună“, mi-am spus, și chiar era furtună, dar se dezlănțuia foarte departe, așa că nici tunetele nu se auzeau; numai pe cer izbucneau mereu fulgere nu prea strălucitoare, lungi, parcă ramificate:

de fapt, nu izbucneau luminos, cât mai degrabă fremătau și tresăltau ca niște păsări muribunde. M-am ridicat, m-am apropiat de fereastră și am stat acolo până în zori... Fulgerele nu conteneau nicio clipă; era ceea ce se numește în popor o „noapte a vrăbiilor“[1]. Priveam câmpul mut, nisipos, masa întunecată a grădinii Neskucinîi, fațadele gălbui ale clădirilor îndepărtate care parcă tresăreau și ele la fiecare explozie slabă... Priveam și nu mă puteam dezlipi de geam; acele fulgere mute, acele sclipiri reținute păreau să răspundă pornirilor neauzite și tainice care izbucneau în interiorul meu. Dimineața începea să se contureze; zorii se iveau cu niște pete roșii. Odată cu apariția soarelui, fulgerele tot păleau și se reduceau: ele tresăreau din ce în ce mai rar și, în cele din urmă, au dispărut, înghițite de lumina înviorătoare și neîndoielnică a zilei care se ivea...

Și în mine dispăruseră fulgerele. Simțeam o mare oboseală și liniște... dar imaginea Zinaidei continua să plutească, triumfătoare, deasupra sufletului meu. Numai ea, imaginea aceasta, părea liniștită: ca o lebădă țâșnind în zbor din ierburile mlaștinii, se reliefa clar pe fundalul siluetelor nearătoase care o înconjurau, iar eu, adormind, căzui la picioarele ei pentru ultima oară, cu o adorație supremă și încrezătoare.

O, sentimente scurte, sunete moi, bunătate și calm al sufletului tulburat, bucurie disipată a primelor înduioșări ale iubirii, unde sunteți, unde sunteți?

---

[1] Expresie rusească definind nopțile de furtună cu multe fulgere și tunete.

VIII

A doua zi dimineață, când coborâi, măicuța mă certă – mai puțin totuși decât m-am așteptat – și mă sili să povestesc cum petrecusem seara trecută. Îi răspunsei în puține cuvinte, trecând peste multe detalii și încercând să dau tuturor o imagine cât mai nevinovată.

— Totuși, nu sunt niște oameni *comme il faut*[1], remarcă măicuța, și nu ai de ce să te tot duci pe la ei, în loc să te pregătești pentru examen și să studiezi.

Știind că grijile mamei se limitau la acele câteva cuvinte, nici nu considerasem necesar să protestez; dar după ceai, tata mă luă de braț și pornirăm amândoi în livadă. Mă făcu să povestesc tot ce văzusem la Zasekini.

Tata avea asupra mea o influență ciudată, după cum ciudate erau și relațiile noastre. Aproape că nu se preocupa de educația mea, dar nu mă jignea niciodată; el îmi respecta libertatea; dacă pot să spun așa, era chiar politicos față de mine... Numai că nu mă accepta în preajma lui. Îl iubeam, îl admiram, mi se părea un model de bărbat și, Doamne Dumnezeule, cât de pătimaș m-aș fi atașat de el dacă nu aș fi simțit mereu cum mâna lui mă respinge! Însă când voia, putea să trezească aproape instantaneu în mine o încredere nemărginită în el, doar cu un cuvânt sau un gest. Sufletul meu se deschise, flecării cu el ca și cum ar fi fost un prieten înțelept, un

[1] „Onorabili“ (fr. în original).

învățător disprețuitor... După aceea mă părăsi la fel de repede și mâna lui mă respinse din nou – blând și moale, dar mă respinse.

Uneori era foarte vesel și atunci era gata să-și facă de cap, să facă năzbâtii alături de mine, ca un copil (îi plăcea orice fel de mișcare puternică a corpului); o dată – numai o dată! – mă mângâiase cu atâta tandrețe, că fusesem cât pe ce să plâng... Dar și veselia, și tandrețea dispăreau fără urmă, iar ceea ce se petrecea între noi nu-mi dădea nici cea mai mică speranță pentru viitor, ca și cum doar aș fi visat la asta. Uneori începeam să-i cercetez fața inteligentă, frumoasă, luminoasă... inima mea se pornea să tremure și toată ființa mea tânjea spre el... Tata parcă simțea ce se întâmplă în mine, mă bătea în trecere pe obraz și fie pleca, fie se ocupa cu altceva, fie deodată se răcea de tot, cum numai el știa să se răcească, și imediat mă strângeam în mine și începeam și eu să mă răcesc. Rarele sale accese de bună dispoziție față de mine nu erau produsul rugăminților mele mute, dar erau de înțeles: ele veneau mereu pe neașteptate. Când meditam mai apoi la caracterul tatălui meu, ajungeam la concluzia că lui puțin îi pasă de mine și de viața de familie; îi plăcea altceva și se delecta pe deplin cu acel lucru. „Apucă singur cu mâinile ce poți, dar nu te da prins; să fii tu stăpânul tău, în asta constă viața“, îmi spusese odată. Altădată, în calitate de tânăr democrat, mă apucasem să discut în prezența lui despre libertate (în ziua aceea el era, cum ziceam eu, „bun“; atunci puteai vorbi despre orice cu el).

— Libertate, repetă el, Dar știi tu oare ce-i poate da omului libertatea?

— Ce?

— Voința, propria voință îi dă și putere, care e mai bună ca libertatea. Învață să vrei și o să fii liber, și o să comanzi.

Tatăl meu voia cel mai mult și mai mult să trăiască, și trăia... Poate că presimțea că nu va apuca să se bucure prea mult de esența vieții: a murit la patruzeci și doi de ani.

I-am povestit în detaliu tatălui meu vizita la Zasekini. Mă asculta pe jumătate atent, pe jumătate distrat, stând pe bancă și desenând în nisip cu coada cravașei. Râdea din când în când, mă privea, cumva luminos și amuzat, și mă provoca prin întrebări scurte și proteste. Mai întâi nu eram hotărât nici măcar să rostesc numele Zinaidei, dar nu m-am abținut și am început să-l rostesc. Tata continua să râdă. Apoi a căzut pe gânduri, s-a întins și s-a ridicat.

Mi-am adus aminte că, ieșind din casă, a poruncit să i se înhame calul. Era un călăreț minunat și putea, chiar mai înainte de domnul Reri, să îmblânzească cei mai sălbatici cai.

— Merg cu tine, tăticule? îl întrebai.

— Nu, răspunse el și își reluă expresia obișnuită, indiferent-tandră. Du-te singur, dacă vrei; dar spune-i vizitiului că nu vin.

Îmi întoarse spatele și se îndepărtă repede. Îl urmăream cu privirea, dispăru pe poartă. Vedeam cum pălăria lui se mișcă de-a lungul gardului: intrase la Zasekini. Rămase la ei mai puțin de o oră, dar porni imediat în oraș și se întoarse acasă abia spre seară.

După masa de prânz mersei și eu la Zasekini. În salon o găsii numai pe bătrâna prințesă. Văzându-mă, se scărpină sub bonetă cu vârful andrelei și mă întrebă deodată dacă pot să-i transcriu o cerere.

— Cu plăcere, răspunsei și mă așezai pe un colț de scaun.

— Numai aveți grijă să faceți literele cât mai mari, spuse prințesa întinzându-mi o foaie pătată. Dar oare se poate s-o faceți azi, tăicuță?

— Chiar azi o s-o transcriu, doamnă.

Ușa camerei vecine abia se întredeschise și în pragul ei apăru fața Zinaidei. Era palidă, gânditoare, cu părul lăsat neglijent pe spate: mă privi cu niște ochi mari, reci și închise încetișor ușa.

— Zina, hei, Zina! o strigă bătrâna.

Zinaida nu răspunse. Luai cererea bătrânei și toată seara lucrai la ea.

IX

„Pasiunea“ mea a început din ziua aceea. Îmi amintesc că am simțit atunci ceea ce probabil simte un om care intră în serviciu: încetasem deja să mai fiu un băiat; eram îndrăgostit. Am spus că din ziua aceea a început pasiunea mea; aș mai putea adăuga că și suferințele mele au început din aceeași zi. Tânjeam în lipsa Zinaidei: nu mă puteam gândi la nimic, îmi cădea totul din mâini, iar zile întregi mă gândeam încordat numai la ea... Tânjeam... Dar în prezența ei nu mă simțeam mai bine. Eram gelos, conștient de neînsemnătatea mea, mă supăram prostește și lingușeam prostește, și totuși o forță de neoprit mă trăgea la ea și de fiecare dată îi treceam pragul camerei cu un fior involuntar de fericire. Zinaida a ghicit imediat că mă îndrăgostisem de ea, dar eu nici nu mă gândeam să ascund asta; ea se amuza pe seama pasiunii mele, se prostea, mă răsfăța și mă chinuia. E așa de plăcut să fii singura sursă, motivul arbitrar și fără răspuns al celor mai mari bucurii și al celei mai profunde dureri pentru altul. Dar eu, în mâinile Zinaidei, eram precum ceara moale. De fapt, nu numai eu mă îndrăgostisem de ea: toți bărbații care îi vizitau casa erau înnebuniți din cauza ei și ea îi ținea pe toți în frâu, la picioarele ei. O amuza să trezească în ei ba speranțe, ba temeri, să-i învârtă pe degete după cum avea chef (ea numea asta „a-i ciocni pe oameni unii de alții“), dar lor nici nu le trecea prin minte să se împotrivească și i se

supuneau cu plăcere. În toată ființa ei rezistentă și frumoasă era un amestec cumva fermecător de viclenie și lipsă de grijă, de artificialitate și simplitate, de liniște și gelozie; în tot ce făcea și spunea, în fiecare mișcare a ei se simțea o frumusețe fină, ușoară. În toate se observa o forță jucăușă originală. Și fața ei se schimba permanent, iar ea se juca: exprima, aproape în același timp, ironie, melancolie și patimă. Sentimentele cele mai diferite, ușoare, rapide ca umbrele norilor într-o zi însorită, cu vânt, treceau mereu peste ochii și buzele ei.

Fiecare dintre admiratorii săi îi era necesar. Belovzorov, pe care uneori îl numea „fiara mea", iar uneori, pur și simplu „al meu" s-ar fi aruncat cu plăcere în foc pentru ea: fără a se baza pe capacitățile sale intelectuale și pe alte virtuți, o tot cerea în căsătorie, făcând aluzie la ceea ce alții numai flecăreau. Maidanov răspundea coardelor poetice ale sufletului ei: un om destul de rece, cum sunt aproape toți poeții, încerca s-o convingă încordat pe ea, dar poate că și pe sine însuși, că o adoră. O preamărea în versuri interminabile și i le recita cu un entuziasm nefiresc și sincer. Ea îl compătimea și îl lua ușor în râs; nu prea îl credea și, sătulă de efuziunile lui, îl obliga să-i citească din Pușkin, ca – după cum se exprima ea – să purifice aerul. Lușin, doctorul ironic, cinic în vorbe, o cunoștea cel mai bine și o iubea cel mai mult, deși o ponegrea și pe față, și pe ascuns. Ea îl respecta, dar nu-l scăpa din mâini, iar uneori, cu o satisfacție aparte, răutăcioasă, îl lăsa să înțeleagă că el este în mâinile ei. „Eu sunt o cochetă, nu am inimă, am o fire de actriță", i-a spus odată în prezența mea. „A, bine! Atunci dați-mi mâna. O să înfig un ac în ea, o să vă fie rușine de tânărul acesta, o să vă doară, și totuși dumneavoastră,

un adevărat domn, o să binevoiți să râdeți.“ Lușin s-a înroșit, s-a întors cu spatele, și-a mușcat buzele, dar în cele din urmă i-a întins mâna. Ea l-a înțepat și el chiar a început să râdă... A râs și ea, înfigând acul destul de adânc și privindu-l în ochii pe care degeaba îi arunca el în toate părțile...

Cel mai puțin înțelegeam relațiile dintre Zinaida și contele Malevski. El era frumos, abil și inteligent, dar până și eu, un băiat de șaisprezece ani, simțeam în el ceva îndoielnic, fals, și mă miram că Zinaida nu observă asta. Dar poate că ea remarcase falsitatea lui și nu o deranja. O educație incorectă, cunoștințele și deprinderile ciudate, prezența permanentă a mamei, sărăcia și dezordinea din casă, totul, începând chiar cu libertatea de care se folosea tânăra fată, cu conștientizarea superiorității ei față de oamenii din jur, dezvoltaseră în ea un fel de indiferență pe jumătate disprețuitoare și o lipsă de exigență. Uneori se întâmpla ba să vină Vonifati să raporteze că nu e zahăr, ba să iasă la suprafață nu se știe ce bârfă, sau să se certe musafirii – ea doar își scutura buclele și spunea: „Astea sunt fleacuri!“ Și puțin îi păsa.

Însă mie uneori îmi clocotea sângele când Malevski se apropia de ea, legănându-se viclean ca o vulpe, se sprijinea cu eleganță de spătarul scaunului ei și începea să-i șoptească la ureche, zâmbind plin de sine și insistent, iar ea își încrucișa mâinile pe piept, îl privea cu atenție, zâmbea și dădea din cap.

— Ce plăcere aveți să-l primiți pe domnul Malevski? o întrebai o dată.

— Păi are niște mustăți așa de frumoase, răspunse ea. Dar asta nu vă privește pe dumneavoastră.

— Doar nu credeți că-l iubesc, îmi spuse ea altă dată. Nu; nu pot iubi asemenea persoane pe care ar trebui să le privesc de sus. Am nevoie de cineva care să mă supună... Dar n-o să dau de o asemenea persoană, Dumnezeu e milostiv! N-o să-i cad nimănui în gheare, în niciun caz!

— Prin urmare, n-o să iubiți niciodată pe nimeni?

— Dar pe dumneavoastră? Oare nu vă iubesc pe dumneavoastră? spuse ea și mă lovi peste nas cu capătul mănușii.

Da, Zinaida se amuza foarte tare de mine. În decurs de trei săptămâni am văzut-o în fiecare zi și ce nu făcea, ce nu făcea ea cu mine! Pe la noi venea rar și nu-mi părea rău de asta: în casa noastră se transforma într-o domnișoară, în prințesă, și mă temeam de ea. Mi-era teamă să nu mă dau de gol în fața măicuței; ea nu era deloc binevoitoare față de Zinaida și ne supraveghea într-un mod neplăcut. De tata oricum nu mă temeam: el parcă nici nu mă remarca, vorbeam puțin cu ea, dar cumva inteligent și semnificativ. Am încetat să mai lucrez, să citesc, am încetat chiar să mă mai plimb prin împrejurimi, să călăresc. Ca un gândac legat de picioare, mă învârteam mereu în jurul clădirii dragi mie: aveam senzația că aș fi rămas acolo pentru totdeauna... Dar asta era imposibil; măicuța mârâia la mine, uneori Zinaida însăși mă alunga. Atunci mă închideam în camera mea sau mă duceam în colțul cel mai îndepărtat al livezii, mă cățăram pe ruinele serei înalte de piatră și, cu picioarele atârnând deasupra zidului care dădea spre alee, stăteam ore întregi și priveam, priveam fără să văd nimic. Lângă mine, printre urzicile prăfuite, tot zburau leneș fluturi albi; o vrabie vioaie se așeza în apropiere, pe o cărămidă roșie pe jumătate spartă și ciripea enervant, întorcându-se mereu cu

tot trupul, răsfirându-și coada mică; câteva ciori croncăneau din când în când, stând sus-sus, în vârful golaș al unui mesteacăn. Soarele și vântul se jucau încetișor printre crengile lui; sunetul clopotelor de la mănăstirea Donskoi se auzea din când în când, liniștit și trist, iar eu stăteam, priveam și mă încărcam de un fel de senzație fără nume, în care se amestecau de toate: și tristețe, și bucurie, și presimțirea viitorului, și dorință, și frică de viață. Dar atunci nu înțelegeam nimic din asta și n-aș fi fost în stare să numesc în vreun fel ceea ce bântuia în mine, sau i-aș fi dat un singur nume, cel al Zinaidei.

Iar Zinaida se tot juca cu mine, ca o pisică făcându-și de lucru cu un șoarece. Ba cocheta cu mine – și eu mă emoționam și mă topeam, ba dintr-odată mă respingea – și nu mai îndrăzneam să mă apropii de ea, nu mă mai încumetam să-i arunc o privire.

Țin minte – câteva zile a fost foarte rece cu mine. Devenisem sfios cu totul și, dând fuga ca un laș în clădirea lor, încercam să mă țin pe lângă bătrâna prințesă, în pofida faptului că ea ocăra tot timpul și striga: polițele ei mergeau rău și avusese deja două explicații cu comisarul.

Odată treceam prin livadă pe lângă gardul cunoscut și o văzui pe Zinaida: sprijinită în mâini, stătea pe iarbă și nu făcea nicio mișcare. Voiam să mă îndepărtez cu grijă, dar ea ridică deodată capul și-mi făcu un semn poruncitor. Înghețai pe loc: nu înțelesesem de prima dată. Își repetă semnul. Sării imediat gardul și dădui fuga bucuros la ea; dar fata mă opri din priviri și îmi arătă aleea de la doi pași de ea. Tulburat, fără a ști ce să fac, mă așezai în genunchi, la marginea aleei. Era așa de palidă, în fiecare trăsătură a ei se citea o asemenea tristețe amară,

o asemenea oboseală profundă, că inima mi se strângea și bâiguii fără să vreau:

— Ce e cu dumneavoastră?

Zinaida întinse mâna, rupse nu știu ce plantă, o mușcată și o aruncă departe.

— Mă iubiți? întrebă ea în cele din urmă. Da? Eu nu răspunsei nimic – și ce aș fi putut răspunde? Da, repetă ea privindu-mă în continuare. Așa e. Aceiași ochi, mai spuse ea, căzând pe gânduri și acoperindu-și fața cu mâinile. Mi-e silă de tot, șopti ea, m-aș duce la capătul lumii, nu pot îndura asta, nu pot s-o îndrept... Și ce-o să mă aștepte de-acum înainte!... Ah, mi-e așa de greu... Doamne Dumnezeule, ce greu este!

— De ce? întrebai sfios.

Zinaida nu-mi răspunse, pur și simplu ridică din umeri. Continuam să stau în genunchi și s-o privesc cu o tristețe profundă. Fiecare cuvânt al ei mi se întipărise în inimă. În acea clipă probabil mi-aș fi dat cu plăcere viața, numai ca ea să nu fie tristă. O priveam și, fără a înțelege totuși de ce-i era așa de greu, îmi imaginam clar cum deodată, într-un acces de tristețe nestăpânită, se duce în livadă și cade la pământ, ca secerată. În jur era lumină, verdeață; vântul foșnea în frunzele copacilor, legănând din când în când o creangă de zmeură deasupra capului Zinaidei. Undeva gângureau niște porumbei, iar albinele zumzăiau, tot zburând jos, prin iarba rară. Deasupra se vedea blând cerul albastru, dar eu eram așa de trist...

— Recitați-mi niște versuri, spuse Zinaida cu voce scăzută și se sprijini într-un cot. Îmi place cînd recitați versuri. Cântați, dar asta nu înseamnă nimic, asta-i pentru tineri. Recitați-mi *Pe dealurile Gruziei*. Numai să vă așezați înainte de asta.

Mă așezai, recitând *Pe dealurile Gruziei*.

— „Pentru că nu poate să nu iubească“, repetă Zinaida. Uite de ce e frumoasă poezia: ea ne spune ceea ce nu există și nu numai că e mai bun decât ceea ce există, dar chiar și seamănă mai mult cu adevărul... Pentru că nu poate să nu iubească, și ar fi vrut, dar nu poate! Tăcu din nou și deodată tresări și se ridică. Să mergem. Maidanov e la mămica; el mi-a adus poemul său și eu l-am părăsit. Acum e așa de amărât... Ce să-i faci? O să aflați cândva... numai să nu vă supărați pe mine!

Zinaida îmi strânse mâna repede și o luă la fugă înainte. Intrasem înapoi în casă. Maidanov se apucă să ne citească *Criminalul*, pe care tocmai îl publicase, dar nu-l ascultam. Își striga apăsat iambii cu patru picioare, rimele alternau și răsunau ca niște zurgălăi, goale și tare, iar eu mă tot uitam la Zinaida și tot încercam să pricep sensul ultimelor ei cuvinte.

— Sau poate un rival tainic te-a supus deodată? exclamă brusc Maidanov nazal, iar privirile mele și ale Zinaidei se întâlniră.

Ea își plecă ochii și roși ușor. Observai că roșise și înghețai de spaimă. Și mai înainte eram gelos pe ea, dar abia în clipa aceea gândul că se îndrăgostise începu să răsune în capul meu: „Doamne Dumnezeule! S-a îndrăgostit!“

X

Adevăratele mele chinuri începură din acea clipă. Îmi frământam creierii tot gândindu-mă, răzgândindu-mă, și tot timpul, pe cât posibil pe ascuns, o urmăream pe Zinaida. Se produsese o schimbare în ea, asta era evident. Se ducea să se plimbe singură și se plimba multă vreme. Uneori nu se arăta musafirilor; stătea ore întregi în camera ei. Înainte nu obișnuia să facă așa ceva. Deodată, devenisem – sau mi se părea că devenisem – extrem de pătrunzător. „Oare e el? Sau oare nu-i el?“ mă întrebam eu, trecând mental de la un admirator al ei la altul. Contele Malevski (deși mă rușinam să recunosc asta pentru Zinaida) mi se părea, în secret, a fi cel mai periculos.

Spiritul meu de observație nu vedea mai departe de lungul nasului și camuflajul meu probabil nu mai păcălea pe nimeni; cel puțin doctorul Lușin m-a mirosit repede. De fapt, și el se schimbase în ultimul timp: slăbise, râdea la fel de des, dar cumva mai surd, mai răutăcios și mai scurt. O iritare involuntară, nervoasă luase locul fostei ironii ușoare și a cinismului de fațadă.

— Ce tot umblați mereu de colo-colo, tinere? mă întrebă el, când rămăseserăm singuri în salonul Zasekinilor. (Prințesa încă nu se întorsese de la plimbare, iar vocea țipătoare a prințesei bătrâne se auzea la mezanin: o certa pe cameristă.) Ar trebui să învățați, să munciți. Deocamdată sunteți tânăr, iar dumneavoastră ce faceți?

— N-aveți de unde ști că nu lucrez acasă, protestai eu, nu fără fățărnicie, dar fără vreo tulburare.

— Despre ce muncă vorbiți? Nu la asta vă stă mintea. Ei, nu vă contrazic... la vârsta dumneavoastră, așa ceva e în firea lucrurilor. Numai că alegerea dumneavoastră este extrem de nefericită. Oare nu vedeți ce casă este aceasta?

— Nu vă înțeleg, remarcai eu.

— Nu înțelegeți? Cu atât mai rău pentru dumneavoastră. Consider de datoria mea să vă previn. De-alde noi, holtei bătrâni, pot veni aici – ce să facem? Suntem oameni călîți, nu putem fi surprinși prea ușor; dar dumneavoastră aveți încă pielea delicată. Aici aerul e dăunător pentru dumneavoastră, vă rog să mă credeți, vă puteți molipsi.

— Cum așa?

— Păi așa. Oare acum sunteți sănătos? Oare acum sunteți într-o stare normală? Oare ceea ce simțiți vă este util, bun?

— Păi, ce simt eu? întrebai, dar simțeam în sinea mea că doctorul are dreptate.

— Ei, tinere, tinere, continuă doctorul cu o asemenea expresie, de parcă în acele cuvinte s-ar fi concentrat ceva ofensator pentru mine. Ce-o mai faceți pe vicleanul! Dar la dumneavoastră, slavă Domnului, încă se mai citește pe față ce aveți pe suflet. Dar, de fapt, ce-i de explicat? Nici eu n-aș fi venit pe aici dacă (doctorul scrâșni din dinți)... dacă n-aș fi fost la fel de ciudat. Numai că uite ce mă miră pe mine: cum de dumneavoastră, cu mintea pe care o aveți, nu vedeți ce se întâmplă în jurul dumneavoastră?

— Păi și ce se întâmplă? zisei eu și mă pusei în gardă cu totul.

Doctorul mă privi cu un fel de compătimire ironică.

— Tare grozav mai sunt și eu, spuse el, parcă pentru sine, tare mare nevoie am să-i spun lui asta. Într-un cuvânt, mai adăugă ridicând vocea, vă repet: atmosfera de aici nu e bună pentru dumneavoastră. Aici vă simțiți bine, dar despre asta este vorba? Și în seră miroase frumos, dar nu poți trăi acolo. Ei, ascultați, apucați-vă din nou de Kaidanov!

Prințesa intră și începu să se plângă doctorului că o doare o măsea. Apoi apăru Zinaida.

— Uite, mai spuse prințesa, domnule doctor, ia certați-o. Toată ziua bea apă cu gheață. Oare asta e sănătos pentru ea, cu pieptul ei slab?

— De ce faceți asta? întrebă Lușin.

— Păi ce se poate întâmpla?

— Ce? Puteți să răciți și să muriți.

— Chiar așa? Într-adevăr? Ei, ce să-i faci, asta e situația!

— Ca să vezi! mârâi doctorul.

Prințesa ieși.

— Ca să vezi! repetă Zinaida. Oare e așa de vesel să trăiești? Ia priviți în jur, mă rog... Ce, e bine? Sau credeți că nu înțeleg, că nu simt? Îmi face plăcere să beau apă cu gheață și dumneavoastră puteți să încercați serios să mă convingeți că nu merită să risc o asemenea viață pentru o clipă de plăcere. Deja nu mai vorbesc despre fericire.

— Ei, da, remarcă Lușin, capriciu și independență... Aceste două cuvinte vă reprezintă: toată firea dumneavoastră stă în aceste două cuvinte.

Zinaida începu să râdă nervos.

— Ați întârziat, domnule doctor. Observați prost; lăsați-o baltă. Puneți-vă ochelarii. Acum nu de capricii îmi arde mie: să vă prostesc pe dumneavoastră, să mă prostesc pe mine... Ce mare veselie! În ceea ce privește independența... *Monsieur* Voldemar, mai spuse deodată Zinaida și bătu din picioruș, nu faceți o mutră melancolică. Nu pot să sufăr când oamenii mă compătimesc.

Zinaida plecă repede.

— E periculoasă, e periculoasă pentru dumneavoastră atmosfera de aici, tinere, îmi mai spuse o dată Lușin.

XI

În seara aceleiași zile se strânseră la Zasekini musafirii obișnuiți; eram și eu printre ei. Veni vorba despre poemul lui Maidanov; Zinaida îl lăuda cu sinceritate.

— Dar știți ce? îi spuse ea. Dacă aș fi poet, aș fi abordat alte subiecte. Poate că totul e o prostie, dar uneori îmi trec prin minte niște gânduri ciudate, mai ales când nu dorm, în zori, când cerul începe să devină și roz, și cenușiu. De exemplu, eu aș fi descris... N-o să râdeți de mine?

— Nu! Nu! exclamarăm toți într-un glas.

— Aș descrie, continuă ea cu mâinile pe piept și cu privirea ațintită într-o parte, o întreagă societate de tinere fete, noaptea, într-o barcă mare, pe un râu liniștit. Luna strălucește, dar ele sunt toate în alb și au cununi de flori albe, și cântă, știți, așa, ca un fel de imn.

— Înțeleg, înțeleg. Continuați, spuse semnificativ și visător Maidanov.

— Deodată se aud zgomote, hohote, făclii, zurgălăi pe mal... Este o mulțime de bacante care aleargă cântând, țipând. Și uite, aici e treaba dumneavoastră să pictați acest tablou, domnule poet... Numai că aș fi vrut ca făcliile să fie roșii și să fumege foarte tare, și ca ochii bacantelor să lucească sub cununi, iar cununile să fie de culoare închisă. Să nu uitați, de asemenea, pieile de tigru și cupele – și aur, mult aur.

— Păi unde trebuie să fie aurul? întrebă Maidanov dându-și părul neted pe spate și umflându-și nările.

— Unde? Pe umeri, la mâini, la picioare, peste tot. Se spune că în antichitate femeile purtau la glezne brățări de aur. Bacantele le cheamă la ele pe fetele din barcă. Fetele au încetat să mai cânte imnul, nu-l mai pot continua, dar nu se mișcă: râul le duce la mal. Și uite, deodată, una dintre ele se ridică încet... Asta trebuie să fie descris frumos: cum se ridică așa, încet, în lumina lunii, și cum prietenele ei se sperie... Ea a pășit peste marginea bărcii, bacantele au înconjurat-o, au luat-o în noapte, în întuneric... Imaginați-vă aici vălătuci de fum și totul se amestecă. Se aude numai țipătul lor, iar cununa ei a rămas pe mal.

Zinaida tăcu. („O! S-a îndrăgostit!“ îmi spusei din nou.)

— Și atât? întrebă Maidanov.

— Atât, răspunse ea.

— Asta nu poate fi subiect pentru un poem întreg, remarcă el cu importanță, dar o să folosesc ideea dumneavoastră într-o poezie.

— În stil romantic? întrebă Malevski.

— Desigur, în stil romantic, ca la Byron.

— Dar, după mine, Hugo e mai bun ca Byron, spuse neglijent tânărul conte. E mai interesant.

— Hugo este un scriitor de primă clasă, confirmă Maidanov, și prietenul meu Tonkoșeee, în romanul său spaniol *El Trovador*....

— Of, este cartea aceea cu semne de întrebare întoarse? îl întrerupse Zinaida.

— Da. Așa este obiceiul la spanioli. Voiam să spun că Tonkoșeee...

— Ei, din nou începeți să polemizați referitor la clasicism și romantism, îl întrerupse din nou Zinaida. Haideți mai bine să ne jucăm...

— Gajuri? se băgă Lușin.

— Nu, gajurile sunt plicticoase; să ne jucăm de-a comparațiile. (Jocul acesta îl inventase chiar Zinaida: era numit un obiect, fiecare încerca să-l compare cu ceva și cine găsea comparația cea mai bună primea un premiu).

Fata se apropie de fereastră. Soarele abia apusese: pe cer, sus, erau nori lungi, roșii.

— Cu ce seamănă norii aceștia? întrebă Zinaida și spuse, fără să aștepte răspunsul nostru: cred că seamănă cu acele pânze purpurii care se aflau pe corabia de aur a Cleopatrei, când a pornit în întâmpinarea lui Antoniu. Mai țineți minte, Maidanov, mi-ați povestit recent despre asta.

Noi toți, precum Polonius în *Hamlet*, hotărârăm că norii chiar seamănă cu acele pânze și că o comparație mai bună nu putea fi găsită de nici unul dintre noi.

— Dar câți ani avea atunci Antoniu? întrebă Zinaida.

— Probabil era tânăr, remarcă Malevski.

— Da, tânăr, confirmă Maidanov.

— Vă rog să mă scuzați! exclamă Lușin. Avea peste patruzeci de ani.

În curând, plecai acasă.

— S-a îndrăgostit, șopteau involuntar buzele mele. Dar de cine?

XII

Zilele treceau. Zinaida devenea din ce în ce mai ciudată, mai de neînțeles. Odată am intrat la ea și am văzut-o stând pe un scaun de paie, cu capul lipit de marginea ascuțită a mesei. Se îndreptă de spate... fața îi era plină de lacrimi.

— A! Dumneavoastră sunteți! spuse ea cu un zâmbet crud. Ia veniți aici.

Mă apropiai de ea: îmi puse mâna pe cap și, după ce mă apucă de păr pe neașteptate, începu să-l răsucească.

— Mă doare... zisei eu într-un târziu.

— A! „Mă doare"! Dar pe mine nu mă doare? Nu mă doare? repetă ea. Vai! exclamă deodată, văzând că-mi smulsese un mic smoc de păr. Ce-am făcut? Sărmanul *Monsieur* Voldemar! Îndreptă cu grijă părul smuls, îl înfășură în jurul unui deget și-l făcu inel. O să pun părul dumneavoastră într-un medalion și o să-l port, spuse ea, dar lacrimile tot îi mai sclipeau în ochi. Probabil că asta o să vă mângâie puțin... Dar acum rămâneți cu bine.

M-am întors acasă și acolo am găsit neplăceri. Mămica avea o discuție cu tata: ea îi tot reproșa ceva, iar el, după obiceiul lui, tăcea rece și politicos, și în curând a plecat. Nu puteam auzi despre ce vorbea mămica, și nici nu-mi ardea de asta: țin minte numai că, după ce a terminat cu explicația, a poruncit să fiu chemat în cabinetul ei și a început să comenteze cu mare neplăcere vizitele mele dese la prințesa care, în opinia ei, era *une*

femme capable de tout.[1] M-am apropiat de mâna ei (făceam asta mereu când voiam să întrerup conversația) și m-am dus în camera mea. Lacrimile Zinaidei mă dăduseră cu totul peste cap; nu știam deloc la ce gând să mă opresc și eu însumi eram gata să plâng: totuși, în pofida celor șaisprezece ani ai mei, eram un copil. Nici nu mă mai gândeam la Malevski, deși Belovzorov devenea pe zi ce trece tot mai amenințător și se uita la contele abil așa cum se uită lupul la un berbec; dar nu mă gândeam la nimic și la nimeni. Mă tot pierdeam în considerații și tot căutam locuri izolate. Îmi plăceau mai ales ruinele serei. Uneori mă urcam pe peretele înalt, mă așezam și stăteam acolo – un tânăr așa de nefericit, de singur și de trist, că până și mie mi se făcea milă, și așa de plăcute îmi erau aceste senzații triste, așa de tare mă hrăneam din ele!...

Odată stăteam pe peretele acela, priveam în depărtare și ascultam sunetul clopotelor... Deodată, ceva veni în fugă spre mine – nu era nici un vântuleț, nici un fior, era chiar o adiere, parcă senzația apropierii cuiva... Îmi plecai privirea. Jos, pe drum, într-o rochie ușoară, cenușie, cu o umbrelă roz pe umăr, Zinaida mergea grăbită. Mă văzu, se opri și, săltând borul pălăriei de paie, își ridică spre mine ochii catifelați.

— Ce faceți acolo, la o asemenea înălțime? mă întrebă ea cu un zâmbet ciudat. Uite, continuă, tot spuneți că mă iubiți – săriți la mine pe drum, dacă într-adevăr mă iubiți.

Nici nu apucă Zinaida să rostească acele cuvinte, că și zburai jos, ca și cum cineva m-ar fi împins din spate.

---

[1] „O femeie capabilă de orice“ (fr. în original).

Peretele avea cam patru metri și jumătate înălțime. Atinsesem pământul cu picioarele, dar impactul fusese așa de puternic, încât nu mă putui ține pe picioare: căzui și, pentru o clipă, îmi pierdui cunoștința. Când îmi revenii, fără să deschid ochii, o simții pe Zinaida lângă mine.

— Dragul meu băiat, mi se adresă ea, aplecată deasupra mea, iar în vocea ei se simțea o tandrețe neliniștită, cum ai putut să faci asta, cum ai putut să asculți... Doar te iubesc... ridică-te.

Pieptul ei respira alături de al meu, mâinile îmi atingeau capul și deodată – ce-am simțit eu atunci! – buzele ei moi, proaspete au început să-mi acopere fața cu sărutări... Îmi atinseră gura... Dar atunci Zinaida își dăduse probabil seama, după expresia feței mele, că deja îmi venisem în fire, deși tot nu deschideam ochii. Și, după ce se ridică repede, îmi porunci:

— Ei, ridicați-vă, poznaș fără de minte; ce tot stați așa, culcat în praf?

Mă ridicai.

— Dați-mi umbrela, spuse Zinaida. Uite, am aruncat-o pe undeva. Și nu mă mai priviți așa... Ce sunt prostiile astea? Nu v-ați lovit? Ia te uită, l-a pișcat urzica... Vorbește omul cu dumneavoastră, nu vă mai uitați așa la mine... Păi el nu înțelege nimic, nu răspunde, mai adăugă ea, parcă pentru sine. Duceți-vă acasă, *Monsieur* Voldemar, curățați-vă, și nu cumva să îndrăzniți să veniți după mine, că o să mă supăr și niciodată n-o să mai...

N-a terminat ce avea de spus și s-a îndepărtat repede, iar eu m-am așezat pe alee... Nu mă țineau picioarele. Urzica îmi pișcase mâinile, spatele mă durea, capul mi se învârtea, dar sentimentul de beatitudine pe care

l-am încercat atunci nu s-a mai repetat niciodată. Se menținea ca o durere dulce în toate membrele mele și în cele din urmă a ieșit la suprafață prin salturi și exclamații de entuziasm. Chiar așa: eram încă un copil.

XIII

Am fost atât de vesel și de mândru în acea zi, așa de viu mi-am păstrat pe chip senzația sărutărilor Zinaidei, cu un asemenea fior de entuziasm îmi aminteam fiecare cuvânt al ei, atât de tare îmi cântam fericirea așa de neașteptată, că mi s-a făcut chiar frică. Nici nu voiam s-o mai văd pe ea, cea care se făcea vinovată de toate aceste senzații noi. Mi se părea că deja nu mai trebuie să cer nimic de la soartă, că trebuie „să trag aer în piept cu putere pentru ultima oară și să mor". Însă a doua zi, plecând spre anexa în care locuia, am simțit o mare tulburare, pe care în zadar am încercat s-o ascund sub masca unui fel de detașare modestă, cuviincioasă, a unui om care vrea să dea de înțeles că poate păstra un secret. Zinaida m-a primit foarte simplu, fără niciun fel de tulburare, numai m-a amenințat cu degetul și m-a întrebat dacă nu am vânătăi. Toată detașarea mea modestă și nota de taină au dispărut într-o clipă și, alături de ele, și tulburarea mea. Desigur, nu mă așteptam la nimic deosebit, dar liniștea Zinaidei parcă era un duș rece. Mi-am dat seama că în ochii ei sunt un copil, și a început să-mi fie greu! Zinaida străbătea camera de la un capăt la altul, zâmbea iute de fiecare dată când se uita la mine ; dar gândurile ei erau departe, vedeam clar asta... „Ar trebui să deschid chiar eu vorba despre chestiunea de ieri", îmi spuneam, „să o întreb unde se grăbea așa, pentru a afla definitiv..." Dar am renunțat și m-am așezat într-un colțișor.

Belovzorov sosi; mă bucuram să-l văd.

— Nu v-am găsit un cal de călărie liniștit, începu el cu o voce severă. Freitag garantează pentru unul, dar nu sunt convins. Mi-e frică.

— De ce vă e frică, făcu Zinaida, dacă-mi dați voie să vă întreb?

— De ce? Doar nu știți să călăriți. Doamne ferește, câte se pot întâmpla! Și ce fantezie v-a mai venit deodată în minte?

— Ei, asta e treaba mea, *Monsieur* fiara mea. În cazul acesta o să-l rog pe Piotr Vasilievici... (Pe tata îl chema Piotr Vasilievici. Mă minunam că-i pomenea așa de ușor și de liber numele, ca și cum ar fi fost convinsă de disponibilitatea lui de a-i fi de ajutor).

— Ca să vezi! protestă Belovzorov. Doriți să călăriți cu el?

— Cu el sau cu altul, pentru dumneavoastră este totuna. Numai nu cu dumneavoastră.

— Nu cu mine, repetă Belovzorov. Cum doriți. Ce să fac? O să vă fac rost de un cal.

— Numai aveți grijă să nu fie cine știe ce mârțoagă. Vă previn că vreau să călăresc.

— Spuneți-mi, vă rog... Cu cine oare? Cu ăsta, cu Malevski o să mergeți?

— Și de ce nu și cu el, luptătorule? Ei, liniștiți-vă, mai spuse ea, și nu mai aruncați așa fulgere din ochi. O să vă iau și pe dumneavoastră. Știți că acum Malevski nu înseamnă nimic pentru mine! scutură ea din cap.

— Spuneți asta ca să mă liniștiți, mârâi Belovzorov.

Zinaida își miji ochii.

— Asta vă liniștește?... O... o... o... luptătorule! spuse ea în cele din urmă, parcă negăsind un alt cuvânt. Dar

dumneavoastră, *Monsieur* Voldemar, ați merge și dumneavoastră cu noi?

— Nu-mi place... într-un cerc mare... bolborosii eu fără să ridic ochii.

— Preferați *tête-à-tête*[1]?... Ei, fiecare după voia lui. Celui mântuit i se va dărui... raiul, spuse ea oftând. Plecați odată, Belovzorov, zbateți-vă. Am nevoie mâine de cal.

— Da; și de unde să iei bani? se amestecă prințesa.

Zinaida își încruntă sprâncenele.

— Nu iau de la dumneavoastră; Belovzorov are să mă crediteze.

— Să crediteze, să crediteze... mârâi prințesa și, deodată, începu să strige din toate puterile: Duniașka!

— *Maman*, v-am făcut cadou un clopoțel, remarcă fiica ei.

— Duniașka! repetă bătrâna.

---

[1] „Între patru ochi“ (fr. în original).

XIV

În dimineața următoare m-am trezit devreme, mi-am făcut un toiag și am pornit dincolo de barieră. Cum ar veni, mă duceam să-mi înec durerea. Era o zi minunată, luminoasă și nu prea fierbinte. Un vânt vesel, proaspăt, hoinărea deasupra pământului și, moderat, șuiera și se juca, făcând ca totul să foșnească, nederanjând însă nimic. Multă vreme am hoinărit așa pe coline, prin păduri. Nu mă simțeam fericit, plecasem de acasă cu intenția de a mă lăsa pradă tristeții, dar tinerețea, vremea minunată, aerul proaspăt, bucuria mersului iute, încântarea de a sta culcat în iarba deasă și-au spus cuvântul: amintirea acelor cuvinte de neuitat, a acelor sărutări mi s-a cuibărit din nou în suflet. Îmi făcea plăcere să mă gândesc că Zinaida nu poate totuși să nu-mi aprecieze hotărârea, eroismul... „Alții sunt mai buni pentru ea decât mine", îmi ziceam, „nu-i nimic! Însă alții ar fi zis că o să facă asta, pe când eu am făcut-o! Și încă sunt în stare să mai fac și altele pentru ea!" Imaginația mea începuse să se joace. Am început să-mi închipui că aș salva-o din mâinile unor dușmani: cum eu, plin de sânge, o smulg din temniță, cum mor la picioarele ei. Mi-am adus aminte de un tablou agățat la noi în salon: Malek-Adel o ia pe Matilda, și imediat atenția mi-a fost atrasă de apariția unei ciocănitori mari, pestrițe, care se ridica preocupată pe trunchiul subțire al unui mesteacăn și privea neliniș-

tită din spatele lui ba din dreapta, ba din stânga, ca un muzician din spatele brațului contrabasului.

Apoi am început să cânt *Oare nu sunt albe zăpezile*[1] și am dat-o pe romanța cunoscută pe atunci – *Te aștept când zefirul jucăuș*; pe urmă am început să recit cu voce puternică mesajul adresat stelelor de către Ermak[2], din tragedia lui Homiakov; încercam că compun ceva la modul sensibil, chiar am inventat un vers cu care trebuia să se încheie întreaga propoziție: „O, Zinaida! Zinaida!" Însă nu a ieșit nimic din asta. Între timp, se făcuse vremea prânzului. Am coborât în vale; cărăruia îngustă, nisipoasă șerpuia prin ea și ducea în oraș. Am pornit pe acolo... Tropăitul surd al unor copite de cal s-a auzit în spatele meu. M-am uitat în spate, m-am oprit involuntar și mi-am dat jos șapca: i-am văzut pe tata și pe Zinaida. Călăreau alături. Tata îi spunea ceva, aplecat cu tot trupul spre ea și cu mâna sprijinită pe gâtul calului; zâmbea. Zinaida îl asculta în tăcere, cu ochii plecați sever și cu buzele strânse. Mai întâi i-am văzut numai pe ei; abia peste câteva secunde, după un cot al văii, a apărut și Belovzorov, în uniformă de husar, cu pelerină, pe un cal negru înspumat. Calul bun dădea din cap, juca și fornăia; călărețul îl ținea în frâu și îl împungea cu pintenii. M-am dat la o parte. Tata a luat frâul, s-a îndepărtat de Zinaida, ea a ridicat încet ochii spre el și amândoi au luat-o la goană... Belovzorov gonea în urma lor, zornăind din sabie. „E roșu ca un rac," îmi spusei, „iar ea... Ea de ce e așa de palidă? A călărit toată dimineața și e palidă?"

---

[1] Vechi cântec căzăcesc.

[2] Ermak Timofeevici, erou legendar rus; referire la tragedia *Ermak*, a lui A.S. Homiakov, scrisă în 1826.

Mi-am iuțit pașii și m-am grăbit să ajung acasă înainte de prânz. Tata deja stătea jos, lângă fotoliul mamei, cu hainele schimbate, spălat și proaspăt, și îi citea cu vocea lui egală și sonoră foiletonul din *Journal des Débats*, dar măicuța îl asculta fără să fie atentă, și când m-a văzut, a întrebat unde dispărusem toată ziua, adăugând că nu-i place când hoinăresc Dumnezeu știe pe unde și Dumnezeu știe cu cine. „Păi m-am plimbat singur“, voiam să răspund, dar m-am uitat la tata și, nu știu de ce, am tăcut.

XV

În decursul următoarelor cinci, șase zile aproape că nu am văzut-o pe Zinaida: spunea că e bolnavă, lucru care nu-i împiedica totuși pe vizitatorii obișnuiți ai anexei să-și facă apariția pentru a face cu schimbul, cum spuneau ei. Toți, cu excepția lui Maidanov, care imediat a început să-și piardă moralul și să tânjească, pentru că nu mai avea nicio ocazie să se extazieze. Belovzorov, roșu, stătea posac într-un colț, cu hainele încheiate și pe chipul fin al contelui Malevski alerga mereu un zâmbet deloc bun; într-adevăr, căzuse în dizgrația Zinaidei și îi făcea servicii bătrânei prințese cu mare asiduitate: mergea cu ea în șareta de poștă la guvernatorul general. De fapt, acea călătorie s-a dovedit un eșec, iar pentru Malevski a apărut chiar o neplăcere: i se reamintise o tărășenie cu niște ofițeri geniști și a fost nevoit să spună, în explicațiile date, că pe atunci era lipsit de experiență. Lușin venea de două ori pe zi, dar rămânea puțin; după ultima noastră discuție mă temeam nițel de el și, în același timp, simțeam pentru el o atracție sinceră. Odată a venit la plimbare cu mine prin grădina Neskucinîi. Era foarte binevoitor și amabil, îmi spunea denumirea și proprietățile diferitelor plante și flori, și deodată – cum se spune, hodoronc-tronc –, lovindu-se peste frunte, exclamă:

— Iar eu, prostul, credeam că e o cochetă! Probabil îi face plăcere să se sacrifice pentru alții.

— Ce vreți să spuneți cu asta? întrebai.

— Dumneavoastră nu vreau să vă spun nimic, mi-o întoarse brusc Luşin.

Zinaida mă evita: apariţia mea – şi nu puteam să nu observ asta – îi producea o impresie neplăcută. Îmi întorcea involuntar spatele... involuntar; uite ce era dureros, uite ce mă tulbura! Dar nu aveam ce face şi încercam să-i apar cât mai rar în cale, pândind-o numai de la distanţă, lucru care nu-mi reuşea mereu. Ca de obicei, cu ea se întâmpla ceva de neînţeles; faţa ei devenise alta, ea pe de-a-ntregul devenise alta. Mă frapa mai ales schimbarea ce se produsese în ea într-o seară caldă, liniştită. Stăteam pe o băncuţă scundă, sub o tufă rotată de soc; îmi plăcea locşorul acela: de acolo se vedea fereastra de la camera Zinaidei. Stăteam jos. Deasupra capului meu, în frunzişul întunecat, se tot învârtea agitată o păsărică; după ce se întinse, o pisică gri se strecură precaută în livadă; şi primii gândaci huruiau greu în aerul încă translucid, deşi nu mai era aşa de luminos. Stăteam şi mă uitam la fereastră şi aşteptam să văd dacă nu cumva se va deschide: chiar aşa, se deschise şi în cadrul ei apăru Zinaida. Avea o rochie albă, iar ea, faţa, umerii, mâinile ei erau extrem de palide. Rămase multă vreme nemişcată, privind neclintită, pe sub sprâncenele încruntate. Nici nu ştiam că are o asemenea privire. Apoi îşi încrucişă mâinile tare, tare, le ridică la buze, la frunte şi deodată, după ce-şi desfăcu degetele, îşi dădu părul după urechi, îl scutură şi, după ce-şi plecă repede capul, trânti fereastra.

Trei zile mai târziu, mă întâlni în livadă. Voiam să mă trag la o parte, dar chiar ea mă opri.

— Daţi-mi mâna, îmi spuse cu blândeţea de odinioară. De mult n-am mai stat de vorbă.

O priveam: ochii îi luminau liniștiți și fața îi zâmbea, ca printr-un abur.

— Încă mai sunteți bolnavă? întrebai.

— Nu, acum totul a trecut, răspunse ea și rupse un mic trandafir roșu. Am obosit puțin, dar și asta o să treacă.

— Și o să fiți din nou ca înainte?

Zinaida duse trandafirul la față și mi se părea că reflexul petalelor strălucitoare îi cădea pe obraji.

— Oare m-am schimbat? mă întrebă.

— Da, v-ați schimbat, răspusei cu jumătate de glas.

— Am fost rece cu dumneavoastră, știu, începu Zinaida, dar dumneavoastră nu trebuie să băgați asta în seamă... Alfel nu puteam... Ei, dar ce să mai vorbim despre asta!

— Nu doriți să vă iubesc, despre asta e vorba! exclamai eu posac, cu o pornire involuntară.

— Nu, iubiți-mă. Dar nu așa, ci ca înainte.

— Cum așa?

— Să fim prieteni, uite așa! Zinaida îmi dădu trandafirul să-l miros. Ascultați, doar sunt mai mare ca dumneavoastră, aș putea să vă fiu mătușă, chiar așa; ei, nu mătușă, o soră mai mare. Iar dumneavoastră...

— Sunt un copil pentru dumneavoastră, o întrerupsei.

— Ei, da, un copil, dar unul drăguț, frumos, inteligent, pe care-l iubesc foarte mult. Știți ce? De astăzi o să binevoiesc să vă fac pajul meu; iar dumneavoastră să nu uitați că pajii nu trebuie să stea departe de stăpânele lor. Uitați semnul noii dumneavoastră demnități, mai spuse ea, punând trandafirul la butoniera scurtei mele – semnul milosteniei mele față de dumneavoastră.

— Înainte primeam de la dumneavoastră alte milostenii, bombănii eu.

— A! zise Zinaida și mă privi pieziș. Ce memorie are! Ce să spun? Și acum sunt gata...

Și, aplecându-se spre mine, îmi depuse pe frunte un sărut curat, liniștit.

Abia apucasem să o privesc, că se și întoarse și, după ce mă îndemnă „Veniți după mine, pajul meu“, păși spre anexă. Plecai după ea și eram tot nedumerit. Mă întrebam: „Oare fata asta blajină, cu judecată, este aceeași Zinaida pe care o știam?“ Și mersul ei mi se părea mai liniștit, toată silueta ei părea mai măreață și mai zveltă...

Și – Doamne Dumnezeule! – cu ce forță nouă se aprinse în mine iubirea!

XVI

După prânz, în anexă s-au adunat din nou musafirii, iar prințesa era alături de ei. Întreaga companie era prezentă, în formație completă, ca în acea primă seară, de neuitat pentru mine: până și Nirmațki s-a mobilizat; Maidanov a venit de data asta înaintea tuturor, a adus noi versuri. Au început din nou gajurile, dar fără ieșirile ciudate de dinainte, fără prosteli și larmă. A dispărut elementul țigănesc. De fapt, ea propusese ca acela al cărui gaj va fi tras să povestească un vis; dar nu a ieșit bine. Visele ieșeau fie foarte neinteresante (Belovzorov visase că hrănea calul cu vopsea și că acesta avea un cap de lemn), fie nefirești, inventate. Maidanov ne trată cu o nuvelă întreagă: se regăseau și cavouri, și îngeri cu lire, și flori vorbitoare, și sunete venite din depărtare. Zinaida nu-l lăsă să termine.

— Dacă deja am pornit-o pe panta compozițiilor, spuse ea, atunci fiecare să povestească ceva exclusiv imaginat.

— Eu nu pot să imaginez nimic! exclamă Belovzvorov.

— Ce prostii! făcu Zinaida. Ei, imaginați-vă, de exemplu, că sunteți căsătorit și povestiți-ne cum v-ați petrece timpul cu soția dumneavoastră. Ați ține-o sub cheie?

— Aș ține-o sub cheie.

— Și ați sta cu ea?

— Și aș sta neapărat cu ea.

— Minunat. Ei, dar dacă ea s-ar sătura de asta și v-ar trăda?

— Aș omorî-o.

— Și dacă ar fugi?

— Aș ajunge-o din urmă și tot aș omorî-o.

— Așa. Ei, dar să spunem că eu aș fi soția dumneavoastră, atunci ce ați face?

Belovzvorov tăcea.

— M-aș omorî...

Zinaida începu să râdă.

— Văd că e scurt cântecul dumneavoastră.

Al doilea fu gajul Zinaidei. Ea ridică ochii spre tavan și căzu pe gânduri.

— Uitați, ascultați ce am născocit... începu ea, într-un târziu. Imaginați-vă un palat minunat, o noapte de vară și un bal uimitor. Balul acesta e dat de o tânără regină. Peste tot numai aur, cleștar, mătase, lumini, diamante, flori, miresme, toate plăcerile luxului.

— Vă place luxul? o întrerupse Lușin.

— Luxul e frumos, răspunse ea. Îmi place tot ce-i frumos.

— Mai mult decât frumosul? întrebai.

— Aici e o chichiță, nu înțeleg. Nu mă întrerupeți. Și așa; balul e minunat. Musafirii sunt numeroși, toți tineri, frumoși, curajoși, toți îndrăgostiți până peste cap de regină.

— Printre musafiri nu sunt și femei? întrebă Malevski.

— Nu. Sau stați puțin, sunt.

— Toate sunt urâte?

— Sunt minunate. Dar bărbații sunt cu toții îndrăgostiți de regină. Ea e înaltă și zveltă; are o diademă mică pe părul negru.

O privii pe Zinaida și în acea clipă mi se păru așa de înaltă în comparație cu noi toți; dinspre fruntea ei albă, dinspre sprâncenele nemișcate adia o asemenea

inteligență luminoasă și o asemenea putere, că îmi spusei: „Chiar tu ești regina aceea!“

— Toți se îngrămădesc în jurul ei, continuă Zinaida, toți își epuizează în jurul ei discursurile cele mai măgulitoare.

— Dar ei îi place să fie măgulită? întrebă Lușin.

— Ce insuportabil! Tot timpul întrerupe... Păi cui nu-i place să fie măgulit?

— Și încă o întrebare, ultima, remarcă Malevski. Regina are soț?

— Nu m-am gândit la asta. Nu, de ce să fie un soț?

— Desigur, continuă Malevski, de ce să fie și un soț?

— *Silence!*[1] exclamă Maidanov, care vorbea prost franțuzește.

— *Merci*, îi spuse Zinaida. Și așa, regina ascultă aceste discursuri, ascultă muzica, dar nu se uită la niciunul dintre musafiri. Șase ferestre sunt deschise de sus până jos, din tavan până în podea; iar dincolo de ele se întind cerul întunecat, cu stele uriașe, și livada întunecoasă cu copacii cei mari. Regina privește spre livadă. Acolo, lângă copaci, e o fântână; se vede albicioasă în negură – lungă, lungă ca o arătare. În toiul discuțiilor și al muzicii, regina aude clipocitul liniștit al apei. Ea privește și se gândește: „Domnilor, toți sunteți nobili, inteligenți, bogați, m-ați înconjurat, toți prețuiți orice cuvânt al meu, toți sunteți gata să muriți la picioarele mele, eu sunt stăpână pe dumneavoastră... Dar acolo, lângă fântână, lângă apa asta clipocitoare, se află și mă așteaptă cel pe care-l iubesc. Nimeni nu-l știe, dar el mă așteaptă și e sigur că o să vin, și o să mă duc, și nicio putere nu mă va putea reține când voi dori să mă duc la el, și să rămân cu el, și să

[1] „Liniște!“ (fr. în original).

mă pierd acolo cu el, în întunericul livezii, în acordul foșnetului copacilor, al clipocitului fântânii.“ Zinaida tăcu.

— Asta e o născocire? întrebă cu viclenie Malevski.

Zinaida nici nu se uită la el.

— Dar ce-am face, domnilor, începu deodată Lușin, dacă ne-am afla printre musafiri și am avea cunoștință de acest fericit de lângă fântână?

— Stați puțin, stați puțin, îl întrerupse Zinaida, o să vă spun chiar eu ce-ar fi făcut fiecare dintre dumneavoastră. De fapt, nu, dumneavoastră nu puteți să scrieți epigrame, ați fi scris împotriva lui un iamb lung, în genul lui Barbier, și v-ați fi publicat opera în *Telegraf*. Dumneavoastră, Nirmațki, ați fi luat de la el... nu, dumneavoastră i-ați împrumuta bani cu camătă. Dumneavoastră, doctore... Se opri. Uite, nu știu ce-ați face dumneavoastră.

— În calitate de medic personal, răspunse Lușin, aș fi sfătuit-o pe regină să nu dea baluri, când nu are chef de musafiri...

— Poate că ați fi avut dreptate. Iar dumneavoastră, conte...

— Iar eu? repetă Malevski, cu zâmbetul lui răutăcios.

— Dumneavoastră l-ați fi servit cu o bomboană otrăvită.

Fața lui Malevski se strâmbă ușor și pentru o clipă luă o expresie jidovească, dar imediat începu să râdă în hohote.

— Cât despre dumneavoastră, Voldemar... continuă Zinaida. De fapt, ajunge; haideți să jucăm altceva.

— *Monsieur* Voldemar, în calitate de paj al reginei, i-ar fi ținut trena când ea ar fi dat fuga în livadă, completă Malevski, veninos.

Roșii, dar Zinaida îmi puse hotărâtă mâna pe umăr și, ridicându-se, zise cu voce ușor tremurândă:

— Niciodată nu i-am dat Luminăției Tale dreptul de-a fi îndrăzneț, și de aceea vă rog să plecați. Îi arătă ușa.

— Aveți îndurare, prințesă, bolborosi Malevski și păli cumplit.

— Prințesa are dreptate, exclamă Belovzorov, ridicându-se și el.

— Ei, Doamne, nu m-am așteptat la așa ceva, continuă Malevski. În cuvintele mele, se pare, nu a existat așa ceva... nici nu mi-a trecut prin gând să vă ofensez... Vă rog să mă iertați.

Zinaida îi aruncă o privire de gheață și zâmbi cu răceală.

— Mă rog, rămâneți, spuse ea cu o mișcare neglijentă a mâinii. Eu și *Monsieur* Voldemar ne-am supărat degeaba. Vă face plăcere să vă plângeți de sănătate.

— Vă rog să mă iertați, mai repetă Malevski.

Dar eu, aducându-mi aminte de mișcarea Zinaidei, îmi spusei iarăși că o regină adevărată n-ar fi putut arăta cu o mai mare demnitate ușa îndrăznețului.

Jocul de gajuri mai continuă puțin după acea mică scenă; toți începuseră să se simtă cam prost – nu atât din cauza scenei, cât din pricina unui alt sentiment, deloc definit, dar apăsător. Nimeni nu vorbea despre el, dar fiecare îl conștientiza atât în propria persoană, cât și la vecin. Maidanov ne citi versurile sale și Malevski, cu o patimă exagerată, le lăuda peste măsură.

— Cât mai vrea acum să arate că este bun, îmi șopti Lușin.

Ne despărțirăm în curând. Zinaida fu cuprinsă deodată de melancolie; prințesa trimise să ni se spună că o doare capul; Nirmațki începu să se plângă de reumatismul lui...

Multă vreme nu putui adormi. Mă uimise povestirea Zinaidei.

„Oare ea cuprinde o aluzie?“ mă întrebam eu. „Și la cine, la cine făcea aluzie? Și dacă are la ce face aluzie... atunci ce să faci?“

— Nu, nu. Nu se poate, șopteam eu întorcându-mă de pe un obraz fierbinte pe celălalt...

Dar mi-am adus aminte de expresia feței Zinaidei în timpul povestirii sale, de exclamația lui Lușin în Neskucinîi, de schimbările subite în atitudinea ei față de mine și mă pierdeam în supoziții. „Cine este?“ Aceste două cuvinte parcă îmi stăteau în fața ochilor, dăltuite în întuneric; ca și cum un nor jos, de rău augur se afla deasupra mea, și îi simțeam presiunea, și așteptam: uite, uite, acum o să se descarce. În ultima vreme mă obișnuisem cu multe, multe văzusem eu la Zasekini: dezordinea din casa lor, mucurile lumânărilor de seu, cuțitele și furculițele rupte, pe Vonifati cel posac, cameristele zdrențăroase, manierele prințesei înseși – toată acea viață ciudată nu mă mai uimea... Dar nu mă puteam obișnui cu ceea ce se contura vag la Zinaida... „O aventurieră“, spusese odată mama despre ea. Ea, aventurieră – idolul meu, divinitatea mea! Acea denumire mă frigea, încercam să mă ascund de ea în pernă, eram nemulțumit și, în același timp, câte aș fi acceptat, cât aș fi dat numai să fiu eu fericitul de la fântână!...

Sângele se aprinsese în mine și clocotea. „Livada... fântâna...“ îmi spuneam. „Ia să mă duc eu în livadă.“ Mă îmbrăcai cu grijă și mă strecurai afară din casă. Era o noapte întunecoasă, copacii abia șopteau; din cer venea o răcoare liniștită, dinspre grădină adia miros de mărar. Dădui roată tuturor aleilor; sunetul ușor al pașilor mei mă tulbura și mă înviora; mă oprii, așteptând și

ascultând cum îmi bate inima – tare și repede. În cele din urmă, mă apropiai de gard, sprijinit într-un un băț subțire. Deodată – sau mi se păruse? –, la câțiva pași de mine, licări o siluetă feminină... Mi-am concentrat asiduu privirea în întuneric – mi-am ținut răsuflarea. Ce să fie? Parcă auzeam pași sau din nou era inima mea care bate?

— Cine-i aici? îngăimai eu abia auzit.

Ce se aude din nou? Să fie un râs înăbușit?... sau foșnetul din frunze... sau un oftat chiar lângă ureche? Mi se făcu frică...

— Cine e aici? repetai și mai încet.

Aerul începu să se miște pentru o clipă; pe cer străluci o dungă de foc; cădea o stea. „Zinaida?“ vrusei eu să întreb, dar vorba îmi îngheță pe buze. Și deodată, în jur totul fu învăluit de o tăcere totală, așa cum se întâmplă adesea în toiul nopții... Până și cosașii încetară să mai țârâie în copaci. Numai o fereastră zăngănea undeva. Stătui puțin și mă întorsei în camera mea, la patul meu rece. Simțeam o emoție ciudată: ca și cum aș fi fost la o întâlnire, rămăsesem singur și trecusem pe lângă fericirea cuiva.

XVII

A doua zi o văzui pe Zinaida numai în treacăt: se ducea undeva cu prințesa, cu birja. Însă îi zării pe Lușin, care de fapt abia catadicsi să mă salute, și pe Malevski. Tânărul conte zâmbi larg și vorbi prietenește cu mine. Dintre toți vizitatorii din anexă, numai el reușise să se strecoare în casa noastră și-i plăcu mămicii. Tata însă nu-l agrea și i se adresa jignitor de politicos.

— *Ah, Monsieur le page!*[1] începu Malevski, sunt foarte bucuros să vă văd. Ce face regina dumneavoastră minunată?

Fața lui proaspătă, frumoasă, îmi era așa de respingătoare în acea clipă, iar el mă privea așa de disprețuitor și jucăuș, încât nici nu-i răspunsei.

— Sunteți tot supărat? continuă el. Degeaba. Doar nu pe dumneavoastră v-am numit paj, căci pajii sunt prezenți mai ales pe lângă regine. Dar dați-mi voie să vă fac o observație: vă îndepliniți prost obligația.

— Cum așa?

— Pajii trebuie să fie inseparabili de stăpânele lor; pajii trebuie să știe tot ce fac ele, ei trebuie să aibă grijă de ele, adăugă el mai încet, ziua și noaptea.

— Ce vreți să spuneți?

— Ce vreau să spun! Mi se pare că mă exprim clar. Ziua și noaptea. Ziua – așa și așa; ziua e lumină și sunt oameni. Dar noaptea, tocmai atunci să te aștepți la necazuri.

---

[1] „A, domnule paj!“ (fr. în original).

Vă sfătuiesc să nu dormiți noaptea și să supravegheați, să supravegheați din toate puterile. Țineți minte: în livadă, noaptea, lângă fântână. Iată unde trebuie făcut de pază. O să-mi mulțumiți.

Malevski începu să râdă și-mi întoarse spatele. Probabil că el nu acorda o atenție prea mare celor spuse mie; avea reputația unui mistificator de excepție și era renumit pentru abilitatea de a-i prosti pe oameni la balurile mascate, lucru la care contribuia din plin acea minciună aproape inconștientă de care era pătrunsă întreaga lui ființă... El voia numai să mă tachineze; dar fiecare cuvânt al lui se strecură ca o otravă prin venele mele. Sângele mi se urcă la cap. „A! Așa, carevasăzică!“ îmi spusei.

— Bine! Prin urmare, presimțirile mele de ieri au fost întemeiate! Prin urmare, nu degeaba am fost chemat spre livadă! Așa ceva nu se poate întâmpla! exclamai cu voce tare și mă lovii cu pumnul în piept, deși, de fapt, nici nu știam ce nu se poate întâmpla.

„Poate chiar Malevski va binevoi să vină în livadă, îmi spusei (pe el, probabil, l-a luat gura pe dinainte – are curaj pentru așa ceva), sau altcineva (gardul livezii noastre era foarte jos și nu cerea prea mult efort pentru a-l sări), dar bine n-o să-i fie celui care-mi va ieși în cale! Nu sfătuiesc pe nimeni să se întâlnească cu mine! O să demonstrez lumii întregi și ei, trădătoarei,“ (totuși, o numeam trădătoare) „că știu să răzbun!“

M-am întors în camera mea, am scos din birou un briceag englezesc cumpărat nu cu mult timp în urmă, am pipăit tăișul ascuțit și, cu sprâncenele încruntate, cu o hotărâre rece și concentrată, l-am băgat în buzunar, ca și cum nu era nicio minune pentru mine să fac asemenea treburi și n-ar fi fost pentru prima oară. Inima mi se

urcase, cu răutate, până în gât și împietrise. Până noaptea am stat așa, încruntat și cu buzele strânse, și din când în când tot umblam înainte și înapoi, strângând în buzunar briceagul care se încălzise și pregătindu-mă pentru ceva groaznic. Acele senzații noi, nemaiîntâlnite, mă captivaseră și mă înveseliseră așa de tare, încât mă gândeam prea puțin la Zinaida însăși. Mi se năzăreau de toate: Aleko, tânărul țigan – „Încotro, frumosule tânăr? Culcă-te...“ Iar mai apoi: „Doar ești plin tot de sânge!... O, ce ai făcut?“ „Nimic!“ Am repetat cu un zâmbet dur: „Nimic!“

Tata nu era acasă; dar mămica, aflată de ceva vreme într-o stare aproape permanentă de iritare surdă, remarcă aerul meu sumbru și la cină îmi spuse:

— Ce stai așa botos, ca șoarecele în fața crupelor?

Mă mulțumii să zâmbesc cu superioriorităte și gândii: „Dacă ar ști ei!“ Bătu ora unsprezece; mersei în camera mea, dar nu mă dezbrăcai. Așteptam miezul nopții. În cele din urmă, ceasul bătu.

— E timpul! îmi șoptii printre dinți și, încheiat până sus, cu mânecile suflecate, pornii spre livadă.

Îmi alesesem dinainte locul în care urma să fac de pază. În capătul livezii, acolo unde se afla gardul care despărțea posesiunile noastre de cele ale Zasekinilor, sprijinit de peretele comun, creștea un brad singuratic. Dacă stăteam sub crengile lui joase, dese, puteam vedea foarte bine, atât cât îmi permitea întunericul nopții, ce se întâmplă în jur; tot acolo cotea și aleea care mi se părea mereu tainică: se unduia ca un șarpe pe lângă gardul care ducea spre chioșcul rotund din mijlocul salcâmilor. Ajuns la brad, mă lipii de trunchiul lui și începui să stau de strajă.

Era o noapte la fel de liniștită ca și în ajun, dar pe cer pluteau mai puțini nori și contururile tufelor, chiar și cele ale florilor înalte, se vedeau mai clar. Primele clipe de așteptare fură obositoare, aproape groaznice. Eram gata de orice, dar mă întrebam cum să procedez. Oare să strig „Încotro? Stai! Spune cine ești sau te așteaptă moartea!“ sau pur și simplu să-l iau prin surprindere... Fiecare sunet, fiecare foșnet și freamăt îmi părea semnificativ, neobișnuit... Mă pregăteam... Mă aplecasem în față... Dar trecu o jumătate de oră; sângele mi se potoli, se răci, gândul că fac totul degeaba, că sunt chiar puțin ridicol, că Malevski râsese de mine, începu să mi se strecoare în suflet. Îmi părăsii ascunzișul și dădui roată întregii livezi. Ca un făcut, nicăieri nu se auzea nici cel mai mic zgomot; totul se liniștise; până și câinele nostru dormea făcut colac lângă portiță. Mă cățărai pe ruina serei, vedeam în fața mea câmpul îndepărtat, îmi adusei aminte de întâlnirea cu Zinaida și căzui pe gânduri...

Tresării... Mi se păru că aud scârțâitul unei uși care se deschide, apoi trosnetul ușor al unei crenguțe rupte. Din două sărituri, coborâi de pe ruine și împietrii în loc. Niște pași iuți, ușori, dar precauți se auzeau clar în livadă. Se apropiau de mine. „Uite-l... Uite-l, în sfârșit!“ îmi trecea prin inimă. Scosei febril cuțitașul din buzunar, îl deschisei. Scântei roșii începură să mi se rotească în ochi. De groază și răutate, părul începu să mi se ridice în creștet... Pașii se îndreptau spre mine – mă aplecai, pornii în întâmpinarea lor... Apăru un om... Doamne Dumnezeule! Era tatăl meu!

Imediat l-am recunoscut, deși era învăluit tot într-o pelerină de culoare închisă și își trăsese pălăria pe ochi. A trecut pe lângă mine în vârful picioarelor. Nu

m-a remarcat, deși nu eram ascuns de nimic, dar mă strânsesem și mă zgribulisem așa de tare, încât părea că mă făcusem una cu pământul. Othello cel gelos, gata de crimă, se transformase deodată într-un școlar... Eram așa de speriat de apariția neașteptată a tatei, că în primele clipe nici n-am remarcat de unde venea și unde dispăruse. Abia când totul se liniștise din nou în jur m-am ridicat și mi-am zis: „De ce umblă tata noaptea prin livadă?“ De groază, am scăpat briceagul în iarbă, dar nici nu m-am mai apucat să-l caut: îmi era foarte rușine. M-am trezit instantaneu. Când m-am întors acasă, m-am apropiat totuși de băncuța mea de sub tufa de soc și am privit spre fereastra dormitorului Zinaidei. Geamurile mici, puțin curbate ale ferestrei se vedeau albăstrui, mate, în lumina slabă căzând din cerul nopții. Deodată, lumina lor a început să se schimbe... În spatele lor – am văzut asta, am văzut clar – cineva lăsa încet, cu grijă, storurile alburii – erau coborâte până la pervaz. Și au rămas așa, nemișcate.

— Ce să fie asta? spusei cu voce tare, aproape involuntar, când mă trezii din nou în camera mea. E un vis, o întâmplare sau...

Presupunerile care îmi veneau deodată în minte erau așa de noi și de ciudate, că nici nu îndrăzneam să le cad pradă.

XVIII

De dimineață mă trezisem cu durere de cap. Emoția din ajun dispăruse. Fusese înlocuită cu o nedumerire apăsătoare și o tristețe nemaiîntâlnită, ca și cum ceva din mine murea.

— De ce arătați așa, ca un iepuraș căruia i s-a extirpat o jumătate de creier? întrebă Lușin, întâlnindu-mă.

La micul dejun mă uitam cu coada ochiului ba la tata, ba la mama: el era liniștit, ca de obicei; ea, tot ca de obicei, era iritată pe ascuns. Așteptam: poate că tata va începe să discute cu mine prietenește, cum se întâmpla uneori... Dar el nu mă alina nici cu mângâierea lui cotidiană, rece. „Să-i povestesc totul Zinaidei?...“ mă întrebam. „Doar e totuna, între noi totul s-a terminat.“ Mersei la ea, dar nu numai că nu-i povestii nimic, nici măcar nu reușii să stau de vorbă cu ea, așa cum aș fi vrut. La prințesă venise în vacanță de la Petersburg fiul ei, un cadet de vreo doisprezece ani; Zinaida mi-l încredință imediat pe fratele său.

— Uitați un tovarăș, dragul meu Volodia, spuse ea, (pentru prima dată îmi spunea așa). Îl cheamă tot Volodia. Vă rog, îndrăgiți-l; e încă o sălbăticiune, dar are inimă bună. Arătați-i grădina Neskucinîi, plimbați-vă cu el, luați-l sub protecția dumneavoastră. Nu-i așa că o să faceți asta? Și dumneavoastră sunteți așa de bun!

Îmi puse cu blândețe mâinile pe umeri, iar eu mă pierdui de tot. Sosirea acelui băiat mă transforma și pe

mine într-un copil. Îl priveam în tăcere pe cadetul care mă fixa la fel de tăcut. Zinaida începu să râdă în hohote și ne împinse unul spre celălalt:

— Dar îmbrățișați-vă odată, copii!

Ne îmbrățișarăm.

— Vreți să vă duc în livadă? îl întrebai pe cadet.

— Dacă doriți, domnule... răspunse el cu o voce răgușită, chiar de cadet.

Zinaida începu să râdă din nou... Apucai să remarc că niciodată fața ei nu avusese culori atât de frumoase. Plecai însoțit de cadet. În livada noastră era un leagăn vechi. Așezîndu-l pe scândura subțirică, începui să-i fac vânt. El stătea nemișcat, în uniforma lui nou-nouță de postav gros, cu galoane late, aurii, și se ținea strâns de frânghii.

— Dar deschideți-vă gulerul odată, îi spusei.

— Nu-i nimic, domnule, ne-am obișnuit, spuse el după ce tuși.

Semăna cu sora lui; mai ales ochii îmi aminteau de ai ei. Îmi făcea plăcere să-i fiu de folos și, în același timp, o tristețe surdă îmi rodea inima. „Acum chiar că sunt un copil", îmi ziceam, „dar ieri..." Îmi amintii unde scăpasem briceagul în ajun și-l căutai. Cadetul mi-l ceru, apoi rupse o tulpină groasă de leuștean, ciopli din ea un fluier și începu să cânte. Și Othello cânta.

Dar seara ce mai plângea în brațele Zinaidei același Othello când, după ce îl căutase într-un colț al livezii, îl întrebase de ce e așa de trist. Lacrimile îmi izbucniseră cu atâta putere, încât fata se speriase.

— Ce e cu dumneavoastră? Ce e cu dumneavoastră, Volodia? repetă ea, văzând că nu-i răspund și că nu mă

opresc din plâns. Vru chiar să-mi sărute obrazul umed. Dar eu mă răsucii și-i șoptii printre lacrimi:

— Știu tot. De ce v-ați jucat cu mine?... Ce nevoie aveați de iubirea mea?

— Sunt vinovată față de dumneavoastră, Volodia... recunoscu Zinaida. Of, sunt foarte vinovată... mai spuse ea și își încleștă mâinile. Câte lucruri rele, întunecate, păcătoase sunt în mine... Dar acum nu mă joc cu dumneavoastră, vă iubesc. Dumneavoastră nici nu bănuiți de ce și cum... Totuși, ce știți?

Ce puteam să-i spun? Ea stătea în fața mea și se uita la mine, iar eu îi aparțineam cu totul, din cap până-n picioare, imediat ce mă privea... Un sfert de oră mai târziu, deja mă întreceam în fugă cu cadetul și cu Zinaida; eu nu plângeam, râdeam, deși pleoapele umflate de râs vărsau lacrimi. La gât, în loc de cravată, aveam legată o panglică de-a Zinaidei și am strigat de bucurie când am reușit s-o prind de talie. Ea făcea din mine ce voia.

XIX

Aș fi fost pus în mare încurcătură dacă ar fi trebuit să povestesc în detaliu ce se întâmplase cu mine în decursul săptămânii de după expediția mea nocturnă. Era o vreme ciudată, febrilă, un fel de haos în care cele mai contradictorii sentimente, gânduri, suspiciuni, speranțe, bucurii și suferințe se învârtejeau ca un vifor; îmi era frică să privesc în sufletul meu, asta numai dacă un băiat de șaisprezece ani poate s-o facă. Îmi era frică să dau socoteală pentru ceva; pur și simplu mă grăbeam să petrec ziua până seara; iar noaptea dormeam... Ușurința copilărească mă ajuta. Nu voiam să știu dacă sunt iubit și nu voiam să recunosc în fața mea că nu sunt iubit; pe tata îl evitam, dar pe Zinaida nu puteam s-o evit... Prezența ei mă ardea ca focul... Dar ce rost avea să știu ce fel de foc e acela în care ardeam și mă topeam? Îmi făcea plăcere să ard și să mă topesc. Mă dedam tuturor impresiilor mele și eram viclean față de mine, întorceam spatele amintirilor și închideam ochii înainte de a presimți ce se află dinaintea mea... Epuizarea aceasta probabil nu ar fi ținut mult... O lovitură de trăsnet puse capăt la tot dintr-o lovitură și mă aruncă într-o altă direcție.

Odată, când mă întorceam la prânz dintr-o plimbare destul de lungă, am aflat cu uimire că voi lua masa singur, că tata a plecat și mama nu se simte bine, că nu dorește să mănânce și s-a închis în dormitorul ei. După fețele valeților, am ghicit că se întâmplase ceva neobișnuit...

N-am îndrăznit să-i iau la întrebări, dar aveam un prieten, bufetierul Filipp, mare amator de versuri și maestru al chitarei. M-am adresat lui. De la el am aflat că între tata și mama avusese loc o scenă groaznică (în camera servitoarelor se auzea orice cuvințel; s-au spus multe în franceză, dar camerista Maşa trăise cinci ani la o croitoreasă din Paris și înțelegea tot); că măicuța mea îi reproșa tatei că este infidel, că o cunoaște pe domnișoara din vecini. Tata mai întâi s-a justificat, mai apoi a izbucnit și, la rândul lui, a spus un cuvânt aspru, cum ar veni, despre vârsta dumneaei, drept care măicuța a început să plângă. Am aflat că măicuța mai pomenise de poliția care ar fi fost dată bătrânei prințese și a vorbit foarte urât despre ea și despre domnișoară, și că atunci tata o amenințase.

— Dar tot necazul s-a întâmplat, continuă Filipp, din cauza unei scrisori anonime. Însă nu se știe cine a scris-o; altfel, treburile astea nu ar fi ieșit la iveală. Nu era niciun motiv să se afle.

— Păi s-a întâmplat oare ceva? spusei eu cu greutate, în timp ce mâinile și picioarele mi se răciră, iar ceva începu să-mi tremure în adâncul sufletului.

Filipp îmi făcu tainic cu ochiul.

— S-a întâmplat. Treburile astea nu se ascund, oricât de precaut ar fi fost de data asta tăicuțul dumneavoastră. De exemplu: trebuie totuși să închiriezi o șaretă sau ceva... Nu te poți descurca fără să apelezi la oameni.

L-am expediat pe Filipp și m-am prăvălit în pat. Nu plângeam în hohote, nu am căzut pradă disperării; nu mă întrebam când și cum de se întâmplaseră toate acestea; nu mă minunam, ca odinioară, cum de nu ghicisem mai demult, nici măcar nu protestam împotriva tatei.

Ceea ce aflasem era peste puterile mele: revelația aceea subită mă strivise... Totul se terminase. Toate florile mele fuseseră smulse dintr-odată și zăceau în jurul meu, aruncate și călcate în picioare.

XX

A doua zi, măicuța a declarat că se mută în oraș. Dimineața, tata s-a dus la ea în dormitor și a stat multă vreme acolo. Nimeni nu a auzit ce i-a spus, dar măicuța nu mai plângea; se liniștise și ceruse de mâncare – totuși, nu-și făcea apariția și nu se răzgândise. Țin minte că am hoinărit toată ziua, dar nu am intrat în livadă și nu am aruncat niciodată nicio privire spre anexă, iar seara am fost martorul unei întâmplări uimitoare: tata îl scotea de braț pe Malevski din salon în antreu și, în prezența valetului, îi spuse rece:

— Acum câteva zile, Luminăției Tale i s-a arătat ușa într-o casă; n-o să intru acum cu dumneavoastră în detalii, dar am onoarea să vă raportez că dacă mai binevoiți să veniți la mine încă o dată, atunci o să vă arunc pe fereastră. Nu-mi place scrisul dumneavoastră.

Contele făcu o plecăciune, strânse din dinți, se zburli și dispăru. Începură pregătirile pentru mutarea în oraș, pe Arbat, unde era casa noastră. Tata probabil nu mai voia să rămână singur la casa de vacanță; dar se vede că reușise s-o convingă pe mama să nu facă scandal. Totul se făcea în liniște, fără grabă, măicuța poruncise chiar să i se trimită plecăciuni prințesei și să i se transmită părerea de rău că, din cauza sănătății, n-o va putea vedea înainte de plecare. Eu hoinăream ca un nebun și nu doream decât să se termine cât mai repede.

Un singur gând nu-mi ieșea din minte: cum putuse ea, o fată tânără, și prințesă pe deasupra, să facă un asemenea gest, știind că tatăl meu nu e un om liber, și având posibilitatea să se căsătorească măcar cu Belovzorov, de exemplu? Oare ce spera ea? Cum de nu se temuse să-și distrugă viitorul? „Da", îmi spuneam, „uite, asta da, iubire, asta da, pasiune, asta da, fidelitate..." Și îmi adusei aminte de cuvintele lui Lușin: „E foarte plăcut să te sacrifici pentru alții." Cumva, reușii să văd la una dintre ferestrele anexei o pată palidă... „Oare este fața Zinaidei?" îmi trecu prin cap... Chiar așa, era chipul ei. Nu rezistai. Nu mă puteam despărți de ea fără să-i spun ultimul „adio". Surprinsei momentul potrivit și pornii spre anexă. În salon, prințesa mă întâmpină cu salutul ei obișnuit, neglijent și superficial.

— Ce-i, tăicuță? De ce s-au agitat așa de repede ai dumneavoastră? întrebă ea inspirând tutun pe nări.

Privind-o, inima mi se ușură. Cuvântul „poliță", pronunțat de Filipp, mă chinuia. Ea nu bănuia nimic... Cel puțin atunci așa mi se părea. Zinaida apăru din camera vecină, îmbrăcată într-o rochie neagră, palidă, cu părul despletit. Mă luă în tăcere de mână și mă duse la ea.

— V-am auzit vocea, începu ea, și am ieșit imediat. Și dumneavoastră vă e așa ușor să ne părăsiți, băiat rău?

— Am venit să-mi iau rămas-bun de la dumneavoastră, prințesă, spusei eu, probabil pentru totdeauna. Poate ați auzit că plecăm.

Zinaida mă țintuia cu privirea.

— Da, am auzit. Mulțumesc că ați venit. Credeam că n-o să vă mai văd. Să nu-mi purtați pică. Uneori v-am chinuit, dar nu sunt așa cum vă imaginați. Se întoarse și se lipi de fereastră. E-adevărat, nu sunt așa. Știu că aveți o părere proastă despre mine.

— Eu?

— Da, dumneavoastră... dumneavoastră.

— Eu? repetai trist și inima începu să-mi tremure ca mai înainte, sub influența unui farmec nemaipomenit, inexprimabil. Eu? Vă rog să mă credeți, Zinaida Aleksandrovna, orice ați fi făcut, oricât m-ați fi chinuit, o să vă iubesc și o să vă ador până la capătul zilelor mele.

Ea se întoarse repede spre mine și, după ce-și deschise larg mâinile, îmi îmbrățișă capul și mă sărută apăsat și fierbinte. Dumnezeu știe pe cine căuta acest sărut lung, de despărțire, dar eu am profitat din plin de dulceața lui. Știam că nu se va mai întâmpla niciodată.

— Adio, adio, repetam eu.

Zinaida s-a smuls de lângă mine și a plecat. Eu am ieșit. Nu sunt în stare să redau sentimentul cu care plecam. Nu aș fi vrut să se mai repete vreodată; dar m-aș fi considerat nefericit dacă nu l-aș fi încercat niciodată.

Ne-am mutat în oraș. Nu m-am despărțit repede de cele întâmplate, nu m-am apucat iute de lucru. Rana mea se cicatriza încet, dar nu aveam niciun resentiment față de tatăl meu. Dimpotrivă: parcă el crescuse în ochii mei... Psihologii n-au decât să explice cum știu această contradicție. Odată mergeam pe bulevard și, spre bucuria mea de nedescris, m-am ciocnit de Lușin. Îl îndrăgeam pentru felul lui de a fi, direct și sincer, și pentru amintirile pe care mi le stârnea. M-am aruncat spre el.

— Aha! făcu el și încruntă sprâncenele. Dumneavoastră sunteți, tinere! Ia arătați-vă. Încă sunteți galben, dar în ochi nu mai aveți prostiile alea de odinioară. Arătați a om, nu a cățeluș de companie. Asta e bine. Ei, ce mai faceți? Învățați?

Oftai. Nu aveam chef să mint, dar mi-era rușine să spun adevărul.

— Ei, nu-i nimic, continuă Lușin, nu vă sfiiți. Lucrul cel mai important este să trăiți normal și să nu vă lăsați pradă pasiunilor. Căci unde este folosul în asta? Unde v-ar purta valul, tot rău o să fie; omul, chiar dacă stă pe piatră, e pe picioarele sale. Iar eu, uite, tușesc... iar Belovzorov – ați auzit?

— Ce să aud? Nu.

— A dispărut fără urmă; se spune că s-a dus în Caucaz. Să vă fie de învățătură, tinere. Și toată poanta numai pentru că oamenii nu știu să se despartă la timp, să rupă legăturile. Uite, dumneavoastră se pare că ați scăpat cu bine. Aveți grijă să nu cădeți din nou în mreje. Rămas-bun.

„N-o să cad...“ îmi spusei, „n-o s-o mai văd.“ Dar mi-era sortit s-o mai văd o dată pe Zinaida.

XXI

Tata pleca în fiecare zi călare; avea un cal englezesc minunat, roșcat-cenușiu, cu gât lung, subțire și picioare zvelte, neobosit și nărăvaș. Îl chema Electric. În afară de tata, nimeni nu-l putea călări. Odată, veni la mine bine dispus, lucru care nu se mai întâmplase de mult; se pregătea să plece și deja își pusese pintenii. Începui să-l rog să mă ia cu el.

— Hai mai bine să jucăm capra, îmi răspunse tata, că n-o să poți ține pasul cu mine pe mârțoaga ta.

— O să pot; o să-mi pun și eu pintenii.

— Ei, bine.

Am plecat. Aveam un căluț ca pana corbului, cu păr lung, cu picioare solide și destul de vioi. E adevărat, trebuia să călăresc din toate puterile când Electric mergea la trap, dar nu rămâneam în urmă. Nu mai văzusem un călăreț ca tata: stătea în șa așa de frumos și degajat, încât ți se părea că până și calul simte asta și se mândrește cu el. Am trecut pe toate bulevardele, am fost și la Devicie pole, am sărit peste câteva garduri (mai întâi mi-era frică să sar, dar tata disprețuia oamenii sfioși și am încetat să mă mai tem), am trecut de două ori peste râul Moscova și credeam că ne întoarcem acasă când, deodată, a cotit în direcția vadului Krîmski și a pornit de-a lungul malului. Am luat-o după el. Ajuns în dreptul unui morman de lemne vechi, a sărit cu grijă de pe Electric, mi-a poruncit și mie să cobor și, după ce mi-a dat frâiele

calului său, a spus să-l aștept chiar acolo, lângă lemne, iar el a luat-o pe o străduță și a dispărut. Am început să merg în sus și-n jos de-a lungul malului, trăgând după mine caii și certându-l pe Electric, care își tot ridica din mers capul, se scutura, fornăia, necheza; când m-am oprit, ba scormonea pământul cu copita, ba, șuierând, mușca de gât mârțoaga mea. Într-un cuvânt, se purta ca un răsfățat *pur sang*. Tata tot nu venea. Dinspre râu se simțea un miros neplăcut de umezeală.

Începu încetișor o ploaie mică și împestriță cu pete mici, negre, lemnele cenușii, de care mă săturasem așa de tare și în preajma cărora tot umblam. Mă cuprinse melancolia, dar tata tot nu venea. Nu știu ce gardian finlandez și el cenușiu din cap până-n picioare, cu un chivăr uriaș, vechi, sub formă de oală și cu halebardă (ce rost avea ca gardianul să se afle pe malul râului Moscova!) se apropie și, după ce-și întoarse spre mine fața bătrână, ridată, mă întrebă:

— Ce faceți aici cu caii, boiernașule? Haideți să-i țin eu.

Nu-i răspunsei; îmi ceru tuturn. Ca să scap de el (mai ales că mă chinuia nerăbdarea), făcui câțiva pași în direcția în care dispăruse tata; apoi mersei până la capătul străduței, dădui colțul și mă oprii. Pe stradă, la patruzeci de pași de mine, în fața ferestrei deschise a unei case de lemn, tata stătea cu spatele la mine; se sprijinea cu pieptul de pervaz, iar în căsuță, acoperită până la mijloc de draperie, stătea o femeie într-o rochie de culoare închisă și vorbea cu tata. Femeia aceea era Zinaida.

Înlemnii. Recunosc, nu mă așteptam la așa ceva. Primul meu gest fu să fug. „Tata o să se uite", îmi spusei, „și sunt pierdut..." Dar mă opri un sentiment ciudat, mai

puternic decât curiozitatea, mai puternic chiar decât gelozia, mai puternic ca groaza. Începui să privesc, făceam eforturi să trag cu urechea. Se părea că tata insista asupra unui lucru. Zinaida nu era de acord. Văd ca acum fața ei, tristă, serioasă, frumoasă și cu o urmă imposibil de redat de atașament, tristețe, iubire și un fel de disperare – nu pot găsi un alt cuvânt. Ea rostea vorbe scurte, nu-și ridica privirea și doar zâmbea, supusă și încăpățânată. După unul dintre acele zâmbete o recunoscui pe Zinaida mea de odinioară. Tata ridică din umeri și își așeză pălăria pe cap, gest care la el era mereu un semn de nerăbdare... Apoi se auziră cuvintele: *Vous devez vous séparer de cette...*[1] Zinaida se îndreptă și întinse mâna... Deodată, sub ochii mei se întâmplă ceva incredibil: pe neașteptate, tata ridică cravașa cu care își scutura praful de pe poalele surtucului și se auzi o lovitură tăioasă pe acea mână dezgolită până la cot. Abia mă abțineam să strig, dar Zinaida tresări, îl privi tăcută pe tata și, ducându-și încet mâna la buze, sărută urma roșie de pe ea. Tata azvârli cravașa într-o parte și, după ce urcă repede scările pridvorului, dădu buzna în casă... Zinaida se întoarse și, cu mâinile întinse și capul plecat, se îndepărtă și ea de la fereastră.

Cu răsuflarea tăiată de spaimă, cu o groază nedumerită în inimă, m-am năpustit înapoi și, după ce am ieșit din străduță, cât pe ce să-l scap pe Electric, m-am întors pe malul râului. Nu puteam pricepe nimic. Știam că tatăl meu rece și reținut avea uneori crize de nebunie, și totuși nu puteam înțelege deloc cele văzute... Dar am simțit imediat că, oricât aș trăi, nu voi putea uita niciodată

[1] „Trebuie să vă despărțiți de această...“ (fr. în original).

acea mișcare, privirea și zâmbetul Zinaidei; simțeam că imaginea ei, acea nouă imagine care apăruse în fața mea, se întipărise pentru totdeauna în amintirea mea. Priveam absent spre râu.

— Ei, ce faci, dă-mi calul! se auzi din spate vocea tatălui meu.

Îi dădui mecanic frâul. Încălecă pe Electric... Calul înfrigurat se ridică în două picioare și sări în față cam un metru... Dar în curând tata îl îmblânzi. Îi înfigea pintenii în burtă și-l lovea cu pumnul pe gât...

— Ei, dacă nu am cravașă, bolborosi el.

Îmi adusei aminte de șuieratul recent, de lovitura acelei cravașe și mă cutremurai.

— Ce-ai făcut cu ea? îl întrebai pe tata după un timp.

Tata nu-mi-răspunse și porni înainte. Îl ajunsei din urmă. Voiam neapărat să-i văd fața.

— Te-ai plictisit fără mine? făcu el printre dinți.

— Puțin. Unde ți-ai scăpat cravașa? îl întrebai din nou.

Tata se uită repede la mine.

— Nu am scăpat-o, spuse el. Am aruncat-o.

Căzând pe gânduri, și-a lăsat capul în jos. Și atunci, pentru prima și poate ultima oară, am văzut câtă tandrețe și câtă părere de rău pot exprima trăsăturile lui severe. A pornit din nou mai departe și nu l-am mai putut ajunge; am sosit acasă la un sfert de oră în urma lui.

„Uite, asta este iubirea“, îmi spuneam din nou, stând noaptea la biroul meu pe care deja începuseră să apară caiete și cărți. „Asta este pasiune!... Cum să nu te indignezi, cum să înduri o lovitură din orice motiv!... Din partea mâinii dragi! Dar se vede că se poate, dacă iubești... Iar eu... eu îmi imaginam...“

Ultima lună m-a îmbătrânit foarte mult și iubirea mea, cu toate emoțiile și suferințele ei, mi se părea până și mie ceva mărunt, copilăresc și neînsemnat față de acel altceva încă necunoscut despre care abia puteam ghici și care mă speria, așa cum te sperie o față necunoscută, frumoasă, dar îngrozitoare, pe care degeaba te silești s-o distingi în penumbră...

Am avut un vis ciudat și groaznic chiar în noaptea aceea. Mi se părea că într-o cameră mică și întunecoasă... tata stătea cu cravașa în mână și bătea din picioare; într-o colț se ghemuise Zinaida, și nu pe mână, ci pe frunte avea o dungă roșie... Iar în spatele lor se ridica Belovzorov, plin de sânge, își deschidea buzele palide și îl amenința mânios pe tata.

Peste două luni am intrat la Universitate, iar peste jumătate de an tata a murit (de apoplexie) la Petersburg, unde tocmai se mutase cu mama și cu mine. Cu câteva zile înainte de moartea lui a primit o scrisoare de la Moscova, care l-a tulburat extrem de mult... S-a dus să o roage ceva pe măicuța și – se spune– chiar a început să plângă. El, tatăl meu! Chiar în dimineața zilei în care a făcut congestia începuse o scrisoare în franceză adresată mie: „Fiule", îmi scria el, „să te temi de iubirea femeilor, să te temi de fericirea aceasta, de otrava aceasta..." După moartea lui, măicuța a trimis o sumă destul de mare de bani la Moscova.

XXII

Trecuseră cam patru ani. Tocmai ce absolvisem Universitatea și nu știam încă prea bine ce trebuie să fac, la ce ușă să bat; deocamdată hoinăream fără nicio treabă. Într-o seară îl întâlnii la teatru pe Maidanov. Reușise să se căsătorească și să intre în serviciu; dar nu-l găseam schimbat. Se entuziasma la fel de inutil și tot la fel de repede își pierdea avântul.

— Știți, îmi spuse, de fapt doamna Dolskaia e aici.

— Care doamnă Dolskaia?

— Oare ați uitat? Fosta prințesă Zasekina, de care am fost toți îndrăgostiți, și dumneavoastră la fel. Mai țineți minte, la casa de vacanță de lângă Neskucinîi?

— S-a căsătorit cu Dolski?

— Da.

— Și este aici, la teatru?

— Nu, la Petersburg. A venit aici zilele astea; se pregătește să plece în străinătate.

— Ce fel de om e soțul ei? întrebai.

— Un băiat minunat, cu stare. Un funcționar moscovit. Înțelegeți, după povestea aceea... dumneavoastră trebuie că știți totul foarte bine (Maidanov zâmbi cu subînțeles)... nu i-a fost așa de ușor să facă o partidă. Au fost urmări... Dar, cu inteligența ei, orice e posibil. Duceți-vă la ea: o să se bucure să vă vadă. S-a făcut și mai frumoasă.

Maidanov îmi dădu adresa Zinaidei. Ea trăsese la hotelul Demut. Vechi amintiri începură să freamăte în

mine... Îmi dădui cuvântul ca a doua zi să-mi vizitez fosta „pasiune". Dar aveam niște treburi; trecu o săptămână, trecu a doua și, când în sfârșit pornii spre hotelul Demut și întrebai de doamna Dolskaia, aflai că murise subit cu patru zile în urmă, la naștere.

Parcă mă înțepase ceva în inimă. Gândul că aș fi putut s-o văd și nu o văzusem, și nu aveam s-o mai văd niciodată, gândul acela amar se înfipse în mine cu toată forța unui reproș de nespus. „A murit!" repetam privindu-l tâmp pe portar. Ieșii încet și pornii, fără să știu unde mă duc. Tot trecutul ieșise la suprafață și mi se arăta în fața ochilor. Și uite cum se încheiase, uite cum sfârșise, grăbită și tulburată, acea viață tânără, pătimașă, strălucită! Meditam la asta, îmi imaginam trăsăturile dragi, ochii aceia, buclele acelea într-o cutie îngustă, în întunericul umed de sub pământ, chiar acolo, în apropierea mea, încă viu, și poate la câțiva pași de tatăl meu... Mă gândeam la toate acestea, îmi încordasem imaginația, dar, de fapt,

Din buze indiferente am auzit vestea morții
Și am primit-o indiferent[1]

răsuna în sufletul meu. O, tinerețe, tinerețe! Ție nu-ți pasă de nimic, parcă ai la degetul mic toate comorile universului, până și durerea te amuză, până și tristețea ți se potrivește, ești încrezătoare în tine și obraznică. Spui: „Numai eu trăiesc, ia priviți!" Dar zilele fug și dispar fără urmă sau număr, și totul se topește în tine, precum ceara la căldura soarelui, precum neaua... Și poate că toată taina frumuseții tale constă nu în posibilitatea de a face orice, ci în posibilitatea de a crede că vei face tot; constă

[1] Versuri de A.S. Puşkin.

tocmai în faptul că-ți irosești în vânt forțele pe care n-ai putea să le folosești pentru altceva, în faptul că fiecare dintre noi, fără glumă, se consideră un cheltuitor și crede, tot fără glumă, că are dreptul să spună: „O, ce aș fi făcut dacă nu aș fi pierdut timpul de pomană!“

Așa și eu... Ce speram, ce așteptasem, ce viitor bogat prevăzusem, când abia dacă petrecusem cu un singur oftat, cu o singură senzație de durere fantoma primei mele iubiri apărute pentru o clipă?

Dar degeaba cârtesc împotriva mea. Nici atunci, pe acele vremuri ușuratice ale tinereții, nu am rămas surd la vocea tristă care ajungea până la mine, la sunetul solemn răzbătând de dincolo de mormânt. Țin minte: la câteva zile de la moartea Zinaidei, eu, din proprie dorință, am fost prezent la moartea unei bătrâne sărace, care trăia în aceeași casă cu noi. Acoperită de zdrențe, întinsă pe niște scânduri tari, cu un sac tras peste cap, se sfârșise greu, cu mare efort. Toată viața ei trecuse într-o luptă amară cu nevoile de fiecare zi; nu cunoscuse bucurii, nu gustase din mierea fericirii – s-ar zice că ar fi trebuit să se bucure de moarte, de libertatea ei, de liniștea ei. Dar trupul ei bătrân încă se mai încăpățâna, pieptul ei încă se mai ridica chinuitor sub mâna înghețată care îl apăsa: „Doamne, iartă-mi păcatele.“ Și abia odată cu ultima sclipire de conștiință dispăruse din ochii ei spaima și groaza sfârșitului. Și țin minte ca acum că pe patul de moarte al acelei bătrâne a început să mi se facă groază pentru Zinaida, și am vrut să mă rog puțin pentru ea, pentru tata și pentru mine.

1860

nefericita

— ...Da, da, începu Piotr Gavrilovici, tare grele zile au mai fost... și n-aș mai fi vrut să mi le readuc în minte... Dar v-am dat cuvântul; va trebui să povestesc tot. Ascultați.

I

Trăiam pe atunci (în iarna anului 1835) la Moscova, la mătușica, sora bună a răposatei mele măicuțe. Aveam optsprezece ani: tocmai trecusem din anul doi în anul trei la Facultatea de Litere (pe atunci așa se numea) de la Universitatea din Moscova. Mătușica mea era o femeie liniștită și blândă, o văduvă. Locuia într-o casă mare de lemn, pe Ostojenka, foarte călduroasă, cum presupun că nu găsești în altă parte în afara Moscovei, și aproape că nu se vedea cu nimeni: stătea de dimineața până seara în salon cu două însoțitoare, bea ceai de plante, făcea pasențe și, din când în când, poruncea să se ardă substanțe aromate. Însoțitoarele dădeau fuga în antreu, peste câteva minute un servitor bătrân, în livrea, aducea un lighean de aramă cu un snop de mentă pus pe o cărămidă încinsă și, după ce pășea grăbit pe prișurile înguste, o stropea cu oțet. Aburul alb îi inunda fața ridată, omul se încrunta și se trăgea deoparte, iar canarii din sufragerie începeau să cârâie tare, iritați de șuieratul plantei care ardea.

Mătușica mă iubea foarte tare și mă răsfăța. Eram singur pe lume. Pusese întregul antresol la dispoziția mea. Camerele mele erau mobilate destul de elegant, deloc studențește: în dormitor se lăfăiau niște draperii roz și un baldachin din muselină cu pamponașe bleu se înălța deasupra patului. Recunosc, acele pamponașe mă cam deranjau: după mine, asemenea „delicatețuri" m-ar fi coborât în ochii colegilor. Și așa mă numeau „domnișoară de pension": nu puteam nicidecum să mă forțez să fumez. Învățam prost, ce să ne mai ascundem după degete, mai ales la începutul anului. Umblam mult. Mătușica îmi dăruise o sanie mare, de general, cu o acoperitoare din blană de urs și doi cai mici, bine hrăniți. Vizitam rar casele „nobile", dar la teatru mă simțeam ca la mine acasă și mâncam o mulțime de plăcinte pe la cofetării. Cu toate acestea, nu-mi permitea niciun fel de lucruri necuviincioase și aveam o viață modestă, *en jeune homme de bonne maison.*[1] Pentru nimic în lume nu aș fi fost de acord să o supăr pe buna mea mătușică; în plus, și sângele îmi curgea destul de liniștit prin vene.

[1] „Ca un tânăr de familie bună" (fr. în original).

II

De la o vârstă fragedă făcusem o pasiune pentru șah; nu aveam nici cea mai mică idee despre teorie, dar jucam bine. Odată, în cafenea, am fost martorul unei îndelungate partide de șah între doi jucători, dintre care unul, un tânăr blond de vreo douăzeci și cinci de ani, mi se părea iscusit. Partida se încheiase în favoarea lui; i-am propus să se înfrunte și cu mine. A acceptat... și timp de o oră m-a făcut praf, în glumă, de trei ori la rând.

— Aveți înclinație pentru șah, spuse el cu voce respectuoasă, probabil după ce observase suferința orgoliului meu, dar nu știți deschiderile. Trebuie să citiți o cărțulie, pe Allheyer sau Petrov.

— Credeți? Dar de unde pot să fac rost de cartea asta?

— Veniți la mine, o să v-o dau.

S-a prezentat și a spus unde locuiește. A doua zi m-am dus la el, iar peste o săptămână eram aproape nedespărțiți.

III

Noua mea cunoștință se numea Aleksandr Davîdovici Fustov. Trăia cu mama lui, o femeie destul de bogată, soția unui consilier de stat[1], într-o anexă separată, în libertate deplină, așa cum trăiam și eu la mătușica. Avea o slujbă la ministerul Curții. M-am atașat de el în mod sincer. În viața mea n-am întâlnit un tânăr mai „simpatic". Totul la el era drăguț și atrăgător: silueta zveltă, mersul, vocea și mai ales fața subțire, cu niște ochi aurii-azurii, cu un nas mic, elegant, parcă lipit cu cochetărie, cu un zâmbet invariabil blând pe buzele purpurii, cu buclele ușoare ale părului moale deasupra frunții oarecum înguste, albe ca zăpada. Caracterul lui Fustov se distingea printr-o uniformitate extraordinară și printr-un fel de atitudine prietenoasă plăcută, reținută; niciodată nu cădea pe gânduri, era mereu mulțumit de tot; însă nu se entuziasma din orice. Îl ofensa orice exces, chiar și în cazul unui sentiment bun. „Este groaznic, este groaznic", spunea el într-un asemenea caz, chircindu-se ușor și mijindu-și ochii aurii. Și cât de uimitori erau ochii lui Fustov! Exprimau mereu implicare, bunăvoință și chiar atașament. Abia în ultima vreme remarcasem că expresia lor depindea numai de forma lor neobișnuită, că ea

[1] Funcționar de rangul cinci, unul dintre cele mai înalte obținute de funcționarii statului rus. Ultimul din tabel, cel inferior, este paisprezece.

nu se schimba nici când mânca supă sau fuma o țigară. Acurateţea lui era pentru noi proverbială. E adevărat, o bunică de-a lui fusese nemţoaică. Natura îl înzestrase cu tot felul de calităţi. Dansa minunat, călărea extrem de elegant şi înota de minune, făcea tâmplărie, ascuţea, lipea, împletea, sculpta figurine, desena în acuarelă un buchet de flori sau pe Napoleon în profil, în uniformă azurie, cânta cu sentiment la citeră, ştia o mulţime de scamatorii cu cărţile de joc şi altele, şi avea cunoştinţe serioase de mecanică, fizică şi chimie, dar toate moderate. Numai cu limbile străine nu-i mersese: chiar şi în franceză se exprima destul de prost. De fapt, vorbea puţin, iar în conversaţiile noastre studenţeşti participa mai ales prin moliciunea animată a privirii şi zâmbetului. Fără îndoială că Fustov plăcea incontestabil sexului frumos, dar despre chestiunea aceasta, extrem de importantă pentru tineri, nu-i plăcea să intre în detalii şi merita pe deplin porecla dată de colegii lui, „Modestul Don Juan“. Nu mă uimea Fustov; nu avea de ce să te uimească, însă mie îmi plăcea starea lui de spirit, deşi în realitate se exprima numai prin faptul că tot timpul mă accepta în preajma sa. Viaţa lui mergea ca pe roate. Mama, fraţii, surorile, mătuşile, unchii – toţi îl adorau, trăia cu toţii într-o armonie neobişnuită şi se bucura de reputaţia unei rude exemplare.

IV

Odată mersesem la el destul de devreme și nu îl găsisem în birou. Mă strigă din camera vecină: fornăitul și clipocitul se auzeau de acolo. În fiecare dimineață, Fustov se uda cu apă rece și apoi, cam un sfert de oră, făcea exerciții de gimnastică în care atinsese o măiestrie remarcabilă. Nu avea preocupări suplimentare pentru sănătatea trupului său, dar nu uita de cele necesare. („Nu uita de tine, nu te emoționa, muncește moderat!“ era deviza lui.) Fustov încă nu se ivise, dar ușa exterioară a camerei în care mă aflam fu dată de perete și intră un om de vreo cincizeci de ani, în uniformă, vânjos, solid, cu niște ochi lăptos-alburii pe fața roșiatică și o adevărată cușmă de păr cărunt, creț. Omul se opri, se uită la mine, deschise larg gura lui mare și, după ce începu să râdă în hohote, cu un râs metalic, se lovi cu palma în spate, peste pulpă, în același timp ridicând piciorul.

— Ivan Demianîci? întrebă prietenul meu din spatele ușii.

— Chiar el, răspunse cel care intrase. Dar dumneavoastră ce faceți? Vă faceți toaleta? La treabă! La treabă! (Vocea omului care se numea Ivan Demianîci suna, ca și râsul lui, cumva metalic.) Am venit la frățiorul dumneavoastră să fac lecții; dar el, cum știți, a răcit, tot strănută. Nu poate să lucreze. Și uite, am trecut deocamdată pe la dumneavoastră, să mă încălzesc.

Ivan Demianîci începu să râdă cu același râs ciudat, se lovi din nou cu zgomot peste pulpă și, după ce scoase

din buzunar o batistă cadrilată, își suflă sonor nasul, rotindu-și ochii furios, iar după ce scuipă în batistă, exclamă cu voce tare:

— Pfuiiii!

Fustov intră în cameră și, după ce ne dădu mâna amândurora, ne întrebă dacă ne cunoaștem.

— În niciun caz, domnule, bubui Ivan Demianîci imediat. Un veteran din opt sute doisprezece nu are onoarea asta!

Fustov mă prezentă întâi pe mine, apoi, arătând spre „veteranul din opt sute doisprezece", îl introduse:

— Ivan Demianîci Rätsch, profesor... de tot felul de materii.

— Chiar așa, chiar așa, de tot felul de materii, spuse domnul Rätsch. Dacă te gândești, ce nu am predat eu, și chiar acum predau! Și matematică, și geografie, și statistică, și contabilitate italiană, ha, ha, ha, ha! Și muzică! Vă îndoiți, stimate domn? se aplecă el deodată spre mine. Întrebați-l pe Aleksandr Davidîci cum mă disting eu la fagot? În caz contrar, cum aș fi fost eu unul din Boemia, adică un ceh? Da, domnule, sunt ceh, și patria mea e vechea Pragă! Apropo, Aleksandr Davidîci, cum de nu v-am văzut așa de multă vreme? Am fi cântat un duețel... ha, ha! Pe bune!

— Trei zile nu am fost acasă, Ivan Demianîci, zise Fustov.

— Păi asta chiar că e mult, ha, ha!

Când domnul Rätsch râdea, ochii lui albi parcă alergau ciudat și neliniștit dintr-o parte în alta.

— După cum văd, tinere, vă minunați de comportamentul meu, se întoarse el iarăși spre mine. Dar asta numai din pricină că nu cunoașteți complexitatea mea. O să vă interesați despre mine la bunul nostru Aleksandr

Davidîci. Ce-o să vă spună? O să vă spună că bătrânul Rätsch este un om simplu, un rusnac, deși nu prin naștere, ci prin spirit, ha, ha! La botez am fost numit Johann Dietrich, dar porecla mea e Ivan Demianov! Ce-i în gușă, și-n căpușă; cum se spune, am sufletul în palmă, nu mă pricep la ceremonii de-astea și nici nu vreau să aud de ele! Să le ia naiba! Să treceți pe la mine seara, cândva, o să vedeți și dumneavoastră. Și muierea mea – adică nevasta – e la fel de simplă; o să ne facă de mâncare de tot felul, o să ne coacă... mare poznă! Aleksandr Davidîci, adevăr spun?

Fustov se mulțumi să zâmbească, iar eu tăcui.

— Nu disprețuiți un bătrân, treceți pe la mine, continuă domnul Rätsch. Dar acum... (Scoase un ceas mare de argint din buzunar și-l duse la ochiul holbat.) Presupun că e mai bine să plec. Mă așteaptă un alt puișor... Pe ăsta, dracu' știe ce-l mai învăț... Mitologie, vezi Doamne! Și locuiește și așa de departe, mama lui, tocmai la Krasnîe vorota! Tot aia e: o s-o pornesc frumușel pe jos; bine că frățiorul dumneavoastră a dat chix, că așa moneda de cinci altîni[1] pentru vizitiu este întreagă, a rămas în pungă! Ha, ha! Vă cerem iertare, monseurpane[2], *do zobaczenia!*[3] Iar dumneavoastră, tinere domn, să veniți... Cum așa?... Neapărat trebuie să cântăm un duețel! strigă domnul Rätsch din antreu, punându-și galoșii cu zgomot, iar râsul lui metalic se auzi o ultimă oară.

---

[1] Monedă tradițională rusă, cu valoarea nominală de 3 copeici.

[2] Formă denaturată, alcătuită din franțuzescul *Monsieur* și *pan* –„domn" (poloneză, în original).

[3] „La revedere!" (poloneză în original).

V

— Cine mai e și omul ăsta ciudat? îl întrebai pe Fustov, care trecuse deja la strungul de tâmplărie. Chiar e străin? Vorbește rusește cu atâta vioiciune.

— E străin; numai că s-a stabilit în Rusia de vreo treizeci de ani. L-a adus din străinătate vreun prinț, prin 1802 sau așa ceva... în calitate de secretar... Mai degrabă cred că în calitate de valet. Dar chiar că în rusă se exprimă foarte vioi.

— Așa de fluent, cu asemenea întorsături și înfloriturі, adăugai eu.

— Ei, da. Numai că este cam artificial. Așa sunt toți germanii ăștia rusificați.

— Păi el e ceh.

— Nu știu; poate. Cu soția vorbește nemțește.

— Dar de ce se laudă că e veteran din 1812? Ce, a luptat în armată ca voluntar?

— Ce voluntar? A rămas la Moscova în timpul incendiului și și-a pierdut toată averea... Asta e toată armata lui.

— Păi, de ce a rămas la Moscova?

Fustov nu se oprea din ascuțit.

— Dumnezeu știe! Am auzit că ar fi fost un spion de-al nostru: dar probabil sunt vorbe în vânt. Însă este adevărat că a primit de la stat despăgubire pentru pierderile sale.

— Poartă un frac de uniformă... Prin urmare, este angajat?

— Da. Este profesor la corpul de cadeți. Este consilier de curte.[1]

— Cine este soția lui?

— O nemțoaică de aici, o fată de cârnățar... de măcelar...

— Și te duci des pe la el?

— Mă duc.

— Și e vesel la ei?

— Destul de vesel.

— Are copii?

— Are. Trei de la nemțoaică și de la prima soție un fiu și-o fiică.

— Și câți ani are fata mai mare?

— Vreo douăzeci și cinci.

Mi se păru că Fustov se aplecase și mai mult peste strung și că roata începuse să se rotească mai repede și să urle mai tare în loviturile ritmice ale picioarelor lui.

— E frumoasă?

— Depinde de gust. Are o față minunată, de fapt, toată... e o persoană remarcabilă.

„Aha!“ Fustov continua să lucreze cu mare râvnă și, la următoarea mea întrebare, răspunse numai cu un mârâit. „Va trebui să facem cunoștință!“ îmi spusei.

---

[1] Funcționar de rangul șapte.

VI

Peste câteva zile, seara, am fost împreună cu Fustov la domnul Rätsch. Locuia într-o casă de lemn cu o curte și o livadă mare, pe străduța Krivoi de lângă bulevardul Precistenki. A ieșit la noi în antreu și, după ce ne-a întâmpinat cu hohotul lui răsunător și cu larmă, ne-a condus imediat în sufragerie, unde m-a prezentat unei doamne corpolente, într-o rochie strâmtă de camlot, Eleonora Karpovna, soția lui. Probabil Eleonora Karpovna s-a remarcat la prima tinerețe prin ceea ce francezii numesc, nu se știe de ce, „frumusețea diavolului", adică prin prospețime; dar când am făcut cunoștință cu ea, în fața ochilor mi s-a înfățișat involuntar o bucată frumoasă de carne de vită abia pusă de măcelar pe tejgheaua îngrijită de marmură. Am folosit nu fără intenție cuvântul „îngrijit": nu numai gospodina însăși părea un model de curățenie, ci totul în jurul ei, totul în casă strălucea și sclipea așa de tare : totul era frecat, călcat, spălat cu săpun; samovarul de pe masa rotundă lucea ca jarul; draperiile de la fereastră, șervețelele plesneau din cauza apretului, la fel și rochițele și cămășuțele celor patru copii ai domnului Rätsch, care se aflau de față. Niște bondoci voinici, bine hrăniți, semănând extrem de bine cu mama, având fețe puternice, butucănoase, cu vârtejuri de păr la tâmple și degete asemenea unor cioturi roșii. Toți patru aveau nasurile puțin

turtite, mari, ca niște buze umflate, și ochișori de un cenușiu-deschis.

— Uite și garda mea! exclamă domnul Rätsch punându-și mâna grea pe rând pe capetele copiilor. Kolia, Olia, Saşka și Maşka! Ăsta are opt, asta șapte, el patru și ea fix doi ani! Ha, ha, ha! După cum binevoiți să vedeți, eu și soția nu ne pierdem timpul. Nu-i așa, Eleonora Karpovna?

— Păi mereu spuneți asta, zise Eleonora Karpovna și se întoarse cu spatele.

— Și tuturor puișorilor mei le-am dat nume rusești! continuă domnul Rätsch. Te pomenești că o să fie botezați și în credința grecească! Ei, Doamne! Am o femeie slavă, să mă ia dracu' de tot, deși are sânge nemțesc! Eleonora Karpovna, sunteți slavă?

Eleonora Karpovna se supără.

— Sunt soție de consilier de curte, iată ce sunt! Și, prin urmare, sunt doamnă rusoaică, și tot ce-o să spuneți acum...

— Adică ea iubește Rusia, nevoie mare! o întrerupse Ivan Demianîci. Parcă e un cutremur, ha, ha!

— Ei, și ce-i cu asta? continuă Eleonora Karpovna. Și, desigur, iubesc Rusia, pentru că unde altundeva aș fi putut primi un titlu de nobil? Și copiii mei o să fie acum nobili! Kolia, *sitze ruhig mit den Fussen*![1]

Rätsch dădu din mână a lehamite în direcția ei.

— Ei, prințesa lui Sumbek, liniștește-te! Dar unde este „nobilul" Viktorka? Mă rog, bântuie pe unde se ni-

[1] „Stai liniștit, nu mai da din picioare!" (germ. în original).

merește! Acum o să sară el pe inspector! O să-i frece el ridichea! *Das ist Bummler, Victor!*[1]

— *Dem Victor kann ich nicht kommandieren*, Ivan Demianîci. *Sie wissen wohl!*[2] mârâi Eleonora Karpovna.

Mă uitai la Fustov, ca și cum aș fi dorit să aflu de la el ce îl determinase, la urma urmei, să viziteze asemenea oameni... Dar în acea clipă în cameră intră o fată înaltă, într-o rochie neagră, chiar fiica mai mare a domnului Rätsch, despre care vorbise Fustov... Înțelesei motivul vizitelor prietenului meu.

---

[1] „Victor este așa de chefliu!“ (germ. în original).

[2] „Lui Victor nu-i pot porunci, știți asta foarte bine!“ (germ. în original).

VII

Țin minte că la un moment dat, Shakespeare vorbește despre „un porumbel alb într-un stol de ciori negre“; o asemenea impresie mi-a făcut fata care intrase: între lumea care o înconjura și ea existau atât de puține lucruri în comun: parcă și ea era pe ascuns nedumerită și se minuna în ce fel nimerise acolo. Toți membrii familiei domnului Rätsch arătau ca niște oameni sănătoși, mulțumiți de sine și bonomi; fața ei frumoasă, dar deja ofilită, purta amprenta plictiselii, mândriei și a unei firi bolnăvicioase. Ceilalți, niște plebei evidenți, se comportau firesc, chiar grobian, dar simplu. O neliniște melancolică se citea în întreaga ei făptură, fără îndoială aristocratică. În exteriorul ei nu se remarca acea structură tipică rasei germane: semăna mai degrabă cu cei născuți în sud. Părul negru, extrem de des, fără niciun fel de strălucire, ochii cufundați în orbite, tot negri și opaci, dar minunați, o frunte mică, bombată, un nas acvilin, paloarea verzuie a pielii netede, un fel de linie tragică în jurul buzelor subțiri și pe obrajii ușor rotunjiți, ceva tăios și în același timp neajutorat în mișcări, eleganță fără grație... în Italia, toate acestea nu mi s-ar fi părut așa de neobișnuite, dar în Moscova, lângă bulevardul Precistenski, pur și simplu m-au uimit! M-am ridicat de pe scaun când a intrat în cameră: mi-a aruncat o privire inegală, rapidă și, după ce și-a coborât genele negre, s-a așezat lângă fereastră, „ca Tatiana“ (Oneghin al lui

Pușkin era pe atunci proaspăt în memoria fiecăruia dintre noi). I-am aruncat lui Fustov o privire, dar prietenul meu stătea cu spatele la mine și primea o ceașcă cu ceai din mâinile pufoase ale Eleonorei Karlovna. Am mai remarcat că, intrând, fata adusese cu sine un șuvoi ușor de răceală fizică... „Ce statuie mai e și asta?“m-am întrebat.

VIII

— Piotr Gavrilîci! bubui domnul Rätsch adresându-mi-se, dați-mi voie să vă prezint pe... să vă prezint... piesa mea de rezistență, ha, ha, ha! Pe Susanna Ivanovna!

Făcui o plecăciune în tăcere și îmi zisei imediat: „Uite, nici numele ei nu se potrivește cu al celorlalți", iar Susanna se ridică ușor, fără a zâmbi și fără a-și desface mâinile încleștate cu putere.

— Dar ce spuneți de duețel? continuă Ivan Demianîci. Aleksandr Davidîci? A! Binefăcătorul! Citera dumneavoastră a rămas la noi, iar fagotul mi l-am scos deja din etui. Să delectăm urechiușele cinstitei companii! (Domnul Rätsch adora să-și îmbogățească limba rusă; din când în când apăreau la el expresii care semănau cu cele care împânează toate poeziile ultrapopulare ale prințului Viazemski: „meșter pentru tot" în loc de „la toate", „aici nu e uzul nostru", „se uită pentru a face plăcere, nu de ochii lumii" ș.a.m.d. Țin minte cum odată, Ivan Demianîci, absorbit de dragostea lui pentru cuvintele vioaie cu desinență energică, începu să mă convingă că în livada lui se găsesc pretutindeni calcar, vreascuri și crenguțe.) Cum rămâne? Se face? exclamă Ivan Demianîci, văzând că Fustov nu protestează. Kolka, marș în birou, ia de acolo pupitrele! Olga, adu citera încoa! Binevoiește să aduci și lumânări pentru pupitre, drept-credincioaso! (Domnul Rätsch se învârtea prin cameră

ca un titirez.) Piotr Gavrilîci, vă place muzica? A? Dar dacă nu vă place, faceți conversație – numai, vă implor, în surdină! Ha, ha, ha! Și unde este poznașul acesta de Viktor, de nu mai vine? Să fi ascultat și el! Eleonora Karpovna, l-ați răsfățat de tot!

Eleonora Karpovna roși până la rădăcina părului.

— *Aber was kann ich denn*[1], Ivan Demianîci?...

— Ei, bine, bine, nu te mai milogi așa! *Bleibe ruhig, hast verstanden?*[2] Aleksandr Davidîci! Vă rugăm!

Copiii îndeplinirăneîntârziat poruncile părintelui, pupitrele se înălțară, muzica începu. Am spus deja că Fustov cânta minunat la citeră, dar mie acest instrument îmi producea mereu impresia cea mai apăsătoare. Mereu mi se părea – și acum îmi pare – că în citeră se află închis sufletul unui bătrân cămătar evreu și că acesta se vaită enervant și se plânge de virtuozul nemilos care îl face să scoată sunete. Cântecul domnului Rätsch nu putea să-mi producă plăcere; mai mult, fața lui, devenită subit purpurie, cu ochii albi care se roteau răutăcios, căpătase o expresie de rău augur: ca și cum se pregătea să omoare pe cineva cu fagotul său și ocăra și amenința dinainte, scoțând, una după alta, note sugrumate, răgușite, grosolane. Mă alăturai Susannei și, după ce așteptai prima clipă de pauză, o întrebai dacă și ei îi place muzica, așa cum îi place și tăicuțului.

Ea se trase la o parte, ca și cum aș fi împins-o, și spuse repede:

— Cine?

— Tăicuțului dumneavoastră, repetai, domnului Rätsch.

---

[1] „Dar ce pot să-i fac eu?“ (germ. în original).

[2] „Liniștește-te, ai înțeles?“ (germ. în original).

— Domnul Rätsch nu e tatăl meu.

— Nu? Vă rog să mă scuzați... Probabil nu am înțeles corect... Dar țin minte că Aleksandr Davidîci...

Susanna mă privi fix și speriată.

— Nu l-ați înțeles pe domnul Fustov. Domnul Rätsch e tatăl meu vitreg.

Tăcui puțin.

— Și dumneavoastră nu vă place muzica? începui eu din nou.

Susanna mă privi din nou. În mod clar, în ochii ei era ceva sălbatic. Evident, nu aștepta și nu dorea să continue conversația noastră.

— Nu v-am spus asta, spuse ea alene.

— Tru, tu, tu, tu, tu, u, u... începu să turuie fagotul cu o furie bruscă, executând o înfloritură finală.

Răsucindu-mă, văzui obrazul roșu umflat ca al unui șarpe, sub urechile clăpăuge ale domnului Rätsch, și mi se păru tare respingător.

— Dar probabil că... nu vă place instrumentul acesta, spusei eu cu voce scăzută.

— Nu... nu-mi place, răspunse ea, parcă înțelegând aluzia mea tainică.

„Ca să vezi!“ îmi spusei, și parcă mă bucuram de ceva.

— Susanna Ivanovna, vorbi deodată Eleonora Karpovna în limba ei ruso-germană, iubește foarte mult muzica și ea însăși cântă foarte frumos la pian, numai că nu vrea s-o facă atunci când e foarte rugată.

Susanna nu-i răspunse Eleonorei Karpovna, nici măcar nu se uită la ea, doar mișcă ușor ochii, sub pleoapele coborâte, în direcția ei. După acea mișcare, după mișcarea pupilelor ei putui înțelege ce sentimente nutrea

Susanna față de cea de-a doua soție a tatălui ei vitreg... Și iarăși parcă mă bucuram de ceva.

Între timp, duetul se încheiase. Fustov se ridică și, cu pași șovăitori, se apropie de fereastra lângă care stăteam eu și Susanna, o întrebă dacă primise notele de la Lenhold, cele pe care el promisese să i le trimită de la Petersburg.

— Potpuriul din *Robert-Diavolul*, mai spuse el, adresându-mi-se, din acea operă nouă despre care se vorbește așa de mult zilele astea.

— Nu, nu le-am primit, răspunse Susanna și, după ce se întoarse cu fața spre fereastră, șopti repede: Vă rog, Aleksandr Davidîci, vă rog, nu mă forțați să cânt astăzi! Nu am deloc dispoziție.

— Ce înseamnă asta? *Robert-Diavolul* de Meyerbeer! urlă Ivan Demianîci, care se apropiase de noi. Pun pariu că este un lucru minunat! E evreu, și toți evreii, ca și cehii, sunt muzicieni înnăscuți! Mai ales evreii. Nu-i așa, Susanna Ivanovna? A? Ha, ha, ha, ha!

În ultimele cuvintele ale domnului Rätsch, și de data asta și în hohotul lui, se auzea cu totul altceva decât în glumele sale obișnuite – se auzea dorința de a jigni. Cel puțin așa mi se păru mie și așa înțelese și Susanna. Ea tresări involuntar, roși, își mușcă buza de jos. Un punctișor luminos, ca sclipirea unei lacrimi, îi licări pe geană și, după ce se ridică repede, ieși din cameră.

— Încotro, Susanna Ivanovna? strigă în urma ei domnul Rätsch.

— Dar mai lasați-o, Ivan Demianîci, se amestecă Eleonora Karpovna. *Wenn sie einmal so etwas im Kopf hat...*[1]

---

[1] „Când îi intră ceva în cap...“ (germ. în original).

— E o fire nervoasă, spuse Rätsch, întorcându-se pe tocuri și se pocni pe pulpă. *Plexus Solaris*[1] are de suferit. O! Dar nu mă priviți așa, Piotr Gavrilîci! Eu am făcut și anatomie, ha, ha! Pot să și tratez! Uite, întrebați-o pe Eleonora Karpovna... Îi tratez toate neplăcerile! Am eu așa o metodă...

[1] „Plexul solar“ (lat. în original).

IX

— Astăzi, prin bunăvoința ta, am fost pus într-o poziție foarte neplăcută, îi spusei în aceeași seară lui Fustov, pe când ne întorceam acasă. Mi-ai spus că asta... cum îi zice? Că Susanna este fata domnului Rätsch, dar ea e fiica lui vitregă.

— Chiar așa! Ți-am spus că e fiica lui? De fapt... nu e totuna?

— Rätsch ăsta, continuai eu... Ah, Aleksandr! Ce nu-mi place de el! Ai observat cu ce ironie deosebită s-a exprimat azi în prezența ei despre evrei? Oare ea e... evreică?

Fustov mergea înainte agitându-și mâinile. Era frig, Zăpada scârțâia ca sarea sub picioare.

— Da, țin minte că am auzit așa ceva, spuse el în cele din urmă... Se pare că mama ei a avut origini evreiești.

— Prin urmare, domnul Rätsch s-a căsătorit pentru prima dată cu o văduvă?

— Probabil.

— Hm... Iar acest Viktor care nu a venit în seara asta este tot fiul lui vitreg?

— Nu... este fiul lui bun. De fapt, știi, eu nu mă bag în treburile altuia și nu-mi place să descos. Nu sunt curios.

Îmi mușcai limba. Fustov se tot grăbea. Apropiindu-ne de casă, îl ajunsei și îl privii în față.

— Și ce, Susanna chiar e o muziciană bună? întrebai.

Fustov se încruntă.

— Cântă bine la pian, răspuse el printre dinți. Numai că e foarte sălbatică, te anunț! mai adăugă cu o ușoară grimasă.

Parcă se căia că îmi făcuse cunoștință cu ea.

Ne despărțirăm tăcuți.

X

În dimineața următoare mersei din nou la Fustov. Devenise o necesitate pentru mine să-mi petrec diminețile la el. Mă primi bine, după obicei, dar nu scoase niciun cuvânt despre vizita din seara anterioară! Parcă avea gura legată. Mă apucai să răsfoiesc ultimul număr din *Teleskop*.

Un nou chip intră în cameră. Se dovedi a fi chiar fiul domnului Rätsch, Viktor, a cărui absență o deplângea în ajun.

Era un tânăr de vreo optsprezece ani, având deja chipul supt și un aer nesănătos, cu un zâmbet dulceag-obraznic lățit pe fața deloc curată, purtând o expresie de oboseală în ochii inflamați. Semăna cu tatăl lui, numai că trăsăturile îi erau mai estompate și oarecum plăcute. Dar tocmai acea atractivitate nu avea nimic bun. Era îmbrăcat foarte neglijent, vestonului uniformei îi lipseau câțiva nasturi, o cizmă îi plesnise, duhnea a tutun.

— Bună ziua, spuse el cu voce răgușită și cu acele smuceli ale umerilor și capului pe care le-am remarcat mereu la tinerii răsfățați și plini de sine. Mă gândeam să mă duc la Universitate, dar am ajuns la dumneavoastră. Nu știu de ce, am pieptul înfundat. Dați-mi o țigară. Se plimbă prin cameră târându-și moale picioarele, fără să-și scoată mâinile din buzunarele pantalonilor, și se aruncă pe canapea cu putere.

— Ați răcit? întrebă Fustov și ne făcu cunoștință.

Amândoi eram studenți, dar la facultăți diferite.

— Nu!... Cum așa! Ieri, trebuie să recunosc... (în acel moment, domnul Rätsch junior zâmbi iarăși larg, nu fără o anumită atractivitate, dar se dovedi că avea dinții stricați) am avut o băută, o mare băută. Da. Începu să-și fumeze țigara și tuși. Am băut pentru Obihodov, înainte de plecare.

— Dar unde pleacă?

— În Caucaz. Și o târâște după el și pe iubita lui. O știți, cea cu ochii negri, cu pistrui. Prostul!

— Tăicuțul dumneavoastră întreba aseară de dumneavoastră, remarcă Fustov.

Viktor scuipă într-o parte.

— Da, am auzit. Ieri ați trecut pe la șatra noastră. Ei, și ce-ați făcut? Ați cântat?

— Ca de obicei.

— Iar ea... Oare în fața noului musafir (făcu o mișcare cu capul în direcția mea) a făcut și ea un efort? N-a cântat?

— Despre cine vorbiți? întrebă Fustov.

— Dar se înțelege, despre mult stimata Susanna Ivanovna!

Viktor se tolăni și mai confortabil, ridică mâna deasupra capului, își examină palma și pufni surd.

Mă uitai la Fustov. El doar ridică din umeri, parcă ar fi vrut să-mi dea de înțeles că nu mai ai ce-l întreba pe flecar.

XI

Viktor se apucă să vorbească privind în tavan, fără grabă și nazal, despre teatru, despre doi actori pe care îi cunoștea, despre o anumită Serafima Serafimovna care-l „trăsese în piept“, despre noul profesor R. pe care-l tot numea „dobitoc“, pentru că „vă imaginați ce i-a trecut idiotului prin minte? Fiecare curs îl începe cu prezența, și mai zice că e liberal! I-aș băga în dubă pe toți liberalii voștri!“. Și, întorcându-și în cele din urmă fața și corpul spre Fustov, spuse cu o voce pe jumătate rugătoare, pe jumătate ironică:

— Ce voiam să vă rog, Aleksandr Davidîci... Oare nu s-ar putea să-l convingeți pe bătrânul meu... Uite, doar cântați duete cu el... Îmi dă cinci albăstrici pe lună... Ce-i asta? Nici pentru tutun nu-mi ajunge. Și mai ține predici: să nu faci datorii! L-aș fi pus eu în locul meu și aș fi văzut eu ce-ar fi făcut! Doar nu primesc niciun fel de pensie; nu ca alții (Viktor rosti acest ultim cuvânt cu un accent deosebit). Iar bănișori are mulți, știu eu. Nu poți s-o faci pe prostul cu mine, nu mă duce. Să-ți pui pofta-n cui! Ți-ai încălzit și tu mâinile... tare bine!

Fustov privi pieziș spre Viktor.

— Mă rog, începu el, o să-i spun tatălui dumneavoastră. Dar, dacă doriți, eu pot... deocamdată... o sumă mică...

— Nu, cum așa? Mai bine-l buzunăresc pe bătrân... De fapt, spuse Viktor după ce se scărpină sub nas cu toate degetele, dați-mi cât puteți, vreo douăzeci și cinci de ruble... Oare cât ziceți că vă datorez?

— Ați împrumutat de la mine optzeci și cinci de ruble.

— Da... Ei, deci, rezultă că... în total sunt o sută zece ruble. O să vi-i dau pe toți odată.

Fustov se duse în cealaltă cameră, scoase o hârtie de douăzeci și cinci de ruble și i-o dădu lui Viktor, fără să spună nimic. El o luă, căscă de-i trosniră fălcile, fără să-și acopere gura, mugi „Mersi!“ și, ghemuindu-se și întinzându-se, se ridică de pe canapea.

— Pfui! Totuși... e așa plictiseală, bolborosi el. Ar trebui să mă duc în Italia.

Porni spre ușă.

Fustov se uita în urma lui. Părea că în el se dă o luptă.

— Despre ce pensie ați vorbit mai înainte, Viktor Ivanîci? întrebă el în cele din urmă.

Viktor se opri în prag și își puse șapca.

— Păi, nu știți? Pensia Susannei Ivanovna... Ea o primește. O anecdotă foarte ciudată, vă spun! O să v-o povestesc cândva. Am treburi, tăicuță, treburi! Și, vă rog, nu uitați să-i ziceți bătrânului. Desigur, are pielea groasă, nemțească, și cu finisaj rusesc, dar poate pricepe și el. Numai să nu fie acolo Eleonora, mama mea vitregă, când ziceți asta! Tăticu' se teme de ea, ea o tot ține pe-a ei. Ei, dar dumneavoastră sunteți diplomat! Rămâneți cu bine!

— Totuși, ce pușlama mai este și băiatul ăsta! exclamă Fustov imediat ce ușa se trânti.

Fața îi ardea ca focul și se întoarse cu spatele la mine. Nu începui să-l descos și plecarăm în curând.

XII

Toată ziua am petrecut-o meditând la Fustov, la Susanna, la rudele ei; mi se năzărea vag ceva ce amintea de o dramă familială. După cum puteam judeca eu, prietenul meu nu era indiferent față de Susanna. Dar ea? Oare ea îl iubea? De ce părea așa de nefericită? Și, de fapt, ce fel de ființă era? Întrebările acestea mi se învârteau mereu în minte. Un sentiment întunecat, dar puternic îmi spunea că pentru a răspunde la ele nu trebuia să mă adresez lui Fustov. În cele din urmă, a doua zi m-am dus singur acasă la domnul Rätsch.

Dintr-odată, cum am intrat în micul antreu întunecat, mi s-a făcut rușine și m-am simțit prost. „Ea n-o să apară, mă rog", îmi trecu mine prin minte, „va trebui să stau cu veteranul ăsta nesuferit și cu soția lui bucătărească... Și, în fine, chiar dacă o să apară, ce-i cu asta? Nici n-o să scoată o vorbă... Tare nefavorabil s-a purtat cu mine deunăzi. Oare de ce am venit?"

Cât mă gândeam la toate acestea, un mic cazac se duse să mă anunțe, iar în camera vecină, după două sau trei exclamații nedumerite – „Cine? Cine zici că e?" – se auzi târșâitul greu al pantofilor, ușa se deschise ușor și în crăpătura ei apăru chipul lui Ivan Demianîci, o față buhăită și posacă. Mă țintui cu privirea și imediat își schimbă expresia... Probabil domnul Rätsch mă recunoscu imediat, pentru că deodată obrajii i se rotunjiră, ochii i se îngustară și din gura deschisă, alături de hohot izbucni o exclamație:

— A, tăicuță, mult stimabile! Dumneavoastră sunteți? Poftiți, vă rog!

Pornii după el cu atât mai fără chef, cu cât mi se părea că acest domn Rätsch, binevoitor și vesel, o să mă trimită dracului. Totuși, nu aveam ce face. Mă conduse în sufragerie – și ce să vezi? În salon se afla Susanna, la masă, cu un registru de venituri și cheltuieli. Fata mă privi cu ochii ei posomorâți și își mușcă ușor degetele de la mâna stângă... Remarcasem că așa avea ea obiceiul să facă. Un obicei specific oamenilor agitați. În afară de ea nu mai era nimeni în cameră.

— Uite, domnule, începu domnul Rätsch lovindu-se peste pulpă, cu ce ocupații ne-ați găsit pe mine și pe Susanna Ivanovna: facem socoteli. Soția mea nu e tare la „arihmetică", iar eu, recunosc, îmi păzesc ochii. Nu pot citi fără ochelari, ce să fac? Îi las și pe tineri să facă eforturi, ha, ha! Așa cere cuviința. De fapt, nu e ceva urgent... Cine se grăbește, greșește, ha, ha!

Susanna închise registrul și vru să plece.

— Stai puțin, totuși, stai puțin, începu domnul Rätsch. Ce păcat că nu are o toaletă... (Susanna era îmbrăcată cu o rochiță foarte veche, aproape de copil, cu mânecuțe scurte). Un oaspete drag nu caută la asta, iar eu trebuie să pun în ordine ultimele două săptămâni... Îmi dați voie? mi se adresă. Doar nu stăm acum de ceremonii!

— Vă rog, nu vă deranjați, exclamai.

— Așa, așa, tăicuță mult stimat; știți și dumneavoastră: răposatul împărat Aleksei Mihailovici Romanov spunea: „Pentru muncă – vreme îndelungată, pentru distracție – o clipită!" Iar noi alocăm treburilor numai o clipită... ha, ha! Ce mai sunt și astea, treizeci de ruble și treizeci de copeici? mai spuse el cu voce scăzută, întorcându-se cu spatele la mine.

— Viktor i-a luat de la Eleonora Karpovna; a spus că dumneavoastră i-ați dat voie, răspunse Susanna, tot cu voce scăzută.

— A spus... a spus... i-am dat voie... mârâi Ivan Demianîci. Mi se pare că eu sunt chiar de față. Puteați să mă întrebați. Și cele șaptesprezece ruble unde s-au dus?

— La cel cu mobila.

— Da... la mobilă. Și pentru ce?

— După socoteală.

— După socoteală. Ia arată! Îi smulse Susannei registrul și, după ce-și puse pe nas ochelarii rotunzi, montați în rame de argint, începu să urmărească rândurile cu degetul. La mobilă... la mobilă... Nu știți decât să aruncați banii pe fereastră! Vă bucurați!... *Wie die Croaten!*[1] După socoteală! Dar de fapt, mai spuse el cu voce tare și se întoarse din nou spre mine și-și dădu jos ochelarii de pe nas, ce tot zic așa, la urma urmei? Ne putem ocupa și mai încolo de prostiile astea. Susanna Ivanovna, vă rog să duceți la loc caietul ăsta de contabilitate și să veniți înapoi, să bucurați auzul acestui musafir amabil prin intermediul instrumentului dumneavoastră bărbătesc, adică prin intermediul muzicii de pian... A?

Susanna întoarse capul.

— Aș fi foarte fericit, mă grăbii eu să spun, tare m-aș bucura să aud cântecul Susannei Ivanovna. Dar pentru nimic în lume n-aș dori să vă deranjez...

— Ce deranj? Ce spuneți? Ei, hai, Susanna Ivanovna, *eins, zwei, drei*![2]

Susanna nu răspunse nimic și ieși.

---

[1] „Precum croații!“ (germ. în original).

[2] „Unu, doi, trei“ (germ. în original).

XIII

Nu mă așteptam să se întoarcă, dar ea reapăru în curând: nici rochia nu și-o schimbase și, după ce se așeză în colț, se uită de vreo două ori la mine, atent. O fi simțit oare în adresarea mea către ea acel respect involuntar, inexplicabil și pentru mine, pe care, mai mult decât curiozitatea, mai mult decât compătimirea, mi-l stârnise? S-o fi aflat în ziua aceea într-o dispoziție mai bună, numai că deodată se apropie de pian și, după ce-și puse nehotărâtă mâinile pe clape și își întoarse puțin capul peste umăr, spre mine, mă întrebă ce doresc să cânte. Nici nu apucai să-i răspund, că ea se și așeză, scoase notele, le desfăcu grăbită și începu să cânte. Din copilărie îmi plăcea muzica, dar pe atunci o înțelegeam încă destul de puțin, cunoșteam prea puțin operele marilor maeștri și, dacă domnul Rätsch nu ar fi mârâit cu o oarecare nemulțumire *Aha! Wieder dieser Beethoven!*[1], n-aș fi ghicit ce anume alesese Susanna. Era, după cum am aflat mai apoi, celebra sonată în fa minor, opus 57. Interpretarea Susannei mă uimi nespus: nu mă așteptasem la o asemenea forță, la o asemenea patimă, la o asemenea amplitudine curajoasă. Chiar de la primele tacturi ale allegro-ului hotărât, pasionat, încă de la începutul sonatei, simțeam acea amorțire, acea răceală și groază dulce a entuziasmului care într-o clipită îți cuprind sufletul,

[1] „Of, din nou Beethoven ăsta!“ (germ. în original).

când în el, printr-un zbor neașteptat, se instalează frumusețea. Nu mi-am mișcat niciun membru până la capăt; tot voiam să răsuflu și nu îndrăzneam. Fusesem nevoit să stau în spatele Susannei, nu-i puteam vedea fața; vedeam numai cum părul ei negru, lung, sălta din când în când și se agita pe umeri, cum bustul ei se legăna zbuciumat, iar mâinile ei subțiri și coatele dezgolite se mișcau repede și oarecum ascuțit. Ultimele acorduri încetară. În cele din urmă, răsuflai. Susanna continua să stea în fața pianului.

— *Ja, ja*, remarcă domnul Rätsch care de fapt ascultase și el cu atenție, *romantische Musik!*[1] Astăzi e la modă. Numai că de ce să nu cânți curat? E? Ai atins cu degetul câte două note deodată, de ce? E? Tocmai asta este; toți vrem să facem totul mai repede, mai repede. Așa iese mai fierbinte. E? Clătite fierbinți! începu el să zbiară, ca un vânzător ambulant.

Susanna se întoarse ușor spre domnul Rätsch; îi văzui fața din profil. O sprânceană subțire se ridicase deasupra pleoapei lăsate, o roșeață inegală i se întinsese pe obraz, urechea mică ardea sub bucla din spatele ei.

— I-am auzit cu urechile mele pe cei mai buni virtuozi, continuă domnul Rätsch, încruntându-se dintr-odată, și niciunul nu face doi bani în fața răposatului Field, pfui! Sunt nuli! Zero! *Das war ein Kerl! Und ein so reines Spiel!*[2] Și compozițiile lui sunt cele mai minunate! Dar toate aceste noi „tlu, tu, tu“ și „tra, ta, ta“ presupun că sunt scrise mai mult pentru elevi. *Da braucht man keine*

[1] „ Da, da, muzică romantică!“ (germ. în original).

[2] „Ce tip! Și interpretează așa de pur!“ (germ. în original).

delicatesse![1] Pocnește pe clape cum se nimerește... Nu-i mare lucru! Ceva, ceva o să iasă! *Janitscharen-Musik!*[2] Phe! (Ivan Demianîci își șterse fruntea cu batista.) De fapt, spun asta nu referitor la dumneavoastră, Susanna Ivanovna; ați cântat bine și nu trebuie să vă supere observațiile mele.

— Fiecare cu gustul lui, începu Susanna cu voce liniștită și buzele începură să-i tremure. Iar observațiile dumneavoastră, Ivan Demianîci, știți că nu mă pot supăra.

— O, desigur! Numai să nu presupuneți – Rätsch se întoarse spre mine –, nu cumva să presupuneți, stimabile domn, că asta se întâmplă dintr-un preaplin al bunătății noastre și, chipurile, dintr-o blândețe sufletească; dar pur și simplu eu și Susanna Ivanovna ne imaginăm că suntem luați așa, pe aripile vântului, că – uuuuu! – căciula îți cade în spate, cum se spune în rusește, și niciun fel de critică nu ne poate ajunge. Orgoliu, stimate domn, orgoliu! M-am săturat de asta, da, da!

Îl ascultam pe Rätsch nu fără uimire. Venin, venin adevărat clocotea atât de înverșunat în fiecare cuvânt de-al lui... Și cât de mult se mai adunase! Îl sufoca. Încercă să-și încheie tirada cu râsul lui obișnuit și începu să tușească spasmodic, răgușit. Susanna nu-i răspunse deloc, doar își scutură capul și își ridică fața, după ce-și cuprinse coatele cu mâinile, pironindu-l cu privirea. În adâncul ochilor ei nemișcați, deschiși, mocnea cu un foc surd, de nestins, o ură veche. Mi se făcu frică.

— Faceți parte din două generații muzicale diferite, începui eu cu degajare prefăcută, tocmai prin degajarea

[1] „Aici nu e nevoie de finețuri!“ (germ. în original).

[2] „Muzică de ieniceri!“ (germ. în original).

aceasta încercând să las să se înțeleagă că nu observ nimic, și de aceea nu e de mirare că aveți opinii contrare... Dar, Ivan Demianîci, dați-mi voie să iau partea... mai tinerei generații. Sunt un profan, desigur; dar recunosc: nimic în muzică nu a produs asupra mea o asemenea impresie ca această... ca piesa cântată acum de Susanna Ivanovna.

Deodată, Rätsch se aplecă asupra mea.

— Și de ce presupuneți, începu el să strige, roșu din cauza tusei, că noi dorim să vă atragem în tabăra noastră? În nici un caz nu trebuie *bardzo dzenkuem*![1] Fiecare cum dorește: celui liber libertatea, celui mântuit mântuirea! Iar în privința celor două generații, asta chiar așa este: nouă, bătrânilor, ne este greu, foarte greu, să trăim cu voi, tinerii! Noțiunile noastre nu sunt deloc în acord: nici în pictură, nici în viață, nici măcar în morală. Nu-i așa, Susanna Ivanovna?

Fata afișă un zâmbet disprețuitor.

— Mai ales, așa cum spuneți dumneavoastră, în legătură cu morala, noțiunile noastre nu se potrivesc și nu au cum să se potrivească, răspunse ea, și ceva amenințător i se furișă pe sub sprâncene, iar buzele îi fremătau ca mai înainte.

— Desigur, desigur! prinse Rätsch ideea. Nu sunt filosof! Nu pot să stau... așa, sus! Sunt un om simplu, robul prejudecăților, da!

Susanna începu să zâmbească din nou.

— Mi se pare, Ivan Demianîci, că uneori și dumneavoastră ați putut să vă puneți mai presus de ceea se numesc prejudecăți.

---

[1] „Multumesc mult!“ (poloneză în original).

— *Wie so?* Cum așa? Nu vă înțeleg.

— Nu înțelegeți? Sunteți așa de uituc!

Domnul Rätsch parcă se pierdu.

— Eu... eu... repetă el. Eu...

— Da, dumneavoastră, domnule Rätsch.

Se lăsă o scurtă tăcere.

— Totuși, dați-mi voie, dați-mi voie, vruse să înceapă domnul Rätsch, cum puteți, așa de obraznic...

Susanna se ridică brusc în picioare și, tot cu coatele prinse în mâini, strângându-le, mișcându-și degetele, se opri în fața lui Rätsch. Părea că îl provoacă la luptă, îl ataca. Fața i se transfigură: deveni într-o clipită și neobișnuit de frumoasă, și înfricoșătoare. Ochii ei tulburi începură să sclipească vesel și rece, deveniră scăpărători. Buzele care mai înainte fremătau se strânseră într-o linie dreaptă, severă și inflexibilă. Susanna îl provoca pe Rätsch, iar el, cum se spune, își pironi ochii în ea și tăcu brusc. Se lăsă jos, ca un sac, cu capul tras în piept, până și picioarele și le strânse. Veteranul din 1812 fu cuprins de lașitate; de asta nu te puteai îndoi.

Susanna își mută alene privirea de la el către mine, parcă m-ar fi luat drept martor al victoriei sale și al umilirii adversarului. Zâmbind pentru ultima oară, ieși repede din cameră.

O vreme, veteranul rămase nemișcat în fotoliul său; în cele din urmă, ca și cum și-ar fi amintit de rolul său, tresări, se ridică și, după ce mă bătu pe umăr, începu să râdă în hohote cu râsul lui sonor:

— Uite, ca să vedeți, ha, ha, ha! Mi se pare că nu trăim de azi, de ieri cu domnișoara asta, dar niciodată nu poate înțelege când fac o glumă și când vorbesc serios! Dar și dumneavoastră, stimabile, mi se pare că sunteți

nedumerit... Ha, ha, ha! Deci încă nu-l cunoașteți pe bătrânul Rätsch!

„Nu... Acum te cunosc“, gândii în sinea mea, cu groază și repulsie.

— Nu-l cunoașteți pe bătrân, nu-l cunoașteți! repetă conducându-mă până în antreu, mângâindu-se pe burtă. Sunt un om greu, încercat, ha, ha! Dar sunt bun, ei Doamne!

Într-o clipită, ieșii din pridvor și ajunsei pe stradă. Voiam să plec cât mai departe de acel om bun.

XIV

„Că se urăsc reciproc, asta e clar“, îmi spuneam pe drumul de întoarcere acasă, „e neîndoielnic și faptul că el e un om josnic, iar ea o fată bună. Dar ce s-a întâmplat între ei? Care-i motivul acestei iritări permanente? Care este sensul acestor iluzii? Și cât de neașteptat a izbucnit! Cu ce pretext stupid!“

A doua zi mă pregăteam să mă duc la teatru cu Fustov, să-l vedem pe Șcepkin în *Prea multă minte strică*[1]. Piesa lui Griboedov tocmai fusese acceptată, după ce omisiunile cenzurii o mutilaseră. I-am aplaudat mult pe Famusov, pe Skalozub. Nu mai țin minte care actor a interpretat rolul lui Ceațki, dar îmi amintesc foarte bine că era nemaipomenit de prost; mai întâi a apărut într-o tunică de husar, purtând cizme cu ciucuri, iar mai apoi într-un frac ocru, pe atunci la modă, și acel veșmânt stătea pe el ca pe gard. Mai țin minte că balul din actul al treilea ne-a extaziat. Deși probabil nimeni nu dansase niciodată un asemenea *pas*, dar așa se obișnuia, da, se pare că sunt interpretați astfel și acum. Unul dintre oaspeți sărea mult prea sus, iar peruca îi sălta în toate părțile, și publicul murea de râs. Când am ieșit de la teatru, pe coridor ne-am ciocnit de Viktor.

— Ați fost la teatru! exclamă el dând din mâini. Cum de nu v-am văzut? Sunt foarte bucuros că v-am întâlnit. Neapărat trebuie să cinați împreună cu mine. Să mergem; sunteți invitații mei!

---

[1] Comedie scrisă de A.S. Griboedov (1795-1829).

Tânărul Rätsch părea într-o stare de tulburare aproape de entuziasm. Ochișorii îi alergau, zâmbea, pete roșii îi apăreau pe față.

— De ce sunteți așa de bucuros? întrebă Fustov.

— De ce? Dar n-ați dori să fiți nițel curioși?

Viktor ne trase puțin la o parte și, după ce scoase din buzunarul pantalonilor un teanc mare de bancnote albastre și roșii de pe vremea aceea, le flutură în aer. Fustov se minună.

— Tăicuțul dumneavoastră a devenit generos?

Viktor începu să râdă în hohote.

— Ați găsit generosul! Cum așa, scârțarul ăla!... Azi dimineață, bazându-mă pe intervenția dumneavoastră, i-am cerut niște bani. Și ce credeți că mi-a răspuns zgârie-brânză? „Eu", zice, „dă-mi voie, o să-ți plătesc datoriile. Inclusiv cele douăzeci și cinci de ruble!" Auziți – „inclusiv"! Nu, stimate domn, Dumnezeu mi-a trimis asta mie, orfanului. A fost așa, o ocazie.

— Ați jefuit pe cineva? spuse Fustov într-o doară.

Viktor se încruntă.

— Uf, să jefuiesc! Am câștigat, domnule, am câștigat bani de la un ofițer, de la unul de la gardă! Tocmai a venit ieri de la Petersburg. Și ce potrivelă! Merită povestit... dar e cam neplăcut. Să mergem la Iar[1], sunt numai doi pași până acolo. Am spus, sunteți invitații mei!

Poate ar fi trebuit să refuzăm, dar ne-am dus fără nici o obiecție.

---

[1] Celebru restaurant din Moscova.

XV

La restaurant furăm conduși într-o cameră specială, ni se servi cina, ni se aduse șampanie. Victor ne povesti cu de-amănuntul cum se cunoscuseră și cum îl întâlnise într-o casă deosebit de plăcută pe acest ofițer de gardă, un băiat foarte drăguț și de familie bună, numai că fără niciun Dumnezeu. Cum lui, adică ofițerului, îi dăduse prin minte să-i propună lui Viktor, în glumă, să joace popa-prostu cu cărți vechi de joc, mai întâi pe alune și cu singura condiție ca ofițerul să joace pentru fericirea Wilhelminei, iar Viktor pentru a sa. Numai că mai apoi se ajunsese și la pariu.

— Iar eu, eu, exclamă Viktor sărind în picioare și bătând din palme, aveam numai șase ruble în buzunar. Imaginați-vă! Și mai întâi am început să câștig întruna... Ce situație e asta? Numai că, nu știu prin intermediul căror rugăciuni, Fortuna mi-a zâmbit. El a început să se aprindă, îmi arata toate cărțile... Ce să vezi! A pierdut șapte sute cincizeci de ruble! Și a mai și început să mă roage să mai jucăm. Ei, dar eu nu sunt așa de prost, îmi zic: „Nu, nu trebuie să abuzezi de o asemenea bunăvoință.“ Mi-am luat șapca și tuleo! Uite, acum nu mai trebuie să mă ploconesc nici în fața bătrânului, și pot să-mi cinstesc și prietenii... Ei, omule! Încă o sticlă! Domnilor, să ciocnim!

Am ciocnit cu Viktor și am continuat să bem și să râdem, deși povestirea lui nu ne plăcea deloc, și nici compania lui nu ne povoca prea mare satisfacție. Se apucase

să debiteze amabilități, să trăncănească – într-un cuvânt, să fie în largul lui, și devenea din ce în ce mai respingător. În cele din urmă, Viktor a băgat de seamă ce impresie producea asupra noastră și s-a bosumflat.

Spusele lui deveniră și mai violente, privirile mai întunecate. Începu să caște, anunță că vrea să doarmă și, după ce ocărî cu bădărănia lui specifică servitorul de la restaurant pentru un ciubuc de pipă nu prea bine curățat, deodată, cu o expresie provocatoare pe chipu-i schimonosit, se întoarse spre Fustov:

— Ia ascultați, Aleksandr Davidîci, spuneți-mi, vă rog, de ce mă disprețuiți așa?

— Cum așa? se bâlbâi prietenul meu.

— Păi uite-așa... Simt foarte bine și știu că mă disprețuiți, și domnul acesta (arătă cu degetul spre mine) la fel, cum să nu! Cu toate că dumneavoastră v-ați remarcat printr-o înaltă moralitate, eu sunt la fel de păcătos ca noi toți. Și chiar mai rău. „În apa lină...“ Știți proverbul?

Fustov roși.

— Ce vreți să spuneți cu asta? întrebă el.

— Păi că încă nu am orbit și văd foarte bine tot ce se-ntâmplă sub nasul meu: văd eu lugu-lugu ale dumneavoastră cu surioara mea... Și n-am nimic împotriva acestui fapt, pentru că, în primul rând, nu-mi stă în fire; iar în al doilea rând, surioara mea, Susanna Ivanovna, a trecut ea însăși prin toate încercările... Dar de ce mă disprețuiți pe mine?

— Dumneavoastră nu înțelegeți ce bâiguiți acolo! Sunteți beat, spuse Fustov luându-și paltonul de pe perete. Probabil a păcălit la joc vreun prost și acum minte spunând Dumnezeu mai știe ce!

Viktor continua să stea culcat pe canapea și doar mișca din picioarele puse pe brațul canapelei.

— L-am păcălit! Păi atunci, de ce ați băut vinul? Doar a fost cumpărat pe banii câștigați. Și n-am de ce să mint. Nu eu sunt vinovat că Susanna Ivanovna, în fosta ei viață...

— Tăceți! începu să-i strige Fustov. Tăceți... sau...

— Sau ce?

— O să aflați ce. Piotr, să mergem.

— Aha! continuă Viktor, cavalerul nostru mare la suflet o ia la fugă. Se vede că nu vrea să știe adevărul! Se vede că adevărul ăsta supără!

— Haide odată, Piotr, repetă Fustov, care-și pierduse stăpânirea de sine și indiferența obișnuite. Să-l lăsăm pe băietanul ăsta de două parale!

— Băietanul ăsta nu se teme de dumneavoastră, auziți? ne strigă din urmă Viktor. Acest băietan vă disprețuiește, vă dis-pre-țu-ieș-te! Auziți?

Fustov merse pe stradă la fel de hotărât, încât abia puteam să țin pasul cu el. Deodată se opri și se întoarse.

— Încotro?

— Păi trebuie să aflu ce zice prostul ăsta... Mă rog, la beție, Dumnezeu mai știe ce... Numai să nu vii după mine... O să ne vedem mâine. Rămâi cu bine!

Și, după ce-mi strânse mâna în grabă, Fustov porni spre restaurantul Iar.

A doua zi nu am reușit să-l văd pe Fustov, iar în ziua următoare, când am trecut pe la apartamentul lui, am aflat că plecase la unchiul său, în apropierea Moscovei. Eram curios dacă nu-mi lăsase vreun bilet, dar n-am găsit niciunul. Atunci l-am întrebat pe valet dacă nu știe cât timp va rămâne la țară Aleksandr Davidîci.

— Vreo două săptămâni, sau mai mult, așa presupun, răspunse valetul.

Pentru orice eventualitate, luai adresa exactă a lui Fustov și, gânditor, am pornii spre casă. Acea plecare neașteptată din Moscova, iarna, mă nedumerea total. La masa de prânz, buna mea mătușică făcu observația că tot aștept ceva și mă uit la plăcinta cu varză de parcă o văd pentru prima dată în viața mea.

— *Pierre, vous n'etes pas amoureux?*[1] exclamă ea în cele din urmă, după ce în prealabil își expedie însoțitoarele.

Însă am liniștit-o: nu, nu eram îndrăgostit.

[1] „Pierre, nu cumva sunteți îndrăgostit?“ (fr. în original).

XVI

Trecuseră trei zile. Mă bătea gândul să trec pe la familia Rätsch: mi se părea că în casa lor va trebui să găsesc răspunsul la toate chestiunile care mă interesau, pe care nu le puteam înțelege... Dar ar fi trebuit să mă întâlnesc din nou cu veteranul... Gândul acesta mă ținea pe loc. Și, într-o seară urâtă – afară se dezlănțuise urlând viscolul, zăpada uscată lovea din când în când în ferestre ca și cum o mână puternică ar fi aruncat cu nisip –, stăteam în cămăruță, încercând să citesc o carte. Servitorul meu intră și, nu fără un anumit aer misterios, îmi spuse că o doamnă dorește să mă vadă. Mă mirai... nu mă vizitau doamne, mai ales la o oră așa de târzie; totuși, îi spusei s-o poftească înăuntru. Ușa se deschise și, cu pași mari, intră o femeie înfășurată complet într-o pelerină ușoară de vară și cu un șal galben. Cu o mișcare rapidă își dădu jos șalul și pelerina plină de zăpadă și în fața mea o văzui pe Susanna. Eram așa de uimit, încât nu scoteam niciun cuvânt, iar ea, apropiindu-se de fereastră, sprijinită cu umărul de perete, rămase nemișcată. Doar pieptul i se ridica febril, ochii îi rătăceau, și respirația i se ridica ușor de pe buzele înghețate. Îmi dădeam seama că nu un simplu necaz o adusese la mine; îmi dădeam seama, în pofida firii mele ușuratice și a tinereții, că în acea clipă în fața mea se săvârșea destinul unei vieți întregi, un destin mândru și greu.

— Susanna Ivanovna, începui, cu ce ocazie...

Îmi apucă deodată mâna cu degetele ei reci, dar nu putea vorbi. Răsufla întrerupt și își pleca privirea. Șuvițele grele ale părului negru îi cădeau pe față... Pulberea zăpezii încă nu se topise de pe ele.

— Vă rog, liniștiți-vă, luați loc, începui eu din nou, uite aici, pe canapea. Ce s-a întâmplat? Luați loc, vă rog.

— Nu, spuse ea abia auzit și se lăsă pe pervaz. Aici mi-e bine... Nu-i nimic... Nu vă puteați aștepta... Dar dacă ați ști... Dacă aș putea... Dacă...

Voia să se stăpânească, însă lacrimile îi țâșniră din ochi cu o forță uimitoare – și hohotele de plâns, grăbite, hohote de plâns avide puseră stăpânire pe cameră. Inima mi se strânse... Mă simțeam pierdut. O văzusem pe Susanna numai de două ori; înțelesesem că nu ducea un trai prea ușor pe lume, dar o consideram o fată mândră, cu tărie de caracter. Și deodată lacrimile acelea disperate, de nestăpânit... Doamne! Oamenii plâng așa numai înaintea morții!

Stăteam în picioare, ca un condamnat la moarte.

— Vă rog să mă scuzați, repetă ea în cele din urmă de câteva ori, aproape cu răutate, ștergându-și ochii. Acum o să treacă. Am venit la dumneavoastră... Încă mai suspina, dar deja fără lacrimi. Am venit... Doar știți că Aleksandr Davidîci a plecat.

Numai prin cuvintele acestea Susanna recunoștea tot și, spunând asta, mă privise altfel, de parcă ar fi vrut să spună: „Doar înțelegi, o să ai milă, nu-i așa?“ Nefericita! Prin urmare, nu mai avea nicio altă ieșire!

Nu știam ce să-i răspund...

— A plecat, a plecat... A crezut... spunea Susanna între timp. Nici n-a vrut să mă întrebe; a crezut că n-o să-i spun tot adevărul. A putut crede așa ceva despre mine! De parcă l-aș fi înșelat vreodată!

Își mușcă buza de jos și, aplecându-se ușor, începu să zgârie cu unghiile florile de gheață de pe geam. Mersei repede în camera cealaltă și, după ce expediai servitorul, mă întorsei imediat, aprinzând o altă lumânare. Nu știam deloc de ce făceam toate astea... Eram foarte tulburat.

Susanna ședea pe pervaz, ca mai înainte, și atunci observai cât de subțire era îmbrăcată: o rochie cenușie cu nasturi albi și o centură lată de piele, asta era tot. Mă apropiai de ea, dar nu-mi acordă atenție.

— El a crezut... a crezut, șopti ea legănându-se încetișor dintr-o parte în alta. Nu a ezitat, mi-a dat această ultimă... ultimă lovitură! Deodată, se întoarse spre mine. Îi știți adresa?

— Da, Susanna Ivanovna... Am aflat-o de la oamenii lui... acasă la el. Nici mie nu mi-a spus nimic despre intenția sa, de două zile nu l-am văzut. M-am dus să mă interesez, dar plecase deja din Moscova.

— Știți adresa lui? repetă ea. Ei, atunci scrieți-i că m-a omorât. Sunteți un om bun, știu. Cu dumneavoastră n-a vorbit despre mine, probabil, dar mie mi-a vorbit despre dumneavoastră. Scrieți... Ah, scrieți-i să se întoarcă cât mai repede, dacă vrea să mă mai găsească în viață!... Ba nu! N-o să mă mai găsească în viață.

Vocea Susannei se stingea cu fiecare cuvânt, și ea se stingea la rândul ei. Dar liniștea aceea mi se părea și mai îngrozitoare decât hohotele de plâns de mai înainte.

— L-a crezut... mai spuse ea o dată și își sprijini bărbia în mâinile împreunate.

O rafală neașteptată de vânt, șuierând ascuțit și cu zăpada ciocănind lovi fereastra. Un curent rece trecu prin cameră... Lumina lumânării tremură... Susanna tresări.

O rugai din nou să se așeze pe canapea.

— Nu, nu, lăsați, răspunse ea, mi-e bine aici. Vă rog. Se chirci lângă fereastra înghețată, ca și cum și-ar fi făcut un cuibușor în adâncitura ferestrei. Vă rog.

— Dar tremurați, ați înghețat, exclamai eu. Ia uitați, botinele dumneavoastră sunt ude.

— Lăsați... vă rog... șopti ea închizând ochii.

Mă cuprinse groaza.

— Susanna Ivanovna! mai că strigai. Veniți-vă în fire, vă rog! Ce e cu dumneavoastră? Ce-i cu disperarea aceasta? O să vedeți, totul se va lămuri, orice neînțelegere... o întâmplare neașteptată... O să vedeți, o să se întoarcă în curând. O să-i dau de știre, chiar azi o să-i scriu... Dar n-o să-i repet cuvintele dumneavoastră... Cum se poate!

— N-o să mă mai vadă în viață! întări Susanna cu aceeași voce liniștită. Oare aș fi venit aici, la dumneavoastră, un necunoscut, dacă n-aș fi știut că n-o să mai fiu în viață? Ah, ultimele mele speranțe s-au dus pe veci! Uite, nu voiam să mor așa, singură, în tăcere, fără să spun cuiva: „Am pierdut tot... și o să mor... Priviți!"

Se duse din nou în cuibușorul ei rece... N-o să uit cât lumea acel cap, ochii nemișcați cu privirea lor adâncă și stinsă, părul închis la culoare și despletit pe geamul palid al ferestrei, acea rochie cenușie, strâmtă, sub a cărei fiece cută încă mai bătea o viață atât de tânără, de pătimașă!

Îmi plesnii involuntar palmele.

— Dumneavoastră... tocmai dumneavoastră... să muriți, Susanna Ivanovna! Dumneavoastră trebuie doar să trăiți... Trebuie să trăiți!

Se uită la mine... Cuvintele mele parcă o uimeau.

— Ah, dumneavoastră nu știți, începu ea și își coborî încetișor mâinile. Nu pot trăi. A trebuit să îndur prea

multe, prea multe, mult prea multe! Am îndurat... Am sperat... Dar acum... când și asta s-a dus... Când...

Își ridică ochii în tavan și căzu din nou pe gânduri. Linia tragică pe care o remarcasem cândva lângă buzele ei se contura și mai clar, se întinsese pe întreaga față. Se părea că un deget inflexibil o desenase ireversibil, marcând pentru totdeauna acea ființă distrusă. Ea tăcea în continuare.

— Susanna Ivanovna, spusei pentru a destrăma cumva tăcerea îngrozitoare, se va întoarce, vă garantez!

Susanna mă privi din nou.

— Ce spuneți? făcu ea cu un efort vizibil.

— Se va întoarce, Susanna Ivanovna. Aleksandr se va întoarce!

— O să se întoarcă? repetă ea. Dar chiar dacă s-ar întoarce, n-aș putea să-i iert umilința asta, lipsa asta de credință... Se apucă cu mâinile de cap.

— Doamne Dumnezeule! Doamne Dumnezeule! Ce spun! Și de ce sunt aici? Ce înseamnă asta? Despre ce... Ce am venit să vă rog... și pe cine? Ah, o să înnebunesc!...

Ochii i se opriră din alergătură.

— Voiați să mă rugați să-i scriu lui Aleksandr, mă grăbii eu să-i șoptesc.

— Da, să-i scrieți... scrieți-i ce doriți... Dar uite, asta... Se scormoni repede în buzunar și scoase un caiețel. A fost scris pentru el... înainte de a fugi... Dar uite că el a crezut... L-a crezut pe acela!

Înțelesei că era vorba de Viktor. Susanna nu voia să-i spună pe nume, nu dorea să-i pomenească numele odios.

— Dați-mi voie, Susanna Ivanovna, începui, de ce presupuneți că Aleksandr Davidîci a avut o discuție... cu omul acela?

— De ce? De ce? Dar acela a venit în persoană la mine și mi-a povestit tot, și s-a lăudat... și râdea la fel ca tatăl lui! Uite, uite, luați, continuă ea îndesându-mi caietul în mână. Citiți, trimiteți-i-l, ardeți-l, aruncați-l, faceți ce vreți, cum vreți... Dar nu se poate să mor așa, să nu știe nimeni... Dar acum e timpul să plec... Trebuie să plec.

Se ridică de pe pervaz... O oprii.

— Unde vă duceți, Susanna Ivanovna? Aveți milă! Ascultați cum viscolește! Sunteți îmbrăcată așa de subțire... Și casa dumneavoastră nu e aproape de aici. Dați-mi voie măcar să trimit după o șaretă, după un vizitiu...

— Nu-i nevoie. Nu-mi trebuie nimic, refuză ea dându-mă la o parte insistent și repezindu-se către pelerină și șal. Vă rog să nu mă reținеți, pentru Dumnezeu! Că altfel... nu răspund de faptele mele! Simt o beznă, o beznă întunecată sub picioare... Nu vă apropiați! Nu mă atingeți! Cu o grabă febrilă își puse pelerina, își aruncă șalul... Rămâneți cu bine... Rămâneți cu bine... O, sărman, sărman neam al meu, neam de pelerini eterni, asupra ta stăruie un blestem! Dar pe mine nimeni nu m-a iubit. Cu ce drept el... Deodată tăcu. Nu, unul singur m-a iubit, începu ea din nou, frângându-și mâinile, dar peste tot e numai moarte, peste tot e numai moartea inevitabilă! Acum e rândul meu... Să nu veniți după mine, strigă pătrunzător. Să nu veniți! Să nu veniți!

XVII
Povestea mea

„Anul acesta voi împlini douăzeci și opt de ani. Iată primele mele amintiri: locuiesc în gubernia Tambov, la un moșier bogat, Ivan Matveici Koltovski, în casa lui de lemn, într-o mică încăpere de la etaj. Împreună cu mine locuiește și mama, evreică, fiica unui pictor mort, din străinătate – o femeie bolnăvicioasă, cu o față neobișnuit de frumoasă, palidă ca ceara, și cu niște ochi la fel de triști. Se întâmpla ca atunci când se uita la mine multă vreme, eu, fără s-o privesc, să simt îndată privirea aceea atât de tristă. Începeam să plâng și mă aruncam către ea s-o îmbrățișez. La mine vin învățători; mă învață muzică și-mi zic «domnișoară». Mănânc la masa domnilor, împreună cu măicuța. Domnul Koltovski este un bătrân înalt, bine făcut, cu o ținută măreață; miroase mereu a ambră. Mi-e tare frică de el, deși îmi spune «Suzon» și-mi întinde mâna uscată, vânoasă, ca să i-o sărut prin manșeta dantelată. Față de măicuța este excesiv de politicos, dar și cu ea discută puțin: îi spune două, trei cuvinte binevoitoare la care ea răspunde grăbit. Imediat le rostește și tace, se așază privind cu importanță în jur, răsfirând alene firișoarele de tutun din tabachera rotundă de aur, cu monograma împărătesei Ecaterina.

Anul al nouălea al vârstei mele a rămas pentru totdeauna memorabil... Am aflat atunci, prin intermediul cameristelor, în sala lor, că Ivan Matveici Koltovski

e tatăl meu și, aproape în aceeași zi, la porunca lui, mama, a fost măritată cu domnul Rätsch, care era un fel de administrator. Nu am putut nicicum să înțeleg cum se poate așa ceva. Eram nedumerită, cât pe ce să mă îmbolnăvesc: capul mă durea, mintea nu mai putea gândi. «E adevărat, mamă, e adevărat?» o întrebam. «Morocănosul ăsta mirositor» (așa îi spuneam lui Ivan Matveici) «e tatăl meu?» Măicuța s-a speriat foarte tare, mi-a acoperit gura... «Niciodată să nu spui asta nimănui, auzi, Susanna? Auzi?... Niciun cuvânt!» repeta ea cu voce agitată, strângându-mi tare capul la piept... Și chiar că n-am spus nimănui despre asta... Am înțeles porunca mamei mele... Am înțeles că trebuia să tac, că mama îmi ceruse iertare!

Nefericirea mea atunci a început. Domnul Rätsch n-o iubea pe mama mea și nici ea nu-l iubea. Se căsătorise cu ea pentru bani, iar ea trebuia să i se supună. Domnul Koltovski probabil considera că în felul acesta totul va fi mai bine, *la position était regularisée*[1]. Țin minte că în ajunul nunții, mama și cu mine am plâns îmbrățișate aproape toată dimineața, amar, amar și în tăcere. Nu e de mirare că ea tăcea... Ce putea să-mi spună? Dar și faptul că nici eu nu i-am pus întrebări dovedește că toți copiii nefericiți devin mai inteligenți mai repede decât cei fericiți... Spre ghinionul lor.

Domnul Koltovski a continuat să se ocupe de educația mea și chiar, puțin câte puțin, m-a apropiat de persoana sa. Nu discuta cu mine... dar dimineața și seara, după ce-și scutura cu două degete firișoarele de tutun de pe jabou, mă mângâia pe obraz cu aceleași degete reci

[1] „Situația era aranjată“ (fr. în original).

ca gheața și-mi dădea niște bombonele de culoare închisă, tot cu miros de ambră, pe care nu le mâncam niciodată. Pe la doisprezece ani am devenit cititoarea lui, *sa petite lectrice*. Îi citeam opere franceze din secolul trecut, *Memoriile* lui Saint-Simon, Mablis, Renal, Helvetius, corespondența lui Voltaire, pe enciclopediști, desigur, fără să înțeleg nimic, chiar și atunci când el, zâmbind larg și mijindu-și ochii, îmi poruncea: *Relire ce dernier paragraphe, qui est bien remarquable!*[1] Ivan Matveici era un francez desăvârșit. Trăise la Paris înainte de Revoluție, și-o aducea aminte pe Maria-Antoaneta, primise invitație la Trianon din partea ei, îl văzuse pe Mirabeau, care, după spusele lui, purta niște nasturi foarte mari, *exagérait en tout*[2] și era, în general, un om de prost-gust, *en dépit de sa naissance*[3]. De fapt, Ivan Matveici ne povestea rar despre perioada aceea; dar de vreo două, trei ori pe an, adresându-se unui bătrânel strâmb, emigrant, pe care-l întreținea și-i spunea, Dumnezeu știe de ce, *Monsieur le Commandeur*[4], recita cu vocea lui molatecă, nazală, un citat rostit odinioară la o serată a ducesei Polignac. Țin minte numai primele două versuri... (era vorba de o paralelă între ruși și francezi):

L'aigle se plaît aux régions austères,
Où le ramier ne saurait habiter...[5]

---

[1] „Citește din nou ultimul paragraf care e absolut remarcabil“ (fr. în original).

[2] „Exagera în toate“ (fr. în original).

[3] „În pofida originii sale“ (fr. în original).

[4] „Domnul comandor“ (fr. în original).

[5] „Vulturului îi place în ținuturile austere, unde porumbelul n-ar putea să trăiască“ (fr. în original).

— *Digne de Monsieur de Saint Aulaire!*[1] exclama de fiecare dată *Monsieur le Commandeur.*

Până la moartea lui, Ivan Matveici părea destul de tânăr: avea obraji roz, dinți albi, sprâncene dese și nemișcate, ochi plăcuți și expresivi: ochi negri, luminoși, ca din agat adevărat; nu era deloc capricios și se purta foarte respectuos cu toți, chiar și cu servitorii... Dar, Doamne Dumnezeule! Ce greu îmi era cu el, cu ce bucurie plecam de la el de fiecare dată, ce gânduri urâte îmi apăreau în prezența lui! Ah, nu eu eram vinovată de ele!... Nu sunt eu vinovată de ceea ce au făcut din mine...

După căsătorie, domnul Rätsch a primit o anexă în apropierea casei boierești. Am locuit acolo cu mama mea. Nu mi-a fost prea bine. În curând a născut un fiu, chiar pe acel Viktor pe care pe drept cuvânt îl pot numi și considera dușmanul meu. Chiar de la nașterea lui, sănătatea măicuței mele, care era slabă și înainte, nu s-a mai îndreptat. Domnul Rätsch nu considera necesar să manifeste pe atunci acea veselie căreia i se dedă acum: avea permanent o înfățișare severă și încerca să-și construiască o reputație de om serios. Cu mine se purta aspru și grosolan. Simțeam plăcere când plecam de la Ivan Matveici; dar părăseam cu plăcere și anexa noastră... Tinerețea mea nefericită! Mereu de la un mal la altul și nu voiam să mă leg de niciunul! Uneori traversam curtea în fugă, prin zăpada mare, într-o rochiță subțire, alergam în casa boierească la Ivan Matveici, să-i citesc, și parcă mă bucuram... Dar când soseam acolo, vedeam acele camere mari, posace, acele mobile pestrițe tapițate, îl vedeam pe acel bătrân binevoitor și fără suflet în

[1] „Demn de domnul de Saint Aulaire“ (fr. în original).

jacheta lui descheiată, cu jaboul alb și cravata albă, cu manșetele pe degete, cu „o umbră“ de pudră (așa se exprima valetul lui) pe părul pieptănat pe spate, mirosul sufocant de ambră îmi tăia respirația, și optimismul mă părăsea. Ivan Matveici stătea de regulă în niște fotolii Voltaire largi; pe perete, deasupra capului său, se afla un tablou înfățișând o femeie tânără cu o expresie senină și îndrăzneață, îmbrăcată într-un constum evreiesc bogat și acoperită toată de pietre prețioase, de mărgăritare... Mă uitam adesea la tabloul acela, dar abia mai apoi am aflat că era portretul mamei mele, pictat de tatăl ei la comanda lui Ivan Matveici. Cât de mult se schimbase de atunci! A știut el cum s-o frângă și s-o distrugă! «Și ea l-a iubit! L-a iubit pe bătrânul acesta?» îmi spuneam... «Cum se poate așa ceva! Să-l iubească!» Dar, când îmi aduceam aminte de alte priviri ale mamei, de alte cuvinte nespuse până la capăt și de gesturi involuntare... «Da, da, da, l-a iubit!» repetam eu cu groază. Ah, să dea Dumnezeu să nu aibă nimeni asemenea senzații!

În fiecare zi îi citeam lui Ivan Matveici, uneori câte trei, patru ceasuri la rând... Nu-mi făcea bine să citesc așa de mult și așa de tare. Doctorul nostru se temea pentru pieptul meu și odată chiar i-a raportat despre asta lui Ivan Matveici. Dar el numai a zâmbit (adică nu: el niciodată nu zâmbea, ci cumva își ascuțea buzele și le împingea în față) și a spus: *Vous ne savez pas ce qu'il y a de ressources dans cette jeunesse.*[1] «Totuși, mai înainte, *Monsieur le Commandeur*»... îndrăznise doctorul să observe. Ivan Matveici zâmbise din nou: *Vous rêvez, mon cher*,

[1] „Habar nu aveți câte resurse are tinerețea“ (fr. în original).

îl întrerupse el, *le Commandeur n'a plus de dents et il crache après chaque mot. J'aime les voix jeunes.*[1]

Și am continuat să citesc, deși tușeam mult dimineața și seara...

Uneori, Ivan Matveici mă punea să cânt la pian. Dar muzica acționa ca un somnifer asupra nervilor lui. Ochii i se închideau imediat, capul i se lăsa ușor și, din când în când, se mai auzea: *C'est du Steibelt, n'est-ce pas? Jouez-moi du Steibelt.*[2] Ivan Matveici îl considera pe Steilbelt un mare geniu, care putea ține sub control *la grossière lourdeur des Allemands*[3], și-i reproșa un singur lucru: *trop de fougue! trop d'imagination!...*[4] Când însă Ivan Matveici observa că oboseam la pian, îmi oferea *du cachou de Bologne*[5]. Și așa zi după zi...

Și uite, într-o noapte – o noapte de neuitat! – m-a lovit o nenorocire îngrozitoare. Mămica mea s-a stins subit. Abia împlinisem cincisprezece ani. O, ce durere a mai fost, cum a venit asupra mea ca un vifor rău! Ce m-a mai speriat acea primă întâlnire cu moartea! Sărmana mea măicuță! Ciudate mai erau relațiile noastre: ne iubeam pătimaș una pe alta... pătimaș și fără speranță; parcă păstram și ascundeam amândouă în sinea noastră un secret comun, tăceam cu încăpățânare în privința lui, cu toate că știam, știam tot ce se întâmpla în adâncul inimilor noastre! Măicuța nu vorbea niciodată cu mine despre

---

[1] „Spuneți prostii, dragul meu. Comandorul nu mai are dinți și scuipă după fiecare cuvânt. Îmi plac vocile tinere" (fr. în original).

[2] „Asta e din Steibelt, nu e așa? Cântați-mi din Steilbelt" (fr. în original)

[3] „Greutatea grosonală a germanilor" (fr. în original).

[4] „Prea mult patos! Prea multă imaginație" (fr. în original).

[5] „Niște sirop de Bologna" (fr. în original).

trecut, despre trecutul ei îndepărtat, și nu s-a plâns niciodată în cuvinte, deși toată făptura ei era un plânset mut! Evitam orice conversație cât de cât serioasă! Ah! Tot speram că va veni o vreme în care, în cele din urmă, ea va spune tot, eu voi spune tot, și o să ne fie mai ușor... Dar grijile cotidiene, firea indecisă și sfioasă, bolile, prezența domnul Rätsch și, lucrul cel mai important, această întrebare eternă «pentru ce?» și această trecere ireversibilă, continuă a timpului, a vieții... Totul s-a încheiat cu o lovitură de trăsnet, și nu numai pentru acele cuvinte care ar fi scos la lumină taina noastră, nici măcar obișnuitele cuvinte de despărțire dinaintea morții nu le-am putut auzi de la mămica mea! Mi-a rămas în memorie numai exclamația domnului Rätsch: «Susanna Ivanovna, binevoiți să vă duceți, mama dorește să vă binecuvânteze!» Iar mai apoi mâna palidă de sub așternutul greu, respirația chinuitoare, ochii dați peste cap... O, ajunge! Ajunge!

Cu ce groază, cu ce indignare, cu ce curiozitate plină de durere am privit a doua zi și în ziua înmormântării chipul tatălui meu... da, al tatălui meu! În caseta răposatei am găsit scrisorile ei. Mi se părea că pălise puțin și se gârbovise... dar nu! Nu se mișca nimic în acel suflet de piatră. La fel ca și mai înainte, m-a chemat după o săptămână în birou, și, cu aceeași voce, m-a rugat să citesc. *Si vous le voulez bien, les* Observations sur l'histoire de France *de Mably, à la page 74... là où nous avons été interrompus.*[1] N-a poruncit nici măcar să scoată portretul mamei! E adevărat, după ce m-a lăsat să plec, m-a chemat la el și, după ce mi-a mai dat o dată mâna să i-o sărut, a spus:

[1] „Fiți amabilă, citiți *Observațiile asupra istoriei Franței*, de Mably, la pagina 74... acolo unde am fost întrerupți" (fr. în original).

Suzanne, la mort de votre mère vous a privé de votre appui naturel; mais vous pourrez toujours compter sur ma protection.[1] Dar imediat m-a împins cu cealaltă mână și, țuguindu-și buzele ca de obicei, a adăugat: *Allez, mon enfant.*[2] Voiam să-i strig: «Păi sunteți tatăl meu!» Dar n-am spus nimic și am ieșit.

A doua zi dimineață m-am dus la cimitir. Era pe atunci luna mai, în toată frumusețea florilor și a frunzelor, și am rămas multă vreme la mormântul proaspăt. Nu plângeam, nu eram tristă; un singur lucru îmi trecea prin minte: «Auzi, mamă? Vrea să-mi acorde protecție!» Și mi se părea că mama nu trebuie să fie jignită de zâmbetul acela care îmi apărea pe buze, fără să vreau.

Uneori mă întreb ce m-a făcut să doresc așa de insistent să obțin – nu recunoaștere... de unde așa ceva? – măcar un singur cuvânt cald, apropiat, de la Ivan Matveici? Oare eu nu știam ce fel de om era și cât de puțin semăna cu ceea ce, în visele mele, îmi apărea ca fiind un tată?... Dar eram așa de singură, așa de singură pe pământ! Și apoi, același gând insistent nu-mi dădea liniște: «Doar ea l-a iubit! L-o fi iubit ea pentru ceva!»

Au mai trecut trei ani. Nu s-a schimbat nimic în viața noastră monotonă, măsurată de dinainte, chibzuită. Viktor a crescut. Eram mai mare ca el cu opt ani și aș fi putut să am grijă de el cu plăcere, dar domnul Rätsch s-a împotrivit. Îi tocmise o doică, iar femeia trebuia să aibă grijă cu severitate ca nu cumva copilul «să fie răsfățat»,

---

[1] „Suzanne, moartea mamei dumneavoastră v-a lipsit de sprijinul dumneavoastră natural; dar puteți conta mereu pe protecția mea“ (fr. în original).

[2] „Du-te, copilul meu“ (fr. în original).

adică nimeni să nu fie lăsat în preajma lui. Dar și Viktor se înstrăina de mine. Odată, domnul Rätsch a venit tulburat în camera mea, emoționat, răutăcios. Încă din ajun ajunseseră până la mine zvonuri urâte despre tatăl meu vitreg: oamenii spuneau că s-ar fi descoperit că tăinuise o sumă semnificativă de bani, mită de la un negustor.

— Puteți să mă ajutați, începu el bătând nerăbdător cu degetele în masă. Mergeți și cereți pentru mine la Ivan Matveici.

— Să cer? Cum adică? Ce anume?

— Interveniți pentru mine... Doar nu sunt un străin pentru dumneavoastră. Sunt acuzat... Ei, într-un cuvânt, pot rămâne fără pâine, și dumneavoastră la fel.

— Dar cum să mă duc la el? Cum o să-l deranjez?

— Asta-i bună! Aveți dreptul să-l deranjați!

— Ce drept, Ivan Demianîci?

— Ei, nu vă mai prefaceți... Nu vă poate refuza din multe motive. Oare chiar nu mă înțelegeți?

Mă privi în ochi cu insolență și simții că îmi ard obrajii. Ura, disprețul mi se ridicară în obraji dintr-odată, izbucniră năvalnic, puseră stăpânire pe mine.

— Da, vă înțeleg, Ivan Demianîci, răspunsei eu în cele din urmă. Vocea mi se părea și mie anormală. Și n-o să mă duc la Ivan Matveici și n-o să-i cer. Dacă nu e pâine, să nu fie pâine!

Domnul Rätsch tresări, scrâșni din dinți, își încleștă pumnii.

— Ei, stai tu, prințesă Melikitrisa! șopti el răgușit. N-o să uit asta din partea ta!

În aceeași zi, Ivan Matveici îl chemă la el și se zice că l-ar fi amenințat cu bastonul, cu același baston pe care odinioară îl dăduse la schimb ducelui de La

Rochefoucauld. Striga: «Chiar că sunteți un escroc și un corupt! O să vă pun eu afară!» Ivan Matveici aproape că nu putea vorbi rusește și disprețuia «graiul vulgar» al nostru, *ce jargon vulgaire et rude*[1]. Cineva spusese odată în prezența lui: «Se înțelege de la sine.» Ivan Matveici se indignase și apoi dădea adesea drept exemplu fraza aceasta, pentru a ilustra lipsa de sens și absurditatea limbii ruse. «Ce înseamnă asta: *se înțelege de la sine*?» întreba el în rusă, accentuând fiecare cuvânt. «Și de ce nu este simplu: se înțelege? Și de ce: de la sine?»

Totuși, Ivan Matveici nu l-a alungat pe domnul Rätsch, chiar nu l-a dat afară din serviciu. Dar tatăl meu vitreg și-a ținut cuvântul: nu a uitat acea întâmplare.

Am început să observ o schimbare la Ivan Matveici. Începuse să fie trist, să se plictisească, sănătatea i se șubrezise. Fața lui proaspătă, roz, se îngălbenise și se ridase, îi căzuse un dinte din față. Încetase să mai iasă și renunțase la zilele de primire introduse de el, când îi omenea pe toți țăranii, fără participarea clerului – *sans le concours du clergé*. În asemenea zile, Ivan Matveici, cu un trandafir la butonieră, ieșea în salon sau pe balcon, în fața țăranilor, și, atingând cu buzele un păhărel de argint cu vodcă, le ținea un discurs în genul acesta: «Sunteți mulțumiți de faptele mele, așa cum și eu sunt mulțumit de râvna voastră; de aceasta mă bucur cu adevărat. Toți suntem frați; însăși nașterea noastră ne face să fim egali; beau în sănătatea dumneavoastră!» Le făcea o plecăciune și țăranii se plecau adânc în fața lui, dar nu până-n pământ – fapt interzis cu strictețe. Tratația continua ca mai înainte, dar Ivan Matveici nu-și mai făcea

[1] „Acest grai vulgar și grosolan“ (fr. în original)

apariția în fața supușilor. Uneori îmi întrerupea lectura cu exclamații: *La machine se détraque! Cela se gâte!*[1] Chiar ochii lui, acei ochi luminoși, de piatră deveniseră tulburi și parcă se micșoraseră; adormea mai des ca înainte și respira greu în somn. Nu se schimbase numai adresarea față de mine; se mai adăugase încă o nuanță de politețe cavalerească. Deși cu mare greutate se scula de fiecare dată din fotoliu când intram, mă conducea până la ușă, ținându-mă de braț, și în loc de Suzon începuse să-mi spună ba *ma chère demoiselle*[2], ba *mon Antigone*[3]. *Monsieur le Commandeur* murise la doi ani de la moartea mamei: după cum se vede, moartea lui îl lovise mult mai puternic pe Ivan Matveici. Dispăruse cel de-o vârstă cu el: iată ce-l tulbura. Și singurul serviciu pe care-l făcea în ultima vreme domnul Comandor era numai acela de a exclama de fiecare dată *Bien joué, mal réussi!*[4] când Ivan Matveici, jucând biliard cu domnul Rätsch, rata sau nu nimerea buzunarul; și, de asemenea, când Ivan Matveici i se adresa la masă cu o întrebare de genul: *N'est-ce pas, Monsieur le Commandeur, c'est Montesquieu qui a dit cela dans ses* Lettres Persanes*?*[5] Acela, după ce scăpa uneori lingura de supă pe plastron, răspundea cufundat în gânduri: *Ah, Monsieur de Montesquieu? Un grand écrivain, Monsieur, un grand écrivain.*[6] Numai o dată, când Ivan

---

[1] „Mașinăria se strică! E de rău" (fr. în original).

[2] „Draga mea domnișoară" (fr. în original).

[3] „Antigona mea" (fr. în original).

[4] „A fost interpretat bine, dar n-a ieșit bine deloc" (fr. în original).

[5] „Nu-i așa, domnule Comandor, că Montesquieu a zis asta în *Scrisorile persane*" (fr. în original).

[6] A, domnul Montesquieu? Un mare scriitor, domnule, un mare scriitor" (fr. în original).

Matveici i-a spus că *les théophilantropes ont eu pourtant du bon!*[1] Bătrânul a exclamat cu voce emoționată: *Monsieur de Kolontouskoi!* (în douăzeci și cinci de ani nu reușise să învețe să rostească corect nici măcar numele patronului său), *Monsieur de Kolontouskoi! Leur fondateur, l'instigateur de cette secte, ce La Reveillere Lepeaux, était un bonnet rouge!*[2]

Non, non, spunea Ivan Matveici zâmbind și răsfirând firișoarele de tutun, *des fleurs, des jeunes vièrges, le culte de la Nature... ils ont eu du bon, ils ont du bon...*[3]

M-am minunat mereu cât de multe lucruri știa Ivan Matveici și cât de inutile îi erau aceste cunoștințe.

Ivan Matveici, după cum se vede, îmbătrânea, dar încă se ținea bine. Odată, cu vreo trei săptămâni înainte de moarte, imediat după masa de prânz, a avut o criză puternică de amețeală. A căzut pe gânduri, a spus *C'est la fin*[4] și, după ce și-a venit în fire și s-a odihnit, a scris o scrisoare și a trimis-o la Petersburg singurului său moștenitor, un frate cu care nu avusese nicio legătură de vreo douăzeci de ani. Când a auzit de starea proastă de sănătate a lui Ivan Matveici, l-a vizitat un vecin, un neamț catolic, cândva medic renumit, care trăia liniștit în sătucul lui. Venea foarte rar la Ivan Matveici, dar era mereu primit cu o atenție deosebită și, era foarte respectat. Era aproape singurul om pe lume pe care tatăl meu îl respecta.

---

[1] „Teofilantropii au avut totuși și lucruri bune" (fr. în original).

[2] „Fondatorul lor, inițiatorul acestei secte, La Revelliere Lepeaux, a fost un revoluționar" (fr. în original).

[3] „Nu, nu, florile, fecioarele, cultul naturii... au avut și au lucruri bune"(fr. în original).

[4] „E sfârșitul" (fr. în original).

Bătrânul îl sfătui pe Ivan Matveici să trimită după preot, dar Ivan Matveici răspunse că *ces Messieurs et moi, nous n'avons rien a nous dire*[1] și îl rugă să schimbe subiectul; dar, după plecarea vecinului, a poruncit valetului să nu mai primească pe nimeni. După aceea porunci să mă cheme. Mă speriai la vederea lui: sub ochi îi apăruseră pete albăstrui, fața îi era suptă și împietrită, mandibula i se lăsase. *Vous voilà grande, Suzon*, începu el, rostind cu greutate consoanele, dar încercând să zâmbească (pe atunci pornisem pe nouăsprezece ani), *vous allez peut-être bientôt rester seule. Soyez toujours sage et vertueuse. C'est la dernière récommendation d'un...* tuși, *d'un vieillard qui vous veut du bien. Je vous ai recommandé à mon frere et je ne doute pas qu'il ne respecte ma volonté...* Tuși din nou și își pipăi grijuliu pieptul. *Du reste, j'espère encore pouvoir faire quelque chose pour vous... dans mon testament.*[2] Această ultimă frază mă străpunse ca un cuțit în inimă. Ah, era mult prea... mult prea plin de dispreț și jignitor! Probabil că Ivan Matveici pusese pe seama unui alt sentiment ceea ce se vedea pe fața mea – de durere sau de recunoștință; și, parcă dorind să mă liniștească, mă bătu pe umăr în timp ce, ca de obicei, mă împingea cu blândețe și spunea: *Voyons, mon enfant, du courage! Nous sommes tous mortels. Et puis, il n'y a pas encore de danger. Ce n'est qu'une pre-*

[1] „ Acești domni și cu mine nu avem ce ne spune" (fr. în original).

[2] „Iată că ați crescut mare, Suzon... poate că în curând o să rămâneți singură. Să fiți mereu cuminte și vrtuoasă. Este ultima recomandare din partea unui bătrân care vă dorește binele. V-am recomandat fratelui meu și nu mă îndoiesc că-mi va respecta dorința... De fapt, sper să mai pot face ceva pentru dumneavoastră... în testamentul meu" (fr. în original).

caution que j'ai crû devoir prendre... Allez![1] Ca și atunci când mă chemase la el după moartea măicuței, am vrut din nou să-i strig: «Păi doar sunt fiica dumneavoastră! Sunt fiica dumneavoastră!» Dar mi-am spus: «În cuvintele acestea, în acest strigăt din inimă el o să audă dorința de a-mi declara drepturile, drepturile la moștenirea lui, la banii lui... O, pentru nimic în lume! N-o să-i spun nimic omului acestuia, care n-a pomenit niciodată în prezența mea numele mamei mele, în ochii căruia însemn așa de puțin, că nici nu s-a ostenit să afle dacă știu de originea mea!» Dar poate că el bănuia și știa, dar nu voia «să se lege la cap» (era expresia lui preferată), nu voia să se lipsească de bunul lui lector cu voce tânără! «Nu! Nu! Lasă-l să rămână la fel de vinovat în fața fiicei sale, așa cum a fost vinovat și față de mama ei! Lasă-l să ducă cu el în mormânt ambele vini! Jur, jur: n-o să audă din gura mea acel cuvânt care trebuie să sune cumva sacru și dulce în orice ureche! N-o să-l numesc tată! N-o să-l iert pentru mama, nici pentru mine! Nu are nevoie de această iertare, nici de acel apelativ... Nu se poate, nu se poate să nu aibă nevoie de el! Dar nu va avea parte de iertare, nu va avea, nu va avea!»

Dumnezeu știe dacă mi-aș fi ținut jurământul și dacă inima mea nu s-ar fi înmuiat, dacă nu aș fi trecut peste sfiiciunea mea, peste rușine, peste mândrie... Dar cu Ivan Matveici s-a întâmplat același lucru ca și cu măicuța. Moartea l-a luat la fel de subit, și tot noaptea. Același

[1] „Hai, copilul meu, curaj! Toți suntem muritori. Și, în plus, încă nu e nici un pericol. Nu este decât o măsură de precauție pe care am crezut de cuviință să o iau... Mergeți" (fr. în original).

domn Rätsch m-a trezit și a dat fuga împreună cu mine în casa boierească, în dormitorul lui Ivan Matveici... Dar nu am mai prins nici măcar acele ultime mișcări de dinaintea morții, care, într-o amintire de neșters, s-au întipărit în mintea mea lângă patul măicuței mele. Pe pernele brodate cu dantelă era culcată o păpușă uscată, închisă la culoare, cu un nas ascuțit și sprâncene cărunte, zburlite... Am început să strig de groază, de scârbă, am fugit afară, m-am lovit în uși de oameni bărboși, în cojoace și cu chimire roșii de sărbătoare, și nu mai țin minte cum am ajuns la aer...

Mai apoi mi s-a povestit că atunci când valetul a dat fuga în dormitor la auzul sunetului puternic al clopoțelului, l-a găsit pe Ivan Matveici nu pe pat, ci la doi pași de el. Și că ar fi stat în fund pe podea, chircit, și ar fi repetat de două ori: «Uite, babă, și Sfântul Iuri al tău![1]» Și că acestea ar fi fost ultimele lui cuvinte. Dar nu pot să cred așa ceva. Ce rost ar fi avut să vorbească rusește într-un asemenea moment și folosind asemenea expresii!

Apoi am așteptat două săptămâni sosirea noului boier, Semion Matveici Koltovski. A trimis poruncă să nu se atingă nimic, să nu se schimbe nimic până la inspecția lui personală. Toate ușile, toată mobila, cuferele, mesele au fost încuiate, sigilate. Toți oamenii erau cuprinși de tristețe și grijă. Deodată, am devenit una dintre persoanele principale din casă, aproape cea mai însemnată. Și

[1] Expresie cu origini în perioada feudală; de Sfântul Gheorghe (Iuri) de vară, țăranii aveau dreptul să părăsească pământurile pe care lucrau și să se ducă la un alt stăpân; la introducerea iobăgiei, a apărut această expresie pentru a le arăta țăranilor, ironic, lipsa posibilității de a-și alege stăpânul.

înainte mi se spunea «domnișoara», dar acum cuvântul acesta căpătase un sens nou, era rostit cu o accentuare deosebită. Au început șușotelile. «Cică bătrânul boier s-a stins pe nepusă masă și preotul n-a apucat să ajungă la el, de mult nu mai fusese nici la spovedanie; dar testamentul nu-ți ia mult timp să-l scrii.» Domnul Rätsch considerase necesar să-și schimbe modul de acțiune. Nu devenise binevoitor și blând – știa că nu mă păcălește –, dar pe chip i se citea o împăcare posacă. «Vezi, cică, mă supun.» Toți mi se băgau în suflet, încercau să-mi intre în voie... Dar eu nu știam ce să fac și cum să fiu, și mă minunam că oamenii aceia nu înțelegeau că mă jignesc. În cele din urmă, a venit Semion Matveici.

Semion Matveici era cu vreo zece ani mai tânăr ca Ivan Matveici și toată viața o luase pe un cu totul alt drum. Avea serviciu la Petersburg, ocupa o poziție importantă... Fusese căsătorit, rămăsese văduv de timpuriu, avea un singur fiu. La față, Semion Matveici semăna cu fratele său mare, numai la statură era mai mic și mai gras, avea capul rotund, chel, niște ochi la fel de negri și luminoși ca ai lui Ivan Matveici, numai că galeși, și niște buze mari, roșii. Spre deosebire de fratele pe care și după moarte îl numea «filosof francez», iar uneori pur și simplu «ciudat», Semion Matveici vorbea aproape mereu rusește, tare, mult, râdea mereu în hohote, iar când o făcea, închidea ochii și își scutura tot trupul într-un fel neplăcut, ca și cum l-ar fi trăsnit răutatea. Se apucă de treburi foarte rapid: se băga singur în toate, cerea de la toți raportul cel mai amănunțit. Chiar în prima zi a sosirii sale îl invită pe preot cu întregul alai, porunci să se slujească o molitvă cu sfințirea apei și să stropească peste tot cu agheasmă, în toate camerele din casă, până

și podurile, până și pivnițele, pentru ca, așa cum spunea el, «să alunge în mod radical spiritul voltairian și iacobin». Chiar în prima săptămână, niște favoriți de-ai lui Ivan Matveici zburară din posturile lor, unul chiar ajungând printre străMutați, alții fiind supuși unor pedepse fizice; până și bătrânul valet – era turc, știa limba franceză, îi fusese dăruit lui Ivan Matveici de feldmareșalul Kamenski – primise libertatea, e adevărat, dar, odată cu ea, și porunca de a pleca în douăzeci și patru de ore, «pentru a nu-i ispiti pe alții». Semion Matveici se dovedi a fi un boier sever; probabil multora le părea rău după răposat. «Cu tăicuța, cu Ivan Matveici – mi se plângea un argat bătrân de tot –, aveam o singură grijă, să i se aducă lenjerie curată și în camere să miroasă frumos, și să nu se audă voce de om în antreu, Doamne ferește! Și acolo era numai bine! Răposatul n-a făcut în viața lui vreun rău nici unei muște! Ei, acum e necaz mare! O să murim!»

La fel de repede se schimbă și poziția mea, adică cea în care ajunsem vreme de câteva zile, și asta în pofida voinței mele... Printre hârtiile lui Ivan Matveici nu se găsi niciun testament, niciun rând scris în favoarea mea. Deodată, toți mă părăsiră... Despre domnul Rätsch nici nu mai vorbesc, dar și ceilalți erau supărați pe mine și încercau să-și manifeste supărarea, de parcă i-aș fi păcălit. Într-o duminică, după liturghia pe care o asculta mereu în altar, Semion Matveici mă chemă la el.

Până în ziua aceea îl văzusem cu coada ochiului și mi se părea că nu mă observase. Mă primi în biroul său, stând la fereastră. Purta un frac de uniformă cu două stele. Mă oprisem lângă ușă; inima îmi bătea tare de groază și din cauza unui alt sentiment, încă indefinit, dar deja apăsător.

— Voiam să vă văd, tânără fată, începu Semion Matveici, după ce se uită mai întâi la picioarele mele, apoi, deodată, la față – privirea aceasta parcă m-a împuns –, pentru a vă comunica decizia mea și a vă asigura de dispoziția mea incontestabilă de a vă fi util... Ridică vocea. Desigur, nu aveți niciun fel de drepturi, dar în calitate de... lector pentru fratele meu, puteți conta mereu pe... pe atenția mea. Eu... desigur, sunt convins de înțelepciunea dumneavoastră și de regulile dumneavoastră. Domnul Rätsch, tatăl dumneavoastră vitreg, a primit deja de la mine instrucțiunile necesare. Mai mult, trebuie să vă spun că înfățișarea dumneavoastră fericită este pentru mine o chezășie a sentimentelor dumneavoastră nobile. Semion Matveici începu deodată să râdă subțire în hohote, iar eu... Eu nu mă supărai... dar îmi păru rău de mine... și atunci simții pe deplin că sunt orfană. Semion Matveici se apropie de birou cu pași mici, fermi, scoase din sertar un teanc de banconote și, după ce mi-l vârî în mână, mai adăugă: Aici e o sumă neînsemnată de bani de la mine, pentru mici cheltuieli. N-o să vă uit nici de-acum înainte, drăguța mea, dar acum rămâneți cu bine și fiți înțeleaptă.

Luai mecanic acel teanc – aș fi luat orice mi-ar fi dat – și, după ce mă întorsei în camera mea, plânsei multă vreme. Nici nu observasem că teancul căzuse pe jos. Domnul Rätsch îl găsi, îl luă și, după ce mă întrebă ce intenționam să fac cu banii, îl păstră.

În destinul lui a avut loc atunci o schimbare importantă. După câteva discuții cu Semion Matveici, a intrat în grațiile acestuia și, în curând, a primit postul de administrator-șef. De atunci a apărut la el veselia, hohotul acesta etern: la început voia să-și imite patronul... în

cele din urmă, a devenit o obișnuință. De atunci a început să devină patriot rus. Semion Matveici ținea la tot ce e național, el însuși se numea «rus», râdea de hainele nemțești pe care totuși le purta; l-a exilat într-un sat îndepărtat pe bucătarul pentru a cărui educație Ivan Matveici plătise bani frumoși, pentru că omul nu putea găti o supă din gâturi de gâscă. Din altar, Semion Matveici ținea isonul diaconilor, iar când fetele făceau hora și cântau cântece, le ținea și el isonul cu cântul și cu dansul, și le ciupea de obraji... A plecat repede la Petersburg și l-a lăsat pe tatăl meu vitreg aproape stăpân deplin peste toată moșia.

Ce zile amare au început pentru mine... Singura mea alinare a fost muzica și m-am consacrat ei din tot sufletul. Din fericire, domnul Rätsch era foarte ocupat, dar cu fiecare ocazie îmi dădea prilejul să-i simt ostilitatea, după cum promisese. Nu-mi uitase refuzul. Mă tiraniza, mă obliga să-i transcriu rapoartele lungi și mincinoase pentru Semion Matveici, să le corectez greșelile de ortografie: eram obligată să mă supun lui necondiționat, și mă supuneam. A declarat că o să mă pună la punct, că o să mă facă precum ceara. «Ce e cu ochii ăștia de protestatar?» striga el uneori în timpul mesei de prânz, bătând cu palma în masă, după ce bea bere pe săturate. «Poate credeți: eu, chipurile, sunt tăcută ca o oiță, prin urmare am dreptate... Nu! Vă rog să binevoiți și să mă priviți ca pe o oiță!» Situația mea devenise strigătoare la cer, insuportabilă... Inima îmi devenea tot mai insensibilă. Ceva periculos începea să se ridice din ce în ce mai des înăuntrul ei; îmi petreceam nopțile fără să dorm, cu lumina stinsă, mă tot gândeam, mă tot gândeam, și în întunericul din jur, în negura interioară se contura o

decizie îngrozitoare. Sosirea lui Semion Matveici dăduse o altă turnură gândurilor mele.

Nimeni nu-l aștepta: toamna venise de mult. Se dovedi că trecuse în rezervă din cauza unui incident neplăcut: sperase să primească ordinul «Aleksandr Nevski», dar în locul acestuia i se dăduse o tabacheră. Nemulțumit de guvernul care nu-i aprecia talentele, de societatea petersburgheză care îi arătase prea puțină compătimire și nu-i împărtășise indignarea, se hotărî să se stabilească la țară, să se consacre gospodăriei. Veni singur. Fiul lui, Mihail Semionîci, sosi mai târziu, de sărbători, pentru Anul Nou. Tatăl meu vitreg aproape că nu mai ieșea din biroul lui Semion Matveici: favorurile câștigate se amplificau. Pe mine mă lăsă în pace; acum numai de mine nu-i ardea... Lui Semion Matveici îi dăduse prin minte să pună bazele unei fabrici de hârtie. Domnul Rätsch nu se pricepea deloc la manufacturi, iar Semion Matveici știa asta; însă tatăl meu vitreg era «executant» (un cuvânt îndrăgit pe atunci), «Arakceev». Semion Matveici chiar așa îi spunea: «Arakceev al meu!» «Asta este suficient pentru mine», îl asigura Semion Matveici, «dacă-ți dai silința, chiar eu o să dau directivele.» Printre numeroasele treburi legate de fabrică, de moșie, de conducerea cancelariei, a ordinii din cancelarie, a noilor titluri și funcții, Sermion Matveici reuși totuși să-mi acorde atenție și mie.

Am fost chemată o dată seara, în salon, și pusă să cânt la pian: lui Semion Matveici îi plăcea muzica și mai puțin decât răposatului; totuși, m-a susținut și mi-a mulțumit, iar a doua zi am fost invitată la prânz. După masă, Semion Matveici a stat de vorbă cu mine destul de mult, mi-a tot pus întrebări, râdea la răspunsurile mele,

deși țin minte că nu aveau nimic amuzant, și mă privea așa de ciudat... Începusem să mă simt stingheră. Nu-mi plăceau ochii lui; nu-mi plăcea expresia lor sinceră, privirea lor luminoasă... Mi se părea mereu că tocmai acea sinceritate ascunde ceva rău, că sub acea strălucire, sufletul lui e întunecat.

— N-o să fiți cititor pentru mine, îmi spuse în cele din urmă Semion Matveici, respingător de gătit și de pus la punct. Eu, slavă Domnului, încă nu am orbit și pot să citesc singur, dar cafeaua din mâinile dumneavoastră o să mi se pară mai gustoasă, și cântecul dumneavoastră la pian o să-l ascult cu plăcere.

Din acea zi m-am dus mereu să iau masa în casa boierului și, uneori, rămâneam în salon până seara. Mă bucuram de favoruri, ca și tatăl meu vitreg, dar ele nu prea mă bucurau. Trebuie să recunosc că Semion Matveici îmi arăta un oarecare respect; dar simțeam că în omul acesta e ceva ce mă respinge, ce mă sperie. Și acel «ceva» era exprimat nu prin cuvinte, ci de ochii lui, de ochii lui răi și de hohotul lui. Niciodată nu vorbea cu mine despre tatăl meu, nici despre fratele său, și mi se părea că evita discuția nu pentru că n-ar fi dorit să trezească în mine gânduri orgolioase sau pretenții, ci din alt motiv, la care atunci nu mă pricepeam să mă gândesc, dar care mă nedumerea și mă făcea să roșesc... Pe la Crăciun a venit fiul lui, Mihail Semionîci.

Ah, simt că nu pot continua așa cum am început; sunt mult prea triste aceste amintiri. Mai ales acum mi-e imposibil să povestesc liniștită... Și de ce să mă ascund? L-am iubit pe Michel, și el m-a iubit pe mine.

N-o să povestesc nici cum s-a întâmplat. Știu că din acea seară de la salon (eu stăteam la pian și cântam o

sonată de Weber) –, când a intrat frumos și zvelt, în cojocelul lui de catifea și cizme de pâslă, venind direct din frig, după ce și-a scuturat căciula de sobol plină de zăpadă, înainte de a-și saluta tatăl, mi-a aruncat repede o privire și s-a minunat – nu am putut să-l uit, nu am putut să-i uit fața tânără, bună. A început să vorbească... Și vocea lui s-a lipit așa de tare de inima mea... O voce bărbătească și liniștită, și în fiecare sunet un suflet atât de cinstit, de onest! Semion Matveici s-a bucurat de sosirea fiului, l-a îmbrățișat, dar imediat l-a întrebat: «Pentru două săptămâni? A, în concediu?»

Și mi-a dat drumul să plec. Am stat multă vreme acasă, sub fereastră, și m-am uitat la luminile care alergau în camerele din casa boierească. Le urmăream, trăgeam cu urechea la vocile noi, necunoscute, mă preocupa acea agitație animată și ceva nou, necunoscut, luminos începea să alerge și în sufletul meu...

Dar chiar a doua zi, înainte de prânz, am avut prima discuție cu el. Venise la tatăl meu vitreg din însărcinarea lui Semion Matveici și m-a găsit în salonul nostru mic. Voiam să plec, dar m-a reținut. Era foarte vioi și degajat în toate mișcările și vorbele sale; dar nu avea nici urmă din superioritatea, tupeul, sau tonul disprețuitor al celor din capitală, și nimic milităros, ca la cei din gardă... Dimpotrivă, în adresarea lui nonșalantă era ceva blând, aproape sfios, ca și cum s-ar fi rugat să-l scuz. Ochii anumitor oameni nu râd niciodată, chiar și atunci când omul râde; la el, buzele aproape că nu-și schimbau niciodată curba frumoasă, iar ochii îi zâmbeau aproape mereu. Așa am stat de vorbă cam o oră... Nu mai țin minte despre ce, îmi amintesc doar că tot timpul îl priveam

în ochi și-mi era așa de ușor cu el! Seara am cântat la pian. Îi plăcea foarte mult muzica, stătea în fotoliu și, după ce și-a sprijinit capul creț în mână, a ascultat cu atenție. Nu m-a lăudat niciodată, dar mi-am dat seama că îi plăcea interpretarea mea și am cîntat cu pasiune. Semion Matveici, care stătea lângă fiu și studia planurile, deodată se încruntă.

— Ei, domnișoară, ajunge, spuse el, gătit și încorsetat ca de obicei. Ce-ai început să trăncănești ca un canar? Că așa poate să te și ia durerea de cap. Pentru fratele nostru, bătrânul, cred că nu vă străduiați așa... mai spuse el cu voce scăzută și mă expedie din nou. Michel mă petrecu din priviri până la ușă și se ridică din fotoliu. Încotro? Încotro? începu să strige Semion Matveici și deodată se puse pe râs, și apoi mai spuse ceva...

Nu-i puteam auzi cuvintele; dar domnul Rätsch, care era și el prezent într-un colț al salonului (era mereu «prezent», dar de data asta adusese planurile), începu să râdă slugarnic în hohote și hohotul lui ajunse până la urechile mele... Același lucru, sau aproape același se repetă și în seara următoare... Semion Matveici se răci subit față de mine, căzui din nou în dizgrație.

Peste vreo patru zile îl întâlnii pe Michel pe coridorul care împărțea în două casa boierească. M-a luat de mână și m-a dus în camera aflată vizavi de sufragerie și care se numea «a portretelor». Îl urmai nu fără emoție, dar cu încredere deplină. Și încă de atunci, se pare, aș fi mers după el până la capătul lumii, deși încă nu bănuiam ce devenise pentru mine. Ah, mă atașasem de el cu toată pasiunea, cu toată disperarea unei ființe tinere care nu numai că nu are pe cine iubi, dar care se simte

ca un musafir nepoftit și nedorit în mijlocul oamenilor străini, ostili!...

Și – ciudat lucru! Îl priveam curajoasă, drept în ochi, iar el nu se uita la mine și roși ușor. Michel îmi spuse... că îmi înțelege situația, că mă compătimește și mă roagă să-l iert pe tata...

— În ceea ce mă privește, mai spuse el, vă rog să fiți mereu convinsă de mine și să știți că pentru mine sunteți o soră. Da, o soră.

În momentul acela îmi strânse mâna cu putere. Eram tulburată și-mi plecai ochii; parcă așteptam altceva, un alt cuvânt. Totuși, începui să-i mulțumesc.

— Nu, vă rog, mă întrerupse, nu vorbiți așa... Dar țineți minte: frații au obligația să le ia apărarea surorilor lor, și dacă veți avea nevoie de apărare împotriva oricui, să vă bizuiți pe mine. Nu sunt de mult aici, dar am înțeles deja multe... Și l-am înțeles pe tatăl dumneavoastră vitreg.

Îmi strânse din nou mâna și plecă.

Aflai mai apoi că Michel simțise chiar de la prima întâlnire o repulsie față de domnul Rätsch. Tatăl meu vitreg încercase să-i intre pe sub piele, dar, după ce se convinsese de inutilitatea unor asemenea eforturi, începuse imediat să se manifeste ostil față de el. Și nu numai că nu se ascundea de Semion Matveici, ci dimpotrivă, încerca să-și arate sentimentele manifestându-și compătimirea că acesta nu avusese noroc cu tânărul moștenitor. Domnul Rätsch studiase bine caracterul lui Semion Matveici: socoteala lui reuși. «Atașamentul acestui om față de mine nu poate fi pus la îndoială și din pricină că după moartea mea s-a zis cu el; moștenitorul meu nu poate să-l sufere...» Gândul acesta se înrădăcină

în mintea bătrânului. Se spune că, la bătrânețe, toți oamenii influenți sunt ușor de momit cu așa ceva, cu promisiunea unui atașament exclusiv, personal...

Nu degeaba Semion Matveici îl numea pe domnul Rätsch «Arakceev al său»... Ar fi putut să-l numească altfel. «Ești așa de supus» îi spunea el. Chiar de la sosirea sa începu să-l «tachineze», și tatăl meu vitreg îl sorbea cu admirație din priviri pe Semion Matveici, își apleca într-o parte capul, asemenea unui orfan, și zâmbea bonom, de parcă ar fi vrut să spună: «Mereu la dispoziția dumneavoastră, sunt mereu al dumneavoastră...» Ah, simt: mâna îmi tremură și inima așa de tare se zbate, lovindu-se de marginea biroului la care scriu în momentul acesta... Mi-e groază să-mi amintesc de acele zile, și sângele meu e răscolit... Dar o să spun totul până la capăt... până la capăt.

Felul în care domnul Rätsch mi se adresa căpătă o nouă nuanță pe durata scurtei perioade favorabile. Începu să fie servil față de mine, să se poarte respectuos de familiar, ca și cum devenisem mai inteligentă și mai apropiată de el.

«Ați renunțat la fandoseli», îmi spusese odată, pe când se întorcea din casa principală la noi în anexă. «Vă laud pentru asta! Toate aceste virtuți, acolo – sensibilități, sunt de domeniul trecutului. Într-un cuvânt, nu sunt de noi, domniță, nu sunt pentru sărăntoci!»

Când însă favorurile care mi se arătaseră s-au sfârșit, iar Michel n-a mai considerat necesar să manifeste dispreț față de el, nici compătimire față de mine, domnul Rätsch și-a accentuat subit severitatea; mă urmărea mereu, ca și cum aș fi fost capabilă de orice crimă și trebuia să mă țină în chingi. «Atenție la mine», striga el,

dând buzna în camera mea fără să fie chemat, cu cizmele murdare și cu șapca pe cap. «Nu voi admite nimic de felul acesta! Să nu-mi ridicați mie nasul pe sus! Nu dumneavoastră mă conduceți pe mine, o să vă scurtez eu nasul!» Și, imediat, într-o dimineață, m-a anunțat că Semion Matveici dăduse ordin să nu mai apar la masa de prânz fără invitație... Nu știu ce întorsătură ar fi luat situația, dacă nu s-ar fi întâmplat lucrul care mi-a hotărât definitiv destinul...

Michel era un mare pasionat de cai. Îi venise ideea să facă o tură cu trăpașul nostru. Animalul îl dusese o vreme, pe urmă începuse să lovească și îl aruncase din sanie... A fost adus acasă fără simțiri, cu o mână scrântită și cu lovituri la piept. Bătrânul s-a speriat, a chemat de la oraș medicii cei mai buni. L-au ajutat pe Michel, dar a trebuit să stea în pat cam o lună. Nu juca cărți, doctorii îi interziseră să vorbească, era incomod să țină mereu cartea cu o mână. Totul s-a terminat când, aducându-și aminte de mine, însuși Semion Matveici m-a trimis la fiul său, în calitate de cititoare! Și atunci am petrecut niște ore de neuitat! Mă duceam la Michel imediat după prânz și mă așezam la o măsuță rotundă, lângă fereastra pe jumătate acoperită. El stătea culcat într-o cămăruță de lângă salon, lângă peretele din spate, pe o canapea lată de piele în stil «imperial», cu un basorelief aurit pe spătarul înalt, drept; basorelieful acela înfățișa o procesiune antică de nuntă. Capul palid, ușor căzut al lui Michel se întorcea imediat pe pernă și se îndrepta spre mine: zâmbea, toată fața îi radia, își arunca pe spate părul umed, moale și-mi spunea cu o voce liniștită: «Bună ziua, buna mea, draga mea.» Mă apucam de carte – romanele lui Walter Scott erau pe atunci renumite. Mi-a

rămas în minte în mod deosebit lectura din *Ivanhoe*... Ce mai răsuna și mai fremăta fără să vreau vocea mea când redam spusele Rebeccăi! Doar și în mine curgea sânge evreiesc, și oare soarta mea nu semăna cu a ei? Nu aveam eu grijă, ca și ea, de persoana iubită bolnavă? De fiecare dată când îmi ridicam ochii din paginile cărții și mă uitam la el, îi întâlneam privirea, cu același zâmbet liniștit și luminos al întregii fețe. Vorbeam foarte puțin: ușa de la salon era mereu deschisă și întotdeauna stătea cineva în salon; dar când acolo se făcea liniște, fără să știu de ce, mă opream din citit, lăsam cartea pe genunchi, îl priveam nemișcată. Și el se uita la mine, și amândoi ne simțeam bine, ne spuneam tot, tot, cumva bucuroși și rușinați, fără gesturi și fără cuvinte. Ah! Inimile noastre se potriveau, veneau una în întâmpinarea celeilalte, așa cum se unesc izvoarele subterane, pe nevăzute, pe neauzite... și de nedespărțit.

— Știți să jucați șah sau table? mă întrebă el odată.

— Știu să joc puțin șah, răspunsei.

— Foarte bine. Porunciți să se aducă tabla și trageți măsuța mai aproape.

Mă așezai lângă canapea, iar inima mea rămăsese fără suflare, nici nu îndrăzneam să-l privesc pe Michel... Dar, de la fereastră, traversând toată camera, îl priveam așa de liberă!

Începui să așez piesele... Degetele îmi tremurau.

— Eu am vrut asta... nu ca să joc cu dumneavoastră... spuse Michel cu voce scăzută, aranjând și el piesele, ci ca să stați mai aproape de mine.

Nu răspunsei nimic și, fără să întreb cine deschide partida, mutai un pion... Michel nu răspunse la mișcarea

mea... Mă uitai la el. Cu capul ușor ridicat, palid tot, cu o privire imploratoare, arăta spre mâna mea...

Nu mai știu dacă înțelesesem, dar ceva se învârteji instantaneu în mintea mea, ca un vifor... Tulburată, abia respirând, luai regina, o mutai cumva peste toată tabla de șah. Michel se aplecă repede și, după ce îmi prinse degetele cu buzele și le lipi de tablă, începu să le sărute tăcut și pasional... Nu puteam, nu voiam să le retrag. Cu cealaltă mână îmi acopeream fața și lacrimile – țin minte de parcă s-ar fi petrecut ieri – reci, dar binecuvântate... O, ce lacrimi binecuvântate!... Începură să cadă pe măsuță, una după alta. Ah, știam, simțeam atunci cu toată inima în puterea cui se află mâna mea!... Știam că nu o ține un băiețandru cuprins de un elan de o clipă, nu un Don Juan, nu un Lovelace militar, ci cel mai nobil, cel mai bun dintre oameni... Și el mă iubea!

— O, Susanna mea! auzii șoapta lui Michel, n-o să te fac niciodată să verși altfel de lacrimi...

A greșit... M-a făcut să plâng.

Dar ce rost are să mă opresc la asemenea amintiri... mai ales acum!

Eu și Michel am jurat să aparținem unul altuia. Știa că Semion Matveici nu-i va permite niciodată să se însoare cu mine și nu mi-a ascuns asta. Nici eu nu mă îndoiam de așa ceva și mă bucuram nu că Michel nu e viclean – nu putea fi viclean –, ci că nu încerca să se păcălească pe sine. Eu nu ceream nimic și m-aș fi dus după el, cum și unde ar fi vrut. «O să fii soția mea», îmi repeta, «eu nu sunt Ivanhoe; știu că fericirea nu este alături de Lady Rowena.» Michel s-a însănătoșit în curând. Nu mai puteam să merg la el; dar între noi totul era deja hotărât. Deja mă lăsasem cu totul pradă viitorului; nu

mai vedeam nimic în jur, parcă pluteam pe un râu minunat, lin, și totuși vijelios, înconjurată de cețuri. Dar eram pândiți. Din când în când, observam ochii răi ai tatălui meu vitreg, îi auzeam râsul josnic... Însă râsul și ochii păreau și ei că ies din cețuri, pentru o clipă... Tresăream, dar imediat uitam și mă lăsam din nou pradă acelui râu minunat, învolburat...

În ajunul plecării lui Michel, convenite între noi (el trebuia să se întoarcă pe ascuns și să mă ia și pe mine), am primit de la el, prin intermediul valetului lui de încredere, un bilet prin care stabilea o întâlnire la nouă și jumătate seara, în sala de biliard – o cameră mare, scundă, construită lângă casa principală, înspre livadă. Îmi scria că dorește să discutăm și să stabilim lucrurile. Mă văzusem deja de două ori cu Michel în sala de biliard... Aveam cheia de la ușa din exterior.

Imediat ce se făcu ora nouă și jumătate îmi pusei o scurtă pe umeri, ieșii încetișor din anexă și, mergând pe zăpada care scârțâia sub picioare, ajunsei cu bine până la sală. Luna acoperită de un abur stătea ca o pată tulbure chiar deasupra crestei acoperișului și vântul șuiera subțirel după colțul peretelui. Mă trecu un fior, dar băgai cheia în broască. Intrai în cameră, trăsei după mine ușa, răsucindu-mă... O siluetă întunecată se depărtă de peretele dintre ferestre, făcu doi pași, se opri...

— Michel, șoptii eu.

— Din porunca mea, Michel e închis sub cheie. Eu sunt! îmi răspunse o voce la auzul căreia inima îmi îngheță...

În fața mea se afla Semion Matveici!

Vrusei să fug, dar mă apucase de mână.

— Încotro? Fetiță de două parale! șuieră el. Dacă știi să te duci la întâlnire cu tinerii proști, atunci să știi și să dai seamă!

Muream de groază, dar tot încercam să ajung la ușă... Degeaba! Degetele lui Semion Matveici se înfipseseră în mine ca niște cârlige de fier.

— Dați-mi drumul! Dați-mi drumul! îl rugai în cele din urmă.

— V-am spus să stați pe loc!

Semion Matveici mă obligă să mă așez. În semiîntuneric nu-i puteam distinge fața, doar mă întorsesem într-o parte, dar îl auzeam respirând greu și scrâșnind din dinți. Nu simțeam groază sau disperare, ci un fel de uimire irațională. Probabil că așa moare o pasăre prinsă în ghearele uliului... Chiar și mâna lui Semion Matveici, care mă ținea la fel de tare, strivindu-mă, era ca o labă...

— Aha, repetă el, aha! Așa carevasăzică... Uite unde s-a ajuns... Ei, dar stai odată!

Încercai să mă ridic, dar mă scutură cu o asemenea forță, încât era cât pe ce să strig de durere, și cuvinte de ocară, jigniri, amenințări începură să se reverse șuvoi...

— Michel, Michel, unde ești? Salvează-mă! gemui eu.

Semion Matveici mă mai scutură o dată... De data asta nu mai rezistai... țipai. Probabil asta avu efect asupra lui. Se potoli puțin, îmi dădu drumul la mână, dar rămase pe loc, la doi pași de mine, între mine și ușă. Trecură câteva minute... Eu nu mă mișcam; el respira greu, ca mai înainte.

— Stați liniștită, începu el în cele din urmă, și răspundeți. Demonstrați-mi că moralitatea dumneavoastră încă nu e distrusă de tot și că sunteți în stare să

înțelegeți vocea rațiunii. Pasiunea o mai pot ierta eu, dar încăpățânarea înveterată, niciodată! Fiul meu... În momentul acesta își trase răsuflarea. Mihail Semionîci v-a promis că se căsătorește cu dumneavoastră, nu-i așa? Răspundeți odată! A promis? Da? Se înțelege, nu a promis nimic. Semion Matveici era cât pe ce să izbucnească din nou. Iau tăcerea dumneavoastră drept aprobare, continuă el după o vreme. Așa deci, ați fi vrut să-mi fiți noră? Minunat! Dar, ca să nu mai vorbim de faptul că nu sunteți un copil de paisprezece ani și că trebuia să știți că tinerii neghiobi nu se zgârcesc să facă cele mai absurde promisiuni, numai să-și atingă scopurile, ca să nu mai vorbim despre asta... Dar oare ați fi putut spera că eu, eu, un nobil de viță, Semion Matveici Koltovskoi, o să-mi dau vreodată acordul pentru o asemenea căsătorie? Sau ați fi dorit să vă descurcați fără binecuvântarea părintească?... Ați vrut să fugiți, să vă cununați în secret, iar mai apoi să vă întoarceți, să jucați comedie, să-mi căzați la picioare în speranța că bătrânul, chipurile, o să se înmoaie... Dar răspundeți odată, drace!

Îmi aplecai capul. Putea să mă omoare, dar să mă facă să vorbesc... asta nu-i stătea în putere. Începu să umble o vreme în sus și-n jos.

— Ei, ascultați, începu el cu voce mai liniștită. Să nu credeți... să nu vă imaginați... Văd că trebuie să vorbesc altfel cu dumneavoastră. Ascultați: vă înțeleg situația. Sunteți speriată, tulburată... Veniți-vă în fire. În momentul acesta trebuie că vă par un monstru... un tiran. Dar puneți-vă și în pielea mea: cum să nu mă enervez, să nu spun lucruri de prisos? Și cu toate astea, v-am demonstrat că nu sunt un monstru, că am și eu inimă. Aduceți-vă aminte cum m-am purtat cu dumneavoastră

după sosirea în sat și apoi, înainte de... înainte de ultima perioadă... înainte de boala lui Mihail Semionîci. Nu vreau să mă laud cu binefacerile mele, dar mi se pare că recunoștința însăși ar fi trebuit să vă rețină să mergeți pe drumul acesta alunecos pe care ați hotărât s-o apucați!... Semion Matveici începu din nou să umble prin cameră în sus și-n jos și, după ce se opri, mă lovi ușor peste mână, chiar peste cea care încă mă durea din cauza strânsorii lui și pe care mai apoi îmi rămăseseră multă vreme semne vinețiii... Tocmai asta este... începu el din nou. Capul... aveți capul înfierbântat! Nu vrem deloc să ne gândim la muncă, nu dorim să ne dăm seama ce se întâmplă, care este avantajul nostru și unde trebuie să-l căutăm. Mă întrebați: și unde e avantajul acesta? Nu trebuie să mergeți prea departe... Poate că se află la doi pași... Uite, măcar eu, în calitate de părinte, în calitate de cap al familiei, desigur, trebuia să fiu atent... Este datoria mea. Dar eu sunt om în același timp, și dumneavoastră o știți. Fără îndoială: sunt un om practic și, cu siguranță, nu pot permite orice fleac, trebuie să vă scot din cap orice speranțe nefondate, pentru că ce rost au ele? Ca să nu mai vorbesc de lipsa de moralitate a faptei în sine... Când o să vă veniți în fire, chiar dumneavoastră trebuie să înțelegeți asta. Dar eu, fără să mă laud, vă spun: nu m-aș limita la ceea ce am făcut deja pentru dumneavoastră; mereu am fost gata – și sunt gata și acum – să vă aranjez, să vă simplific bunăstarea, să vă asigur financiar complet, pentru că eu vă cunosc valoarea, vă recunosc talentele, inteligența, și, în fine... (În clipa aceasta, Semion Matveici se aplecă ușor spre mine.) Aveți asemenea ochișori, încât trebuie să recu-

nosc... Uite, sunt bătrân, dar este într-adevăr greu să-i privesc total indiferent... Îmi dau seama... Este greu.

Mă luă cu frig când auzii acele cuvinte. Nu-mi venea să-mi cred urechilor. În primul moment, mi se păruse că Semion Matveici voia să-mi cumpere renunțarea la Michel, să-mi plătească o «compensație»... Dar acele cuvinte! Ochii mei începură să se deprindă cu întunericul și puteam să-i disting fața lui Semion Matveici. Fața aceea bătrână zâmbea, iar el se tot plimba cu pașii lui mici, se tot învârtea în fața mea...

— Ei, cum rămâne? întrebă el în cele din urmă. Vă place propunerea mea?

— Propunerea?... repetai eu involuntar... În mod clar nu am înțeles.

Semion Matveici începu să râdă... Râdea într-adevăr, cu râsul lui respingător, subțire.

— Desigur! exclamă el, voi, tinerele fete – se corectă –, fecioarele... fecioarele... Visați toate la același lucru: să aveți parte numai de tineri! Nu puteți trăi fără iubire! Desigur. Ce să spun? Tinerețea este un lucru bun! Dar oare numai tinerii pot iubi?... Câte un bătrân mai are inima fierbinte, iar dacă bătrânul iubește pe cineva, atunci simțământul lui este o stâncă! Pe vecie! Nici nu se compară cu pierde-vară ăștia imberbi, cu mintea aiurea! Da, da; bătrâneii nu trebuie disprețuiți! Ei pot face multe! Numai că trebuie să-i iei cu pricepere! Da... da! Și bătrâneii știu să alinte, hi, hi, hi... Semion Matveici începu iarăși să râdă. Dar uite, dați-mi voie... Mânuța dumneavoastră... pentru încercare... Numai așa... să încerc...

Sării de pe scaun și îl împinsei în piept cu toată puterea. Se dezechilibră, scoase un sunet bătrânicios, speriat, era cât pe ce să cadă. Nu există cuvinte care să

exprime cât de respingător și îngrozitor de josnic mi se păruse. Orice urmă de groază dispăruse din mintea mea.

— Plecați de-aici, bătrân demn de dispreț, izbucnii. Plecați de-aici, domnule Koltovski, boier de viță! Și în mine curge sângele dumneavoastră, sângele familiei Koltovski, și blestem ziua și ora când el a început să-mi curgă prin vene!

— Ce?... Ce spui?... Ce? bâiguia Semion Matveici, înecându-se. Îndrăznești... în clipa în care te-am găsit... când te-ai dus la Mișka... A? A? A?

Dar nu mă mai puteam opri... În mine se trezise o disperare nemiloasă.

— Și dumneavoastră, fratele... fratele fratelui dumneavoastră ați cutezat, v-ați hotărât... Drept cine m-ați luat? Și oare chiar sunteți orb, să nu fi remarcat repulsia pe care mi-o stârniți?... Ați îndrăznit să folosiți cuvântul «propunere»!... Dați-mi drumul imediat, în clipa aceasta!

Pornii spre ușă.

— A, așa, vasăzică! Așa, vasăzică! Uite când a început să vorbească! începu să piuie Semion Matveici sufocat de răutate, dar probabil nehotărât dacă să se apropie de mine... Stai puțin! Domnule Rätsch, Ivan Demianîci! Vă rog, veniți aici!

Ușa sălii de biliard, opusă celei de care mă apropiasem eu, se deschise larg și tatăl meu vitreg apăru purtând câte un candelabru aprins în fiecare mână. Luminată din ambele părți de lumânări, fața lui roșie, rotundă radia triumfătoare la vederea răzbunării înfăptuite, plină de bucurie slugarnică pentru serviciul reușit... O, ochii aceia urâți, albi! Când voi înceta să-i mai văd!

— Binevoiți s-o luați imediat de aici pe fata aceasta, exclamă Semion Matveici adresându-se tatălui meu vitreg și arătând poruncitor spre mine, cu o mână tremurândă. Binevoiți s-o duceți acasă la dumneavoastră și s-o încuiați cu cheia, cu lacătul... ca ea... să nu miște niciun deget, ca nici musca să nu intre la ea! Până la porunca mea! Să acoperiți ferestrele cu scânduri, dacă e nevoie! Răspundeți cu capul pentru ea!

Domnul Rätsch așează candelabrele pe masa de biliard, făcu o plecăciune adâncă în fața lui Semion Matveici și, legănându-se ușor și zâmbind răutăcios, se îndreptă spre mine. Probabil că așa se apropie pisica de șoarecele care nu mai are scăpare. Tot elanul mă părăsi pe loc. Știam că omul acela era în stare... să mă lovească. Începui să tremur; da. O, rușine! O, umilință! Începui să tremur.

— Ei, domnișoară, continuă domnul Rätsch, binevoiți să veniți cu mine.

Fără să se grăbească, mă apucă de mână, mai sus de cot... Își dădea seama că nu mă voi împotrivi. Pornisem singură spre ușă; în acea clipă mă gândeam numai la un singur lucru: cum să scap cât mai repede de prezența lui Semion Matveici.

Dar bătrânul respingător sări din spate spre noi, iar Rätsch mă opri și mă răsuci cu fața spre patronul lui.

— A! începu imediat să strige și agită pumnul. A! eu sunt fratele... fratelui meu! Legături de sânge? A? Dar cu un frate de rangul al doilea poți să te căsătorești? Poți? A? Ia-o, hei, tu! se întoarse el spre tatăl meu vitreg. Și ai grijă: ține urechea ciulită! Pentru cea mai mică legătură cu ea nu există pedeapsă demnă... Du-o!

Domnul Rätsch mă duse în camera mea. Când merserăm prin curte, nu îmi spuse nimic, numai râdea încet,

fără să scoată nicio vorbă. Închis obloanele, ușile și, imediat, plecând definitiv după ce-mi făcu o plecăciune adâncă, așa cum îi făcuse și lui Semion Matveici, izbucni, dădu drumul unui hohot greu de râs triumfător.

— Noapte bună prințesei Melikitrisa, gemu el sufocat. Nu l-ai prins pe prințul Mitrofan! Păcat! Nu era o idee proastă! Știința a avansat: să nu porți corespondență! Ho, ho, ho! Totuși, ce bine a ieșit totul! Ieși și deodată îșI iți capul din spatele ușii. Ce? Oare nu am uitat? A? Mi-am ținut cuvântul? Ho, ho!

Cheia se răsuci în broască. Răsuflam ușurată. Mă temeam să nu-mi lege mâinile... dar erau ale mele, erau libere! Într-o clipă, trăsei șnurul de mătase al capotului de dormit, făcui o buclă, mi-o apropiai de gât, dar azvârlii imediat șnurul la o parte.

— N-o să vă fac plăcerea asta! spusei cu voce tare. Și, ce mai e și nebunia asta? Puteam eu dispune de viața mea fără voia lui Michel, de viața pe i-o dăruisem lui? Nu, răilor! Nu! N-ați câștigat încă partida! O să mă salveze, o să mă smulgă din iad, el... Michel al meu!

Dar imediat îmi amintii că el era închis ca și mine și, aruncându-mă cu fața în pat, începui să plâng în hohote... să plâng... Și numai gândul că torționarul meu poate stă în spatele ușii, trage cu urechea și jubilează, numai acest gând mă făcu să-mi înghit lacrimile...

Sunt obosită. Scriu de dimineață, iar acum e seară; dacă mă rup o dată de foaia aceasta de hârtie, n-o să mai fiu în stare să pun din nou mâna pe toc... Mai repede, să ajung la final mai repede! Și să mă mai și opresc asupra monstruozităților care au urmat acelei zile groaznice e peste puterile mele!

După o zi și o noapte, am fost urcată într-o căruță închisă și dusă într-o casă separată din curte, înconjurată de țărani paznici, am fost ținută încuiată șase săptămâni întregi! N-am fost singură nicio clipă... Abia mai apoi am aflat că încă de la sosirea lui Michel, tatăl meu vitreg pusese pe urmele noastre iscoade, că îl cumpărase pe servitorul care îmi adusese biletul de la Michel; am mai aflat, de asemenea, că în dimineața următoare, între el și tatăl lui avusese loc o scenă îngrozitoare, plină de indignare... Tatăl lui îl blestemase. Michel, la rândul lui, se jurase că n-o să mai pună piciorul în casa părintească și a plecat la Petersburg. Dar lovitura adusă mie de tatăl vitreg s-a întors asupra lui. Semion Matveici l-a anunțat că nu se mai putea să rămână în sat, să administreze moșia: probabil că osârdia lipsită de abilitate nu este iertată, trebuia să caute un țap ispășitor pentru scandalul întâmplat. De fapt, Semion Matveici a fost generos cu domnul Rätsch; i-a dat bani să se mute la Moscova și să se stabilească acolo. Înainte de plecarea la Moscova am fost dusă din nou în casa noastră, dar, ca de obicei, eram ținută sub supraveghere strictă. Pierderea locșorului «călduț», pierdut «din bunăvoința mea», sporea și mai mult răutatea tatălui meu vitreg.

«Și pe cine v-ați găsit să uimiți?» spunea el, aproape fornăind de indignare. «Chiar așa! Bătrânelul s-a cam înfierbântat, desigur, s-a cam grăbit. Ei, și a dat cu oiștea-n gard; acum, bineînțeles că orgoliul lui a avut de suferit, nu mai poate îndrepta lucrurile. Trebuia să fi așteptat o zi, două, și totul ar fi mers ca pe roate; acum nu ați fi mîncat numai pâine cu apă, iar eu aș fi rămas ce-am fost! Asta e problema: muierile au poale lungi...

și minte scurtă! Ei hai, bine; o să-mi iau partea mea, și porumbelul acela n-o să mă uite!»

Se înțelege, trebuia să suport în tăcere toate aceste jigniri. Pe Semion Matveici nu l-am mai văzut niciodată. Despărțirea de fiu l-a marcat și pe el. Nu știu, o fi simțit căință sau – mai probabil – o fi dorit să mă lege pentru totdeauna de casa mea, de familia mea. De familia mea! Cert este că a stabilit pentru mine o pensie care trebuia să ajungă în mâinile tatălui meu vitreg și să mi se dea atunci când mă voi căsători... Această pomană umilitoare, această pensie o primesc și acum... adică domnul Rätsch o primește pentru mine...

Ne-am stabilit la Moscova. Jur pe memoria sărmanei mele mame că nici două zile, nici două ore n-aș fi rămas alături de tatăl vitreg, după ce am ajuns în oraș... Aș fi plecat unde vedeam cu ochii... La poliție, m-aș fi aruncat la picioarele guvernatorului general, la picioarele senatorilor. Nu știu ce-aș fi făcut, dacă fix în clipa plecării din sat fosta mea cameristă n-ar fi reușit să-mi transmită o scrisoare de la Michel. O, scrisoarea aceea! De câte ori am recitit fiecare rând, de câte ori am acoperit-o de sărutări! Michel mă implora să-mi mențin moralul, să sper, să fiu sigură de dragostea lui neschimbată; jura că, în afară de mine, nu va aparține nimănui, mă numea «soția» lui, promitea să îndepărteze toate obstacolele, desena tabloul viitorului nostru, mă ruga un singur lucru: să rabd, să aștept puțin... Și am hotărât să aștept și să rabd. Ah, câte am acceptat, câte am suportat numai pentru a-i îndeplini voința! Scrisoarea aceasta a devenit lucrul meu cel mai de preț, steaua mea călăuzitoare, ancora mea. Uneori, tatăl meu vitreg începea să-mi facă reproșuri, să mă jignească, iar eu puneam încetișor

mâna la piept (purtam în săculețul cu tămâie scrisoarea de la Michel) și doar zâmbeam. Și cu cât se dezlănțuia și ocăra mai abitir domnul Rätsch, cu atât mai plăcut mă simțeam, și mai ușoară... În cele din urmă, am văzut după ochii lui că începuse să creadă că voi înnebuni... După prima scrisoare a venit o a doua, și mai plină de speranțe... Vorbea despre revederea apropiată.

Ah, în locul revederii a sosit o dimineață... Și am văzut că vine la mine domnul Rätsch. Din nou, pe fața lui se citea o victorie, o victorie plină de răutate. În mână ținea o foaie din *Invalid*, iar acolo am citit vestea morții căpitanului de cavalerie Mihail Koltovski... Scos din liste.

Ce pot să mai adaug? Am rămas în viață și am continuat să locuiesc cu domnul Rätsch. El mă ura ca mai înainte, mai mult ca înainte – mult prea tare își dezgolise în fața mea sufletul negru, și nu putea să-mi ierte asta. Dar mie îmi era indiferent. Am devenit oarecum insensibilă; soarta mea nu mă mai interesa. Să-mi aduc aminte de el, să-mi aduc aminte de el! Nu aveam altă ocupație, alte bucurii. Sărmanul meu Michel se stinsese cu numele meu pe buze... Mi-a transmis asta un om credincios lui, care venise cu el în sat. Tatăl meu vitreg s-a căsătorit în același an cu Eleonora Karlovna. În curând a murit și Semion Matveici, după ce a confirmat și a mărit în testament pensia pe care mi-o alocase... În cazul morții mele, ea îi revenea domnului Rätsch...

Au trecut doi, trei ani... au trecut șase ani, șapte ani... Viața s-a dus, s-a scurs... Iar eu numai am privit cum s-a scurs. Tot astfel cum, în copilărie, clădești uneori pe malul pârâului un castel de nisip, faci și un zid și te chinui în toate felurile ca apa să nu se scurgă, să nu spargă

zidul... Dar, uite, în cele din urmă sparge zăgazul și lași la o parte toate grijile, și deodată începi să privești vesel cum tot ce ai adunat se duce până la ultima picătură...

Așa am trăit eu, așa am existat până când, în sfârșit, o rază neașteptată de lumină și căldură..."

Cu aceste cuvinte se încheia manuscrisul; ultimele pagini fuseseră rupte și cele câteva rânduri care încheiau fraza fuseră șterse și pătate de cerneală.

XVIII

Citirea acelui caiet mă indignase așa de tare, impresia lăsată de vizita Susannei fusese așa de mare, că nu putui adormi toată noaptea și, dimineața devreme, trimisei cu o ștafetă o scrisoare lui Fustov, în care îl imploram să vină cât se poate mai repede la Moscova, pentru că absența lui ar putea avea cele mai grele urmări. Făceam, de asemenea, aluzie la întâlnirea cu Susanna, la caietul pe care ea îl lăsase în mâinile mele. După ce trimise scrisoarea, toată ziua nu ieșii din casă, gândindu-mă numai la ceea ce trebuia să se întâmple acolo, la familia Rätsch. Nu mă hotărâsem să mă duc la ei.

Totuși, nu puteam să nu remarc faptul că mătușica mea se afla într-o stare de agitație: poruncea să se afume cu tămâie în casă aproape în fiecare clipă și făcea pasența Călătorul, notorie pentru faptul că nu iese niciodată! Vizita unei femei necunoscute, și mai ales la o oră târzie, nu rămăsese un secret pentru ea: imaginația ei își reprezenta o prăpastie larg deschisă, la marginea căreia mă aflam eu, și ofta din când în când, rostind cu voce scăzută propoziții franțuzești extrase de ea dintr-o cărțulie manuscrisă intitulată *Extraits de lecture*, iar seara, pe noptiera mea, găsii lucrarea lui De Gerando, deschisă la capitolul „Despre caracterul dăunător al pasiunilor“. Lucrarea aceasta fusese adusă în camera mea, din porunca mătușicăi, de către însoțitoarea ei mai bătrână, care era numită în casă „Amișka“, din pricina

asemănării ei cu micul pudel ce purta același nume. Era o femeie foarte sentimentală și chiar romantică, dar foarte bătrână. Toată ziua următoare o petrecui într-o obositoare așteptare a lui Fustov, a unei scrisori de la el, a unor vești de la familia Rätsch... Deși cu ce drept mi le-ar fi trimis mie? Mai degrabă Susanna putea presupune că o s-o vizitez... Dar în mod clar nu aveam puterea de a o vedea înainte de a vorbi mai înainte cu Fustov. Îmi reaminteam toate expresiile din scrisoarea mea către el... Mi se părea că sunt destul de puternice; în cele din urmă, apăru seara, foarte târziu.

XIX

A intrat în camera mea cu mersul lui obișnuit, rapid, dar fără grabă. Fața lui mi se părea palidă și, păstrând urmele oboselii de pe drum, exprima nedumerire, curiozitate, nemulțumire – sentimente de regulă prea puțin cunoscute lui. M-am aruncat asupra lui, l-am îmbrățișat, i-am mulțumit pătimaș pentru că m-a ascultat și, după ce i-am redat în două cuvinte discuția mea cu Susanna, i-am înmânat caietul. El s-a dus la fereastră, tocmai la fereastra la care Susanna stătuse cu două zile în urmă și, fără să-mi spună un cuvânt, s-a apucat să citească. Imediat m-am dus în celălalt colț al camerei și am luat o carte așa, de formă; dar recunosc că mă uitam mereu cu coada ochiului la Fustov, peste marginea copertei. Mai întâi a citit destul de liniștit și își tot ciupea cu mâna stângă mustața; după aceea și-a coborât mâna, s-a aplecat și nu s-a mai mișcat. Ochii îi alergau așa de repede peste rânduri, gura i se deschise ușor. Uite, a terminat caietul, l-a întors cu fața în jos, s-a uitat în jur, a căzut pe gânduri și s-a apucat din nou de citit. L-a citit pe tot încă o dată, de la început până la sfârșit. Apoi s-a ridicat, a pus caietul în buzunar și s-a îndreptat repede spre ușă, totuși s-a întors și s-a oprit în mijlocul camerei.

— Ei, ce crezi? începui, fără să mai aștept să deschidă el vorba.

— Sunt vinovat față de ea, răspunse Fustov surd. M-am comportat... nechibzuit, de neiertat, sălbatic. L-am crezut pe ăsta... pe Viktor.

— Cum! exclamai eu. Pe acel Viktor pe care îl disprețuiești așa de tare? Păi ce-ți putea spune el?

Fustov își împreună mâinile și se așează pieziș față de mine. Îi era rușine, văzui asta.

— Ții minte, spuse el nu fără oarecare efort, ăsta... Viktor a pomenit de... de pensie. Cuvântul acesta nefericit mi s-a înfipt în cap. El e de vină. Am început să-l descos... Ei, și el...

— Ce-i cu el?

— El mi-a spus că bătrânul acela... Cum îi zice?... Koltovski i-a dat pensia asta Susannei pentru că... pentru a... ei, într-un cuvânt, în semn de răsplată.

Îmi plesnii palmele.

— Și tu l-ai crezut?

Fustov dădu din cap.

— Da! L-am crezut... Și a mai spus că și cu tânărul... Într-un cuvânt, comportamentul meu nu are justificare.

— Și tu ai plecat ca să rupi totul?

— Da; este metoda cea mai bună... în cazurile acestea. M-am comportat sălbatic, sălbatic, adăugă el.

Tăceam amândoi. Fiecare simțea că-i e rușine de celălalt; dar pentru mine era mai ușor: nu pentru mine îmi era rușine.

XX

— Acum i-aș face praf oasele acestui Viktor, continuă Fustov, scrâșnind din dinți, dacă nu aș considera că eu sunt de vină. Acum înțeleg din ce motiv a fost declanșată treaba asta: dacă Susanna s-ar fi căsătorit, ei ar fi pierdut pensia... Ticăloșii!

Îl apucai de mână.

— Aleksandr, îl întrebai, ai fost la ea?

— Nu; am venit direct la tine de pe drum. O să mă duc mâine... mâine dimineață. Situația nu trebuie să rămână așa. Pentru nimic în lume!

— Dar tu... o iubești, Aleksandr?

Fustov parcă se supără.

— Bineînțeles că o iubesc. Sunt foarte atașat de ea.

— Este o fată minunată, cinstită! exclamai.

Fustov bătu nerăbdător din picior.

— Dar ce-ți închipui? Eram gata să mă căsătoresc cu ea, doar e botezată, și acum sunt gata să mă căsătoresc cu ea, deja m-am gândit la asta, deși e mai mare ca mine.

În acea clipă mi se păru deodată că la fereastră stă sprijinită în mâini o siluetă palidă de femeie. Lumânările se stinseră: în cameră era întuneric. Tresării, mă uitai mai cu atenție și, desigur, nu văzui nimic pe pervaz, dar mă cuprinse un sentiment ciudat, un amestec de groază, tristețe și părere de rău.

— Aleksandr! începui eu cu o patimă iscată din senin, te rog, te implor, du-te acum la alde Rätsch, nu amâna pentru mâine! O voce lăuntrică îmi spune că trebuie neapărat să te duci azi să o vezi pe Susanna!

Fustov ridică din umeri.

— Ce spui! Te rog! Acum e ora unsprezece, probabil că toți dorm deja.

— Tot aia e... Du-te, pentru Dumnezeu! Am o presimțire... Te rog, ascultă-mă! Du-te acum, ia un birjar...

— Ei, ce prostie mai e și asta? protestă rece Fustov. Cu ce drept să mă duc acum? Mâine dimineață o să fiu acolo și o să se lămurească tot.

— Dar, Aleksandr, adu-ți aminte, ea spunea că o să moară, că tu n-o s-o mai găsești în viață... Și dacă i-ai fi văzut fața! Gândește-te puțin, imaginează-ți, pentru a se hotărî să vină la mine... Cât a costat-o...

— Are o minte exaltată, spuse Fustov care, după cum se vedea, își recăpătase sângele rece. Toate fetele tinere sunt așa... la început. Repet: mâine totul va fi în ordine. Deocamdată, rămâi cu bine. Am obosit, iar tu vrei să dormi.

Își luă șapca și ieși din cameră.

— Dar îmi promiți să vii imediat aici și să-mi spui tot? îi strigai eu în urmă.

— Îți promit... Rămâi cu bine!

M-am băgat în pat, dar inima mea era neliniștită și-mi era necaz de prietenul meu. Am adormit târziu și am visat că eu și Susanna mergeam printr-un pasaj subteran umed, ne târam pe niște scări abrupte și coboram din ce în ce mai des, deși trebuia neapărat să urcăm la aer. Cineva ne chema tot timpul, fără încetare, cu voce monotonă și tragică.

XXI

O mână îmi atinse umărul și mă scutură de câteva ori... Deschisei ochii și, la lumina slabă a unei lumânări singuratice, îl văzui pe Fustov în fața mea. Mă speria. Se legăna pe picioare; fața îi era galbenă, aproape de aceeași culoare cu părul; avea buzele lăsate, ochii tulburi priveau goi într-o parte. Unde dispăruse privirea lui mereu blândă și binevoitoare? Aveam un văr care căzuse în idiotism din cauza epilepsiei... În acea clipă, Fustov semăna cu el. Mă ridicai repede.

— Ce-i? Ce e cu tine? Doamne! Nu răspunse nimic. Dar ce s-a întâmplat? Fustov? Spune odată! Susanna?...

Fustov se mișcă ușor.

— Ea... începu el cu glas răgușit și tăcu.

— Ce-i cu ea? Ai văzut-o?

Își fixă privirea asupra mea.

— Nu mai este.

— Cum nu mai este?

— Nu mai este. A murit.

Sării din pat.

— Cum adică, a murit? Susanna? A murit?

Fustov se uită din nou într-o parte.

— Da, a murit; la miezul nopții.

„S-a scrântit!“ îmi trecu prin minte.

— La miezul nopții? Dar acum cât e ceasul?

— Acum e opt dimineața. Au trimis să mă anunțe. Mâine o îngroapă.

Îl apucai de mână.

— Aleksandr, nu aiurezi? Ești în toate mințile?

— Sunt în toate mințile, răspunse el. Cum am aflat, am venit imediat la tine.

Inima îmi împietri dureros, cum se întâmplă mereu când ești convins de o nenorocire ireversibilă care deja s-a produs.

— Doamne Dumnezeule! Doamne Dumnezeule! A murit! repetam eu. Cum se poate asta? Așa pe neașteptate! Sau poate că s-a sinucis?

— Nu știu, spuse Fustov. Nu știu nimic. Mi-au spus că s-a stins la miezul nopții. Și că mâine o s-o înmormânteze.

„La miezul nopții", îmi spusei... „Prin urmare, ieri era încă în viață, când mi s-a năzărit la fereastră, când l-am implorat să se ducă la ea..."

— Ieri, când m-ai trimis la Ivan Demianîci, era încă în viață, spuse Fustov ca și cum mi-ar fi ghicit gândul.

„Cât de puțin a cunoscut-o!" îmi spusei din nou. Cât de puțin știam amândoi despre ea! „O minte exaltată!" spunea el. „Toate fetele tinere sunt așa..." Dar în clipa aceea ea poate că dusese la buze... Se poate să iubești pe cineva și să greșești așa de tare în privința acestuia?

Fustov stătea nemișcat în fața patului meu, cu mâinile atârnând, ca un vinovat.

XXII

Mă îmbrăcai repede.

— Și ce intenționezi să faci acum, Aleksandr?

El mă privea nedumerit, de parcă s-ar fi minunat de absurditatea întrebării mele. Și, ce era de făcut?

— Totuși, nu poți să nu te duci la ei, începui. Trebuie să afli cum s-a întâmplat; poate că aici se ascunde o crimă. De la oamenii aceștia te poți aștepta la orice... Totul trebuie scos la lumină. Adu-ți aminte ce scrie în caietul ei: pensia se întrerupe în cazul căsătoriei, iar în cazul morții, îi revine lui Rätsch. În orice caz, trebuie să-ți iei rămas-bun de la rămășițele ei!

Îi vorbeam lui Fustov ca un învățător, ca un frate mai mare. În mijlocul acestui haos, al durerii, al uimirii, un sentiment involuntar de superioritate față de Fustov se contura în mine... Să fi fost pentru că îl vedeam pierdut, distrus de conștientizarea vinei sale? Să fi fost pentru că nefericirea, după ce-l lovește pe om, îl coboară aproape mereu, îl pune mai jos în opinia celorlalți? „Prin urmare", zic ceilalți, „tu ești prost că nu ai putut să scapi de asta!" – Dumnezeu mai știe! Numai că Fustov mi se părea aproape un copil, îmi părea rău de el și am înțeles necesitatea unui ton sever. Îi întindeam mâna de sus în jos. Numai compătimirea feminină nu vine de sus în jos.

Dar Fustov continua să mă privească tâmp și sălbatic – autoritatea mea, evident, nu acționa asupra lui –, iar la a doua întrebare – „Doar o să te duci la ei, nu?" – răspunse: „Nu, nu mă duc."

— Cum așa, te rog! Oare nu vrei să afli singur, să pui întrebări: cum, ce? Poate că ea a lăsat o scrisoare... un document, ceva... Te rog!

Fustov dădu din cap.

— Nu pot să mă duc acolo, spuse el. De aceea am și venit la tine, ca să te rog... în locul meu... Dar eu nu pot... nu pot...

Deodată, Fustov se așeză la masă, își acoperi fața cu mâinile și începu să plângă amar, în hohote.

— Ah, ah, repeta el printre lacrimi, ah, sărmana... biata de ea... eu am... eu am iubit-o... ah, ah!

Stăteam lângă el și, trebuie să recunosc, hohotele lui de plâns, fără îndoială sincere, nu-mi stârneau nici cea mai mică compătimire: pur și simplu mă minunam de faptul că Fustov poate să plângă așa și mi se părea că înțelesesem ce om mărunt este și că eu, în locul lui, aș fi procedat cu totul altfel. Uite, mai du-te după asta! Dacă Fustov ar fi rămas total liniștit, poate că l-aș fi urât, aș fi simțit repulsie față de el, dar el nu ar fi decăzut în ochii mei... Prestigiul lui s-ar fi păstrat. Don Juan ar fi rămas Don Juan! Foarte târziu în viață – și numai după multe încercări – omul învață, sub forma unei căderi adevărate sau a unei slăbiciuni a aproapelui, să-l compătimească și să-l ajute fără să simtă o ascunsă desfătare de sine față de propriile virtuți și față de propria-i forță, ci – dimpotrivă – împăcat și înțelegând firescul, inevitabilitatea vinei!

XXIII

Îl trimisesem foarte viteaz și hotărât pe Fustov la Rätsch, dar când m-am dus eu însumi acolo, pe la ora douăsprezece (Fustov nu acceptase deloc să vină cu mine, mă rugase doar să-l informez în amănunt despre toate), când, de după cotul străduței, casa lor cu pata gălbuie a unei lumânări funerare la o fereastră m-a privit din depărtare, o groază de nespus m-a sufocat și aș fi făcut cale întoarsă cu mare plăcere... Totuși, m-am întărit și am intrat în antreu. Acolo mirosea a tămâie și ceară; capacul roz a sicriului, căptușit cu ceaprazuri argintii, stătea într-un colț, lipit de perete. Într-una dintre camerele vecine, în sufragerie, răsuna bolboroseala monotonă a unui diacon, ca un bondar în zbor.

Din salon apăru fața umflată de somn a unei servitoare; după ce întrebă cu voce scăzută: „Ați venit să vă luați rămas-bun?“ arătă spre ușa sufrageriei. Intrai. Sicriul stătea cu capul spre ușă; mai întâi îmi sări în ochi părul negru al Susannei, sub cununa albă, deasupra dantelei ridicate a pernei. Intrai pieziș, închinându-mă, făcui o plecăciune până la pământ, aruncai o privire... Doamne! Ce înfățișare tristă! Nefericita! Nici măcar moartea nu avusese milă de ea; nu îi conferise – nici nu mai vorbesc de frumusețe – măcar acea liniște blajină și împăcată, cum se poate vedea adesea în trăsăturile morților. Fața mică, întunecată, aproape maronie a Susannei îmi amintea de chipurile icoanelor foarte

vechi. Și ce expresie avea fața aceea! Așa o expresie, de parcă se pregătea să strige disperată. Așa și murise, fără să rostească vreun sunet... Nici măcar ridurile dintre sprâncene nu se neteziseră, iar degetele mâinilor erau îndoite și strânse.

Mi-am îndepărtat involuntar privirea, dar după un timp m-am forțat s-o privesc, s-o privesc atent și lung. Părerea de rău îmi umplea sufletul, și numai părerea de rău. „Fata asta a murit de moarte silnică", mi-am spus, „este incontestabil." Cât stăteam așa și mă uitam la răposată, diaconul, care la intrarea mea își ridicase vocea și rostise câteva sunete articulate, a început din nou să bubuie și a căscat de vreo două ori. M-am aplecat a doua oară, adânc, și am ieșit în antreu. În pragul salonului mă aștepta deja domnul Rätsch, îmbrăcat într-un halat pestriț de Buhara și, după ce mi-a făcut semn cu mâna să vin cu el, m-a condus în biroul său, era cât pe ce să spun „în bârlogul său". Biroul acela întunecos, înghesuit, impregnat tot de miros acru de tutun, îmi stârnea în minte comparația cu bârlogul lupului sau al vulpii.

XXIV

— Atac de cord! S-au rupt acolo învelitorile astea... membranele... Știți... membranele? începu să vorbească domnul Rätsch imediat ce închise ușa... O asemenea nenorocire! Ieri seară nu se vedea nimic, și deodată – deodată poc! În două! Și gata! Uite, chiar așa: *Heute roth, morgen todt!*[1] E adevărat, trebuia să ne așteptăm la asta: mereu m-am așteptat la asta. La Tambov, doctorul regimentului Galimbovski, Vikenti Kazimirovici... Probabil ați auzit de el... un practician minunat, specialist!

— Aud pentru prima dată numele acesta, remarcai eu.

— Ei, totuna e; așa că uite, el, continuă domnul Rätsch, mai întâi cu o voce liniștită, apoi din ce în ce mai tare și, spre marea mea uimire, cu un accent german evident — mereu mă prevenea: „Ei, Ivan Demianîci! Ei, prietene, aveți grijă! Fiica dumneavoastră vitregă are o insuficiență organică la inimă – *hypertrophia cordialis*! Cum apare ceva, e mare nenorocire! Trebuie evitate mai ales emoțiile puternice... Trebuie acționat asupra rațiunii...“ Dar, vă rog, oare se poate asta în cazul unei tinere fete – să acționezi asupra rațiunii? Ha... ha... ha...

Domnul Rätsch era cât pe ce să înceapă să râdă, după vechiul obicei, dar își dădu seama la timp și sunetul se prefăcu în tuse.

Tocmai domnul Rätsch vorbea! După toate câte aflasem despre el!... Consideram totuși de datoria mea să-l întreb dacă chemaseră doctorul.

---

[1] „Azi viu, mâine mort“ (germ. în original).

Domnul Rätsch chiar sări în sus.

— Desigur, a fost... Doi am chemat, dar totul se terminase deja – *abgemacht*! Și, vă imaginați: parcă s-au întâlnit amândoi (domnul Rätsch, probabil, voia să spună „s-au înțeles"): atac de cord! „Atac de cord!" au strigat amândoi în același timp. Au propus să se facă necropsie, dar eu deja... Înțelegeți, nu am fost de acord.

— Și mâine e înmormântarea? întrebai.

— Da, da, mâine, mâine o înmormântăm pe porumbița noastră! Plecarea de acasă o să fie fix la ora unsprezece dimineața... De aici la biserica Sfântul Nicolae pe Picioare de Găină[1]... O știți? Ce nume ciudate mai au bisericile voastre rusești! Apoi, pentru veșnica odihnă în pământ! Binevoiți să veniți? Nu ne cunoaștem de mult, dar îndrăznesc să spun că amabilitatea firii dumneavoastră și înălțimea sentimentelor...

Mă grăbii să aprob din cap.

— Da, da, da, oftă domnul Rätsch. Asta e... asta e chiar așa, cum se spune, a căzut ca un trăsnet din senin! *Ein Blitz aus heiteren Himmel!*

— Și Susanna Ivanovna nu a spus nimic înainte să moară, nu a lăsat nimic?

— În mod clar nimic! Nimic-nimicuța! Nicio bucățică de hârtie! Vă rog, când m-au chemat la ea, când m-au trezit, imaginați-vă! Era deja rece! A fost foarte sensibil pentru mine; tare mult ne-am mai întristat! Și lui lui Aleksandr Davidîci îi va părea rău când va afla... Se spune că nu e la Moscova?

— Chiar așa, a plecat pentru câteva zile... începui eu.

— Viktor Ivanîci se plânge că sania e adusă așa de greu, mă întrerupse o servitoare care intră, aceeași pe

[1] Lăcaș de cult cunoscut din 1639; numele provine de la buturugile uriașe pe care se presupune ar fi fost ridicată fundația.

care o văzusem în antreu. Fața ei, la fel de adormită, mă uimea de data aceasta printr-o expresie de grosolănie obraznică, așa cum apare la servitori când știu că stăpânii lor depind de ei și nu se decid nici să-i ocărască, nici să-i pedepsească.

— Îndată, îndată, începu să se agite Ivan Demianîci. Eleonora Karpovna! Leonore! Lenchen! Veniți aici, vă rog!

Ceva greoi se agită în spatele ușii și în clipa aceea se auzi exclamația poruncitoare a lui Viktor: „Ce-i? Caii nu sunt înhămați? Doar n-o să mă duc pe jos la poliție!"

— Acum-acum, îngăimă din nou Ivan Demianîci. Eleonora Karpovna, veniți aici, vă rog!

— *Aber*, Ivan Demianîci, se auzi vocea ei, *ich habe keine Toilette gemacht!*[1]

— *Macht nichts. Komm herein!*[2]

Eleonora Karpovna intră, ținându-și cu două degete baticul pe gâtul gol. Era îmbrăcată cu un capot matinal care se petrecea, și nici nu apucase să se pieptene. Ivan Demianîci sări imediat la ea.

— Auziți, Viktor cere calul, spuse el, arătând grăbit cu degetul ba spre ușă, ba spre fereastră. Vă rog, dați ordine mai serios! *Der Kerl schreit so!*[3]

— *Viktor schreit immer,* Ivan Demianîci, *Sie wissen wohl*[4], răspunse Eleonora Karpovna, și chiar eu i-am spus vizitiului, numai că s-a gândit să-i dea calului niște ovăz. Uite ce nenorocire s-a întâmplat deodată, mai spuse ea, întorcându-se spre mine, și cine se putea aștepta la așa ceva din partea Susannei Ivanovna?

---

[1] „Dar... încă nu sunt îmbrăcată" (germ. în original).

[2] „Nu-i nimic. Vino încoace" (germ. în original).

[3] „Băiatul strigă așa de tare" (germ. în original).

[4] „Viktor strigă mereu, știți foarte bine" (germ. în original).

— Eu m-am așteptat mereu, mereu! începu să strige Rätsch și își înălță mâinile, moment în care halatul lui de catifea se desfăcu în față și ieșiră la iveală niște indispensabili respingători, din piele întoarsă, având catarame de aramă la brâu. Atac de cord! S-au rupt membranele! Hipertrofie!

— Ei, da, repetă după el Eleonora Karpovna... hipo... Ei, uite, asta. Numai că îmi pare tare, tare rău, vă spun, totuși... Și fața ei grosolană se schimonosi puțin, sprâncenele se ridicară sub forma unui triunghi, și o lacrimă minusculă lunecă pe obrazul rotund, parcă lăcuit, ca al unei păpuși... Îmi pare foarte rău că un om așa de tânăr, care ar fi trebuit să trăiască și să se folosească de tot... de tot... Și, dintr-odată, o asemenea disperare!

— *Na! Gut, gut... geh, alte!*[1] o întrerupse domnul Rätsch.

— *Geh' schon, geh' schon*[2], mârâi Eleonora Karpovna și ieși, tot ținându-și baticul cu degetele și vărsând lacrimi mici.

Pornii și eu după ea. În antreu dădui peste Viktor, într-o manta de student cu guler de biber și cu șapca pe-o sprânceană. Abia îmi aruncă o privire peste umăr, își scutură gulerul și nu făcu nicio plecăciune, lucru pentru care îi mulțumii în sinea mea.

Mă întorsei la Fustov.

---

[1] „ Bine, bine... du-te, bătrânico“ (germ. în original).

[2] „Mă duc, mă duc“ (germ. în original).

XXV

L-am găsit pe prietenul meu stând într-un colț al biroului său, cu capul plecat și cu mâinile încrucișate pe piept. Încremenise așa și se uita în jur cu uimirea moale a omului care a dormit foarte profund și care tocmai a fost trezit din somn. I-am povestit vizita mea la Rätsch, i-am transmis spusele veteranului, vorbele soției acestuia, impresia pe care mi-au produs-o amândoi, i-am transmis convingerea referitoare la faptul că nefericita fată s-a sinucis... Fustov mă asculta fără să-și schimbe expresia feței și se uita în jur cu aceeași uimire.

— Ai văzut-o? mă întrebă în cele din urmă.

— Am văzut-o.

— În sicriu?

Fustov parcă se îndoia că Susanna e într-adevăr moartă.

— În sicriu.

Se schimonosi și își plecă privirea, își frecă încetișor mâinile.

— Ți-e frig? întrebai.

— Da, frate, mi-e frig, răspunse el rar și dădu din cap fără rost.

Începui să-i demonstrez că Susanna se otrăvise, dar poate că și fusese otrăvită, și că asta nu trebuie să rămână așa...

Fustov mă fixă cu privirea.

— Ce-i de făcut aici? spuse el, clipind rar, făcând ochii mari. Doar e mai rău... dacă află. N-o s-o mai îngroape. Trebuie să se lase... așa.

De fapt, mie nu-mi dăduse prin minte gândul acela simplu. Simțul practic al prietenului meu nu-l trădase.

— Când... o îngroapă? continuă.

— Mâine.

— Te duci?

— Da.

— Acasă sau la biserică?

— Și acasă, și la biserică; iar de acolo la cimitir.

— Dar eu nu vin... Nu pot, nu pot, șopti Fustov și începu să scâncească. Și dimineață plânsese în hohote la aceleași cuvinte.

Am remarcat că asta se întâmplă adesea cu cei care plâng; ca și cum niște cuvinte banale, în cea mai mare parte fără semnificație – dar tocmai aceste cuvinte, nu altele –, pot deschide izvorul lacrimilor unui om, îl pot tulbura, stârni în el sentimentul de părere de rău pentru altul și pentru sine... Țin minte că o țărancă, povestind în prezența mea despre moartea subită a fiicei sale în timpul prânzului, izbucnise în lacrimi și nu-și mai putuse continua istorisirea imediat ce rostise fraza următoare: „Eu îi zic: «Fiokla?» Iar ea către mine: «Mămică, unde-ai pus sarea... unde-ai pus sarea...»“ Cuvântul „sarea“ o dădea gata. Dar pe mine, ca și dimineață, mă mișcau prea puțin lacrimile lui Fustov. Nu puteam înțelege de ce nu putea să mă întrebe dacă Susanna lăsase sau nu ceva pentru el. De fapt, iubirea lor reciprocă era pentru mine o enigmă: și așa a și rămas pentru mine, o enigmă.

După ce a plâns vreo zece minute, Fustov s-a ridicat, s-a întins pe canapea, s-a întors cu fața la perete și a

rămas nemișcat. Am așteptat puțin, dar când am văzut că nu mișcă și nu-mi răspunde la întrebări, m-am hotărât să plec. Poate că exagerez în privința lui, dar era cât pe ce să adoarmă... De fapt, asta nu ar demonstra că nu simțea durere... numai că firea lui era în așa fel construită, încât nu putea îndura multă vreme senzații neplăcute... Era o fire mult prea normală!

XXVI

A doua zi, la ora unsprezece fix, am fost acolo. O măzăriche subțire se cernea din cerul scund, gerul nu era prea mare, se anunța dezghețul, dar în aer se simțeau șuvoaie tăioase, neplăcute... O vreme tipică pentru postul mare, numai bună să răcești. L-am găsit pe domnul Rätsch în pridvorul casei sale. În frac negru cu broderii de doliu, fără pălărie, se agita, dădea din mâini, se lovea peste pulpe, striga ba în casă, ba afară, în direcția dricului cu catafalc alb și a celor două carete de poștă, în jurul cărora patru soldați din garnizoană, cu mantii de doliu peste mantalele vechi și cu pălării de doliu plecate pe ochii ridați înfigeau în zăpada afânată mânerele făcliilor neaprinse. Cușma căruntă a părului se ridica deasupra feței roșii a domnul Rätsch și vocea lui, vocea aceea de aramă se întrerupea din cauza efortului.

— Ce-i cu bradul? Bradul! Aici! Crengile de brad! urlă el. Acum o să scoată sicriul! Bradul! Aduceți bradul! Mai repede! exclamă el încă o dată și alergă în casă.

Se dovedise că, în ciuda punctualității mele, întârziasem: domnul Rätsch considera că trebuie să se grăbească. Slujba se terminase deja: preoții – unul cu camilafcă, iar celălalt, mai tânăr, pieptănându-se și dându-și părul cu ulei – apărură împreună cu dascălul, în pridvor. În curând se arătă și sicriul, dus de vizitiu, doi portari și sacagiu. Domnul Rätsch mergea în spate, sprijinindu-se cu vârfurile degetelor de capac, și tot repeta: „Mai ușor, mai

ușor!“ În spatele lui venea legănat Eleonora Karpovna, în rochie neagră, toată cu broderii de doliu, înconjurată de toată familia; în urma tuturor venea Viktor, într-o uniformă nouă, cu sabie, cu voal la mâner. Cei care duceau sicriul, scrâșnind și ciondănindu-se, îl puseră în dric; soldații de la garnizoană aprinseră făcliile, care imediat începură să sfârâie și să fumege. Se auzi bocetul unei cerșetoare pripășite, diaconii începură să cânte, zăpada măruntă se înteți deodată și se învârteji „ca niște muște albe“, domnul Rätsch strigă „Cu Dumnezeu înainte! Dă-i drumul!“ și procesiunea se puse în mișcare. În afară de familia domnului Rätsch, erau cinci persoane care veneau după sicriu: un ofițer genist în rezervă, foarte jerpelit, purtând panglica decolorată a Ordinului Stanislav la gât, poate închiriată; ajutorul sectoristului, un om modest, cu o față liniștită și ochi lacomi; un bătrânel în pardesiu de camlot; un negustor de pește extrem de gras, într-un caftan albastru negustoresc care mirosea ca marfa sa, și eu. Lipsa sexului feminin (căci nu se putea să incluzi aici cele două mătuși ale Eleonorei Karpovna, surorile cârnățarului și încă o fată cam șuie, cu ochelari albaștri pe nasul albastru), lipsa prietenelor defunctei mă uimi la început.

Dar, după ce mă mai gândii puțin, îmi dădui seama că Susanna, cu firea, educația și amintirile ei, nu putea să aibă prietene în mediul în care trăia. La biserică se adunaseră destul de mulți oameni, mai mulți necunoscuți decât cunoscuți, lucru care se vedea după expresia fețelor lor. Slujba dură puțin. Mă uimi faptul că domnul Rätsch se închina destul de asiduu, ca un ortodox, mai că-i acompania pe dascăli cu unele note. Însă când în sfârșit trebui să ne luăm rămas-bun de la răposată, făcui

o plecăciune adâncă în fața ei, dar nu o sărutai. Domnul Rätsch, dimpotrivă, îndeplini foarte degajat acest obicei îngrozitor și, plecându-se respectuos, ca și cum l-ar fi poftit, îl invită la sicriu pe ofițerul cu ordinul Stanislav, și, ridicându-și cu elan copiii de subsuori, îi aduse pe rând lângă cadavru. Eleonora Karpovna, după ce-și luă rămas-bun de la Susanna, începu imediat să bocească de se auzea în toată biserica; totuși, se liniști repede și tot întreba în șoaptă, iritată: „Dar unde este poșetuța mea?“ Viktor stătea la o parte și, prin toată ținuta lui, părea că vrea dea de înțeles că e departe de asemenea obiceiuri și că-și îndeplinește datoria bunei-cuviințe. Cel mai tare își manifesta compătimirea bătrânul în pardesiu, cel care, cu cincisprezece ani în urmă, fusese hotarnic în gubernia Tambov și care de atunci nu-l mai văzuse pe Rätsch. Nu o cunoștea deloc pe Susanna, dar apucase deja să bea două păhărele de vodcă la bufet. Și mătușica mea veni la biserică. Nu știu de unde aflase că răposata era chiar femeia care mă vizitase și fusese cuprinsă de o emoție de nedescris! Nu se hotărâse să mă suspecteze de o faptă rea, dar nici nu putea să-și explice o asemenea întorsătură de situație... Mai că-și închipuia că Susanna se hotărâse să se sinucidă din dragoste pentru mine și, îmbrăcată în hainele ei cele mai închise la culoare, cu inima cernită și în lacrimi, se ruga în genunchi pentru liniștea sufletului celei urcate la cer și puse o lumânare de o rublă la icoana Alinării Durerii... Venise și „Amișka“ odată cu ea și se ruga la rândul ei, dar cel mai mult se uita la mine și se îngrozea... Fata aceasta bătrână – vai! – nu era indiferentă față de mine. Când ieși din biserică, mătușica mea împărți săracilor toți banii pe care-i avea la ea, peste zece ruble.

În cele din urmă, s-a încheiat iertăciunea. S-au apucat să închidă sicriul. În timpul întregii slujbe n-am avut putere să mă uit direct la fața schimonosită a sărmanei fete, dar de fiecare dată când ochii mei alunecau în treacăt asupra ei, mi se părea că voia să spună: „El nu a venit, el nu a venit.“ Au început să pună capacul pe sicriu. N-am rezistat, am aruncat o privire rapidă moartei. „De ce ai făcut asta?“ am întrebat involuntar... „El nu a venit!“ mi s-a năzărit pentru ultima oară...

Ciocanul a început să bată cuiele și totul s-a terminat.

XXVII

Am pornit spre cimitir, în urma sicriului. În total, eram cam patruzeci de oameni de tot felul, în mare parte mulțime străină. Mersul obositor a durat mai mult de o oră. Vremea era din ce în ce mai urâtă. Pe la jumătatea drumului, Viktor s-a urcat în caretă; însă domnul Rätsch mergea vioi prin zăpada topită; probabil că tot așa mergea atunci când, după întâlnirea fatală cu Semion Matveici, o conducea triumfător acasă pe fata distrusă pentru totdeauna de el. Părul „veteranului", sprâncenele sale erau pline de fulgi de zăpadă; ba pufnea și striga din când în când, ba, făcându-și curaj, își umfla obrajii puternici, cafenii... E adevărat, ai fi putut crede că râde. „După moartea mea, pensia trebuie să intre în posesia lui Ivan Demianîci"– mi-am amintit iarăși cuvintele din caietul Susannei. În cele din urmă, am ajuns la cimitir și la mormântul proaspăt săpat. Ultima ceremonie s-a încheiat repede: toți înghețaseră de frig, toți se grăbeau.

Sicriul alunecă pe sfori în groapa căscată; ne apucarăm să aruncăm pământ în ea. Domnul Rätsch manifestă și aici un spirit activ; arunca așa de hotărât, cu așa o putere, cu un asemenea avânt bucățile de pământ pe capacul sicriului. Făcând asta, își pusese un picior înainte și din această poziție își întindea voinicește bustul... Doar dacă ar fi trebuit să-l lovească cu pietre pe cel mai încrâncenat dușman al său, ar fi acționat mai energic. Ca și mai înainte, Viktor se ținea la distanță; se înfofolise în

manta și își trecea bărbia prin blana de biber a gulerului; ceilalți copii ai domnului Rätsch își imitau silitor părintele. Le făcea mare plăcere să arunce cu pământ, lucru pentru care nici nu avem de ce să-i învinuim. În locul gropii apăru o moviliță; deja ne pregăteam să plecăm, când, deodată, întorcându-se milităreşte și lovindu-și pulpa, domnul Rätsch ne anunță pe toți „domnii bărbați" că ne invită pe noi, precum și „stimabilul cler", la masa de „pomenire", amenajată la mică distanță de cimitir, în salonul principal al unei cârciumi destul de respectabile, „prin strădaniile amabilului nostru Sigismund Sigismundovici..." Spunând aceasta, arătă spre ajutorul sectoristului și mai adăugă că, în ciuda suferinței sale și a religiei luterane, el, Ivan Demianîci Rätsch, ca un adevărat rus, prețuiește cel mai mult vechile obiceiuri rusești.

— Soția mea, strigă el, și doamnele care au binevoit să o însoțească, să se ducă acasă. Iar noi, domnii bărbați, să pomenim printr-o masă modestă umbra roabei Tale adormite!

Propunerea domnului Rätsch fu acceptată cu sinceră compătimire: cei din „stimabilul" cler schimbară sugestiv câteva priviri, iar ofițerul genist îl bătu pe umăr pe Ivan Demianîci și-l numi „patriot și suflet al companiei".

Pornirăm în grup spre cârciumă. Acolo, în mijlocul unei camere lungi și late, de la etaj, cu totul goală, se aflau două mese acoperite cu sticle, feluri de mâncare și tacâmuri, înconjurate de scaune. Mirosul de tencuială, combinat cu cel de vodcă și ulei de post te izbeau și-ți tăiau răsuflarea. Ajutorul sectoristului, în calitate de organizator, așeză clerul la capătul de onoare al mesei, acolo unde erau adunate mai ales mâncăruri de post. Lângă

preoți se așezară și ceilalți musafiri; ospățul începu. N-aș fi vrut să folosesc un cuvânt așa de sărbătoresc – „ospăț“ –, dar orice alt cuvânt nu s-ar fi potrivit esenței lucrurilor. La început, totul decurse destul de liniștit, nu fără o notă de tristețe; gurile mestecau, paharele erau date peste cap, dar se auzeau și oftaturi, poate din cauza mîncării, poate și de compătimire. Se pomenea moartea, se atrăgea atenția asupra scurtimii vieții omenești, asupra caracterului trecător al speranțelor pământești; ofițerul genist povestea o anecdotă, e adevărat, militară, dar moralizatoare. Părintele cu camilafcă îl încuraja și împărtăși, la rândul lui, o trăsătură curioasă din viața preacuviosului Ioan Luptătorul; celălalt părinte, cu părul frumos pieptănat, deși acorda mai mare atenție mâncării, spuse și el ceva moralizator despre puritatea fecioarelor.

Dar, treptat, totul se schimbă. Fețele se înroșiră, vocile deveniră mai zgomotoase, râsul își intră în drepturi; începură să se audă exclamații șuierătoare, se auzeau apelative tandre de genul: „al fratelui meu drag“, „al sufletului meu“, „cioară“ și chiar „porcul ăsta“. Într-un cuvânt, se auzea tot ceea ce face sufletul rus să fie așa de darnic, când, după cum se spune, dă totul la iveală. Când însă, în cele din urmă, începură să pocnească sigiliile sticlelor de șampanie, imediat toți începură să fie gălăgioși: unul chiar făcea precum cocoșul, iar un alt musafir propuse să muște și să înghită paharul din care beau bărbații. Domnul Rätsch, care nu mai era roșu la față, ci cenușiu, se ridică repede de la locul lui. Până atunci făcuse multă gălăgie și râsese în hohote, dar în acea clipă ceru permisiunea să rostească un toast. „Spuneți! Rostiți!“ începură toți. Bătrânul în pardesiu chiar strigă

„Bravo!“ și bătu din palme... De fapt, omul deja stătea pe podea. Domnul Rätsch ridică paharul deasupra capului și anunță prin expresii scurte, dar „grăitoare“, că intenționează să arate meritele acelui suflet minunat care, „după ce a lăsat aici, cum se spune, învelișul său pământesc (*die erdische Hülle*), s-a ridicat la ceruri și s-a încărcat...“ domnul Rätsch se corectă: „și s-a înnămolit...“ Se corectă din nou: „și s-a cufundat...“

— Părinte diacon! Respectabile! Sufletelule! se auzi o șoaptă reținută, dar convingătoare. Se spune că ai un gât infernal; fii bun, cântă: *Trăim în mijlocul câmpiilor!*

— St! St!... Ajunge! Ce-i asta! alergă mustrarea pe buzele musafirilor.

— ...A cufundat toată familia sa credincioasă, continuă domnul Rätsch după ce aruncă o privire severă în direcția iubitorului de muzică, a cufundat întreaga sa familie într-o tristețe care nu poate fi mângâiată! Da! exclamă Ivan Demianîci. Bine spune proverbul rus: „Soarta te pune la pământ, nu-i pasă, te frânge...“

— Stați! Domnilor! începu să strige deodată o voce răgușită din capătul mesei. Chiar acum mi s-a furat portofelul!

— Ah, tâlharul! piui vocea altuia și trosc! Se auzi o palmă.

Doamne! Ce urmă apoi! Animalul sălbatic care până atunci mârâia din când în când și se agita în interiorul nostru se smulse deodată din lanț și se ridică în două picioare, în toată frumusețea monstuoasă a coamei lui zburlite. Se pare că, în sinea lor, toți așteptau „scandalul“ ca pe un atribut și o încheiere firească a ospățului. Și așa de tare se năpustiră toți, așa de tare se înșfăcară... Farfurii, pahare începură să zornăie și se rostogoliră,

scaunele se răsturnară cu fundul în sus, strigăte pătrunzătoare răsunau, mâinile începură să se agite prin aer, faldurile veșmintelor vălureau și încăierarea izbucni!

— Arde-l! Arde-l! începu să urle ca nebun vecinul meu, negustorul de pește, care până în momentul acela păruse omul cel mai liniștit de pe lume. E adevărat, băuse în tăcere vreo zece pahare de vodcă. Arde-l!

Pe cine să ardă, de ce să ardă – habar nu avea, dar urla neobosit.

Ajutorul de sectorist, ofițerul de geniști și însuși domnul Rätsch, care probabil nu se aștepta să i se reteze discursul așa de repede, încercară să restabilească liniștea... Dar eforturile lor se dovediră zadarnice. Vecinul meu, negustorul de pește, se năpusti chiar asupra domnului Rätsch.

— Ai omorât fata, neamț blestemat! începu el să strige agitându-și pumnii. Ai cumpărat poliția și acum îți faci curaj?...

În acel moment dădură fuga chelnerii...

Nu știu ce s-a întâmplat mai departe; mi-am luat cât mai repede șapca și am pornit scăpărând din picioare! Țin minte numai că ceva a trosnit îngrozitor; mai țin minte, de asemenea, un schelet de scrumbie în părul bătrânului cu pardesiu, căciula popei care zbura prin toată camera, fața palidă a lui Viktor care se așezase într-un colț și barba roșcată a cuiva în mâna musculoasă a altcuiva... Acestea au fost ultimele impresii reținute din timpul „ospățului de pomenire“ organizat de amabilul Sigismund Sigismundovici în amintirea sărmanei Susanna.

După ce m-am odihnit puțin, am pornit spre Fustov și i-am povestit toate lucrurile la care fusesem martor în

decursul acelei zile. El m-a ascultat șezând, fără să ridice capul, și, după ce și-a pus mâinile sub picioare, a spus din nou:

— Ah, sărmana mea, sărmana!

Și iar s-a întins pe canapea și s-a întors cu fața la perete.

Peste o săptămână și-a revenit și a început să trăiască la fel ca mai înainte. I-am cerut caietul Susannei, ca amintire; mi l-a dat fără niciun fel de reținere.

XXVIII

Au trecut câțiva ani. Mătușica mea s-a stins; m-am mutat de la Moscova la Petersburg. La Petersburg s-a mutat și Fustov. S-a angajat la Ministerul de Finanțe, dar deja ne vedeam rar și nu mai găseam nimic deosebit la el. Un funcționar ca toți ceilalți, și basta! Dacă încă e în viață și nu s-a însurat, atunci probabil că nu s-a schimbat până în ziua de azi: tot pilește și lipește, face și gimnastică, mănâncă inimi ca și mai înainte, îl desenează pe Napoleon în uniformă albastră în albumele prietenelor. A trebuit să merg odată la Moscova, cu treburi. Acolo am aflat – recunosc, spre marea mea uimire – că circumstanțele fostei mele cunoștințe, domnul Rätsch, căpătaseră o turnură neplăcută: soția i-a mai dăruit gemeni, doi băieți, pe care el, ca un „rus get-beget", i-a botezat Briaceslav și Viaceslav, dar casa i-a ars, a fost nevoit să treacă în rezervă și – lucrul cel mai important – fiul lui cel mare, Viktor, n-a mai ieșit din închisoarea datornicilor. În timpul prezenței mele la Moscova, Susanna a fost menționată într-o adunare, și încă la modul cel mai dezavantajos, cel mai jignitor! Am încercat în tot felul să apăr memoria nefericitei fete căreia destinul îi refuzase până și amintirile frumoase, dar eforturile mele n-au stârnit prea mare impresie asupra ascultătorilor. Pe unul dintre ei, un tânăr student poet, l-am făcut totuși să se îndoiască. A doua zi mi-a trimis o poezie pe care am uitat-o, dar care se termina cu următoarele patru versuri:

Dar nici deasupra mormântului uitat
Nu s-a potolit vocea calomniei...
Ea tulbură arătarea dragă
Și arde florile de pe mormânt!

Am citit aceste versuri și, fără să vreau, am căzut pe gânduri. Imaginea Susannei îmi apărea în fața ochilor; am văzut din nou fereastra înghețată din camera mea, mi-am adus aminte de seara aceea, și de rafalele de viscol, și de cuvintele ei, și de hohotele de plâns... Am început să mă gândesc la felul în care iubirea Susannei pentru Fustov ar fi fost explicabilă și de ce căzuse pradă disperării așa de repede, așa de impetuos, imediat ce se văzuse părăsită? De ce n-a vrut să aștepte puțin, să asculte adevărul amar din gura omului iubit, să-i scrie, în fine, o scrisoare? Cum e posibil să se arunce așa în hău, cu capul în jos? Pentru că l-a iubit așa de pătimaș pe Fustov, o să mi se spună; pentru că ea nu putea îndura nici cea mai mică îndoială în privința atașamentului ei, a repectului față de ea. Probabil; poate că ea nu l-a iubit deloc așa de pătimaș pe Fustov; poate că ea nu a greșit în privința lui. Doar că-și pusese ultimele speranțe în el și nu fusese în stare să se împace cu ideea că, la primele cuvintele ale calomniatorului, până și acest om i-a întors spatele cu dispreț!

Cine ar putea spune ce a ucis-o: fie orgoliul rănit, fie melancolia situației fără ieșire, fie, în fine, chiar amintirea primei ființe minunate, adevărate, căreia, în zorii zilelor ei, i se dăruise cu bucurie, crezuse așa de profund în ea și care o respectase așa de tare. Cine știe: poate că în clipa în care mi se păruse că deasupra buzelor ei răsuna exclamația „El nu a venit!“ sufletul ei se bucura

că se duce chiar ea la el, la Michel al ei. Tainele vieții omului sunt mari, iar iubirea este cea mai inaccesibilă dintre aceste taine... Totuși, până acum, de fiecare dată când imaginea Susannei îmi apare în fața ochilor, nu sunt în stare să-mi înăbuș compătimirea pentru ea, nici reproșul destinului, iar buzele mele șoptesc fără voie: „Nefericita! Nefericita!“

1868

asia

I

— Aveam pe atunci vreo douăzeci și cinci de ani, începu N.N. Sunt întâmplări din trecut, după cum vedeți. Tocmai îmi căpătasem libertatea și plecasem în străinătate, nu pentru „a-mi finaliza studiile", cum se spunea pe vremea aceea, ci pur și simplu deoarece voiam să văd și eu lumea largă. Eram sănătos, tânăr, vesel, banii nu-mi lipseau, încă nu apucasem să-mi fac griji – pe atunci trăiam fără grijă, făceam ce voiam, înfloream, într-un cuvânt. Pe atunci nu-mi trecea prin cap că omul nu e o plantă și că nu poate înflori multă vreme; dar va veni vremea și vei fi nevoit să ceri pâine. Însă nu are rost să mai explic asta.

Călătoream fără niciun scop, fără plan, mă opream oriunde îmi plăcea și plecam mai departe imediat ce simțeam dorința de a vedea noi fețe, doar fețe. Mă interesau exclusiv oamenii; uram monumentele curioase, colecțiile minunate, numai înfățișarea ghizilor îmi trezea sentimentul de melancolie și răutate; era cât pe ce să înnebunesc în Grünes Gewölbe[1] din Dresda. Natura acționa asupra mea în chip extraordinar, dar nu-mi plăceau așa-numitele ei frumuseți: munții neobișnuiți, stâncile, cascadele; nu-mi plăcea ca ea să-mi intre în suflet, să mă deranjeze. Însă chipurile vii, omenești,

[1] „Peștera Verde" – muzeu de artă conținând cea mai mare colecție de comori din Europa.

cuvintele oamenilor, mișcările lor, râsul – iată ce nu putea să-mi lipsească. Mă simțeam întotdeauna ușor și vesel în mulțime; mă bucuram să merg unde mergeau ceilalți, să strig când strigau și alții și, în același timp, îmi plăcea să aud cum strigă ceilalți. Mă atrăgea să studiez oamenii... Însă nici nu-i studiam – îi observam cu o curiozitate bucuroasă și avidă. Dar divaghez din nou.

Și așa, acum vreo douăzeci de ani trăiam în micul orășel german Z., pe malul stâng al Rinului. Căutam izolare: tocmai fusesem rănit în inimă de o tânără văduvă cunoscută la băi. Era foarte frumoasă și inteligentă, cocheta cu toți păcătoșii – și cu mine. La început chiar mă încurajase, însă după aceea mă rănise cu cruzime, după ce mă sacrificase pentru un locotenent bavarez roșu în obraji. Trebuie să recunosc că rana inimii mele nu era foarte adâncă; dar eu consideram că e de datoria mea să mă consacru o vreme tristeții și singurătății – lucruri cu care tinerețea nu se prea împacă! Așa că m-am instalat în Z.

Orășelul acela îmi plăcea datorită amplasării sale la poalele a două dealuri înalte, datorită zidurilor și turnurilor sale vechi, teilor seculari, podului abrupt deasupra râului de culoare deschisă care se vărsa în Rin, și, cel mai important, datorită vinului său bun. Seara, imediat după apusul soarelui, pe străzile înguste se plimbau (totul se petrecea în iunie) nemțoaice foarte frumoase, cu păr blond și, când se întâlneau cu un străin, rosteau cu voce plăcută: *Guten Abend!*[1] iar unele dintre ele nu plecau nici atunci când luna se ridica din spatele acoperișurilor ascuțite ale caselor vechi și pietrele mărunte ale

[1] „Bună seara“ (germ. în original).

caldarâmului se conturau limpede în razele ei nemișcate. Îmi plăcea să hoinăresc atunci prin oraș; luna, se părea, îl privea fix din cerul curat; iar orașul simțea acea privire și stătea grijuliu și liniștit, scăldat tot în lumina ei, în lumina aceea netulburată și care în același timp tulbură așa de molcom sufletul. Cocoșul din clopotnița înaltă, gotică strălucea cu aurul său palid; același aur îl irizau șuvoaiele de pe luciul negru al râului; lumânări subțirele (neamțul e econom!) ardeau cald, modest, în ferestrele înguste de sub acoperișurile acoperite cu olane. Corzile viței-de-vie își strecurau tainic mustățile șerpuitoare din spatele gardurilor de piatră; ceva alerga în umbră lângă fântâna veche din piața triunghiulară. Deodată se auzea fluierul somnoros al paznicului de noapte, un câine prietenos mârâia înăbușit, iar aerul se alinta așa de tare pe fața ta și teii miroseau așa de dulce, încât, fără să vrea, pieptul respira din ce în ce mai profund și numele „Gretchen“ se cerea a fi rostit – sub formă de exclamație sau de întrebare.

Orășelul Z. se află cam la doi kilometri de Rin. Mă duceam deseori să privesc râul măreț și, cu o oarecare încordare, visam la văduva vicleană, stăteam ore întregi pe o bancă de piatră, sub un frasin uriaș, singuratic. O mică statuie a Madonnei, cu o față aproape copilărească și cu o inimă roșie, străpunsă de săbii, privea trist printre crengile arborelui. Pe malul opus se afla orășelul L., puțin mai departe de cel în care mă stabilisem eu. Odată, seara, stăteam pe banca mea preferată și priveam ba la râu, ba la cer, ba la vii. În fața mea, niște copii blonzi se cățărau pe bordul unei bărci trase pe mal și întoarse cu burta smolită în sus. Mici corăbii alergau cu pânzele abia umflate; valuri verzui alunecau pe lângă ele,

umflându-se și șuierând. Deodată, ajunseră până la mine sunetele unei muzici; trăgeam cu urechea. În orașul L. se cânta vals; un contrabas răsuna sacadat, vioara își revărsa acordurile neclare, flautul șuiera vioi.

— Ce-i asta? îl întrebai pe bătrânul care se apropia de mine îmbrăcat într-o vestă plisată, purtând ciorapi albaștri și pantofi cu catarame.

— Asta, îmi răspunse el după ce-și mută mușțiucul pipei dintr-un colț al gurii în celălalt, înseamnă că studenții din B. au venit de la petrecerea lor.

„Ia să văd și eu despre ce petrecere este vorba. Mai mult, nici n-am fost în L. până acum.“ Am căutat un cărăuș și am trecut pe partea cealaltă.

II

Poate că nu toată lumea știe ce înseamnă o petrecere studențească. E un fel de banchet festiv la care se adună studenții dintr-un ținut sau dintr-o frăție (*Landsmannschaft*). Aproape toți participanții poartă un costum stabilit din vechime pentru studenții germani: jachete, cizme mari și căciulițe mici, având la bază florile cunoscute. Studenții se adună de regulă la prânz, sub conducerea unui senior, adică a unui staroste, și chefuiesc până dimineață: beau, cântă *Landesvater, Gaudeamus*, fumează, îi ocărăsc pe filistini; uneori angajează o orchestră.

Tocmai o asemenea petrecere avea loc în L., în livada care dădea în stradă, în fața unui mic hotel cu o firmă care simboliza un soare. Chiar deasupra hotelului și a livezii fluturau steaguri; studenții ședeau la mese sub teii tăiați; un buldog uriaș stătea sub una dintre mese. Într-o parte, într-un chioșc din iederă, erau instalați muzicanții și cântau sârguincios, dregându-se din când în când cu bere. Pe stradă, chiar în fața gardului scund al livezii, se adunase destul de multă lume: bunii cetățeni din L. nu voiau să scape ocazia de a se uita puțin la oaspeții aflați în trecere. M-am amestecat și eu în mulțimea spectatorilor. Îmi făcea plăcere să privesc fețele studenților; îmbrățișările acestora, exclamațiile, cochetăria nevinovată a tinereții, privirile pătimașe, râsul fără motiv – cel mai frumos râs din lume –, toată fierberea vieții

tinere, proaspete, acel elan de a merge înainte – oriunde ar fi, cu orice preț –, acea libertate plină de bucurie mă mișcau și-mi dădeau ghes. „Oare nu ar trebuie să mă duc la ei?“ mă întrebam...

— Asia, îți ajunge? spuse deodată în rusă o voce bărbătească de lângă mine.

— Să mai stăm puțin, răspunse în aceeași limbă un glas de femeie.

Mă răsucii repede... Privirea îmi căzu pe un tânăr cu șapcă și o scurtă largă; ținea de braț o fată mică de statură, purtând o pălărie de paie care-i acoperea partea de sus a feței.

— Sunteți ruși? îmi scăpă involuntar.

Tânărul zâmbi și răspuse:

— Da, ruși.

— Nu mă așteptam deloc... în colțul acesta uitat de lume, începui eu.

— Nici noi nu ne așteptam, mă întrerupse el. Nu-i nimic! Cu atât mai bine. Dați-mi voie să mă prezint: mă cheamă Gaghin, iar aceasta este – se poticni pentru o clipă – sora mea. Dar se poate să aflăm și numele dumneavoastră?

M-am prezentat și am început să vorbim. Am aflat că Gaghin, care călătorea de plăcere, ca mine, ajunsese cu o săptămână în urmă în orășelul L. și rămăsese acolo. Trebuie să spun că nu-mi făcea plăcere să fac cunoștință cu rușii în străinătate. Îi recunoșteam chiar de la distanță după mers, după croiala hainelor, și, lucrul cel mai important, după expresia feței. Mulțumită de sine și disprețuitoare, adesea poruncitoare, fața lor căpăta deodată o expresie de precauție și sfială... Omul se punea deodată în gardă, ochii îi alergau permanent... „Tăicuță!

N-am spus cumva o minciună? Oare nu râd de mine?“ părea să spună privirea aceea grăbită... Trecea o clipă și măreția fizionomiei se restabilea, alternând adesea cu nedumerire tâmpă. Da, îi evitam pe ruși, dar Gaghin mi-a plăcut imediat. Pe lume există asemenea chipuri: oricui îi face plăcere să le privească; e ca și cum te-ar încălzi sau mângâia. Gaghin avea tocmai o asemenea față: drăguță, calmă, cu niște ochi mari, blânzi și păr creț, moale. Vorbea astfel încât, chiar dacă nu-i vedeai fața, puteai simți că zâmbește doar după sunetul vocii sale.

Fata pe care o numise „soră“ mi se păru la prima vedere foarte drăguță. Era ceva anume în trăsăturile feței rotunde, închise la culoare, cu un nas mic, subțire, niște obraji aproape de copil și ochi negri luminoși. Avea o constituție plină de grație, dar parcă dezvoltarea ei încă nu se încheiase. Nu semăna deloc cu fratele ei.

— Vreți să treceți pe la noi? mă invită Gaghin. Cred că ne-am uitat destul la nemți. Asia, mergem acasă. Fata dădu afirmativ din cap. Locuim în afara orașului, continuă Gaghin, sus la o vie, într-o căsuță izolată. La noi e frumos, priviți. Gazda a promis să ne facă lapte acru. Acum o să se întunece în curând, mai bine traversați Rinul la lumina lunii.

Porniram. Prin porțile scunde ale orașului (zidul vechi din piatră de râu îl înconjura din toate părțile, nici măcar ambrazurile nu se distruseseră de tot) ieșirăm în câmp și, după cam o sută de pași de-a lungul zidului de piatră, ne oprirăm în fața unei portițe înguste. Gaghin o deschise și ne conduse în sus, pe o potecă abruptă. De o parte și de alta, pe terase, creștea viță-de-vie; soarele tocmai apunea și o lumină fină, purpurie se revărsa asupra corzilor verzi, asupra aracilor înalți, a pământului

uscat presărat pe alocuri cu plăci mari și mici de piatră, și pe zidul alb al unei căsuțe cu grinzi strâmbe și patru ferestre luminoase, aflată chiar în vârful dealului pe care urcam.

— Iată și locuința noastră! exclamă Gaghin imediat ce ne-am apropiat de căsuță, dar uite, gazda ne aduce lapte. *Guten Abend, Madame!...* Acum o să mâncăm; dar, mai înainte, mai spuse el, priviți... Cum vi se pare peisajul?

Peisajul era într-adevăr minunat. Rinul se vedea argintiu în fața noastră, între malurile verzi. Într-un loc, pe el ardea aurul purpuriu al amurgului. Orășelul care se încuibase pe mal își arăta toate casele și străzile; dealurile și câmpiile se întindeau până departe. Jos era bine, dar sus era și mai bine: mă uimise în mod deosebit puritatea și profunzimea cerului, transparența strălucitoare a aerului. Proaspăt și ușor, văzduhul se legăna și-și rostogolea valurile, ca și cum s-ar fi simțit liber la înălțime.

— Ați ales o locuință minunată, spusei.

— Asia a găsit-o, răspunse Gaghin. Ei, Asia, continuă el, fă onorurile. Dă poruncă să se aducă totul aici. O să luăm cina în aer liber. Aici muzica se aude mai tare. Ați observat, mai spuse el adresându-mi-se, de aproape niciun vals nu se potrivește – sunt niște sunete grosolane, dar la depărtare e o minune! Într-atât pune în mișcare în dumneavoastră toate strunele romantice.

Asia (de fapt numele ei era Anna, dar Gaghin o striga Asia, și dați-mi voie să-i spun și eu așa) se duse în casă și se întoarse repede împreună cu gazda. Amândouă aduseră o tavă mare cu o oală cu lapte, farfurii, linguri, zahăr, fructe de pădure, pâine. Ne așezarăm și începurăm

să mâncăm. Asia își scoase pălăria ; părul ei negru, tuns și pieptănat băiețește, îi cădea în cârlionți mari pe gât și urechi. La început se arătase destul de sălbatică față de mine. Dar Gaghin îi spuse:

— Asia, nu mai fi așa țepoasă! Nu mușcă.

Fata zâmbi și, peste puțin timp, începu să intre singură în vorbă cu mine. Nu am văzut ființă mai flexibilă. Nicio clipă nu stătea liniștită; se scula, alerga în casă și venea din nou, cânta încetișor, adesea râdea și, în modul cel mai ciudat, ți se părea că nu râde de ce auzea, ci de tot felul de lucruri care-i treceau prin minte. Ochii ei mari priveau drept, luminos, curajos, dar uneori pleoapele erau ușor mijite și atunci privirea ei devenea brusc profundă și tandră.

Flecărirăm așa cam două ore. Ziua se stinsese de mult și seara, mai întâi roșiatică, apoi senină și purpurie, după aceea palidă și tulbure, se topea încet și se transforma în noapte, iar conversația noastră tot continua, liniștită și blajină, ca aerul ce ne înconjura. Gaghin porunci să se aducă o sticlă de vin de Rin; o băurăm fără grabă. Muzica ajungea până la noi, ca și înainte, sunetele păreau mai dulci și mai tandre; luminile se aprinseră în oraș și deasupra râului. Asia își plecă deodată capul, astfel încât buclele îi căzură deasupra ochilor, tăcu și oftă, iar mai apoi ne spuse că vrea să doarmă și intră în casă; totuși, văzui că rămase multă vreme la fereastra închisă fără să aprindă lumânarea. În cele din urmă, luna se ridică și începu să joace deasupra apei Rinului; totul se lumină, se întunecă, se schimbă, până și vinul din paharele noastre fațetate începu să capete o strălucire tainică. Vântul se potoli, ca și cum și-ar fi strâns

aripile, și dispăru; o căldură nocturnă, sufocantă venea dinspre pământ.

— E timpul! exclamai eu. Că altfel, nu mai găsesc niciun vizitiu.

— E timpul, repetă Gaghin.

Pornirăm în jos, pe cărare. Deodată, pietrele începură să se rostogolească din spatele nostru: era Asia, care ne ajunsese din urmă.

— Nu dormi? o întrebă fratele ei, dar ea, fără să-i spună vreun cuvânt, trecu în fugă pe lângă el.

Ultimele opaițe muribunde aprinse de studenți în livada hotelului luminau de jos în sus frunzele copacilor, dându-le o înfățișare sărbătorească și fantastică. O găsirăm pe Asia pe mal: stătea de vorbă cu un cărăuș. Sării în barcă și îmi luai rămas-bun de la noii mei prieteni. Gaghin promise să mă viziteze a doua zi; îi strânsei mâna și dădui să-i strâng mâna și Asiei; dar ea se mulțumi să mă privească și dădu din cap. Barca se îndepărtă de mal și începu să plutească pe râul repede. Cărăușul, un bătrân vioi, cufunda încordat vâslele în apa întunecată.

— Ați intrat în reflexia lunii, ați distrus-o! îmi strigă Asia. Îmi lăsai privirea în jos: în jurul bărcii se agitau, negre, valurile. Rămâneți cu bine! se auzi din nou vocea ei.

— Pe mâine, spuse din spatele ei Gaghin.

Barca a tras la mal. Am coborât și am primit în urmă. Nu se mai vedea nimeni pe malul celălalt. Reflexia lunii se întindea din nou ca un pod auriu deasupra întregului râu. Ca pentru despărțire, răzbăteau sunetele unui vechi vals lanserovski. Gaghin avea dreptate: simțeam că toate coardele inimii începeau să-mi tremure ca răspuns

la acele acorduri insinuante. Am pornit spre casă peste câmpurile întunecate, inspirând rar aerul parfumat, și am ajuns în camera mea tulburat pe de-a-ntregul de oboseala plăcută a unor așteptări imateriale și infinite.

Mă simțeam fericit... Dar de ce eram fericit? Nu doream nimic, nu mă gândeam la nimic... Eram fericit.

Aproape râzând din cauza preaplinului de sentimente plăcute și jucăușe, m-am aruncat în pat și deja închisesem ochii, când mi-a trecut prin cap că în decursul serii nu îmi amintisem nici măcar o dată de frumoasa mea cea crudă... „Ce să însemne asta?“ m-am întrebat. „Oare nu mai sunt îndrăgostit?“ Dar, după ce mi-am pus întrebarea asta, mi se pare c-am adormit imediat, ca un prunc în leagăn.

III

A doua zi dimineața (deja mă trezisem, dar încă nu mă sculasem), un ciocănit de baston se auzi sub fereastra mea și o voce, pe care imediat o recunoscui ca fiind a lui Gaghin, începu să cânte:

Dormi oare? Cu chitara
O să te trezesc...

Mă grăbii să-i deschid ușa.

— Bună ziua, spuse Gaghin intrând. V-am deranjat cam devreme, dar priviți ce mai dimineață! Prospețime, rouă, cântă ciocârliile...

Cu părul lui creț, strălucitor, cu gâtul descoperit și obrajii roz, era proaspăt ca dimineața însăși.

M-am îmbrăcat; am ieșit în livadă, ne-am așezat pe o băncuță, am poruncit să ni se aducă cafea și am început să vorbim. Gaghin îmi povestea planurile sale de viitor: dispunând de o avere considerabilă și fără să depindă de nimeni, voia să se consacre picturii și-i părea rău numai de faptul că îi venise târziu mintea la cap și pierduse mult timp degeaba; am pomenit și eu de supozițiile mele. Da, apropo, i-am împărtășit și secretul iubirii mele nefericite. M-a ascultat cu îngăduință, dar, după cum mi-am putut da seama, pasiunea mea nu i-a stârnit prea multă compătimire. După ce a oftat de două ori în urma mea, din politețe, Gaghin mi-a propus să merg la el să-i văd studiile. Am acceptat imediat.

Nu o găsirăm pe Asia. După spusele gazdei, se dusese la „ruine“. La vreo doi kilometri și jumătate de orașul L. se aflau rămășițele unui castel feudal. Gaghin îmi arătă toate cartoanele sale. În ele era multă viață și mult adevăr, ceva liber și amplu, dar niciunul dintre ele nu era terminat și desenul mi se părea neglijent și infidel. Îi împărtășii opinia mea sinceră.

— Da, da, spuse el oftând, aveți dreptate; totul este foarte prost și necopt, ce să fac? Nu am învățat cum trebuie, dar și blestemata asta de delăsare slavă își spune cuvântul. Cât timp visezi la un lucru, zbori ca un vultur; ți se pare că ai muta pământul din loc, dar când îl pui în aplicare imediat slăbești și obosești.

Începui să-l încurajez, însă el dădu din mână a lehamite și, după ce-și strânse cartoanele grămadă, le aruncă pe canapea.

— Dacă e suficientă răbdare, o să iasă ceva din mine, spuse el printre dinți. Dacă nu este, o să rămân un nobil neterminat. Haideți mai bine să mergem s-o căutăm pe Asia, propuse el.

Porniram.

IV

Drumul spre ruine șerpuia pe panta văii înguste, împădurite; pe fundul acesteia alerga un pârâu și se mișca zgomotos peste pietre, de parcă s-ar fi grăbit să se contopească cu râul cel mare care strălucea liniștit dincolo de marginea întunecată a culmilor muntoase, traversate abrupt. Gaghin îmi atrase atenția asupra unor locuri foarte frumos luminate: în cuvintele lui se auzea dacă nu pictorul, atunci măcar artistul. În curând apărură și ruinele. Chiar pe vârful unei stânci pleșuve se înălța un turn dreptunghiular, negru tot, încă puternic, dar parcă străpuns de o crăpătură longitudinală. Ziduri acoperite de mușchi erau lipite de turn; din loc în loc se vedea și iedera; copăcei stâmbi atârnau pe pe ambrazurile cărunte și bolțile prăbușite. O potecă de piatră ducea spre porțile care se păstraseră. Ne apropiam deja de ele când, deodată, în fața noastră licări o siluetă feminină. Alerga repede pe un morman de spărturi și se așeză pe o treaptă a zidului, chiar deasupra prăpastiei.

— Dar e Asia! exclamă Gaghin. Ce nebună mai este!

Merserăm spre poartă și ne trezirăm într-o curte mică acoperită pe jumătate de meri sălbatici și urzici. Într-adevăr, pe treaptă stătea Asia. Se întoarse cu fața spre noi și începu să râdă, dar nu se mișcă de acolo. Gaghin o amenință cu degetul, iar eu îi reproșai cu voce tare lipsa de precauție.

— Ajunge, îmi spuse în șoaptă Gaghin. N-o tachinați. N-o cunoașteți; ea, mă rog, o să se cațere și în turn. Dar

uite, mai bine minunați-vă de inventivitatea locuitorilor de aici.

Priveam în jur. Într-un colțișor, adăpostită într-o mică gheretă de lemn, o bătrână împletea un ciorap și se uita la noi pe deasupra ochelarilor. Le vindea turiștilor bere, turtă dulce și apă Selzer. Așezați pe o băncuță, ne apucarăm să bem o bere destul de rece din niște halbe grele, de plumb. Asia continua să stea nemișcată, cu picioarele strânse sub ea și înfășurată cu o eșarfă de muselină; silueta ei zveltă se contura clar și frumos pe cerul senin. Dar o priveam cu un sentiment neplăcut. Deja în ajun remarcasem la ea ceva încordat, nu tocmai firesc... „Vrea să ne uimească", îmi spusei. „Oare de ce? Ce înseamnă ieșirea asta copilărească?" De parcă mi-ar fi ghicit gândurile, îmi aruncă deodată o privire rapidă și pătrunzătoare, începu din nou să râdă, sări de pe zid din două mișcări și, apropiindu-se de bătrână, îi ceru un pahar de apă.

— Crezi că vreau să beau? spuse ea, adresându-se fratelui său. Nu; pe zid sunt flori pe care trebuie neapărat să le ud.

Gaghin nu-i răspunse; iar ea, cu paharul în mână, se apucă să se cațere pe ruine, oprindu-se din când în când, aplecându-se și, cu o importanță amuzantă, vărsa câteva picături de apă care străluceau clar în soare. Mișcările ei erau foarte drăgălașe, dar, ca și mai înainte, îmi părea rău de ea, deși, fără să vreau, îi admiram ușurința și agilitatea. Ajunsă într-un loc periculos, țipă intenționat și după aceea începu să râdă în hohote... Începu să-mi pară și mai rău.

— Se cațără ca o capră, bolborosi încetișor bătrâna, ridicându-și pentru o clipă ochii de la ciorap.

În cele din urmă, Asia goli tot paharul și, legănându-se poznaș, se întoarse la noi. Un zâmbet ciudat făcea să-i tresară ușor sprâncenele, nările și buzele. Pe jumătate obraznic, pe jumătate vesel, își mijea ochii întunecați.

„Considerați comportamentul meu necuviincios", parcă îi spunea fața. „Totuna e: știu că mă admirați."

— Măiestru, Asia, măiestru, comentă Gaghin cu voce scăzută.

Deodată, ea parcă începu să se rușineze, își plecă genele lungi și se așeză cu modestie lângă noi, ca vinovată. Aici îi studiai pentru prima dată fața cu atenție, fața ei schimbătoare, pe care doar o zărisem. Peste câteva clipe era deja palidă și avea o expresie concentrată, aproape tristă; trăsăturile ei mi se păreau mai mari, mai severe, mai simple. Se liniștise de tot. Ocolirăm ruinele (Asia venea în urma noastră) admirând priveliștea. Între timp, se apropia ora prânzului. După ce îi plăti bătrânei, Gaghin mai ceru o halbă de bere și, după ce se întoarse spre mine, exclamă cu o grimasă vicleană:

— În sănătatea doamnei inimii dumneavoastră!

— Dar oare el – dar oare dumneavoastră aveți o asemenea doamnă? întrebă deodată Asia.

Fata căzu pe gânduri pentru o clipă; fața ei se schimbă din nou, pe ea apăru iar zâmbetul provocator, aproape obraznic.

Pe drumul de întoarcere râdea și mai tare în hohote și făcea pozne. Rupsese o creangă lungă, și-o sprijinise pe umăr ca pe o pușcă, se legase la cap cu eșarfa. Țin minte că ne-am întâlnit cu o familie numeroasă de englezi blonzi și grosolani. Toți, ca la un semn, cu o uimire rece, o urmăreau pe Asia cu ochii lor de sticlă, iar ea, ca

pentru a le face în ciudă, începuse să cânte cu voce tare. Când am ajuns acasă, fata s-a dus imediat în camera ei și a apărut abia spre prânz, îmbrăcată în rochia ei cea mai bună, pieptănată cu grijă, încorsetată, purtând mănuși. La masă s-a purtat foarte cuviincios, aproape înțepat, abia gustând din mâncare și bând apă cu păhărelul. În mod clar voia să joace în fața mea un rol nou – rolul unei domnișoare cuviincioase și bine educate. Gaghin n-o împiedica: se vedea că se obișnuise să-i facă pe plac în toate. Din când în când mă privea bonom și ridica ușor din umeri, parcă dorind să spună: „E un copil; fiți îngăduitor."

Imediat ce se termină masa, Asia se ridică și, după ce-și puse pălăria, îl întrebă pe Gaghin dacă se poate duce la Frau Luise.

— De mult ai început să-mi ceri voie? răspunse el cu zâmbetul lui invariabil, de data aceasta puțin tulburat. Oare te plictisești cu noi?

— Nu, dar ieri i-am promis lui Frau Luise că trec pe la ea; și m-am mai și gândit că o să vă simțiți mai bine în doi: domnul N. (arătă spre mine) o să-ți povestească ceva.

Plecă.

— Frau Luise, spuse Gaghin încercând să-mi evite privirea, este văduva fostului primar de aici, o bătrână bună la suflet, dar cam simplă. A îndrăgit-o foarte tare pe Asia. Asia are pasiunea de a face cunoștință cu oamenii din pătura de jos, am observat. Motivul acestui comportament îl constituie mereu mândria. Este foarte răsfățată, după cum vedeți, mai adăugă el după ce tăcu puțin, dar ce pot să fac? Nu pot să pun pe nimeni

la punct, și pe ea cu atât mai puțin. Sunt obligat să fiu îngăduitor cu ea.

Tăcui. Gaghin schimbă discuția. Cu cât îl cunoșteam mai mult, cu atât mai mult mă atașam de el. În curând ajunsei să-l înțeleg. Era chiar un suflet rus autentic, onest, simplu, dar, din păcate, puțin cam moale, fără tenacitate sau pasiune interioară. Tinerețea nu clocotea în el din plin; ea lumina liniștit. Era foarte drăguț și inteligent, dar nu-mi puteam imagina ce se va întâmpla cu el când se va maturiza... Să fie pictor... Fără muncă serioasă, permamentă, nu poți fi pictor... „Cât despre eforturi", îmi spuneam privindu-i trăsăturile moi, ascultându-i vorbele lenevoase – „nu! Tu n-o să faci eforturi, nu te poți consacra cu totul." Dar nu aveai cum să nu-l îndrăgești: inima te atrăgea așa de tare spre el! Petrecurăm amândoi vreo patru ore, ba stând pe canapea, ba plimbându-ne alene prin fața casei; și în aceste patru ore ne-am apropiat definitiv.

Soarele apunea și trebuia să mă duc acasă. Asia încă nu se întorsese.

— Uite ce femeie liberă mai am și eu! făcu Gaghin. Vreți să merg cu dumneavoastră să vă conduc? Pe drum o să trecem pe la Fau Luise, o să întreb unde este. Nu sunt prea multe posibilități.

Coborârăm în oraș și, după ce cotirăm pe o străduță îngustă, ne oprirăm în fața unei case de lățimea a două ferestre și înaltă de trei etaje. Etajul întâi dădea spre stradă mai mult decât parterul, al doilea și al treilea mai mult decât primul; întreaga casă, cu sculpturile sale vechi – două mai groase, sus –, cu acoperișul ei ascuțit acoperit cu olane și cu poarta întinsă sub forma unui cioc în pridvor, părea o pasăre uriașă, cocoșată.

— Asia! strigă Gaghin. Ești aici?

Fereastra luminată de la etajul doi pocni și se deschise și văzui capul întunecat al Asiei. Din spatele ei se ițea fața știrbă și mioapă a bătrânei nemțoaice.

— Aici sunt, spuse Asia sprinijindu-se cochet cu coatele de pervaz. Mă simt bine aici. Na, ia și tu, adăugă ea, aruncându-i lui Gaghin o crenguță de mușcată, imaginează-ți că sunt doamna inimii tale.

Frau Luise începu să râdă.

— N. pleacă, răspunse Gaghin, vrea să-și ia rămas-bun de la tine.

— Oare? întrebă Asia. În cazul acesta, dă-i crenguța mea, iar eu o să vin acum.

Ea trânti fereastra și mi se păru că o sărută pe Frau Luise. Gaghin îmi întinse tăcut crenguța. O pusei în tăcere în buzunar, ajunsei până la cărăuș și pornii în cealaltă direcție.

Țin minte că ajunsesem acasă fără să mă gândesc la nimic, însă cu o povară îngrozitoare pe inimă, când deodată mă frapă un miros puternic, cunoscut, dar rar întâlnit în Germania. Mă oprii și văzui lângă drum un strat mic de cânepă. Într-o clipită, mirosul ei de stepă îmi aduse aminte de patrie și-mi trezi în suflet dorul pătimaș după ea. Voiam să respir aer rusesc, să umblu pe pământ rusesc.

— Ce fac eu aici, de ce bântui prin țări străine, printre străini? exclamai și greutatea mormântală care îmi apăsa sufletul se transformă deodată într-o emoție amară și arzătoare.

Sosii acasă într-o cu totul altă stare de spirit decât în ajun. Mă simțeam aproape supărat și multă vreme nu mă putui liniști. Mă cuprinsese o părere de rău de neînțeles

pentru mine. În cele din urmă mă așezai și, amintindu-mi de văduva mea vicleană (cu amintirea oficială despre această doamnă îmi încheiam fiecare zi), scosei unul dintre biletele ei. Dar nici nu-l deschisei; gândurile mele luară o cu totul altă direcție. Începui să mă gândesc... să mă gândesc la Asia. Îmi veni în minte că Gaghin, în timpul conversației, făcuse aluzie la niște dificultăți care-i făceau imposibilă întoarcerea în Rusia...

— Ajunge; e oare sora lui sau nu? spusei eu cu voce tare.

M-am dezbrăcat, m-am băgat în pat și am încercat să adorm, dar peste o oră m-am ridicat; stăteam pe pat sprijinit cu coatele în pernă și mă gândeam din nou la acea „fetiță capricioasă cu zâmbet forțat...“

— Parcă e mica Galatee a lui Rafael, de la Farnesina, șoptii eu. Da, și nu este sora lui...

Iar biletul văduvei stătea liniștit pe podea, alb în lumina lunii.

V

A doua zi dimineață m-am dus din nou în L. Încercam să mă conving că nu căutam să-l văd pe Gaghin, ci, pe ascuns, voiam să văd ce va face Asia, dacă va săvârși tot „lucruri ciudate", ca în ajun. I-am găsit pe amândoi în salon și – lucru ciudat! –, poate datorită faptului că noaptea și dimineața mă gândisem multă vreme la Rusia, Asia mi s-a părut o adevărată rusoaică, o fată simplă, ca o cameristă. Avea o rochiță veche, părul era pieptănat în spatele urechilor și stătea pe scaun fără să se miște, la fereastră, și cosea la gherghef, modest, liniștit, ca și cum toată viața ei numai cu asta s-ar fi ocupat. Nu vorbea aproape deloc, se uita liniștită la lucrul ei și trăsăturile sale căpătau o expresie așa de neînsemnată, de cotidiană, că involuntar mi-am adus aminte de autohtonele noastre Katia și Mașa. Pentru ca asemănarea să fie deplină, s-a apucat să fredoneze încetișor *Măicuță dragă*. Mă uitam la fețișoara ei gălbuie, stinsă, îmi aduceam aminte de visările zilei dinainte și-mi părea rău de ceva. Vremea era minunată.

Gaghin ne spuse că în acea zi se va duce să picteze un studiu după natură: îl întrebai dacă îmi permite să-l însoțesc, dacă nu-l deranjez cumva.

— Dimpotrivă, spuse el, ați putea să-mi dați un sfat bun.

Își puse o pălărie rotundă à la Van Dyck, îmbrăcă o bluză, luă un carton la subsuoară și porni; veneam încet în urma lui. Asia rămase acasă. La plecare, Gaghin o rugă să aibă grijă ca supa să nu fie prea lichidă: Asia promise să treacă pe la bucătărie. Gaghin ajunse până la valea cunoscută mie, se așeză pe o piatră și începu să deseneze un stejar bătrân, scorburos, cu crengi ample. Eu mă întinsei pe iarbă și scosei o carte; dar nu citii nici două pagini, doar murdării hârtia; mai mult vorbeam și, după cât puteam să-mi dau seama, am discutat destul de inteligent și fin despre cum anume trebuie să lucrezi, ce trebuie să eviți, de ce trebuie să te atașezi și care e de fapt semnificația pictorului în secolul nostru. În cele din urmă, Gaghin hotărî că „azi nu e în mână", se întinse alături de mine și imediat începură să curgă libere discuțiile noastre – când pătimașe, când meditative, când entuziaste, dar aproape mereu neclare, așa cum se exprimă rusul cu plăcere.

După ce am trăncănit din plin și ne-am săturat de sentimentul de mulțumire, ca și cum am fi făcut ceva sau am fi reușit să facem ceva, ne-am întors acasă. Am găsit-o pe Asia la fel cum am lăsat-o; oricât aș fi încercat s-o observ, la ea n-am găsit nici urmă de cochetărie, niciun semn de rol adoptat intenționat; de data asta nu aveam posibilitatea de a-i reproșa ceva nefiresc.

— Aha! spuse Gaghin, ți-ai impus post și căință.

Spre seară, fata căscă sincer de câteva ori și plecă devreme în camera ei. Și eu mă despărții în curând de Gaghin și, pe când mă întorceam acasă, deja nu mai visam la nimic: ziua aceea trecuse în stare de trezie. Totuși, când

mă dusei la culcare, îmi amintesc că spusei involuntar, cu voce tare:

— Ce schimbătoare mai e și fata asta! Iar după ceva gândire, adăugai: Și totuși, ea nu e sora lui.

VI

Au trecut două săptămâni încheiate. În fiecare zi îi vizitam pe Gaghini. Asia parcă mă evita, dar deja nu-și mai permitea niciuna dintre poznele cu care mă uimise în primele două zile ale cunoștinței noastre. Mi se părea supărată pe ascuns sau tulburată; râdea mai puțin. O studiam curios.

Vorbea destul de bine franceza și germana, dar se vedea că din copilărie nu fusese pe mâini de femeie și că primise o educație ciudată, neobișnuită, care nu avea nimic în comun cu cea a fratelui său. Dinspre el, în pofida pălăriei sale gen Van Dyck și a bluzei, venea un fel de aer moale, pe jumătate viu, de aristocrat rus, iar ea nu semăna cu o domnișoară. În toate mișcările ei era ceva neliniștit: acest mic animăluț fusese îmblânzit nu demult, sângele încă mai clocotea în el. Rușinoasă și sfioasă din fire, îi părea rău de propria rușinare și, de necaz, se forța să fie detașată și curajoasă, ceea ce nu-i reușea mereu. De câteva ori am început să vorbesc cu ea despre viața din Rusia, despre trecutul ei: ea îmi răspundea fără chef; am aflat totuși că înainte de a pleca în străinătate, locuise multă vreme la țară. O dată am găsit-o singură, citind. Cu capul sprijinit în mâini și cu degetele înfipte adânc în păr, parcurgea nesățios rândurile.

— Bravo! o lăudai apropiindu-mă de ea. Ce silitoare sunteți!

Își ridică capul, se uită la mine cu importanță și asprime.

— Credeți că știu numai să râd? făcu ea, vrând să plece...

Mă uitai la titlul cărții; era un roman franțuzesc.

— Totuși, nu pot să laud alegerea dumneavoastră, remarcai.

— Ce să citesc? exclamă ea și, după ce aruncă cartea pe podea, spuse: Mai bine mă duc să mă prostesc.

Și fugi în livadă.

În aceeași zi, seara, îi citeam lui Gaghin *Herman și Dorotheea*. Asia mai întâi se foi pe lângă noi, apoi se opri brusc, trase cu urechea, se așeză încetișor lângă mine și ascultă lectura până la capăt. A doua zi iar n-o găsii, până nu-mi dădu prin minte ce-i intrase deodată în cap: să fie o bună gospodină și cuviincioasă ca Dorotheea. Într-un cuvânt, mi se părea o ființă aproape enigmatică. Extrem de orgolioasă, mă atrăgea chiar și atunci când mă supăram pe ea. Numai de un singur lucru mă convingeam din ce în ce mai mult, și anume că nu e sora lui Gaghin. El vorbea cu ea ca un frate: mult prea blând, mult prea înțelegător și, în același timp, oarecum artificial.

O întâmplare ciudată, după cum se va vedea, mi-a confirmat bănuielile. Într-o seară, venind spre via în care locuiau Gaghinii, am găsit portița încuiată. Fără să stau prea mult pe gânduri, am ajuns până la un loc pe care-l remarcasem mai înainte, în care gardul era ruinat, și am sărit peste el. În apropierea acelui loc, lateral față de drum, se afla un mic chioșc din lemn de salcâm; am ajuns în dreptul lui și trecusem deja de el... Deodată, m-a uimit vocea Asiei rostind următoarele cuvinte, cu patimă și printre lacrimi:

— Nu, nu vreau să iubesc pe nimeni altcineva în afară de tine. Nu, nu, numai pe tine vreau să te iubesc, și pentru totdeauna.

— Ajunge, Asia, liniștește-te, spunea Gaghin. Știi că te cred.

Vocile se auzeau din chioșc. I-am văzut pe amândoi prin împletirea puțin deasă a crengilor. Ei nu m-au remarcat.

— Numai pe tine, numai pe tine, repeta ea aruncându-i-se de gât și, cu hohote de plâns febrile, începu să-l sărute și să se lipească de pieptul lui.

— Ajunge, ajunge, repeta el, trecându-i ușor o mână prin păr.

Am rămas nemișcat câteva clipe... Deodată, am tresărit. „Să mă duc la ei?... Pentru nimic în lume!“ mi-a trecut prin minte. M-am întors cu pași iuți spre gard, am sărit peste el în drum și am pornit-o spre casă, aproape în fugă. Zâmbeam, îmi frecam mâinile, mă minunam de această întâmplare care confirmase pe neașteptate bănuielile mele (niciun moment nu m-am îndoit de justețea lor), dar, în același timp, inima îmi era foarte tristă. „Totuși,“ îmi spuneam, „ce mai știu ei să se prefacă! Dar de ce? Ce e cu plăcerea asta de-a mă păcăli? Nu m-am așteptat la așa ceva de la el... Și ce declarație sensibilă mai era și aceea?“

VII

Am dormit prost și a doua zi m-am sculat devreme, mi-am pus în spate bocceluța mea de drum și, după ce i-am spus gazdei să nu mă aștepte în acea noapte, am pornit pe jos în munți, în susul râului pe care se află orășelul Z. Munții aceștia, un sector al lanțului numit Spinarea Câinelui (*Hundsruck*), sunt foarte interesanți din punct de vedere geologic. Sunt minunați, mai ales prin rectitudinea și puritatea straturilor de bazalt; dar mie nu-mi ardea de observații geologice. Nu-mi dădeam seama ce se întâmplase cu mine; un sentiment îmi era clar: lipsa dorinței de a-l vedea pe Gaghin. Încercam să mă conving că singurul motiv al lipsei mele de dispoziție față de el era faptul că-mi era necaz de viclenia lor. Cine-i obliga să se dea drept rude? De fapt, încercam să nu mă gândesc la ei, hoinăream fără nicio grabă prin munți și văi, mă opream în cârciumile de țară stând de vorbă liniștit cu proprietarii și clienții sau mă culcam pe o piatră netedă încinsă la soare și mă uitam cum plutesc norii, pentru că vremea era uimitoare. Cu asemenea preocupări am petrecut trei zile – și nu fără satisfacții –, deși din când în când mi se strângea inima. Dispoziția gândurilor mele se potrivea numai bine vremii frumoase din acel ținut.

M-am consacrat total jocului liniștit al întâmplării, al impresiilor fugare. Râzând alene, îmi treceau prin suflet

și lăsau în el, în cele din urmă, numai un sentiment general în care se contopea tot ce văzusem, simțisem și auzisem în acele trei zile: mirosul fin al rășinii din păduri, țipătul și bocănitul ciocănitoarelor, flecăreala fără cuvinte a pârâiașelor strălucitoare, cu păstrăvi pestriți pe fundul nisipos, contururile nu prea hotărât trasate ale munților, stâncile încruntate, sătucurile curate, cu biserici și copaci bătrâni, respectabili; berze pe pajiști, mori plăcute, cu roți care se învârteau cum se cuvine, fețele bucuroase ale sătenilor, cămășile lor albastre și ciorapii cenușii, carele scârțâitoare, încete, la care erau înhămați caii grași, iar uneori și vaci; pelerini tineri, cu părul lung, pe drumurile curate mărginite de meri și peri...

Chiar și acum îmi face plăcere să-mi amintesc impresiile de atunci. Salutare ție, colțișor modest al pământului german, cu bunăstarea ta deloc ostentativă, cu urmele permanente ale mâinilor muncitoare, ale muncii răbdătoare, încete... Salutare și ție, lume!

Am venit acasă chiar la sfârșitul celei de-a treia zile. Am uitat să spun că, de necaz față de Gaghin, am încercat să reînvii imaginea văduvei lipsite de inimă; dar eforturile mele au rămas zadarnice. Când m-am apucat să visez la ea, am văzut o fetiță de țăran de vreo cinci ani, cu o fețișoară rotundă, interesantă, cu niște ochișori holbați, inocenți... M-a privit așa de sincer, de copilărește... Mi s-a făcut rușine de privirea aceea curată, nu am vrut să mint în prezența ei și imediat m-am despărțit definitiv și pentru totdeauna de fostul obiect al afecțiunii mele.

Acasă am găsit un bilet de la Gaghin. Se mira de caracterul neașteptat al hotărârii mele, îmi reproșa de ce

nu-l luasem și pe el și mă ruga să trec pe la ei imediat cum mă întorc. Am citit biletul fără plăcere, dar a doua zi m-am dus la L.

VIII

Gaghin m-a primit prietenește, copleșindu-mă cu reproșuri blânde; dar Asia, cum m-a văzut, parcă intenționat a început să râdă în hohote fără motiv și, după obiceiul ei, a fugit imediat. Gaghin s-a indignat, a bolborosit în urma ei că e nebună, m-a rugat s-o scuz. Recunosc, mi-a părut tare rău de Asia; și fără asta nu-mi era prea bine, dar acum și râsul acela nefiresc, și grimasele ciudate... Totuși, am dat de înțeles că nu observasem nimic și i-am transmis lui Gaghin detalii ale micii mele călătorii. El mi-a povestit ce făcuse în lipsa mea. Dar conversația noastră nu se lega; Asia intra în cameră și ieșea din nou; în cele din urmă, i-am spus că am o treabă grabnică și că trebuie să mă întorc acasă. Gaghin m-a reținut la început, apoi, după ce s-a uitat la mine fix, s-a oferit să mă conducă.

În antreu, Asia s-a apropiat deodată de mine și mi-a întins mâna; i-am strâns ușor degetele și abia am făcut o plecăciune. Am traversat Rinul împreună cu Gaghin și, trecând pe lângă locul meu favorit, al frasinului cu mica statuie a Madonnei, ne-am așezat pe bancă pentru a admira priveliștea. În acel moment am avut o conversație remarcabilă.

Mai întâi schimbarăm câteva cuvinte, apoi tăcurăm, privind râul luminos.

— Spuneți-mi, începu deodată Gaghin cu zâmbetul său obișnuit, ce părere aveți despre Asia? Nu-i așa că vi se pare puțin ciudată?

— Da, răspunsei eu, nu fără oarecare uimire. Nu mă așteptam să aducă vorba despre ea.

— Trebuie să o cunoști foarte bine pentru a o judeca, spuse el. Are inima foarte bună, dar capul e cam aiurit. E greu să te înțelegi cu ea. De fapt, nu trebuie învinovățită, și dacă ați ști povestea ei...

— Povestea ei? îl întrerupsei. Oare nu e sora...

Gaghin se uită la mine.

— Deci nu credeți că e sora mea?... Nu, continuă el fără să acorde atenție tulburării mele, chiar e sora mea, e fiica tatălui meu. Ascultați-mă. Simt încredere față de dumneavoastră și o să vă povestesc tot. Tatăl meu a fost un om destul de bun, inteligent, educat – și nefericit. S-a căsătorit devreme, din iubire; soția lui, mama mea, a murit foarte repede; am rămas fără ea când aveam șase luni. Tata m-a dus în sat și doisprezece ani întregi nu am plecat nicăieri. Chiar el s-a ocupat de educația mea și nu s-ar fi despărțit niciodată de mine dacă fratele lui, unchiul meu bun, n-ar fi venit prin satul nostru. Unchiul locuia permanent la Petersburg și ocupa o poziție destul de importantă. L-a convins pe tata să mă dea pe mâinile lui, pentru că tata nu voia sub nicio formă să părăsească satul. Unchiul îi explicase că pentru un băiat de vârsta mea e periculos să trăiască în singurătate deplină; că, având un învățător veșnic posac și tăcut precum era tatăl meu, neapărat o să rămân în urma celor de-o vârstă cu mine, că până și firea mea se poate strica ușor. Tata s-a împotrivit multă vreme presiunilor unchiului meu. Totuși, în cele din urmă, a cedat. Eu am plâns când m-am despărțit de tata; îl iubeam, deși niciodată nu am văzut un zâmbet pe fața lui... Dar când am ajuns la Petersburg, am uitat repede cuibul nostru întunecos și deloc vesel.

Am intrat la școala de cadeți, iar din școală am ajuns în regimentul de gardă. În fiecare an veneam în sat pentru câteva săptămâni și, din an în an, îl găseam pe tata din ce în ce mai trist, cufundat în sine, meditativ până la sfială. În fiecare zi se ducea la biserică și aproape că se dezvățase să vorbească. Într-una dintre vizitele mele (aveam pe atunci puțin peste douăzeci de ani), am văzut pentru prima dată în casa noastră o fetiță slăbuță, cu ochii negri, de vreo zece ani. Era Asia. Tata a spus că e orfană și că a luat-o în grija lui – chiar așa s-a exprimat. Nu i-am acordat atenție deosebită. Era sălbatică, ageră și tăcută ca un animăluț, și cum intram în camera favorită a tatălui meu, o cameră uriașă și întunecoasă, în care a murit mama mea și unde până și ziua se aprindeau lumânările, ea se ascundea imediat în spatele fotoliului voltairian al tatei sau în spatele bibliotecii. S-a întâmplat ca în următorii trei, patru ani obligațiile de serviciu să mă împiedice să ajung la țară. În fiecare lună primeam de la tata câte o scrisoare scurtă; despre Asia vorbea rar și în treacăt. El avea deja peste cincizeci de ani, dar mi se părea încă un om tânăr. Imaginați-vă, deci, groaza mea: deodată, fără să bănuiesc nimic, primesc de la vechil o scrisoare în care mă anunță despre boala mortală a tatălui meu și mă imploră să vin cât se poate de repede, dacă vreau să-mi iau rămas-bun de la el. Am venit călare cât am putut de repede și l-am găsit în viață pe tata, dar deja muribund. S-a bucurat extrem de mult că venisem, m-am îmbrățișat cu mâinile lui uscătive, m-a privit multă vreme cu ochi cercetători, imploratori și, după ce m-a silit să-i promit că îi voi îndeplini ultima dorință, i-a poruncit bătrânului valet s-o aducă pe Asia. Bătrânul a adus-o: fata abia se ținea pe picioare și tremura din tot trupul.

„Uite“, mi-a spus tata cu un efort, „ți-o încredințez pe fiica mea, sora ta. O să afli tot de la Iakov, adăugă el, arătând spre valet.“

Asia a început să plângă în hohote, cu fața în pat... Peste o jumătate de oră, tatăl meu s-a stins.

Iată ce am aflat. Asia era fiica tatălui meu și a fostei cameriste a mamei mele, Tatiana. Îmi aduc aminte bine de această Tatiana, îmi amintesc silueta ei înaltă, zveltă, fața ei frumoasă, severă, inteligentă, cu ochi mari, întunecați. I se dusese vestea cum că e mândră și inaccesibilă. Din câte am putut înțelege din omisiunile respectuoase ale lui Iakov, tata s-a cuplat cu ea la câțiva ani după moartea mamei. Pe atunci, Tatiana nu mai locuia în casa principală, ci într-una țărănească, la sora ei, care se ocupa de animale. Tatăl meu se atașase puternic de ea și, după plecarea mea din sat, chiar a vrut să se însoare cu ea, dar Tatiana nu a acceptat să-i fie soție, în pofida rugăminților lui.

„Răposata Tatiana Vasilievna“, așa îmi raporta Iakov stând lângă ușă, cu mâinile la spate, „era chibzuită în toate și nu voia să-l necăjească pe tăicuțul dumneavoastră. Zicea: «Ce soție să vă fiu? Ce fel de boieroaică sunt eu?» Așa binevoia să vorbească. În prezența mea o spunea, domnule.“

Tatiana nici nu voia să se mute în casa noastră și continua să trăiască la sora ei, împreună cu Asia. În copilărie am văzut-o pe Tatiana numai la sărbători, la biserică. Legată cu un batic de culoare închisă, purtând un șal galben pe umeri, stătea în mulțime, lângă fereastră – profilul ei sever se contura clar pe sticla transparentă – și se ruga liniștită și cu importanță, aplecându-se până jos, după obiceiul vechi. Când unchiul m-a luat de

acolo, Asia avea numai doi ani, iar la nouă ani și-a pierdut mama.

Îndată ce Tatiana a murit, tata a luat-o pe Asia în casa lui. Și înainte avusese dorința de a o avea lângă el, dar Tatiana refuza. Imaginați-vă ce trebuie să se fi petrecut cu Asia când a fost luată la boier. Nici acum nu poate uita clipa în care a fost îmbrăcată pentru prima oară în rochie de mătase și i s-a sărutat mâna. Cât trăise, mama fusese foarte severă cu ea; la tata se bucura de o libertate deplină. El era învățătorul ei; în afară de el nu văzuse pe nimeni. El nu o răsfăța, adică n-o făcea pe dădaca cu ea, dar o iubea cu patimă și nu-i interzicea nimic, niciodată: în sufletul lui se considera vinovat față de ea. Asia și-a dat seama în curând că e cea mai importantă persoană din casă, știa că boierul este tatăl ei, dar înțelesese la fel de repede că se află într-o situație delicată. Orgoliul i se dezvoltase foarte puternic, la fel și neîncrederea; obiceiurile proaste se dezvoltau, simplitatea dispăruse. Ea voia (odată chiar a recunoscut asta față de mine) să-i facă pe toți să uite de originea ei. Ea chiar se rușina de mama ei, se rușina de rușinea ei și se mândrea cu ea. Vedeți dumneavoastră, știa și știe multe din câte nu trebuie știute la vârsta ei... Dar e oare ea vinovată? Forțele tinere își făceau de cap înăuntrul ei, sângele clocotea și nu avea în preajmă nicio mână care s-o îndrume. Independență totală în toate! Și asta e oare așa de ușor de îndurat? Ea voia să nu fie mai prejos de celelalte domnișoare. S-a năpustit asupra cărților. Ce lucru bun putea ieși de aici? O viață începută incorect se aranja incorect, dar inima nu i se stricase, mintea îi rămăsese întreagă.

Și uite, eu, un băiat de douăzeci de ani, m-am trezit cu o fetiță de treisprezece ani în brațe! În primele

zile după moartea tatei, numai la auzul vocii mele era cuprinsă de friguri, mângâierile mele o întristau, se deprindea cu mine numai încetișor, treptat. E adevărat, mai apoi, când s-a convins că o recunosc drept sora mea și că o îndrăgesc ca pe o soră, a început să se atașeze pătimaș de mine: la ea, niciun sentiment nu este cu jumătate de măsură.

Am dus-o la Petersburg. Oricât de greu mi-a fost să mă despart de ea, totuși nu puteam trăi alături de ea. Am dus-o la unul dintre cele mai bune pensioane. Asia a înțeles necesitatea despărțirii noastre, dar la început s-a îmbolnăvit și era cât pe ce să moară. Apoi a început să rabde și a trăit la pension patru ani: dar, în pofida așteptărilor mele, a rămas aproape aceeași de dinainte. Conducătoarea pensionului mi se plângea adesea de ea. „Și nu se poate să o pedepsesc," îmi spunea, „dar nici nu reacționează la blândețe." Asia pricepea foarte ușor, învăța minunat, cel mai bine dintre toate colegele ei, dar nu voia deloc să ajungă la nivelul general. Se încăpățâna, era ursuză... Nu puteam s-o acuz prea mult: în situația ei trebuia fie să se arate servilă, fie să se sălbăticească. Dintre toate prietenele ei se apropiase numai de una, o fată urâtă, gonită și săracă. Celelalte domnișoare cu care învăța proveneau în cea mai mare parte din familii bune. Nu o iubeau, o chinuiau și o loveau cum puteau; Asia nu se lăsa câtuși de puțin. Odată, la ora de catehism, profesorul a început să vorbească despre vicii. „Lingușeala și lașitatea sunt cele mai rele vicii", a spus atunci Asia cu voce tare. Într-un cuvânt, continua să meargă pe drumul ei, numai manierele i s-au schimbat, cu toate că și din acest punct de vedere se pare că nu a reușit prea multe.

În cele din urmă, a împlinit șaptesprezece ani; nu mai putea rămâne în continuare la pension. Mă aflam într-o încurcătură destul de mare. Deodată, mi-a venit o idee bună: să trec în rezervă, să plec în străinătate pentru un an sau doi și s-o iau pe Asia cu mine. Zis și făcut. Și uite, suntem amândoi pe malurile Rinului, unde încerc să fac pictură, iar ea... face pozne și are toane, ca înainte. Dar acum sper că n-o s-o judecați prea aspru; și ea, deși se preface că puțin îi pasă de toate, prețuiește opinia fiecăruia, mai ales pe a dumneavoastră.

Și Gaghin arboră iar zâmbetul lui liniștit. Îi strânsei mâna cu putere.

— Așa e, începu din nou Gaghin, dar am mare belea cu ea. E adevărat praf de pușcă. Până acum nu i-a plăcut de nimeni, dar o să fie prăpăd dacă o să îndrăgească pe cineva! Uneori, nu mai știu ce să fac cu ea. Uite ce i-a dat prin minte zilele trecute: a început deodată să mă convingă că am devenit mai rece față de ea ca înainte și că ea mă iubește numai pe mine și c-o să mă iubească mereu numai pe mine... Și a mai și plâns așa de tare...

„Deci asta este..." vrusei să zic și îmi mușcai limba.

— Dar spuneți-mi, îl întrebai pe Gaghin: am pornit pe panta sincerității, oare până acum chiar nu i-a plăcut nimeni? Doar la Petersburg a văzut tineri, nu?

— Ei nu i-au plăcut deloc. Nu, Asia are nevoie de un erou, de un om neobișnut sau de un păstor pitoresc într-o strâmtoare de munte. Dar am cam trăncănit cu dumneavoastră, v-am reținut, mai spuse el, ridicându-se.

— Ascultați, începui eu, să mergem la dumneavoastră. Nu vreau să mă duc acasă.

— Dar treaba dumneavoastră?

Nu răspunsei nimic; Gaghin zâmbi bonom și ne întoarserăm la L. La vederea viei cunoscute și a căsuței albe din vârful dealului, simții un fel de plăcere – chiar o plăcere – în suflet. Rămăsesem mai ușurat după povestirea lui Gaghin.

IX

Asia ne întâmpină chiar în pragul casei; mă așteptam din nou la râsete, dar ea ne ieși în cale palidă, tăcută, cu privirea plecată.

— Uite-l din nou, începu Gaghin. Și reține, chiar el a vrut să se întoarcă.

Asia mă privi întrebător. La rândul meu, îi întinsei mâna și, de data asta îi strânsei tare degetele reci. Îmi părea foarte rău de ea; acum înțelegeam multe dintre cele care mai înainte mă puneau în încurcătură: neliniștea ei interioară, incapacitatea de a se ține în frâu, dorința de a-și construi o imagine – totul îmi era acum clar. Înțelesei de ce fetița aceea ciudată mă atrăgea; mă atrăgea nu numai prin frumusețea ei pe jumătate sălbatică, revărsată pe tot trupul subțire; și sufletul ei îmi plăcea.

Gaghin începu să scormonească în desenele sale; îi propusei Asiei să ne plimbăm în vie. Acceptă imediat, cu o solicitudine veselă și aproape supusă. Coborârăm până la jumătatea dealului și ne așezarăm pe o placă mare.

— Și dumneavoastră nu v-a fost dor de noi? începu Asia.

— Dar dumneavoastră v-a fost dor de mine? întrebai eu.

Asia mă privi pieziș.

— Da, răspunse ea. E bine în munți? continuă ea imediat. Sunt înalți? Mai sus decât norii? Povestiți-mi ce ați văzut. I-ați povestit fratelui, dar nu am auzit nimic.

— Tare mult v-a mai plăcut să plecați... remarcai eu.

— Am plecat... pentru că... Acum, uite, nu mai plec, mai spuse ea cu o blândețe încrezătoare în voce. Astăzi ați fost supărat.

— Eu?

— Dumneavoastră.

— Și de ce, vă rog...

— Nu știu, dar ați fost supărat și ați plecat supărat. Mi-a părut foarte rău că ați plecat așa și sunt bucuroasă că v-ați întors.

— Și eu sunt bucuros că m-am întors

Asia ridică din umeri, cum fac copiii când se simt bine.

— O, eu știu să ghicesc! continuă ea. Uneori judecând doar după tusea tatălui meu, răzbătând din cealaltă cameră, aflam dacă e mulțumit de mine sau nu.

Înainte de acel moment, Asia nu-mi pomenise niciodată nimic despre tatăl său. Treaba asta mă uimi.

— L-ați iubit pe tăticul dumneavoastră? întrebai deodată.

Spre marea mea uimire, simțeam că roșesc. Ea nu răspunse nimic și roși la rândul ei. Amândoi tăcurăm. Departe, pe Rin, un vapor cu aburi gonea și fumega. Ne apucarăm să ne uităm la el.

— De ce nu povestiți? șopti Asia.

— De ce ați râs azi, când m-ați văzut? întrebai.

— Nici eu nu știu. Uneori îmi vine să plâng, dar râd. Dumneavoastră nu trebuie să mă judecați... după ceea ce fac. Ah, apropo, ce e cu povestea asta despre Lorelei? Doar stânca ei se vede! Se spune că mai întâi i-a înecat pe toți, dar, cum s-a îndrăgostit, s-a aruncat chiar ea în apă. Îmi place povestea asta. Frau Luise îmi tot spune

tot felul de povești. Frau Luise are un motan negru cu ochi galbeni...

Asia ridică privirea și își scutură buclele.

— Ah, mă simt bine, spuse ea.

În acea clipă ajunseră până la noi niște sunete fragmentare, monotone. Sute de voci, cu pauze ritmate, repetau refrenul rugăciunii: o mulțime de pelerini se întindeau pe drum în jos, purtând cruci și steaguri...

— Uite, ar trebui să mergem și noi cu ei, spuse Asia, trăgând cu urechea la exploziile vocilor care slăbeau treptat.

— Oare sunteți chiar așa de credincioasă?

— Să te duci undeva departe, la rugăciune, pentru o faptă importantă, continuă ea. Că altfel zilele trec, viața trece, și noi ce am făcut?

— Sunteți ambițioasă, remarcai, vreți să nu trăiți degeaba, să lăsați o urmă în viață...

— Dar asta e chiar imposibil?

„E imposibil", fusei cât pe ce s-o avertizez... Dar privii în ochii ei luminoși și spusei numai:

— Încercați.

— Și ia spuneți, începu Asia după ce tăcu puțin, timp în care niște umbre îi alergară pe fața care deja apucase să pălească; v-a plăcut foarte tare doamna aceea... Mai țineți minte, fratele meu bea în sănătatea ei la ruine, în a doua zi după ce ne-am cunoscut.

Începui să râd.

— Fratele dumneavoastră a glumit; nu mi-a plăcut nicio doamnă; cel puțin acum nu-mi place niciuna.

— Dar ce vă place la femei? întrebă Asia ridicând capul cu o curiozitate nevinovată.

— Ce întrebare ciudată! exclamai.

Asia se tulbură puțin.

— Nu trebuia să vă pun o asemenea întrebare, nu-i așa? Vă rog să mă scuzați, m-am obișnuit să trăncănesc orice-mi trece prin minte. De aceea mi-e și frică să vorbesc.

— Vorbiți, pentru Dumnezeu, nu vă temeți, o îndemnai eu. Sunt așa de bucuros că în sfârșit ați încetat s-o mai faceți pe sălbatica.

Asia își plecă ochii și începu să râdă liniștit și ușor; nu credeam că poate râde astfel.

— Ei, hai, povestiți odată, continuă ea netezindu-și poalele rochiei și strângându-și picioarele sub ea, ca și cum s-ar fi așezat pentru multă vreme, povestiți sau citiți ceva, cum, mai țineți minte, ne-ați citit din *Oneghin*...

Deodată căzu pe gânduri.

Unde-acum e crucea și umbra crengilor
Deasupra sărmanei mele măicuțe!

Rosti versurile cu voce scăzută.

— La Pușkin nu-i așa, remarcai eu.

— Dar eu aș fi vrut să fiu Tatiana, continuă ea la fel de gânditor. Povestiți, zise ea cu vioiciune.

Dar eu nu aveam chef de povestiri. O priveam învăluită în razele senine ale soarelui, liniștită și blândă. Totul strălucea vesel în jurul nostru, jos, deasupra noastră erau cerul, pământul și apele; văzduhul însuși părea că e plin de strălucire.

— Priviți ce frumos e! spusei coborând involuntar vocea.

— Da, e frumos! răspunse fata la fel de liniștit, fără să se uite la mine. Dacă noi doi am fi păsări, ce ne-am

mai zbengui, ce-am mai zbura!... Ce ne-am mai fi cufundat în albastrul acesta... Dar nu suntem păsări.

— Dar ne pot crește aripi, protestai eu.

— Cum?

— Să mai treacă puțin și veți vedea. Sunt sentimente care ne ridică deasupra pământului. Nu vă neliniștiți, o să aveți aripi.

— Dar dumneavoastră ați avut?

— Cum să vă spun... Cred că până acum încă nu am zburat.

Asia căzu din nou pe gânduri. Mă aplecai ușor spre ea.

— Știți să dansați vals? întrebă ea deodată.

— Știu, răspunsei eu, oarecum intrigat.

— Atunci să mergem, să mergem... O să-l rog pe fratele meu să ne cânte un vals... O să ne închipuim că zburăm, că ne-au crescut aripi.

A fugit spre casă. Am alergat și eu după ea și, peste câteva momente, ne învârteam prin camera micuță, în sunetele dulci ale lui Lanner. Asia valsa minunat, cu pasiune. Ceva moale, feminin străbătea înfățișarea ei severă copilărească. Multă vreme după aceea mâna mea a simțit atingerea bustului ei delicat, i-am auzit respirația precipitată, apropiată. Multă vreme mi s-au năzărit ochii nemișcați, aproape închiși pe fața palidă, animată, încadrată de bucle fremătătoare.

X

Toată ziua aceea am petrecut cum nu se poate mai bine. Ne simțeam veseli ca niște copii. Asia era foarte drăguță și simplă. Gaghin se bucura când o privea. Am plecat târziu. Când am ajuns la mijlocul Rinului, l-am rugat pe barcagiu să lase barca să plutească în aval. Bătrânul a ridicat vâslele și râul imperial ne-a dus la vale. Pe când priveam în jur ascultând, aducându-mi aminte, am simțit deodată o neliniște misterioasă în suflet... Am ridicat ochii spre cer, dar nici cerul nu era liniștit: împestrițat de stele, se tot agita, se deplasa, tresărea. M-am aplecat spre râu... Dar și acolo, și în acea adâncime rece, întunecată, ceva era în mișcare, și acolo tremurau stele; simțeam o animație neliniștită peste tot, iar neliniștea creștea și în mine. M-am sprijinit în coate de marginea bărcii... Șopotul vântului în urechile mele, murmurul liniștit al apei din spatele cârmei mă iritau și respirația proaspătă a valurilor nu mă răcorea. O privighetoare a început să cânte pe mal și m-a molipsit cu otrava dulce a sunetelor sale. Lacrimi au început să-mi apară în ochi, dar nu erau lacrimile unui entuziasm lipsit de obiect. Ceea ce simțeam nu era acea simțire tulbure, nu demult încercată, a dorințelor invadatoare, când sufletul ți se lărgește, răsună, când i se pare că înțelege tot și că iubește. Nu! În mine se aprinsese setea de fericire. Încă nu îndrăzneam să-i spun pe nume, dar

fericire, fericire nemăsurată, iată ce voiam, iată după ce tânjeam eu... Iar barca tot mergea la vale și bătrânul barcagiu stătea și moțăia, aplecat deasupra vâslelor.

XI

Când am plecat a doua zi spre Gaghini nu mi-am pus întrebarea dacă sunt îndrăgostit de Asia sau nu, dar m-am gândit mult la ea. Mă preocupa soarta ei, eram bucuros de apropierea noastră neașteptată. Simțeam că abia cu o zi în urmă începusem s-o cunosc; până atunci, ea îmi întorsese spatele. Și uite, când ea s-a deschis în fața mea, în cele din urmă, imaginea ei a fost luminată de o lumină captivantă. Cât de nouă era pentru mine, ce farmec ascuns răzbătea rușinat din ea...

Mergeam vioi pe drumul cunoscut, privind mereu spre căsuța care se vedea albă în depărtare, nu mă gândeam la viitor, dar nici la ziua care avea să vină. Mă simțeam foarte bine.

Asia se înroși când intrai în cameră; observam că se gătise din nou, dar expresia feței nu i se potrivea cu ținuta: era tristă. Și eu venisem așa de vesel! Mi se păru chiar că ea, după obiceiul său, se pregătea să fugă. Dar făcu un efort de voință și rămase. Gaghin se afla în acea stare aparte a patimii și a febrei artistice care, sub forma unui acces, pune stăpânire subit pe diletanți, moment în care aceștia își imaginează că au reușit, cum se exprimă ei, „să le pună Dumnezeu mâna în cap". Stătea zburlit, mânjit de vopsele, în fața unei pânze întinse și, după ce schiță cu pensula câteva mișcări ample pe ea, dădu din cap spre mine aproape vijelios, se trase în urmă, își miji ochii și se năpusti din nou asupra tabloului. Nu voiam

să-l deranjez și mă așezai lângă Asia. Ochii întunecați se îndreptară încet spre mine.

— Astăzi nu mai sunteți ca ieri, remarcai eu după câteva eforturi serioase de a-i readuce zâmbetul pe buze,

— Nu, nu mai sunt, răspunse ea fără grabă, cu o voce surdă. Dar nu-i nimic... N-am dormit bine, toată noaptea m-am gândit.

— La ce?

— Ah, la multe. Ăsta e obiceiul meu din copilărie: încă de atunci, de când locuiam cu măicuța... Rosti cu greu acel cuvânt și apoi repetă. Când locuiam cu mămica... îmi spuneam: „De ce nu știe nimeni ce o să fie cu noi; iar uneori vezi nenorocirea, dar nu ai cum să te salvezi; și de ce nimeni nu-ți poate spune niciodată tot adevărul?...“ Apoi m-am gândit că nu știu nimic, că trebuie să învăț. Trebuie să fiu reeducată, sunt educată foarte prost. Nu știu să cânt la pian, nu știu să desenez, până și de cusut cos prost. N-am niciun talent, cu mine trebuie să fie totul foarte plictisitor.

— Sunteți nedreaptă față de dumneavoastră, protestai eu. Ați citit mult, sunteți educată și, cu inteligența dumneavoastră...

— Dar eu sunt inteligentă? întrebă ea cu o curiozitate așa de naivă, încât am început să râd fără să vreau; dar ea nici nu zâmbea. Frate, eu sunt inteligentă? îl întrebă pe Gaghin.

El nu răspundea și continua să facă eforturi, schimbând neobosit pensulele și ridicând mâna.

— Uneori, nici eu nu știu ce e în mintea mea, continuă Asia cu aceeași înfățișare gânditoare. Uneori mi-e frică și de mine, Doamne Dumnezeule. Ah, aș fi vrut... Nu-i așa că femeile nu trebuie să citească mult?

— Mult nu, dar...

— Spuneți-mi ce trebuie să citesc. Spuneți-mi ce trebuie să fac. O să fac tot ce-o să-mi spuneți, întări ea, adresându-mi-se cu o încredere inocentă.

Pe moment, nu găsii ce să-i spun.

— Dar n-o să vă plictisiți cu mine?

— Vă rog, începui eu.

— Ei, mulțumesc! exclamă Asia. Iar eu, care credeam că o să vă plictisiți.

Și mânuța ei mică, fierbinte, o strânse tare pe a mea.

— N.! strigă Gaghin în acel moment. Fondul ăsta nu e oare întunecat?

Mă apropiai de el. Asia se ridică și plecă.

XII

Se întoarse după o oră, se opri în ușă și-mi făcu semn cu mâna.

— Ascultați, spuse ea, dacă aș muri, v-ar părea rău de mine?

— Ce gânduri mai aveți azi! exclamai eu.

— Îmi imaginez că o să mor în curând; uneori mi se pare că totul din jurul meu își ia adio de la mine. Mai bine să mor, decât să trăiesc așa... Ah! Nu mă priviți așa; zău că nu mă prefac. Că altfel, iar o să-mi fie teamă de dumneavoastră.

— Chiar vă temeți de mine?

— Dacă sunt așa de ciudată, credeți-mă că nu eu sunt vinovată, protestă ea. Vedeți, nici nu mai pot să râd...

Rămase tristă și îngândurată până seara. Ceva se întâmpla cu ea, ceva ce nu înțelegeam. Ochii ei se opreau adesea asupra mea; inima mi se strângea încetișor sub privirea ei enigmatică. Asia părea liniștită, dar eu, privind-o, voiam mereu să-i spun să nu se mai agite. O admiram, găseam o frumusețe mișcătoare în trăsăturile ei palide, în mișcările ei indecise, lente, iar ei, nu se știe de ce, i se părea că eu nu sunt în apele mele.

— Ascultați, îmi spuse ea cu puțin timp înainte de a-mi lua rămas-bun, mă chinuie gândul că mă credeți ușuratică... De-acum încolo să credeți mereu cele ce o să vă spun, numai că și dumneavoastră să fiți sincer

cu mine. Iar eu o să vă spun mereu adevărul, vă dau cuvântul meu...

Ultimele ei vorbe mă făcură să râd din nou.

— Ah, nu râdeți, spuse ea cu vioiciune, că altfel o să vă spun azi ceea ce mi-ați spus ieri: „De ce râdeți?“ Și, după ce tăcu o vreme, mai adăugă: Mai țineți minte, ieri ați vorbit despre aripi... Mi-au crescut aripi, dar nu am încotro să zbor.

— Vă rog, aveți toate drumurile deschise.

Asia mă priviea drept ochi, fix.

— Astăzi aveți o părere proastă despre mine, făcu ea încruntându-și sprâncenele.

— Eu? Părere proastă? Despre dumneavoastră?...

— De ce sunteți așa de blegiți, mă întrerupse Gaghin. Vreți să vă cânt un vals, ca ieri?

— Nu, nu, protestă Asia și își strânse mâinile Astăzi, pentru nimic în lume!

— Nu te oblig, liniștește-te...

— Pentru nimic în lume, repetă ea, palidă.

„Oare mă iubește?“ mă întrebam pe când mă apropiam de Rinul care-și legăna repede valurile întunecate.

XIII

„Oare mă iubește?“ m-am întrebat a doua zi, cum m-am trezit. Nu voiam să arunc o privire în sinea mea. Simțeam că imaginea ei, imaginea „fetei cu râsul forțat“ mi se întipărise în suflet și că voi scăpa de ea în curând. M-am dus în L. și am rămas acolo toată ziua, dar pe Asia am văzut-o numai în treacăt. Nu se simțea bine, o durea capul. A coborât pentru o clipă, legată la frunte, palidă, slăbuță, cu ochii aproape închiși. După ce a zâmbit slab, a spus: „O să treacă, nu-i nimic. Totul trece, nu-i așa?“ Și a plecat. Începeam să mă simt trist, necăjit, pustiu; totuși, nu voiam să plec și am revenit acasă târziu, fără s-o mai fi văzut.

Dimineața următoare am petrecut-o într-o stare aproape de somn. Voiam să mă apuc de treabă, dar nu puteam, voiam să nu fac nimic și să nu mă gândesc la nimic... Nici asta n-am reușit să fac. Am hoinărit prin oraș; după ce m-am întors acasă, am ieșit din nou.

— Sunteți cumva domnul N.? se auzi deodată lângă mine o voce de copil. Mă răsucii: în fața mea era un băiat. Este de la Fräulein Annette, explică el, dându-mi un bilețel.

Desfăcându-l, recunoscui scrisul inegal și rapid al Asiei. „Trebuie să vă văd neapărat“, îmi scria ea. „Veniți azi la ora patru la paraclisul din piatră de pe drumul spre ruine. Am făcut azi o mare imprudență... Veniți, pentru Dumnezeu, o să aflați tot... Spuneți-i mesagerului «da».“

— Aveți un răspuns? mă întrebă băiatul.
— Spune-i că da, răspunsei.
Băiatul fugi.

XIV

M-am întors în camera mea, m-am așezat și am căzut pe gânduri. Inima îmi bătea cu putere. Am recitit de câteva ori biletul Asiei. M-am uitat la ceas: nu era nici ora douăsprezece.

Ușa s-a deschis și a intrat Gaghin.

Era posomorât la față. Mă apucă de mână și o strânse tare. Părea foarte tulburat.

— Ce e cu dumneavoastră? întrebai.

Gaghin luă un scaun și sea așeză în fața mea.

— De patru zile, începu el cu un zâmbet forțat și poticnindu-se, v-am uimit cu povestirea mea; astăzi o să vă minunez și mai tare. Probabil, dacă ar fi fost altă persoană, nu m-aș fi hotărât... așa de direct... Dar sunteți un om nobil, îmi sunteți prieten, nu-i așa?

Mă ridicai tresărind...

— Sora dumneavoastră, spuneți...

— Da, da, mă întrerupse Gaghin. Vă spun, este nebună și mă înnebunește și pe mine. Dar, din fericire, ea nu știe să mintă și are încredere în mine. Ah, ce suflet mai are fata asta... Dar se distruge negreșit.

— Dar dumneavoastră greșiți, începui eu.

— Nu, nu greșesc. Știți, ieri a stat aproape toată ziua întinsă în pat, nu a mâncat nimic, de fapt nici nu s-a plâns deloc... Niciodată nu se plânge. Nu m-am neliniștit, deși spre seară a făcut puțină febră. Pe la ora două noaptea m-a trezit gazda noastră: „Duceți-vă la

sora dumneavoastră: ceva rău se petrece cu ea.“ Am dat fuga la Asia și am găsit-o dezbrăcată, cuprinsă de friguri, în lacrimi; capul îi ardea, dinții îi clănțăneau. „Ce e cu tine?“ întreb. „Ești bolnavă?“ Ea s-a aruncat de gâtul meu și a început să mă implore s-o iau de acolo cât mai repede, dacă vreau să rămână în viață... Nu înțelegeam nimic, încercam s-o liniștesc... Hohotele ei de plâns s-au întețit... și deodată, printre aceste hohote, am auzit... Ei, într-un cuvânt, am auzit că vă iubește. Vă asigur, noi doi suntem niște oameni raționali, nu ne putem imagina cât de profund simte și cu ce forță incredibilă se manifestă în ea aceste sentimente. Acestea acționează asupra ei la fel de neașteptat și de implacabil ca o furtună. Sunteți un om foarte drăguț, continuă Gaghin, dar nu știu de ce s-a îndrăgostit așa de tare de dumneavoastră. Recunosc, nu înțeleg. Ea spune că s-a atașat de dumneavoastră chiar de când v-a văzut prima oară. De aceea a și plâns zilele trecute, când m-a asigurat că nu vrea să iubească pe altcineva în afară de mine. Ea își imaginează că dumneavoastră o disprețuiți, că probabil știți cine este ea. M-a întrebat dacă nu v-am spus povestea ei. Se înțelege, i-am spus că nu; dar sensibilitatea ei este pur și simplu îngrozitoare. Ea vrea un singur lucru: să plece, să plece neîntârziat. Am stat cu ea până dimineață; m-a făcut să-i promit că mâine n-o să mai fim aici și abia atunci a adormit. M-am gândit, m-am gândit și am hotărât să stau de vorbă cu dumneavoastră. În opinia mea, Asia are dreptate: lucrul cel mai bun este să plecăm amândoi de aici. Și chiar azi aș fi luat-o, dacă nu mi-ar fi venit o idee care m-a oprit. Poate... de unde știu eu? Vă place de sora mea? Dacă e așa, atunci de ce s-o iau de aici? Uite, și m-am hotărât, după ce am lăsat la o parte orice rușine...

Mai ales că și eu am observat câte ceva... M-am hotărât... să aflu de la dumneavoastră... Sărmanul Gaghin se tulbură. Vă rog să mă scuzați, mai spuse el, nu sunt obișnuit cu asemenea încurcături.

Îl apucai de mână.

— Vreți să știți, rostii cu eu cu o voce fermă, dacă îmi place sora dumneavoastră? Da, îmi place...

Gaghin mă privi.

— Dar, spuse el făcând o pauză, doar n-o să vă căsătoriți cu ea, nu?

— Cum ați vrea să vă răspund la o asemenea întrebare? Judecați și dumneavoastră, pot eu oare acum...

— Știu, știu, mă întrerupse Gaghin. N-am niciun drept să vă cer un răspuns și întrebarea mea este culmea neobrăzării... Dar ce porunciți să facem? Nu ne putem juca cu focul. Dumneavoastră n-o cunoașteți pe Asia; ea e în stare să se îmbolnăvească, să fugă, să stabilească o întâlnire cu dumneavoastră... O alta ar fi putut ascunde tot și ar fi așteptat, dar ea nu. Așa ceva i se întâmplă pentru prima dată, iată problema! Dacă ați fi văzut cum a plâns azi la picioarele mele, mi-ați fi înțeles temerile.

Căzui pe gânduri. Cuvintele lui Gaghin – „să stabilească o întâlnire cu dumneavoastră" – mă înțepau în inimă. Mi se părea rușinos să nu răspund cu sinceritate la sinceritatea lui.

— Da, spusei eu în cele din urmă, aveți dreptate. Acum o oră am primit de la sora dumneavoastră un bilet. Iată-l.

Gaghin luă biletul, îl citi repede și își lăsă mâinile pe genunchi. Expresia de uimire de pe chipul lui era foarte amuzantă, dar nu aveam chef de râs.

— Dumneavoastră, repet, sunteți un om nobil, spuse el, dar ce e de făcut acum? Cum? Chiar ea vrea să plece și vă scrie dumneavoastră, și-și reproșează că nu e precaută... Și când a apucat să scrie asta? Și oare ce vrea de la dumneavoastră?

L-am liniștit și ne-am apucat că explicăm la rece, în măsura posibilului, ce trebuia să întreprindem. Iată ce am hotărât în cele din urmă: pentru a evita o nenorocire, eu trebuia să mă duc la întâlnire și să am o explicație onestă cu Asia; Gaghin promisese să stea acasă și să nu lase impresia că ar ști de bilețelul ei; iar seara ne-am propus să ne întâlnim din nou.

— Mă bazez cu tărie pe dumneavoastră, spuse Gaghin și-mi strânse mâinile. Vă rog să ne cruțați și pe ea, și pe mine. Dar o să plecăm mâine, adăugă el ridicându-se, pentru că, totuși, n-o să vă căsătoriți cu Asia.

— Dați-mi termen până diseară, mă rugai eu.

— Mă rog, dar n-o să vă căsătoriți.

El a plecat, iar eu m-am aruncat pe canapea și am închis ochii. Capul mi se învârtea: cam multe impresii dăduseră năvală dintr-odată. Îmi era necaz de sinceritatea lui Gaghin, îmi era necaz de Asia, dragostea ei pentru mine mă bucura și mă tulbura. Nu puteam înțelege ce o făcuse să-i spună fratelui tot; inevitabilitatea unei decizii rapide, de aproape o clipă, mă chinuia...

„Să mă însor cu o fată de șaptesprezece ani, cu firea ei – cum se poate așa ceva?!“ mi-am zis eu, ridicându-mă.

XV

La ora convenită am traversat Rinul și prima persoană pe care am văzut-o pe malul opus a fost chiar acel băiețel care venise dimineață la mine. După cum se vedea, mă aștepta.

— De la Fräulein Annette, spuse el în șoaptă și-mi dădu un alt bilețel.

Asia mă informa despre schimbarea locului de întâlnire. Trebuia să mă duc peste o oră și jumătate nu la paraclis, ci în casa lui Frau Luise, să bat la ușă jos și să urc la etajul doi.

— Din nou „da"? mă întrebă băiatul.

— Da, repetai și pornii pe malul Rinului.

Nu mai aveam când să mă întorc acasă, nu voiam nici să hoinăresc pe străzi. În afara zidului orașului se afla o mică livadă cu un șopron pentru popice și mese pentru iubitorii de bere. Mersei acolo. Deja câțiva nemți în vârstă jucau popice; bilele de lemn se rostogoleau cu zgomot, din când în când se auzeau exclamații de încurajare. O servitoare frumușică și cu ochii plânși îmi aduse o halbă de bere; mă uitai la fața ei. Se întoarse repede și plecă.

— Da, spuse imediat un cetățean gras, cu obrajii roșii, care ședea în preajmă, Hanschen a noastră e foarte amărâtă astăzi: logodnicul ei s-a dus la oaste.

Mă uitam la ea: se băgase într-un colțișor și își sprijinea obrazul cu mâna; lacrimile îi cădeau una după alta

pe degete. Cineva ceru niște bere; îi aduse o halbă și se întoarse la locul ei. Durerea ei acționă asupra mea; începui să mă gândesc la întâlnirea care mă aștepta, dar gândurile mele erau pline de grijă, lipsite de veselie. Mă duceam la întâlnire cu inima deloc ușoară, nu mă aștepta împărtășirea bucuriilor iubirii reciproce; trebuia să-mi țin cuvântul dat, să îndeplinesc o obligație dificilă. „Nu trebuie să glumești cu ea“ – aceste cuvinte ale lui Gaghin mi se înfipseră în suflet ca niște săgeți. Și cu patru zile în urmă, în barca aceasta, nu tânjisem eu după fericire? Fericirea devenise posibilă și eu ezitam, eu o respingeam, trebuia să o dau la o parte... Repeziciunea lucrurilor mă tulburase. Recunosc că Asia însăși, cu capul ei înflăcărat, cu trecutul și educația ei, ființa aceea atrăgătoare, dar ciudată, mă speria.

Multă vreme sentimentele purtară o luptă în mine. Ora stabilită se apropia. „Nu pot să mă căsătoresc cu ea“, mă hotărâi în cele din urmă. „Ea n-o să afle că am iubit-o.“ Mă ridicai și, după ce pusei un taler în mâna sărmanei Hanschen (ea nici măcar nu-mi mulțumi), pornii spre casa lui Frau Luise. Umbrele înserării invadau deja văzduhul și o fâșie îngustă a cerului, deasupra străzii întunecoase, era roșie din pricina reflexelor amurgului. Bătui încet la ușă; ea se deschise imediat. Pășii peste prag, trezindu-mă într-un întuneric total.

— Aici! auzii o voce de bătrână. Sunteți așteptat.

Făcui vreo doi pași pe pipăite, o mână osoasă o apucă pe a mea.

— Dumneavoastră sunteți, Frau Luise?

— Eu sunt, îmi răspunse aceeași voce. Eu sunt, frumosul meu tânăr.

Bătrâna mă conduse din nou sus, pe o scară abruptă, și se opri la platforma de la etajul doi. În lumina slabă care pătrundea printr-o ferestruică văzui fața ridată a văduvei primarului. Un zâmbet prefăcut, viclean îi întindea buzele lăsate, îi mijea ochii tulburi. Îmi arătă o ușă mică. O deschise cu o mișcare febrilă a mâinii și o trânti în urma mea.

XVI

În camera mică în care intrai era destul de întuneric și nu o văzui imediat pe Asia. Înfășurată într-un șal lung, stătea într-un scaun, lângă fereastră, cu capul întors, aproape ascuns, ca o pasăre speriată. Respira repede și tremura toată. Mi se făcu foarte de milă de ea. Mă apropiai. Își întoarse capul și mai mult...

— Anna Nikolaevna, spusei eu.

Deodată se îndreptă, vru să mă privească, dar nu putea. Îi luai mâna: era rece și stătea, ca moartă, în palma mea.

— Voiam... începu Asia, încercând să zâmbească, dar buzele palide nu o ascultau. Voiam... Nu, nu pot, zise ea și tăcu. Într-adevăr, vocea i se curma la fiecare cuvânt.

Mă așezai lângă ea.

— Anna Nikolaevna, repetai și, la rândul meu, nu mai putui adăuga nimic.

Se lăsă tăcerea. Continuam să-i țin mâna și să o privesc. Se ghemuia ca mai înainte, respira cu greutate și își mușca încetișor buza de jos, pentru a nu începe să plângă, pentru a-și reține lacrimile... O priveam; imobilitatea ei sfioasă avea ceva emoționant, neajutorat, ca și cum, din cauza oboselii, abia ajunsese la scaun și căzuse așa pe el. Inima începu să mi se dezghețe...

— Asia, spusei eu abia auzit...

Ridică încet spre mine ochii... O, privirea femeii îndrăgostite, cine o poate descrie? Ochii aceia implorau,

erau încrezători, întrebau, se consacrau... Nu mă puteam împotrivi farmecului lor. Un foc mic mă cuprinse ușor, mă aplecai și mă lipii de mâna ei...

Se auzi un foșnet semănând cu un oftat întretăiat, și simții în păr atingerea unei mâini slabe, ca a unei frunze tremurânde. Ridicai capul și-i văzui fața. Cum se mai transformase dintr-odată! Expresia de groază dispăruse de pe chipul ei, privirea se dusese undeva departe și mă chema, buzele i se deschiseseră ușor, fruntea pălise ca marmura și buclele i se traseră înapoi, ca împinse de vânt. Uitai tot, o trăsei spre mine – mâna i se supuse, tot trupul o urmă, șalul îi căzu de pe umeri, iar capul i se culcă ușor pe pieptul meu, sub buzele mele fierbinți...

— Sunt a dumneavoastră... șopti ea abia auzit.

Mâinile mele alunecau deja peste bustul ei... Dar deodată, fulgerător, mi-l amintii pe Gaghin.

— Ce facem?... exclamai și mă trăsei înapoi, febril. Fratele dumneavoastră... doar știe tot... Știe că mă întâlnesc cu dumneavoastră. Asia se lăsă pe scaun. Da, continuai eu ridicându-mă și ducându-mă în celălalt colț al camerei. Fratele dumneavoastră știe tot... Trebuia să-i spun.

— Trebuia? spuse ea neclar. Probabil încă nu-și putea veni în fire și nu mă prea înțelegea.

— Da, da, repetai eu cu o anumită severitate, și numai dumneavoastră vă faceți vinovată de asta, numai dumneavoastră. De ce ați vorbit despre taina noastră? Cine v-a pus să-i povestiți tot fratelui dumneavoastră? Azi a fost la mine și mi-a redat conversația avută cu dumneavoastră. Încercam să n-o privesc pe Asia și măsuram camera cu pași mari. Acum totul e pierdut, totul, totul.

Asia vru să se ridice de pe scaun.

— Rămâneți! exclamai. Rămâneți, vă rog. Aveți de-a face cu un om onest, da, cu un om onest. Dar, pentru Dumnezeu, ce v-a tulburat așa? Oare ați remarcat o schimbare la mine? Iar eu nu puteam să ascund fratelui dumneavoastră, când a venit azi la mine.

„Ce tot spun eu?“ îmi ziceam, iar gândul că sunt un amăgitor imoral, că Gaghin știe de întâlnirea noastră, că totul este deformat, dat pe față, îmi tot răsuna în minte.

— Nu eu l-am chemat pe fratele meu, se auzi șoapta speriată a Asiei. A venit singur.

— Doar vedeți ce ați făcut, continuai eu. Acum vreți să plecați...

— Da, trebuie să plec, spuse ea la fel de încet. V-am chemat aici numai pentru a-mi lua rămas-bun de la dumneavoastră.

— Și dumneavoastră credeți, protestai eu, că o să-mi fie ușor să mă despart de dumneavoastră?

— Dar de ce i-ați spus fratelui? repetă nedumerită Asia.

— Vă spun, nu puteam proceda altfel. Dacă și dumneavoastră v-ați dat de gol...

— M-am închis în camera mea, protestă ea naivă, nu știam că gazda mea are o altă cheie...

Acea scuză nevinovată, pe buzele ei, într-un asemenea moment, era cât pe ce să mă enerveze... Dar acum nu-mi pot aduce aminte de ea fără să mă înduioșez. Copil sărman, cinstit, sincer!

— Și uite, acum totul e terminat! începui eu din nou. Gata. Acum trebuie să ne despărțim. Privii cu coada ochiului spre Asia... fața ei se înroși ușor. Simțeam că îi este rușine și frică. Iar eu mă mișcam și vorbeam de parcă eram stăpânit de friguri. Nu ați permis să se

dezvolte sentimentul care începuse să crească, chiar dumneavoastră ați rupt legătura noastră, dumneavoastră nu ați avut încredere în mine, dumneavoastră v-ați îndoit de mine...

În timp ce vorbeam, Asia se apleca din ce în ce mai mult și deodată căzu în genunchi, își lăsă capul în mâini și începu să plângă în hohote. Alergai spre ea, încercai s-o ridic, dar ea nu mă lăsă. Nu suport lacrimile femeilor: la vederea lor, mă pierd imediat.

— Anna Nikolaevna, Asia, repetai eu, vă rog, vă implor, pentru Dumnezeu, încetați...

O luai din nou de mână...

Dar, spre marea mea uimire, sări deodată cu iuțeala fulgerului, se năpusti spre ușă și dispăru...

Când Frau Luise intră în cameră peste câteva clipe, încă mai stăteam în mijlocul odăii, ca lovit de trăsnet. Nu-mi dădeam seama cum de întâlnirea se putuse termina așa de repede, atât de stupid, când eu nu-i spusesem nici a suta parte din ceea ce voiam, din ce trebuia să-i spun, când nici eu nu știam cum se va termina totul...

— Fräulein a plecat? mă întrebă Frau Luise, ridicându-și sus de tot sprâncenele galbene.

Mă uitai la ea ca un prost și ieșii.

XVII

Am plecat din oraș și m-am dus drept spre câmp. O părere de rău nebunească, nebunească mă chinuia. Mă umpleam de reproșuri. Cum de nu înțelesesem motivul care o făcuse pe Asia să schimbe locul întâlnirii noastre? Cum să nu apreciez cât o costase să vină la bătrâna asta? Cum de nu am reținut-o? Alături de ea, în camera aceea mică, abia luminată, găsisem putere, găsisem curaj s-o alung, chiar să-i fac reproșuri. Iar acum imaginea ei mă urmărea, îi ceream iertare. Mă ardea amintirea acelei fețe palide, a acelor ochi umezi și sfioși, a părului lung, a atingerii ușoare a capului pe pieptul meu. „Sunt a dumneavoastră" – auzeam șoapta ei. „Am procedat cum mi-a dictat conștiința", încercam eu să mă conving... Nu-i adevărat! Oare eu chiar voiam un asemenea dez-nodământ? Oare sunt în stare să mă despart de ea? Oare pot eu să o pierd? „Sunt un nebun! Un nebun!" repetam cu răutate...

Între timp se lăsase noaptea. Am pornit cu pași mari spre casa în care locuia Asia.

XVIII

Gaghin îmi ieși în întâmpinare.

— Ați văzut-o pe sora mea? îmi strigă el de la distanță.

— Păi nu e acasă? întrebai.

— Nu.

— Nu s-a întors?

— Nu. Sunt vinovat, continuă Gaghin, n-am avut răbdare: contrar înțelegerii noastre, m-am dus la paraclis; nu era acolo. Prin urmare, nu a venit?

— Nu a fost la paraclis.

— Și nu ați văzut-o?

Trebuia să recunosc că o văzusem.

— Unde?

— La Frau Luise. M-am despărțit de ea acum o oră. Eram sigur că s-a întors acasă.

— Să așteptăm puțin, spuse Gaghin.

Intrarăm în casă și ne așezarăm unul lângă altul. Tăceam. Ne simțeam foarte stingheri. Ne tot uitam mereu în jur, priveam spre ușă, trăgeam cu urechea. În cele din urmă, Gaghin se ridică.

— Asta nu e ceva obișnuit! exclamă el. Inima nu-și găsește liniște. Mă obosește, Doamne, Dumnezeule!... Să mergem să o căutăm.

Ieșirăm. Afară deja se întunecase de tot.

— Despre ce ați vorbit cu ea? mă întrebă Gaghin, trăgându-și pălăria peste ochi.

— Am văzut-o numai vreo cinci minute, răspunsei, am vorbit cu ea, după cum am convenit.

— Știți ce? Mai bine să ne despărțim. În felul acesta poate dăm mai repede de ea. În orice caz, întoarceți-vă aici peste o oră.

XIX

Am coborât cu grijă prin vie și am pornit repede spre oraș. Am dat roată pe toate străzile, m-am uitat peste tot, chiar și la ferestrele lui Frau Luise, m-am întors la Rin și am alergat pe mal... Din când în când dădeam peste siluete feminine, dar Asia nu se vedea nicăieri. De-acum nu mă mai chinuia părerea de rău, ci o groază ascunsă, și nu simțeam numai groază... Nu: simțeam căința, cea mai fierbinte părere de rău, iubirea – da! –, cea mai tandră iubire. Îmi frângeam mâinile, o strigam pe Asia în toiul întunericului care se lăsa din ce în ce mai adânc, mai întâi cu voce scăzută, apoi din ce în ce mai tare; am repetat de o sută de ori că o iubesc, juram să nu mă despart de ea niciodată; aș fi dat totul pe lume să-i țin din nou mâna rece, să-i ascult din nou vocea liniștită, să o văd din nou în fața mea... Era așa de apropiată, venise la mine cu asemenea hotărâre, în deplinătatea inocenței inimii și a sentimentelor, îmi adusese tinerețea ei neatinsă... Și eu n-o strânsesem la piept, mă lipsisem de binecuvântarea de a vedea cum fața ei dragă înflorește de bucurie și de liniștea entuziasmului... Gândul acesta mă scotea din minți.

— Unde putea să se ducă, ce-o fi făcut? exclamai cuprins de durerea disperării neputincioase.

Ceva alb licări deodată chiar pe malul râului. Știam locul; acolo, deasupra mormântului unui om care se înecase cu șaptezeci de ani în urmă, se afla, îngropată în

pământ până la mijloc, o cruce de piatră cu o inscripție veche. Inima îmi îngheță... Alergai spre cruce: silueta albă dispăru.

Strigai:

— Asia!

Vocea sălbatică mă sperie și pe mine, dar nimeni nu răspunse.

Hotărâi să mă duc să aflu dacă nu cumva o găsise Gaghin.

XX

Urcând repede pe cărarea viei, am văzut lumină în camera Asiei... Asta m-a mai liniștit puțin.

M-am apropiat de casă; ușa de jos era închisă, am ciocănit. O ferestruică neluminată de la parter s-a deschis cu grijă și a apărut capul lui Gaghin.

— Ați găsit-o? îl întrebai.

— S-a întors, îmi răspunse el în șoaptă, e în camera ei și se dezbracă. Totul e în ordine.

— Slavă Domnului! exclamai eu cu un impuls extraordinar de bucurie. Slavă Domnului! Acum totul e minunat. Dar, știți, mai trebuie să stăm de vorbă.

— Altă dată, făcu el, trăgând fereastra spre sine, altă dată. Iar acum rămâneți cu bine.

— Pe mâine, spusei. Mâine totul o să se rezolve.

— Rămâneți cu bine, repetă Gaghin.

Ferestruica se închise.

Era cât pe ce să ciocănesc la fereastră. Voiam să-i spun chiar atunci lui Gaghin că-i cer mâna surorii lui. Dar un asemenea pețit, la o asemenea oră... „Pe mâine", zisei, „mâine o să fiu fericit..."

Mâine o să fiu fericit! Pentru fericire nu există ziua de mâine! Și nici ziua de ieri; ea nu ține minte trecutul, nu se gândește la viitor. Ea are prezentul, și nu o zi, ci o clipă.

Nu mai țin minte cum am ajuns la Z. Dar m-au dus picioarele, nu barca; m-au ridicat niște aripi mari,

puternice. Am trecut pe lângă o tufă în care cânta o privighetoare, m-am oprit și am ascultat-o multă vreme. Mi se părea că pasărea cântă iubirea și fericirea mea.

XXI

A doua zi, de dimineață, când am început să mă apropii de căsuța cunoscută, m-a uimit ceva: ferestrele ei erau deschise, la fel și ușa; niște hârtii erau căzute în fața pragului. Slujitoarea, cu o mătură mână, s-a arătat în ușă.

M-am apropiat de ea...

— Au plecat! strigă ea înainte să mai apuc să întreb dacă Gaghin e acasă.

— Au plecat?... repetai eu. Cum adică, au plecat? Unde?

— Au plecat azi-dimineață, la ora șase, și nu au spus încotro. Staţi puțin. Dumneavoastră sunteți, mi se pare, domnul N., nu?

— Eu sunt domnul N.

— La stăpână e o scrisoare pentru dumneavoastră. Servitoarea urcă și reveni cu scrisoarea. Uitați, domnule, poftiți.

„Dar nu se poate... Cum așa?“ vrusei eu să spun.

Servitoarea mă privi tâmp și se apucă să mătură.

Am deschis scrisoarea. Îmi scria Gaghin; de la Asia, niciun rând. Începea prin a-mi cere să nu mă supăr pe el pentru plecarea intempestivă; era sigur că, după o chibzuință mai serioasă, o să-i încuviințez hotărârea. Nu găsise altă ieșire din situația care putea deveni delicată și periculoasă. „Aseară“, scria el, „cât timp o așteptam noi în tăcere pe Asia, m-am convins definitiv de necesitatea

separării. Sunt prejudecăți pe care le respect; înțeleg că nu vă puteți căsători cu Asia. Ea mi-a spus tot; pentru liniștea surorii mele, trebuie să cedez rugăminților ei repetate, insistente." La sfârșitul scrisorii își manifesta părerea de rău că prietenia noastră se încheiase așa de curând, îmi dorea fericire, îmi strângea prietenește mâna și mă implora să nu încerc să-i caut.

— Ce prejudecăți? strigai eu, ca și cum ar fi putut să mă audă. Ce prostie! Cine i-a dat dreptul să mi-o răpească?

Mă luai cu mâinile de cap...

Slujitoarea începu s-o strige pe stăpână: spaima ei mă făcu să-mi vin în fire. Îmi răsări o idee în minte: să-i caut, să-i caut cu orice preț. Era imposibil să accept acea lovitură, să mă împac cu acel deznodământ. Aflai de la stăpână că la ora șase dimineața urcaseră pe vapor și o luaseră pe Rin în jos. Mersei la agenție: acolo mi se spuse că luaseră bilete pentru Köln. Mersei acasă pentru a-mi strânge imediat lucrurile și a porni după ei.

A trebuit să trec, ducându-mă acasă, pe lângă casa lui Frau Luise... Deodată, cineva m-a strigat. Am ridicat privirea și am văzut-o, la fereastra aceleiași camere în care mă întâlnisem în ajun cu Asia, pe văduva primarului. Îmi surâdea cu zâmbetul ei respingător și mă striga. M-am întors și am vrut să merg mai departe; dar ea a strigat în urma mea că are ceva pentru mine. Acele cuvinte m-au oprit și am intrat în casa ei. Cum să-mi descriu sentimentele, când am văzut iar cămăruța aceea...

— De fapt, începu bătrâna arătându-mi un bilețel, trebuia să vă dau biletul acesta numai în cazul în care ați fi trecut chiar dumneavoastră pe la mine, dar sunteți un tânăr așa de minunat... Luați-l.

Am luat bilețelul.

Pe o bucățică mică de hârtie se aflau cuvintele următoare, scrise repede cu creionul: „Adio, n-o să ne mai vedem niciodată. Nu din mândrie plec, nu. N-am altă cale. Ieri, când am plâns în fața dumneavoastră, dacă mi-ați fi spus un cuvânt, un singur cuvânt, aș fi rămas. Nu l-ați rostit. Probabil că așa e mai bine... Adio pentru totdeauna!"

Un singur cuvânt... Of, sunt nebun! Cuvântul acela... îl repetasem în ajun cu lacrimi în ochi, îl aruncasem în vânt, îl repetasem în mijlocul câmpiilor pustii... Dar nu i l-am spus, nu i-am spus că o iubesc... Când ne-am întâlnit în acea cameră fatidică, nu îmi conștientizam clar iubirea: sentimentul nu se trezise nici atunci când stăteam cu fratele ei, cuprinși de o tăcere fără sens și apăsătoare... S-a trezit cu o forță de nestăpânit abia peste câteva momente, când, speriat de posibilitatea unei nenorociri, începusem s-o caut și s-o strig... Însă atunci era deja târziu. „Dar este imposibil!" o să mi se spună. Nu știu dacă este posibil, știu doar că acesta e adevărul. Asia nu ar fi plecat dacă în ea ar fi fost măcar o umbră de cochetărie și dacă situația ei nu ar fi fost delicată. Ea nu putea suporta ceea ce o altă femeie ar fi suportat; asta nu înțelesesem eu. La ultima mea întâlnire cu Gaghin, în fața ferestrei întunecate, geniul meu rău mi-a înghețat pe buze recunoașterea sentimentului și ultimul fir de care mă puteam prinde îmi alunecase din mâini.

În aceeași zi am revenit cu valiza făcută în orașul L. și am pornit cu vaporul spre Köln. Țin minte că atunci când vaporul deja pornise, iar eu îmi luam adio de la acele străzi, de la toate acele locuri pe care nu trebuia să le uit niciodată, am văzut-o pentru ultima oară pe

Hanschen. Stătea pe o bancă, lângă mal. Avea fața palidă, dar nu era tristă; un tânăr frumos ședea alături de ea și, râzând, îi povestea ceva, iar de partea cealaltă a Rinului, Madonna mea mică privea la fel de trist din verdeața întunecoasă a bătrânului frasin.

XXII

La Köln, am ajuns pe urmele Gaghinilor. Am aflat că porniseră spre Londra. M-am dus după ei, dar la Londra toate căutările mele au rămas zadarnice. Multă vreme nu am vrut să mă împac cu situația, multă vreme m-am încăpățânat, dar în cele din urmă a trebuit să renunț la speranța de a-i ajunge din urmă.

Și nu i-am mai văzut niciodată. Nu am mai văzut-o pe Asia. Niște zvonuri obscure despre ea au ajuns la urechile mele, dar pentru mine ea a dispărut pentru totdeauna. Nici nu știu dacă mai e în viață. Odată, acum câțiva ani, în străinătate, am văzut în treacăt într-un vagon de tren, o femeie a cărei față mi-a amintit viu de trăsăturile de neuitat... Dar probabil o asemănare întâmplătoare mă amăgise. Asia a rămas în amintirea mea aceeași fetiță pe care o cunoscusem în cea mai frumoasă perioadă a vieții mele, așa cum am văzut-o pentru ultima oară, aplecată pe spătarul micului scaun de lemn.

De fapt, trebuie să recunosc că nu i-am dus prea mult dorul. Ba chiar am ajuns la concluzia că soarta a făcut foarte bine că nu m-a legat de Asia; m-am împăcat cu gândul că probabil n-aș fi fost fericit cu o asemenea femeie. Pe atunci eram tânăr, iar viitorul, acest viitor scurt, rapid, mi se părea nesfârșit. Oare nu se putea repeta ceea ce a fost și va fi mai bine, mai minunat?... Am tot cunoscut alte femei, dar sentimentul trezit de Asia în mine, acel sentiment arzător, tandru, profund nu s-a

mai repetat. Nu! Nu au mai existat alți ochi care să ia locul celor ațintiți cândva asupra mea cu dragoste, nu a existat altă inimă lipită de pieptul meu căreia inima mea să-i răspundă cu o strângere atât de bucuroasă și de dulce! Condamnat la singurătatea unui burlac fără familie, o să ajung în viață la ani plictisitori, dar păstrez ca pe o relicvă bilețelele ei și floarea uscată de mușcată, aceeași floare pe care mi-a aruncat-o odinioară de la fereastră. Și acum mai păstrează un miros slab, iar poate că mâna care mi-a dat-o, mâna aceea, pe care o singură dată am avut ocazia s-o lipesc de buzele mele, putrezește de mult în mormânt... Și ce s-a întâmplat cu mine? Ce a rămas din mine, din acele zile binecuvântate și neliniștite, din acele năzuințe și speranțe înaripate? În acest fel, evaporarea ușoară a unei plante retrăiește toate bucuriile și durerile unui om, îl retrăiește pe omul însuși.

CUPRINS

7 – *Prima iubire*

101 – *Nefericita*

223 – *Asia*

Iubiri de altădată

1. Anton Pavlovici Cehov, *O mică glumă*

2. Joachim Maria Machado de Assis, *Dom Casmurro*

3. Alphonse Daudet, *Soții de artiști*

4. Edmondo de Amicis, *Iubire și gimnastică*

5. Ivan Turgheniev, *Prima iubire*

6. Jane Austen, *Dragoste și prietenie*

7. Edith Wharton, *Ethan Frome*

8. Ford Madox Ford, *Un soldat de nădejde*